

84(2Рос-кар)6-Кс-ра 5523

ТАНГ

У-86

ДЖАРЫКЪ

назмула

БАТЧАЛАНЫ БАШИР
КЪОРКЪМАЗЛАНЫ АСКЕР
МАМЧУЛАНЫ ДИНА
ТОХЧУКЪЛАНЫ ИСМАИЛ
ЁЗДЕНЛАНЫ САПАР
ЁЗДЕНЛАНЫ РАШИД

ТАНГ ДЖАРЫКЪ

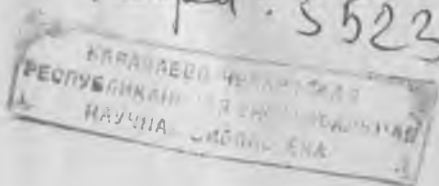
НАЗМУЛА

КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС РЕСПУБЛИКА КИТАБ БАСМА
ЧЕРКЕССК, 1995

84 (2Рос-Кара) 6—5
У-86

Китабы тыш суратын Косарева Т. В. салганды

Кара: 5523

4702280200—15
У $\frac{9 \text{ П1(03)—95}}{15—95}$

ISBN 5—7289—0070—4

© Къарачай-Черкес республика
китаб басма, 1995

БАТЧАЛАНЫ БАШИР

*Сюйюмюсе
сен тангны*

ТЕЙРИ ДЖАРЫКЪ

Джарытады салмай кемлик
Бу Тейри джарыкъ.
Тейри кызы кийген кибик
Алтындан чарыкъ.

Не да къачыб толгъан айдан,
Тёгюлгенди ол.
Ол чыкыгъанды бери, къайдан?
Бир айтсанг а, джол.

Джазыучуну сёзлерине
Кёб береда кюч.
Ариууму кёзлерине
Тюлдю ол — ёнкюч.

Дуния кючню шагъатыды,
Анга джокъ къартлыкъ,
Табигъатны баш шартыды
Олду — рахатлыкъ.

СОКЪУРАНЫУ

Чагъыр ичиб,
 мен билмедим игилик,
Кёрюнеди манга тауча
 хар бир тик,

Неле берди чагъыр толу
ол заман?
Бюгюн менден чыгъанакъ да
тюлд аман.

Джазыуума кире келген
ариу къыз
Кетди кёзден,
этди мени упакъсыз.
Гокка ханс да кёрюнмейди
чагъыб акъ.
Мени таба ийилмейди
джабышмакъ.

«Хариб», — дейди,
къатым бла оза джел,
Мени кёрюб,
тюнгюлгенди саулай эл.
Къысха тенгим узатмайды
манга къол,
Сабийле да къоймайдыла
манга джол.

Тутхав ишим табдырмады
аз да сый,
Хар хямден да кесим
къалдым мен джарсым.
Кёк да мутхуз,
кёрюнмейди бир джулдуз,
Бюгюн билдим
болгъанымы къарыусуз.

Джашау кеси барад,
менден ёнгелеб,

Насыб кюнню, алалмадым,
мен тилеб.
Мындан узакъ жанлагъанды
кертилик,
Чагъыр ичиб,
мен кѣрмедим игилик.

ХАУА

Кѣзге тюшдю ол ийлеген тери,
Сейирсиниб къалгъан болур Тейри...

Джалан этин джабыб тургъанд чапракъ...
Джылыу тѣкдю ол джандыргъан чыракъ.

Хар кимге да болду ана, баба,
Неге керек бизге сауут-саба.

Таза къалды ол суу алгъан чокъракъ,
Къайда экен къолу тутхан оракъ.

Хапар айтыр андан, мында чабакъ
Таш джанында мугур ёсген сабакъ.

Ансыз дуня болур эди сансыз
Джер кеси да къалыр эди джансыз.

Тюртюледн кѣзге сынган таракъ...
Къайдады экен ол сыйпагъан топракъ.

...Емюрлюкню чюйресине кете...
Мен турама кѣбге сагъыш эте.

Ол ариугъа кьор болады дуня...
Атын айтсам, сёлешеди къая.

...Акъ бетине сагъышымы буруб...
Баш урама, анга ёрге туруб.

КЪАРТДЖУРТДА

Туурамда кёрюндю жёню кёк тогъайы,
Эсими бёлдюрдю джулдузу эм айы.

Топракъбаш юйлеге ай джарый кысылды..
Къарангы кёлеге терекде асылды.

Кешене ичинде таш тапха кёрюндю,
Атлаууш ташына сау эсим бёлюндю.

Былайда ёмюрлюк кесекге шошайды..
Джулдузну кёлулундан ол тутуб ташайды...

ТОПРАКЪБАШ ЮЙ

Эски мекям турады,
Агъачы-чыракъ.
Чыпчыкъ анга кёнады
Болса ачыракъ.

Сыркыу аяз урады
Хунагъа жесин.
Къуру юйге бурады
Акъсакъал эсин.

Кёбню эсте салады
Туурасында таш.
Джаздан тансыкъ алады
Бу юй — топракъбаш...

Босагъаны джарсыуун
Кёзге тутад чакъ.
Терезени кёз сууун...
Сюртеди чапракъ.

ИРИЯТ

Налат берсе мөнгө кюн,
Малым болмаз албёскюн,

Бюсюреусюз акъса суу,
Манга болмаз ол асыу.

Ирият берсе мөнгө тау,
Табалмазма мен сылтау.

Мөнде болур минг халат,
Бере эсе джер налат.

АБУ АЛИЙ ИБН СИНАДАН

Джерде джашаб, биреу кесин насыблыгъа
санагъанды,
Елюб кетген табигъатны баш тахсасын
сынагъанды.

ТЁГЕР...

Бюгюнлюкде неге керек
Бизге сюлпюгюр.
Андан эсе парат терек
Тёксе эди нюр.

Тагъылады сыйлы бычакъ,
Омакъды кюйюз.
Тюз башында барды мынчакъ,
Къатында мюйюз.

Сюлпюгюрню сабы омакъ,
Темири къаты.
...Этилгени сейир джомакъ...
Ариуду аты.

Къабыргъада туруб турса,
Хар туудукъ кёрюр,
Кюн таягъын анга бурса,
Ол да тёгер нюр.

УШАКЪ

Соргъан эдим атама,
Сыртха элте джол...
Мёлек бети къайдады,
Кёрюнмейди ол?

Атам айтды: «Бошуна
Сагъыш этме сен,
Айыб тюлдю ананга
Мёлежди десенг».

КЕСИНГИ ДА...

Кечме ташны хата салса,
Кечме сууну кир кёрсенг.
Джолда бара санынг талса,
Хомухлукъну кечме сен.

Адамына бетин джойса,
Аллах кечмез, кеч десенг.
Сюймекликни юйюн ойса,
Джазыуну да кечме сен.

Биреу сатлыкъ этиб ёлсе,
Адам тюлсе, сен кечсенг.
Къаргъа таба джырын бёлсе,
Булбулну да кечме сен.

Тонгинг санга букъу къууса,
Кечме аны тюз эсенг.
Джюрегингде ятлик тууса,
Кесинги да кечме сен.

ДЕРС

Сабий кюнюм тюшдю эсге,
Тюшгенча къолгъа.
Сагъыш этмей тюзге, терсге,
Къарайма джолгъа.

Мен кёреме бек ашыгъыш —
Келеди бир къыз.
Узакъ джолгъа эте сагъыш,
Ол кеси джангыз.

Джол а анга къайгъы ачды...
Чыкъды бир джылан...
Къыз, кычырыкъ этиб къачды...
Иичиги джалан.

Бююн къарай тюзге, терсге,
Мен джыйгъанма эс.
Джыланны да сала эсге,
Джашау беред дерс.

АДАМ

Ай болса да кёкию алтын джюзюгю...
Джокъду байлыкъ бу адамны эсича.
Адам улу тюлдю маймул юзюгю,
Джер юсюне ол келгенди кесича.

БИЗДЕ...

Бизде танг да ранига алай атады,
Кенгеш эте къуюлурча минг
шоркъа.
Бизде кюн да таудан алай батады,
«Ууртунгу джарсытама» — деб,
къоркъа.

Бизде суу да халкъгъа джырын бёледи
Къая раидан эниш-сюрем ол
саркъа.
Бизде къарт да ёретиблей ёледи,
Бир кншиден тилемейни
садакъа.

СУУ ТАШ

Авам челек салыучу
Суу таш энтда турады.
Анга болдум мен даучу,
Ол кёзюме туурады.

Мутхуз джерден мугур таш,
Джаяу джолгъа къарайды.
Заман белги джауур таш,
Бир мискинча, алайды.

Тургъанлыкъгъа кюн тийиб,
Джел джанында сарнайды,
Тал терек а, ийилиб,
Джалаан юсюн сылайды.

Тилсиз таш а, ма, мында
Кёбню кёре келгенди.
Анамы уа дунияда
Кёрлюк тюлдю ол энди.

САВИЙГЕ

Джаз алада сени сакълайд
Гокка тюз,
Дуния сенсиз болур эди,
Есюмсюз.
Бурху санынг туушлуду
Сени бек,
Сен жъууанчха тин бересе
Кёбюрек.

Суугъа себеб болад бу къол
Аязынг,
Къарылгъачны уятады
Ауазынг.
Сени тюшюнг, сени тюнюнг
Башхаракъ,
Ана къолдан иги сениге
Джокъ таракъ.

Сен ышарсанг, бугъунмайды
Кёзден ай.
Бешигинги баш джанында
Джылтырай.
Джер юсюнде джокъду
бир зат
Кёзюусюз.
Ёсерге уа сен керексе
Кюлтюмсюз.

Сенсиз дуния болур эди
Алдауукъ,
Тёгерекни кючлер эди
Джел, сууукъ.
Сен туугъанса болмаз ючюн
Джер ёксюз.
Джети кёкню этер ючюн
Елюмсюз.

ДЖУУУУКЪГЪА

Джууугъунга уллу кёллю болма сен,
Керек кюнде ол табылыр излесенг.

Дуния малгъа бѣлениб болсанг эрке,
Джууугъунгу аз да этме селеке.

Чабыр кийиб джюрюй эсе, месси бер,
Джунчуй эсе, хоншулукъну сен джибер.

Биреу кѣзден аны сѣкме, ёрге тут,
Къургъакъ дергни. гурушханы сен унут.

Джууукълукъну бир да этме сен учуз,
Аджал кѣмсюн бир къалгъан кюн джууукъсуз.

Джулдуз ай бла тутханды да джууукълукъ,
Аны ючюн эте болур бек зауукъ.

Анда, мында джууугъунгу сен таны,
Таныгъанча къазаб бла алтынны.

Къабыр къазар, бир кюн дуниядан жетсенг.
Ким эсенг да, джууугъунгу атма сен.

ТЁРДЕ

Хар адамгъа барды джерде
Энчи ууахты...
Къыйынлыкъны эслеб кёрде,
Тюлме мен къаты.
Ёлюм деген иймез узакъ,
Ызынгдан сюрсе,
Хар джерде да салад тузакъ
Адамны кёрсе.
Неди ёлюм? Джокъду джууаб,
Ким тинтер аны:

Боламыды анга сууаб
Алыргъа джанны?
Мен излеген: хар ёмюрде
Адам, болмай шау,
Кёрюнмейин ёлюм тёрде,
Кёрюнсюн джашау.

КЪУРМАНДА

Этиледи
саула ючюн бу байрам,
Намазгъа уа
ийиледи хар адам.
Тогъуз кере
этиледи бу тепгил,
Ёсюб келген,
сен унутма аны бил.
Аллах кёлю
улла болур, ёзге ол
Мискинге да
тюзетеди бирде джол.
Садакъаны
берир ючюн турма кенг,
Джюрегинги
хар джюрекге эт да тенг.
Сыйлы байрам
муслиманда болуб эн,
Умут кёбдю
бизге кёкден келгенден
Къурман этиб,
огъурлуду бизге джыл,
Хар дууа да
болур ючюн бек къабыл.

МЕЖГИТДЕ

Бери келген ийиледи намазгъа,
Орун барды мында кёбге эм азгъа.
Сыйлы Къуран хар джюрекни житабы,
Окъурукъма манга тюшсе бир табы.

Джулдузлагъа чыгъарады минара,
Тюз башына илинеди ай, къара!
Кюйюзлени тутуб турад къабыргъа,
Заман кёбдю акъыллыгъа, сабыргъа.

Атлатады дин ахлуну босагъа,
Бир суурагъа бериледи минг багъа.
Илинеди бармакъ къара мынчакъгъа,
Аллах кеси сагъышлыды хар чакъгъа.

Джылы келген таб айтады зикирни,
Джер юсюнден къууар ючюн ол кирни.
Адам улу тюзетеди иннетни,
Эсге ала джаханимни, джандегни.

ТЫБЫР ОТ

Заман кьолда ийлене
Биринчи адам.
Тамыр кьаза, илгене
Тургъанды тамам.

Кёк чартласа хар къуру
Кёрюнгенд анга
Тейри кызы кьудоруну...
Тёкгенча раинга.

Адам отну суюгенди
Тыбыры ючюн.
Сезим отда кюйгенди,
Ол сынай кючюн.

МЮРЗЕУ

Мюрзеу болду ёмюрлюкню дагъаны,
Туугъанлы да бек сыйлайма мен аны.

Менде джюрек ушайд алтын гюрбеге,
Насыб бюртюк сакъланырча ёмюрге.

Джокъду бир тенг кебек учхан заманнга,
Мюрзеу кючю чыгъарады хар тангнга.

Будай башы ушаб джулдуз джопшугъа,
Тубан басса, турад кёзден ол бугъа.

Джелли кюнде джыр айтханча чайкъала.
Джангур джауса, кёккю суу бла чайкъала.

Мен талпыйма ма ол бишген кёзюуге,
Къургъакъ къошун ашыкъгъанча кёзлеуге.

Мюрзеу сыйын тенг этеме аламгъа,
Разы бола, аны берген адамгъа.

Бюсюреуню ол табады хар къуру,
Мюрзеуд, дейме, сау дунияны огъуру.

ЭКИСИ ДА...

Эки дуния: ол бири
Мындан кертирек,
Кимни келед кетери,
Аугъанча төрек.

Кёбдю анда адамны
Джууугъу, эти,
Аны ючюн биз аны
Этебиз керти.

Экисинден къайсыды
Керти да толугъу?
Адам бирде асылды,
Терс кетиб джолу.

Эки дуния — эки төр:
Чагъыгу, агъыу.
Экисин да сыйын кёр,
Этмей тарыгъыу.

ДЖЕРНИ АЛАЙ ЭТГЕНДИ

Бурун болгъанд жаныуарны уллусу.
Джарсытханды ол биринчи адамны,
Адамны уа кюнден къатхан тулусу
Башлагъанды таба къадар амалны.

Бу джерни уа ким кёмоне джетгенди?
Адам кёбден ол болубму къалды тар?
Мен билгенден, аны алай этгенди
Эки къатха саны ёсген жаныуар.

КЕЗ ГИНДЖИМ

Тюлсе кесинг кѣѣгъылы,
Мени кѣз гинджим,
Сениге кимди бу кѣанлы,
Сени скоймейд ким?

Ариууму тюрсююн,
Тураса сакѣлаб,
Джылтырайды сенде тюн
Ол ышарса, таб.

Буруласа тѣгерек,
Сен узакѣ кѣарай,
Бурулсанг а, бегирек,
Насыбны марай.

Ачылгѣанса ѣмюрге
Сен джарыр ючюн,
Кѣарайса да кѣб ѣрге...
Кѣаматады кюн.

КѢУРАН

Сыйлы китаб болду динни тамалы,
Бусурманны болуб кѣалды ол аллы,
Бетлеринде кѣрюнеди аны кюн...
Тюз адамгѣа ол болгѣанды тюш бла тюн.

Сура, аят бары аны хурмети,
Барды аны бойсунмагѣан адети.
Аны тышы келишеди алтыннга,
Кѣуран ала сен сагѣышлан антынга.

Ёмюрлюкню къалды анда зикири,
Зыйналыкъны этер ючюн ол кери,
Анда болур файгъамбарны мухуру,
Кёклю китаб болад джерни огъуру.

Бауурунга къыссанг аны сен, къаты,
Болур эдинг азаблыкъны азаты.
Келлик чакъны хорлар эди мутхузун,
Къуран кибик болса сени джуддузунг.

ТЫНГЫЛАУ

Санай келдим мен джашауну сууабын...
Аллахха да тынгылайма джукъ сормай,
Эшитирге къоркъуб аны джууабын.

АБУЛ-ХАСАН РУДАКИДЕН

Тюлкю терн тагъылады, тута юйню къуругъу,
Хыйлачыны танытады аны узун къуйругъу.

САГЪЫШ

Шайтан кызгъа мёлек кыз
Сёлешди былай:
«Сен къояса къара ыз
Джолгъа чыкыгъанлай».

Шайтан айтды: «Мёлеклей
Кетериксе... сен,
Мен а къобуз тиеклей
Турама эсен».

Башха къыз а алагъа
Сёлешди ачыкъ:
«Мен таяинган талагъа
Илешед чыпчыкъ».

СААДИДЕН

Джасыкъсына билсенг, сейирди хар зат,
Къулну сатыб алыб, этгенем азат.

Айтхан эди ол манга: сенде башхад эн,
Сени кирик адамгъа тубермеми мен?

НЕК АЙТМАЙДЫ

Мен юч тюрю топракъны
Келгенме сыйпай...
Ала ючюн хар чакъны
Бетин ийнакълай.

Къара топракъ болгъанды —
Джашауну ханы,
Саз топракъдан толгъанды
Къойну таланы.

Ючюнчюсю акъ топракъ,
Алада башха.
Анга керек тюлд таракъ.
Болгъанды къашха...

Дуня, зауукъ кёрсюн деб
Ол болдуму акъ.
Адам саны ёссюн деб,
Нек айтмайд, топракъ?

НОСИР ХИСРОУДАН

Китаб алыб кѡлуна, сант бла этген ушакъны,
Эшекни бойнуна такъгъан кибикди мынчакъны.

ЭЛИМДЕ

Мени кѣк элимде аз да джокъду хатам,
Аны минг саугъасын мен этеме кутам.
Мен суугъа эннгенлей, кѣрюнеди анам...
Арбазгъа киргенлей, тюртюледи атам.

АЛГЪЫШ

Къалам учу кибикди сипини учу,
Аяз къакъса, ол сѣюн джазады былай:
Кюн таякъдан джылынсын къызны ууучу,
Джаш да аны джырына къалсын
тынгылай...

* * *

Омар Хайямдан

Бу букъу да болгъанд бир джанны кесеги,
Джер болуб да баргъанд джюрекни ѳзеги.
Сен букъу къудорун бетингден эслеб сюрт,
Ким билед, ол болур бир къызны билеги.

* * *

Терк ётелле айла, терк ётелле кюнле,
Бир-бири ызындан аууша алимле...
Сен топракъ гыртны эслеб бас, сен къара,
Бу джарыкъ кёзлени несилле кимле?

* * *

Ариуум а кетмёз, бир да соймай мени,
Суймеклик къаламы сёз бла оймай мени.
Джыламукъ тамчысы кёзюмю толтурады,
Башхагъа къараргъа чыртда кьоймай мени.

* * *

Бешикде къагъанакъ, къабырда уа — ёлюк,
Джангыз олд дуняда джазыудан биз кёрлюк.
Ал чагъыр аякъны, соруусуз, джууабсыз,
Къулуна тахсасын патчах тюлдю бёлдюк.

* * *

Булутну джылауун сен кьорат эсингден,
Чагъырны уа келтирт, кьол
булгъай да кенгден.
Бу хансны патили кёзюнгю алдаса да,
Тамбла ол ишексиз ёсерикди сенден.

СЮЙЮМЛЮСЕ СЕН

Кюнюм тюлдю къарангы
Сен болуб эсен.
Суйюмюсе сен тангны,
Суйюмлюсе сен.

Джарсыу манга ёчюкмей,
Джарыды джюрек,
Сени ючюн кечикмей
Чагъады терек.

Къара суу да кечедн
Сен этсенг гюнах.
Джаным санга кёчеди,
Ой шукур аллах.

Кечем тюлдю къарангы
Сен болуб эсен.
Суйюмюсе сен тангны,
Суйюмлюсе сен.

САБАН ГЮЛЛЕ

Сенде кёзле — сабан гюлле,
Ауазынг а — джай ауаз.
Онгадыла къачда кюнле,
Суу джыры да болад ав.

Солуу алгъан кёкенледе
Кече кесин булджутад.
Джулдузларын ата кенгде,
Джохар терек тил тутад.

Озгъан кюнню джырында
Сенде кёзле — сабан гюлле,
Келлик кюнню джырында
Сенде кёзле — сабан гюлле.

Ахыр кюнюм хар джылда
Сенде кёзле — сабан гюлле.

БАРЫ...

Сауу аллахы — Сюердин
Сеннге баш урады...
Къулакъ суугъа сен эндинг,
Сюймеклик туурады...

Тейри кеси, ишексиз
Сеннге эс бурады,
Ышанырча хаман биз
Сюймеклик туурады.

Сени эслеб Апсаты
Терк ёрге турады.
Бюгюн тюлдю ол къаты,
Сюймеклик туурады.

Дауле сени джаратыб,
Тузагъын къурады.
Бар аллахны сагъайтыб,
Сюймеклик туурады.

ЭСГЕРТИБ

Джанкъылычны бир бояуу кёкденди,
Экинчиси, бир ишексиз татрандан.
Ючюнчююн алгъан болур ол рандан...
Хар бояуун кёре билдим мен энди.

Тёртюнчюсю, аны, бир айт, къайданды?
Бешинчиси кёжюм энци кёреди.
Алтынчысы, къууат салгъан джайданды,
Джетинчиге джюрек кеси тёреди.

Кёжюуледе жанкъылышча кёрюнюб,
Къайсы джерге къалыучанса сен кетиб,
Арабызгъа тансыкълыкъны бегитиб.

Сезиминги сен барын да этме тюб,
Джюрек кёбге къуй аланы эритиб:
Джанкъылычха экибизни эсгертиб.

ЫШАН

Бизге артыкъ танг атханча
Шууулдайды чум.
Ауазынгы джаратханча
Джылтырайды къум.

Сарыкъанат джазыууму
Сейирди чагъы,
Юзюлгенди джарсыууму
Къара чачагъы.

Къол аязынг чапракълагъа
Берген кибик кюч,

Акъ къайыннга сыргъа тагъа,
Шууулдайд кюрюч.

Джаздан кечге къалмай бери
Ийнан, ышан, жел.
Бар жарсыууну эт кери,
Бол да сен таукел.

БИЗ

Джайгъы кече толуб къалды
Чырайынгдан ай.
Кёк нызыдан тансыкъ алды,
Ол аны сынай.

Акъ гоккагъа илеш къолунг
Узалады сакъ.
Айыб этмез сени джолунг
Биз анда барсакъ.

Ауазынгдан суйген адам
Болуб къалды бай.
Тахсалыды бу къая раи
Аргыкъсыз да джай.

Ай да бизге кёл берликди
Джолда атлансакъ,
Къайтыб келиб тюберикди...
Биз бирге къалсакъ.

КЪЫРДЫШ

Джазгъы кюнде къырдышха
Таяннганды къыз,
Башы кириб сагъышха,
Болгъанча джангыз.

Туурасында джыр айта,
Учады чыпчыкъ,
Тёгерекни сагъайта —
Ауазы ачыкъ.

Къыз кёолу бла сылайды
Къырдышны юсюн.
Хансны юсюн тырнайды
Бу джел — сюлеусюн.

Кете тебреб башладым
Ызыма къайта...
Мен эсими ташладым
Джаз джырын айта...

ЫШАРА...

Ышармаса санга кюн
Джарымаз джанкёоз...
Тюшде огъай, келсе тюн
Сен ышара оз.

Къайгъы эте мийикде
Булут болду боз.
Тюзде огъай, таб тикде
Сен ышара оз.

Къаш-баш туюсепг, олсагъат
Сынарчады къоз.
Джанны этме сен сакъат,
Шо ышара оз.

Къууанч джолну аркъанын
Узакъ тюзюю соз.
Суу да тыймаз акъгъанын,
Сен ышара оз.

КЮРМЕСИДИ...

Мындан иги сагъыш манга тюлд желлик,
Эки джанны кюрмесиди — суймеклик.

ЭКИБИЗ

Джаз киштикча, ай джарыкъ
Илинеди джабыугъа.
Бизбиз зауукъ джашарыкъ,
Излемейин чырт къаугъа.

Бу ай деген джашаугъа
Бола болур кѣлтюргюч.
Кече эшген мор аугъа
Ол тюшмейди алыб кюч.

Хар адамны, кесича
Болур суйген бир заты.
Ариу кызыны эсича
Джарыйд айны сыфаты.

Ай джарыкъдан ал юлюш,
Бугъунгунчу кёзюнгден.
Эшилирча манга тюш
Сени айтхан сёзюнгден.

АМАНАТ ЭТ...

Къашларынгдан сени мен
Табханма къанат,
Кёзлеринги меннге сен
Бир эт аманат.

Санларынгы меннге, шо,
Аманат бир эт.
Сорууума айт да «хо»,
Сен келтир хурмет.

Бек аманат эт меннге
Джюрегинги сен.
Кёкню тюйре эсинге
Джерде тебресенг...

Тангны болсанг сен тенги,
Толур берекет,—
Меннге саудан кесинги
Аманат бир эт.

НИЗАМИДЕН

Кёк менсиз биргенге къалалмаз ёмюрде,
Санга ол терсликни салалмаз ёмюрде,
Суюгеним ючюн, мен джан берликме кесим,
Азраил а аны алаалмаз ёмюрде.

БЮГЮН

Сени сыйынг, намысынг да бек уллуду,
Сен таянган гитче терек къарыулуду...

Сен суу алгъан сууну юсю джулдузлуду,
Мен айтырыкъ бюгюн санга къуру буду.

ШАЙТАН ДЖЕЛ

Бурулады шайтан джел
Талагъа туюшюб.
Тарыгъырча саудан эл,
Турад туюшюб...

Ол бурулуб тегерек,
Излейди нени?
Бизде ёсген хар терек
Тыяды джелни.

Зыбыр ташха ургъанды
Ичигин бу джел,
Кесин джолгъа бургъанды...
Сен манга теджел.

Менден узакъ сен къалыб
Атдыраса танг.
Сени табмай кыйналыб
Джел болду шайтан...

ДЖЮЗЮК ОЮН

Джюзюк ата, санга келдим мен джууукъ,
Эки къолунг болгъандыла бек сууукъ.

Санга дери аталмадым кишиге,
Къарамадым не ариугъа, эршиге.

Киши сезмей, тюшдю санга бу джюзюк,
Таша джерге акъгъан кибик такъюзюк.

Ол сендеди, сагъышлыса сен, неге?
Алтын сени сайлагъанды негерге...

АНДАН ЭСЕ...

Сенсиз манга ийнакъ берген бу Айды...
Акъ бутунда къара булут — чындайды.

Джарыгъы бла мени таргъа тыяды,
Кел дегенча къашын тогъай къыяды.

Ташха тиреб мени ушпа этеди,
Джууаб табмай, мыдах болуб кетеди.

Не эсе да кёлом анга сууукъду,
Сени бетинг андан эсе джуууукъду.

ТЕГЮЛСЕ...

Сени чачынг келтиреди мениге кюч,
Ай джарыгъы болуб анга тюйреуюч.

Ол къалынды ётелмезча анга чыкъ,
Аны эслеб тынгысызды хар чыпчыкъ.

Ол тёгюлсе... сукъланады анга суу,
Эки кёзюм болду санга гинасуу.

УШАТАМА...

Кёзлеринги —
Джулдузлагъа тенг этмем,
Тар кёллеге ушаталмам аланы.
Ушатама мен аланы хар кёзуру
Биз тюбешген джарыгына —
Таланы...

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИРДЕН

Джанкёз сени ауазынгы сайлайды,
Омакъ башын тардан ёрге къарата...
Кука къачхач джаягынгы сылайды,
Шимал джелге чачын ууакъ тарата.

Баппахан а тылпыуунгу урлайды...
Къызыл гюл да сукъланады эрнинге.
Мынгылан да сенден бир зат даулайды,
Джаз кёзюуде кёнакъ болуб элинге.

Гауюл сеннге узакъ салам айтады.
Акъ татранда аязынгы акълыгы.
Сени ючюн гокка джазгъа къайтады,
Джазны сеннге барды энчи сакълыгы.

Гелёу хансдан дангыл тюзю бек байды,
Хар гокка да сенден бир зат тонайды.

СЮЕМЕ ДА

Гокка хансха бек сыйды
Сен болсанг асуу.
Къара суу да джарсыйды
Къыз алмаса суу.

«Менникисе сен» — дейди
Мендеги джюрек.
Къургъакъ къумну элейди
Дженгилде элек.

Байланыбса сен манга
Къысханча джантау.
Сюеме да, мен санга
Табмайма сылтау.

Ышанганча хар тангыга
Акъ чагъа... терек —
Ышанама мен санга,
Ишанама бек.

ТОНАЙМА ДЕБ

Ай гудучу тюл эди
Кесин билгенли,
Къайгъы сынаб тебреди
Сени кѳргенли.

Кече сайын чыгъады,
Ол сени излей,
Айдан алтын агъады.
Кѳк аны элей.

Сенден нени тонаргъа
Иалейди кече?
Бирде джарый, бир бугъа,
Булутха кёче.

Сансыз этди ол кёкню
Ызынгы марай.
Тонамай деб шюрюнгю,
Тутулгъанды ай.

КЪАЙГЪЫРЫУ

Саным — межгит, джюрек анда — азанчы,
Сени табмай кзычырады бир ачы.

ЭКИ НАЗМУ

1.

Сен озуб тебресенг, бюгюледи къачхач,
Саныйгы зниклей терк учду къарылгъач.
Сен узакъ кетгенлей кзычырады къая...
Таш тебеди ёрге... силкинеди агъач.

2.

Джюрекден суюгениге джангыз бирди адет,
Шо айтхан сёзюмю кесинге дууа эт.
Сен кетсенг, кёзюме кёрюнеди ахрат,
Сен келсенг, кёзюме тюртюледи джандет.

КЮЙМЕКЛИК

Емюрю да билмей кемлик, джулдуз сени
суйгенди,
Сениге айдан келечилик айтмаз ючюн,
кюйгенди.

КЕТЕСЕ СЕН

Сен кетесе ызынга да мыдах къарай,
Ол ахыр къарамынг кёзюмден сылджырай.
Сени баш эрнингден кюн батды джылтырай,
Сени туб эрнингде ай кълды кълтырай.

ЭКИТИЗГИНЛЕ

■ ■ ■

Баппахан бир сейир, джел а тюлдю бечед,
Ол акъмаз эд дженгил, табынса анга джел.

■ ■ ■

Джетерикди дуния ёлгениге эм саугъа,
Ол ашхы эд джетсе, биринчи джашаугъа.

• • •

Аламны тюбюнде джыланнга нёгер джокъ,
Къараууз кёзюнде джашынган кибик окъ.

• • •

Джел болса нёгери чачылады булут,
Джулдуздан хомухха аз да джокъду умут.

• • •

Дунияда мен джашаб кёкден тюлме тапа...
Кёзюуде ол мийши... кёзюуде алаша...

• • •

Таланы джарыгъы тирежибди кёнге...
Аны джабалмаз бу къара кёлекне.

• • •

Къаягъа тийиб, кеси джагъылгъан да окъду.
Ассы адамны эки дуниясы да... джокъду.

• • •

Къышны бапы да джарыуу ючюн бир акъды,
Мени сагъышым акъ чачда сменган таракъды.

* * *

Бёрю бери келликча, къой аягъын къагъады...
Къызбай адам кесине минг дууаны тагъады.

* * *

Сенде ауаз тенгди джангур тауушха,
Ол саугъады ол эшитиллик ауушха...

* * *

Таулу джюрек джарыкъ джырдагъ нечиг токъду,
Бизни джерде тобукъланган адет джокъду.

* * *

Къолумда къалам болса, минг байдан да мен
байма,
Ансыг джюрек джарамы джарылыкъ бла
байлайма.

* * *

Сен бир джыгъа минг назмуну джааа эсенг,
ол да азды,
Нааму-уллу мекам эсе, назму джорукъ а —
арбазды.

* * *

Иги шайыр минг назмудан къуру джюзюн
сайларыкъды,
Джюз назмусу аны артдан минг адам бла
байларыкъды.

* * *

Терслик ишин бёрю билсе, бармаз эди чалман
таба,
Осал ишин биреу билсе, къурамазед сауут-саба.

* * *

Къуш нёгерин кёрелмесе, кёкден джерге
къарарыкъды,
Къыз бек суйсе, суйген джашын
кече-кюн да марарыкъды.

* * *

Суратчыгъа сурат салгъан кыйын тюлдю,
уста эсе,
Джаннга тиер кыйшкы сууукъ «суратчыма мен
да» — десе.

* * *

Джазыу меннге салгъанлыкъгъа минг къаугъа,
Джашау меннге өнтда этер минг саугъа.

* * *

Тюлкую уя нечин тарды, ары башха кирелмейди.
Тар адамы арбазына иги къучакъ керилмейди.

* * *

Толу адам болур ючюн, акъылсызгъа кёб керекди,
Чийсил заты джокъду кюнню, аны ючюн
тёгерекди.

* * *

Тенгим, санга айтама кѣуру эки сѣз:
Кѣууанч кюнде сен кѣууан, джарсыу кюнде тѣз.

* * *

Кѣошун болуб кѣалгъан кибики бу тылдан,
Адам джашау сакъланнганды акъылдан.

* * *

Кѣышка этген тизгиними бир джанына салама,
Ол келлики алайсыз да, джаздан тансыкъ алама.

* * *

Излемейме бюгюн мен тарих джолгъа тюшерге,
Сѣз чыбыжъдан излейме назму чалман эшерге.

* * *

Суу айланчы акъ гоиканы бурду, тас этди,
Кѣалеринги айланчында кюнюм бош кетди.

* * *

Кече болса, кѣара джылан кѣзге кѣрюнмейди,
Осал адам кюлсе да, эсинг саудан бѣлюнмейди.

Кёрюнеди эртден жарык алтын тюкю

тюлкюча...

Джер юсюнде джокъду байлык тийген кюнню

мюлкюча.

Багъалат тенгинги джашагъан кёзюде,

Кюн жарык нигирде тас болад кёзлеуден.

Бу алам хойнухчу, кьамчисе уа — заман.

Ол бурады Джери... Дуния тюлдю аман.

Бир гыбы юсюме кьадалады таман,

Ма аны юсюнге кьыедан чыкьмад кьамам.

Сен ташны аманлаб кирдинг ит тюрсюнге,

Бир кюн бир салыныр ол сени юсюнге.

Арабызгъа мен салгъама кьаманы.

Танг атхынчы аллык тюлме мен аны.

* * *

Джолну тюзю, тиги да къанатлыгъа бирди,
Аны джолу башхады, ол кёкге джесирди.

* * *

Тиширыугъа эте билмей пакъырда,
Джууаб табмай мен кългъанма ахырда.

* * *

Заман деген — арбачы,кюндюз, кече — ёгюала.
Саладыла кюлтюмле аладагъы мюйюале.

* * *

Суугъа къарай, экибикге танг атды,
Таш тюшдю да, суу кюегюню ууатды.

* * *

Кёрюнеди кълунгда джангучу кълмжакъ,
Энде сени джолунгда олму болду джакъ?

* * *

Санасам да кесими бюгюшлюнде бир сакъгъа,
Тюбеялмай кълдым мен кълеккесиз бусакъгъа.

* * *

Алтын кѣуб турсанг да, джутбет адам
тоялырмы?
Ол кесини кѣара ишин бурнун урмай кѣоялырмы?

* * *

Санынг джокъ да сынынг маяга джылтырайды,
Сюйген джюрек кѣабырда да кѣалтырайды.

* * *

Иннетинг ючюн сен сынадынг палахны,
Джашауда терсейсенг, сѣкме сен Аллахны!

* * *

Асыулу джазыучу терк болады баям,
Хар чегет талада кѣрюнеди Хайям...

* * *

Джерде джашаб талай джылы тѣлбюз биз
сыман,
Биз туугъунчу Минги-Тауда сыналгъан заман...

* * *

Джарсыуунгу юлешсенг, фитна ууакъ ышарады,
Ол кесни джарсыуун а, кѣыйынлыкъда ашырады.

* * *

Къарангы кече да отха джетсе тиреледи,
Иги адам жарыкыгъа кече кюн да териледи.

* * *

Онгсуз кърсе, биреу санга кеси аллына алынады,
Онглу болсанг, кесинге огъай, джууугъунга
джалынады.

* * *

Сыфатынгы суратлагъан сени тынчды,
Уууртунгда орнун табхан жанкылычды.

* * *

Кирпик къагъа уяндынг да, эсим саудан бёлюндю,
Къарылгъачла учхан кибик кёзге алай кёрюндю.

* * *

Сени сезген бир джюрек, эте болур минг зауукъ,
Гокка болсанг сен тюзде кёймаз эди чырмауукъ.

* * *

Аллах къаламын алыб, эслеб сени атынгы,
Юсюн сызмай кёйгъанды, кюн сакъларча
къатынгы.

* * *

Санга этген бир назмум бир хапардан осал тюлдю,
Мени назмум-тала эсе, сени нюрюнг анда-гюлдю.

* * *

Атамы сёжгенинн къатында мен турмам,
Атасын сёжгенинге ёмюрде баш урмам.

* * *

Биреуге тутма дерт, терс болса да кеси,
Къаплаанига теиғ болмаз, тюлкюню териси.

* * *

Улеусуз орнундан тебелмез бу балас,
Сёзлени сен излеб кеб этдинг дыгалас.

* * *

Сен хомухса нечик, тюлсе сен нъанатлы,
Атынгы юсюнде джел болады атлы.

* * *

Асыулу темирден сен этдинг къаманы,
Акъылсыз адамгъа саугъа этме аны.

* * *

Сен кетдинг... сеникид кырдышны чойреси...
Ангыламай кыалдым кимд аны неси...

* * *

Мен джудуагъа ушар ючюн алмагъанма
кыаламны,
Бир джудуазу кыошар ючюн джарыгъына
аламны.

* * *

Адам джашау кюйюз кибик оюу алыб,
Ахырда уа кетед анга чырмалыб.

* * *

Суу челекни туюбу сууда кыалад,
Бир затдан да эрикмеген талад.

* * *

Азранлге джерде, кёкде джожъду чек,
Джан алыргъа болгъанды да юренчек.

* * *

Гокка хансдан суу саркыады бир джары,
Тамырындан болгъан кибик ханары.

Джаз кетгинчи сууун тѣкген кѣайынды,
Кѣзюу келмей, таб, ёлген да кѣыйынды.

* * *

Чынды джокѣда гапна кѣалыр орнунда,
Шагърейсиз да ашхы барыр джолунда.

* * *

Джанинган отну суюген кибик бу кѣрюк,
Джазыучуну бек сюеди ёмюрлюк.

* * *

Нек излейди джулдуз джерде несин,
Кѣзуру сууда кѣрлюк болуб ол кесин.

* * *

Уллу дуния бизни суюсе бир кесек,
Джарсыр эди акдан кетѣ тебресек.

* * *

Джазыу мизди, бауурунг бла чанчылма,
Мадар болуб юйдегингден чачылма.

* * *

Къошунунгу суу бойнунда къойма сен,
Сен табмазса, къайгыб келиб излесенг.

* * *

Ийне ётед ненча тюрлю джурундан,
Акъ халыны элтир ючюн ызындан.

* * *

Джашау деген багъалыды хар неден,
Деген кибик чапракъ агъад эменден.

* * *

От а бизге толу джылыу береди,
Суу джетгинчи сууда кесин кёреди.

* * *

Кирит кибик кёрюнеди ёмюрлюк,
Дуния кертид, биз айтсакъ да ёгюрюк.

* * *

Эски къошун тийди джангы къошуннга,
Бол хатерли деген кибик хоншунга.

* * *

Бир адамны барды эки неси,
Бир Аллах, экинчиси ол кеси.

* * *

Чурукъ къаргъа басды кеси бауурун,
Бир джарлыны эштмеэ кючюн дауурун.

ЮЧТИЗГИН

* * *

Сан бир адам джашаб джетед ёмюрге...
Керти ёлюм этдирсе да сагъышны,
Мен къоркъама джюрегингде ёлюрге.

СЕГИЗТИЗГИНЛЕ

* * *

Бу кёк деген — аммача кечегиде олтуруб,
Джулдузладан эшеди мийикликни чалманын.
Толгъан айдан кесини къойнуу эркин толтуруб,
Дуния джарыб турурча ашырады заманын.

Амал болса, Джерде да аллай чалман эшерем,
Джарсыу деген тирслиб, ётелмейин къалырча.
Мен бушууну къошунун алай уруб тешерем,
Сууу бизге джетмейин, кенгтин кетиб барырча.

Ашхам — къара гаммешча къысылды джууукъ,
Джангы айны башында сейирлик мюйюз.
Ол келгенди ташатын излегенча джукъ,
Кёк а аны юсюне джайгъанды кюйюз.

Излей эдим ол гаммеш джортуб таланы,
Джерге келлик джарсыуну ташлатса эсин.
Илинеди джулдуз да белине аны,
Сынагъанча юсюнде ол кеси-кесин.

Ингирала булутну юсюнден тешиб,
Джайгъы кёлге энеди кёкню къызы-ай.
Джарыгъыны өшмесин къамишге эшиб,
Аууб келген толкъун бла ийнакълы ойнай.

Къара булут кюндешча зарлана анга,
Кёкню джабар ючюннге чыгъады ёрге.
Ай турады ингирли сукълана санга,
Огъай тюлме, мени да чакъырса тёрге.

Къуш бурунча бюгюлдю къаламны учу,
Сёз борсукъну ол излей тюбетди тангига
Джашха себеб болады къызыны ууучу,
Кюнню джылы аязы тийгенча анга.

Мутхуз кюнню марагъан тюлме мен уучу,
Джылыу излей сёзюнгден тюбедим санга.
Джашха себеб болады къызны ууучу,
Таза сууну ал да, сен бир узат манга.

* * *

Джазда хауа джашилди, джайда болду кёк,
Къачхы кюнде сарыды, къыш а болду акъ.
Джерде хауа бир кёбдю, хауасызды кёк...
Кёкню булут чачында ай болду таракъ.

Хауа къайдан келгенди биринчи, къайдан.
Баш неси джашауну болуб турад ол.
Джулдуз хауа табмайын сейирлик айдан,
Джерни толу къойнуна узатады кёл...

* * *

Джангур суудан уянады къалжыгъан ызы,
Тёппесине тиреле, бозёшюн булут.
Къошунундан суу къуяды Тейрини кызы
Ол да джерден кесине этеди умут.

Бу джангурну джанкылычды сейирлик ызы,
Кюн таякъдан толса да отлуду кюндюш...
Табынама мен да санга Тауланы кызы,
Сен да кёкден алгъанса кесинге юлюш.

ТЕРТТИЗГИНЛЕ

* * *

Салам айтды топракъгъа: «Толуду джумуш,
Биреу бизни теблесе, болабыз къуш-муш».
Саз а, айтды: «Турлукъбуз къабыргъада биз,
Чыгъыб турса, арбаздан къууанчлы таууш».

* * *

Джелге айтды саз топракъ: «Базсанг манга баз,
Мени кёрюб арадан кетди ненча джаз...»
Джел а айтды: «Бурун сен болуб эдинг аз...
Адам этни ашай да, семиргенсе саз...»

* * *

Саз топракъ бла сары къум этдиле ушакъ:
«Бу суу болду не тукъум хар неден джаишакъ».
Саз а, айтды: «Такъылды джырсыз къауумдан,
Ол джетмесе болмазек былай джумушакъ».

* * *

Тау элине сёлешди узакъдан келген:
«Некди къуру кюнтуруш, бармыды ёлген?»
Эл а, айтды: «Бюгюнлюкде болса, бир бушуу,
Сууун сакълаб турмазед арбазда гёген...»

* * *

«Саудан ёлген болма да, ёлгенледен сау
Болчун» — деди биреуге кьатындагы тау,
«Сен не кьадар башынгы тутсанг энишге,
Ма ол кьадар юсюнге кьадалады джау».

* * *

Кийнк айтды джауумгьа: «Джауа эсенг джау,
Мени ючюн шкоклагьа джагьадыла джау».
«Кьоркьгьанынгы билдирме, таб, манга да сен,
Кьатылыргьа аллайгьа ёч болады джау».

* * *

Капруч улу Муссагьа сёлешди бир таш:
«Башлагьанма мен болуб сынташха ушаш...»
Мусса айтды: «Джарсыуну былайды ишш,
Таш эсек да ол джетсе, болабыз джууаш».

* * *

Орта кюннге сёлешди махтаныб гюрге:
«Энди мен да кьайтмаздан кирдим ёмюрге».
Орта айтды: «Арада барды энтда кюн,
Ол кетмейин аллымдан, чыгьалмам ёрге».

* * *

«Билмей джелни тепгенин урдунг мени, нек?»
Алай айтыб, суу талгьа сёлешгенди терк,

«Да биреуню ууундан джарылгъанса сен,
Джарсыгъанма бюгюн мен да сенден да бек».

* * *

Джылан айтды атлыгъа: «Аяусуз, джолдаш,
Къамчинг кибик джарсытмайд, манга тийген
таш».

Атлы айтды: «Ол джетсе, боласа джууаш,
Тынч боласа, къатылса кесинге ушаш».

* * *

Джылан къушха сѣлешди: «Этдирмем зауукъ,
Кѣзбау этиб тутарма учханлай джууукъ».
Къуш а, айтды: «Чыпчыкъны сен этесе сер,
Кенг къанаты болгъаннга этелмейсе джукъ».

* * *

Бѣрю айтды парийгѣ: «Этейим нѣгер,
Къайыр болдунг, тирилдинг, акъ аякъ эгер».
Ит а, айтды: «Мен санга ышаныб бармам,
Тилесе да, къабырдан къобуб Бийнѣгер».

* * *

Бѣрю айтды къапланнга: «Бек тирибиз биз,
Бѣрю джыйын айланмаз мында керексиз».
Къаплан айтды: «Да былай джигит эсегиз,
Джанлы болуб биреуге нек чабасыз сиз?».

* * *

Тот кяладжюк сёлешди бешли ёгюзге:
«Барыб кырдык отларед ма сенден ёзге».
Ёгюз айтды: «Хыликге этгенликге сен,
Менсиз бюгюн чыкьмазенг бу дангыл тюзге».

* * *

Пилге айтды къумурсха: «Етмейсе эслеб,
Мен кялама ызынгдан ахсыныб, эснеб.
Тюз кёзюнге тюшсем да, кёрлюк тюлсе сен.
Ма сенден да кыйынылы Джерде кёбдю» — деб.

* * *

Эшек айтды торугъа: «Джегилсек бирге,
Тынч болур эд арбаны тартыргъа ёрге».
Ат а айтды: «Тартсакъ а, болур ол джанбаш,
Келишмейди бу оноу, иймечин серге».

* * *

Къушха айтды гугурук: «Къартчыгъа учуб,
Бизни кау-куу этгенди, кяалгъанбыз джунчуб.
Къуш а, айтды: «Кюрешсем тауукъла бла мен,
Сюйгенимча турмазем мийникде булджуб».

* * *

Къаргъа къушха селешди: «Мени узакъ элт,
Табигъатда бар эсе ушашлы адет».

Къуш а, айтды: «Мийикде болмайды багуш,
Чыгъарайым мен ары, ёзге сагъыш эт».

* * *

Кюннге айтды бир кюн Джер: «Этесе исси,
Мени узакъ джолумда къызарча месси».
Кюн а айтды: «Биз эдик... адам неси,
Энди бизге ийелик этеди кеси».

* * *

Шайыр айтды шоркъагъа: «Тауладан агъа
Кёбню кёрген! Назмума берсенг а багъа»
Шоркъа айтды: «Меннге тенг болалса сёзюнг.
Ма сени да минг джылдан эшитир джагъа...

* * *

Баппаханига сёлешди учуб келиб джел:
«Сени бюгюн чачаргъа болмайма таукел».
Гокка айтды: «Актырын, чачмай, ийнакъ бер.
Хайъуан кёлтгъа тюшгюнчю менде назик бел».

* * *

Кюмюш джезни махтады: «Санга джокъду тенг,
Сени ненча заманы сакълады гетен».
Джез а айтды: «Оюуум болдуму кёзбау?
Ышылсам да минг кере алтын тюлме мен».

* * *

Кёкге айтды къуш бала сагъышха кетиб:
«Мен турама эсими санга бегитиб,
Ёшюнюнго булуту турад терилтиб,
Менден алгъын къалырма анга джел джетиб.

* * *

Мийик кёкге сёлешди кыйынлашыб Джер:
«Бурулама ёмюрюм менден агъа тер».
Кёк а айтды: «Ичингде кёбдю да эсинг,
Кыйынлашма бошуна, боллукъ тюлсе сер».

* * *

Къын агъачха сёлешди кыйгъылы бычакъ:
«Сахтияи да болады манга джалынчакъ».
Къын агъач а мычмай джууабын берди:
«Сени кыйгъынг тохтамай болабыз чачакъ».

* * *

«Неден болду джол джаны мийик ам къобу» —
Алай айтыб сёлешди талгъа тобулгъу.
«Ашхы озса джол юсю болгъанча уллу,
Осал ётсе энишге чекгенчады бу».

* * *

Джол джанында бир ташха сёлешди салта:
«Ташха тийиб сынарыкъ тюлме мен балта».

Таш а айтды: «Да былай джигит эсенг сен,
Нек салмайса джарсыуну ташына хата».

Араууннга сёлешди джана тургъан от:
Сыйлы темир кюйсенг да сен болмазса тот.
Биреу бизни сыйлайды, башха уа кемед...
Эки тюрлю болгъанча талада мусхот.

Бир таш суугъа селешди: «Агъаса тири,
Ма менден а ачыды тау эли бири,
Алан, терслик сендеди, келтирдинг бери,
Энди агъыб бараса туурадан керн».

Таладагъы чыпчыкыгъа айтды алысын,
Менсиз адам билмевед джерни багъасын.
Невча кере къойнумда солуду Къайсын,
Сени кирик тѣкгенча джюрек къайгъысын.

Мийик учхан джилтиннге сёлешди гебен:
«Сен джетгенлей къабыныб къалыучанма мен».
Джилтин айтды: «Чий хансха этелмейме джукъ
Аны неди тахсасы, бир айтсанг а сен?»

* * *

Джанкылычха сёлешди кыуаныб бир кыыз:
«Джаш болурем юсюнг бла чынгасам джангыз».
«Сейирсинник табмазса» — деди джанкылыч,
Кирпигинг бла джулдузда кыояса да ыз».

* * *

Эшитиб кыйдум мен наз бла талны ушагынг
«Джашил кийим болмаса джокъду бир джагынг.
Наз а айтды». «Саргъалыб кыалады ийием,
Мийик терек агыызса гитче чапрагынг...»

* * *

Мен да — кыошун, сен да — кыошун, экибиз да —
саз..
Менден эсе санга топракъ джетгенчады аз.
«Бизге бармыд башхасы, ташырыкъ эсек,
Таза сууну кезлөуден кыуанч кюнде джаз».

* * *

Бир джаш айтды тенгине: «Сейирликди бу,
Мен танышхан этеди кесин бир уллу...»
Тенги айтды: «Ашыкъма танышыргъа сен,
Танышырыкъ табылыр болсанг асылу».

* * *

Зыка сорду расагъа: «Не болду санга,
Кирелмейсе алгынгча сен терек саннга».

Раса айтды: «Бу заман болгъанды мийик,
Излемедим къаршчылыкъ этерге анга».

* * *

Ариу къызгъа сёлешди мийик учхан къуш:
«Бурулама башында эте минг таууш.
Сен туурамда тургъанда тюлме мен ёхтем,
Буйрукъ берсе кирпичинг, этерем джумуш.

* * *

Къарны джыя кёлуна, сёлешди бир джаш:
«Кел, къар джуммакъ ойнайыкъ, джаным —
къаракъаш».

Къыз а, айтды: «Бетими джуугъанлыкъгъа сен,
Джюрек таба узалыб, этме аны таш».

* * *

Ариу къызгъа сёлешди айбат табигъат:
«Сени нюрлю джаратдым, бердим санга ат».
Къыз а, айтды: «Ариулукъ чыдасын сенде,
Мени ючюн бир кюн бир берликдиле схат».

* * *

Бир ариугъа айланыб сёлешди булбул:
«Сенден ариу тюлдюле Мекка бла Стампул.
Сени кёрсе, къаламын кёлуна алыб,
Джазар эди минг джырны, энтда, Арасул.

* * *

Тиширугъа сѣлешди ийнарлы булбул:

«Сени ючюн, ма мен да болуб къалдым тул.

Сенден башха хар нени билдим тахсасын,

Сенсиз нюрюн атады джерге атаул».

* * *

Таш айтады, гоккагъа сыртдан тенгерей:

«Узакъ тюшюб кетерме юсюнгю теблей».

Гокка айтды: «Санга джокъ чагъыу, не агъыу,

Аны ючюн тураса дауур этгенлей».

* * *

Марал таба кюушене, сѣлешди кийик:

«Бизге къайгъы ачады мында къая, тик.

Рахатлыкъны алады биреу ышаннга,

Амал болса, сауутун этер эдим зинк».

* * *

Чынар таба шууулдай, айтды шауешик:

«Уста къолда боллукъса бир кюн бир бешик.

Ёзге мен а излеем дагъыда болсанг,

Къуру насыб кирирча бир уллу эшик».

* * *

Майна гыбыр ташладан толгъанды гатлеш.

Кёк а, джашнай айтады: «Сен манга илеш.

Кёкге къайгъы салгъанны осалды чоту,
Кеси табхам бузоуун тюртгенча гаммеш».

* * *

Элек къумгъа сёлошди: «Элерикме мен,
Суугъа нёгер болгъунчу узакъ джары сен».
«Элесенг да, къойсанг да, энди хазнам джокъ,
Ашхы эди бир кесек эртде элесенг».

* * *

Алам айтды адамгъа: «Сен сакъла джайны,
Олду санга кёргюзген кечени, тангны.
Джюрегинги сезимден этме сен къуру,
Бош затлагъа чамланыб, джарсытма аны».

* * *

Садакъ айтды джаягъа: «Сен уулаб ийсенг,
Къааи ранда маралны джарсытама мен».
Джар айтды: «Керти да этебиз гюнах,
Бир кюн бир терс джюзюб, сынарыкъса сен».

* * *

Джанкылычха сёлошди бир кюн къарылгъач:
«Бояуунгу маджалын сен юсюме чач».
«Омакъ чыпчыкъ, сагъыш эт, сен алгъы-бурун,
Сени баланг болмазча сууукъ не да ач».

Джазыу айтды джарсыугъа: «Мен эсем да гюл,
Нечик хыны тиесе болуб бегеуюл.
Мен — хойнухча, къамчиге тѣзгенликге танг,
Адам ючюн тѣземе, секи ючюн тюл.

Нарат айтды къайыннга: «Бу агъач тауукъ,
Мени къагъар ышанда учады джууукъ...
Амал болса, джуддузда ёсер эдим мен,
Мени биреу къакъмазча, аудурмазча джукъ».

Къулагъыма чалышды ауазы джелни:
«Мен сыйлайма неден да къуш туугъан элни.
Ол кѣреди хар нени кѣклеге чыгыб,
Къарай билген мийикге, кѣред игини».

Эшитгенча болдум мен ауазын тангны:
«Адам улу бар эсе сенде эс, ангы.
Танымайын биреую бош махтама сен,
Сѣгерге да ашыкъма бюгюн сен аны».

ОЮМЛА

1

Къаягъа ауазын ышанады биреу.
Мен Аллах, сен адам, санга минг бюсюреу.
Насыблыса, джарыкъ ауазынг эшитиледи,
Ауазгъа саналырма бу кёк кюкюреу?

2

Джашаугъа келгемли сени кёбдю дерсинг,
Кёзюуде кёклеге кетиученди эсинг...
Мен Аллахма, адам, сен кёкге къайгъы салма,
Джулдузла тюшселе, джарсырыкъса кесинг.

3

Тюз этген ишинге болма сен аккыллы,
Тюзлюкню кёргеннге аз да болма къаллы.
Сен манга ышаныб, кесинги джарсытаса,
Бошунамы этдим мен сени акъыллы.

4

Кёзюнге кёрюндю джулдузну джарыгъы,
Адамсыз дуняда аны джокъду джагъы.
Ненча акъ джилтинни къошаргъа излегенди
Чолпанны нюрюне юйюнгю оджагъы.

Сен насыб ючюннге аз да кълма артха,
 Замансыз — заманда сен ушама кълртха.
 Эсинги ташлатыб терслетгенди мени
 Кесинги элингде джашагъан «кълрткъуртха».

Кёкенни чапрагъын джабханлы бу кълрпакъ,
 Сукъланнганча анга узаласа сен сакъ.
 Мен а сен айтыудан хар неге узалама...
 Ариугъа уа кече сен бересе ийнакъ.

Бу кълзны чачына тюрелди тюреуюч,
 Кълру тюрдю кълзан, тоб-толуду чёмюч...
 Сен юйлен, сен джаша, бош ашырма кюнню,
 Сабийле болсунла не алты, неда юч.

Дуниядан кетгеннге окълудунг иясын...
 Сен манга буюрдунг ёмюрлюк уясын...
 Кълбырла ичинде гюнахсызча тураса,
 Тышына чыкълганлай, ай аллах джазыкълсын!

Топракълны юсюнде сен атлан, сен джюрю,
 Басхандан эсе ол сыртынгдан ёмюрю...

Джангургъа къол узат, джанкъылышча
сюйю, сюйю,
Санга олду адам джандетни кёнюрю.

10

Джаратхан эсем мен тюзлени, тауланы,
Бир кёню тюбуне сен джыйдынг аланы.
Дуняда тазалыкъ ёмюрге сакъланырча,
Ышанганма санга мен къара сууланы.

11

Дунягъа сен келиб, бёлюндюнг джумушха,
Тюзелликсе артдан мында кюн турушха...
Джашаудан кетгеннге мен кесим къыйналама,
Кереклимед манга быллай бир гурушха?

12

Джарсыуну мен билиб, бир осалды тиги,
Терекни да тюбейд кёзюуде чириги.
Аллахны джашауу ёмюрлюкдю десенг да,
Сендеги джашаудан аз да тюлдю иги.

КЪОРКЪМАЗЛАНЫ АСКЕР

Джуртума

Джуртум бла
Ана тилим — джашауум.
Экисиди тин
Байлыгъым, ашауум.

Хайуаннга
Ушар эдим мен тилсиз,
Джуртум, сенсиз
Иесиз ат, джюгенсиз.

Ата джуртум —
Тюбсюз рысхым, байлыгъым.
Ана тилим —
Таркъаймазлыкъ джайлыгъым.

Джуртсуз къалгъан —
Кеси сюелген къуу терек.
Ана тилсиз
Джашау неге керек?..

РЫСХЫ БЛА АДАМЛЫКЪ

Рысхы къонакъ
Бюгюн тюшер, тамбла кетер,
Къууанч джанлаб,
Ызы бла бушуу джетер.

Малкѣз адам
Дунияны сюрюб ётер,
Насыблы уа
Адамлыктны джолун кютер.

Рысхы кѣонакъ
Бюгюн кѣышлыкъ, тамбла кѣаудан,
Эртден чыкъча
Кѣбге бармай кебиб кѣалыр.
Адамлыкъ а
Кѣанатлыча ауар таудан,
Тоза билмей,
Джюреклеге ызын салыр...

* * *

Танг уятды.
Джылы кириб юйюме.
Тау джуртума
Джарыкъ эшик ачылыб.
Энтда чыкъдым
Сейир тангнга суйюме,
Джюрегимде
Кечеги чарс чачылыб.

Минг бармакълы
Кюн узакъдан узалыб,
Джерни кѣкге,
Кѣкню джерге тибетди.
Джаны болгъан
Джангы кюннге кѣозгъалыб,
Джашау энтда
Сейир ушакъ тебретди.

Джарыкъ хамаи
Къарангыны хорлайды,
Джангы умут
Туудурады, беред тии,
Бу кече уа
Джукъу бериб урлайды,
Болджалымы
Мында ючден бирисин

Джарыкъ кюннге
Ушасын да кечебиз,
Бираз узун
Болсун джашау ёлчебиз...

• • •

Джазыу, тилейме,
Джарлы этсенг да,
Юлюшсюз этсенг да,
Этме адамсыз.
Насыб, къатым бла
Кёрмей ётсенг да,
Этме сен дженгил,
Чыдамсыз, дамсыз.
Джазыу, тилейме,
Шо, кёбюрёк ат,
Онгсузгъа кёл этиб
Джетиучюлени.
Тюшюндюр бир,
Тюз джолгъа тюзет,
Бу джашыртын тил
Этиучюлени.

ДЖУРТУМА

Сени ючюн
Къарыууму аямам,
Тала билмем
Къыйын аскер борчумдан.
Сени ючюн
Джаниган отдан джанламам,
Джанламазма
Сениге этген антымдан.

Сени джаудан
Сакълай атам урушда,
Емюрлюкге
Сакъат болуб къалгъанды.
Аны кирик
Сени суйюу, къуллукъ этю
Ма мени да
Баш нюзюрюм болгъанды.

Джуртум, нйнан
Тюз болурма антыма,
Сыйсыз этмем
Юсюмдеги мундирни,
Джаным сауда
Талпырма мен хорламгъа,
Джигит кирик
Сакълай сыйлы джерим.

Джурту ючюн
Джанын, къанын арты салмай,
Елгенлеми
Кетаралмам эсимден.

Керекли кюн
Ала кирик къаджыкъмай,
Кёз гинджица
Сакъларыкъма сени мен.

СУРАТЧЫГЪА

Езденланы Билялгъа

Ашхы шартла, адамлыкъны къурагъан,
Джюрегинге къанынг бла киргелле.
Усталыкъны мийигинден къарагъан,
Суратларынг кеннге къанат кергенле.

Ма ол шартла хар бир этген ишингден,
Бизден мисал алыгъыз деб къарайла,
Ма ол шартла миллетими эртдеден
Келген сейир тин байлыгъын къурайла.

Суратларынг бирер саугъа халкъынга,
Кюзгю этиб тургъан сырын, адетин.
Хар суратынг сын ёлюмсюз атынга,
Джакълаб турлукъ тюз джорукъну
хурметин.

Биригишиб фахмунг бла муратынг,
Чыммакъ таугъа чыгъыб барад сени атынг.

* * *

Бир уллу суу бале эди
Эки элин арасын.
Шоркъалары ашай элле
Аны эки джагъасын.

Адамлары бир-бирине
Джашаелле ёталмай.
Джауум къобса, юйлерине
Къонакъбайдан кеталмай.

Кёб болмайын кёпюрчюле
Анга кёпюр салдыла.
Зауукълашыб ол элчиле,
Бир эл болуб къалдыла.

Насыблыма дер эдим мен
Халкъгъа джараб кеталсам.
Назмум бла джюреклеге
Бир кёпюрлюк эталсам...

* * *

Шо, анамы разылыгъын
Бир алалсам,
Аны чексиз къыйынына
Багъа бериб.
Джангылгъанны, терсейгенни
Тюзеталсам,
Халалдыкыны, огъурлукъну
Джолун кериб.

Джашаууму халкъгъа джараб
Апыралсам,
Тюз сыйланыб кетиб къалмай
Сыйлы джерден.
Хоңшу — тенгиз ашхы сёзюм
Бир табалсам,
Ахыр джолгъа атланган кюм
Ичлеринден.

Мурат толуб табар эдим
Джашаудан дам,
Айтханларым окъуучума
Хайыр берсе.

Джылыу табыб андан хыны,
Сууукъ адам,
Буз юсюнде гокга хансны
Чагъыб кёрсе...

* * *

Ал салам, арт салам
Джаралы джюрекден,
Тюнгюлдюм мен энди
Умутдан, тилекден.

Башхагъа кетгенсе
Джюрекден джаратыб,
Мени да бушууну
Аллына къаратыб.

Саулугъунг юсюнгде
Джашасын, кетмесин,
Джашауунг джашнасын,
Мыдахлыкъ джетмесин.

Тюнгюлюб кълсам да
Эм ашхы тилекден.
Сен джашаб турлукъса
Кетмейин джюрекден.

* * *

Чалжъы чалынса,
Биченли этер,
Къышда малыбыз
Токъ болур.

Терек салынса,
Кёгетя джетер.
Салкынында
Сабий олтурур.

Игилик этсенг,
Сени аллынгы
Сакълар ашхылыкъ,
Игилик.
Урушда аджал
Бузча джауса да,
Саулай къалгъанды
Кишилик.

Тыш айбатлыгъы
Токълукъ келтирмез,
Ичи бош болса,
Гёзенни.
Джел жъобса, башын
Алыб кетеди
Гырмыксыз къалгъан
Гебенни.

* * *

Терезеден къараб
Хар нени кёрсбиз.
Къалай бюсюреулюд
Джумушу аны.
Эшике къарны
Сурсе да боран
Хорлаб киралмайд
Ол мияланы.

Терезе кѣзчюкден
Тау да кѣрюнед,
Джибермейди ол
Чарсны, тютюнню,
Толгъан ай кече
Сормайын киред,
Киреди юйге
Джарыгъы кюнню.

Келигиз, халкъла,
Рахатлыкъ ючюн,
Къара иннетге
Къаршчы къобайыкъ.
Бир-бирибизге
Миялача ачыкъ,
Аныча джарыкъ,
Таза болайыкъ.

* * *

Тауну башына ёрлеб тебресек,
Джол бизге бек кыйын кѣрюнеди.
Арыб, терлеб, тѣппесине ёрлесек,
Узакъдагъын кѣрюрге онг береди.

Мийиклик ойнатады къаныбызны,
Насыбха бѣлей джюрегибизни.
Аллайын иш арытса да саныбызны,
Битсе уа къууандырады бизни.

Джаз келди да,
Келбет алды
Джуртну джер-джери.
Джазгъы джылыу
Эшигимден
Кирди ичкери.

Сейир нюрге
Бёлендиле
Сыртла, чегетле,
Джашнадыла
Сабан тюзле,
Кёгет терекле...

Назмуларым,
Сизге къачан
Келир ол джылыу,
Муратымы
Джашнатырча
Аллай кюч-къарыу?!

СОНЕТЛЕ

1

Джашлыгъым къоюб кетди эсе да,
Кеталмагъанды ол узакъ.
Аяусуз заман этди эсе да,
Бетими джыйрыкъ, чачны акъ.

Джерде ыз кьоймай ётмейди бир зат,
Тамырдан чыгьады кёкен.
Кьарт болгъанлыкъгъа, ёлмейин джашайд,
Сабийде ата, ана эн.

Гокка кьачхыда кьуу болгъанлыкъгъа,
Джай чагъады биягъынлай.
Ай джарыкъ бере бошалгъанлыкъгъа,
Тууад джангыдан джангы ай.

Мени джашлыгъым кетсе да менден,
Кеталмагъанды чыгъыб юйюмден.

2

Кеталмагъанды чыгъыб юйюмден,
Ол мен сынагъан сейир чакъ,
Ол Зулифатны кёзчюклеринден,
Къараб турады джумушакъ.

Анга бютеулей кёчюб кьалгъанды,
Мендеги къылыкъ эм къарам.
Аладан асыу табыб турады,
Заман келтирген бу джарам.

Джазыуум бла бирге атлады
Хазна кьалмайын муратым.
Джашау джолуму кёбюн кьатлады
Артмагъы бла мени атым.

Тюшгенди андан джашлыгъым сансыз,
Джюрегим кьуу-шуу болгъанды ансыз.

3

Джюрегим кьуу-шуу болгъанды ансыз,
Тауушу бард, нчи уа бош.
Кьууанч эсебли, бушуу а сансыз,
Санларымда къаным тебед шош.

Заман а тергеулю кюнлерими
Миндейди такъыйкъа сайын.
Джюрегимдеги инджиулерими,
Биледи джангыз къарт къайын.

Мен билалмадым кёбге бармазын
Аны тюбюнде тюбешю.
Эркелете суу шоркъаны ауазын,
Бири — бирибизге илешю.

Узайтды джашау ол кюнлерими,
Къалды джолуму эниш сюрими.

4

Къалды джолуму эниш сюрими,
Энишге барыу тынчыракъ.
Излеми джюрек сезимлерими,
Кюн сайын аздан азыракъ.

Ёзге огъурлу сабий тауушла,
Чапырадыла кёлюмю.
Мен джашауумда ётген ауушла,
Сакълайла энди тёлюмю.

Менигеча къуллукъ этерикдиле,
Алагъа кюн эм толгъан ай.
Ала да алай ётерикдиле,
Бу сейирликден тоялмай.

Умут а джашайды кетмей аладан,
Чыкъмай турургъа джашил таладан.

5

Чыкъмай турургъа джашил таладан,
Тюрленмейин бир тюрсюнде.
Айырылмайын джашлыкъ къаладан,
Джашаргъа джерни юсюнде.

Сездирмей кетед, джокъ анга мадар,
Бушуулу къалады адам.
Аны татыулу этсе да къадар,
Берелмегенди татым, дам.

Мен ётген джашау джолуму чекдим,
Базманны алыб къолума.
Заманны аясуз адетин сёкдюм,
Бойсуна къалгъан джолума.

Джашна тамырдан къарагъан кёкен,
Джаша, кёл эте, сабийледе эн!

РАХАТЛЫКЪ

Емюрлени
Къара кийиб артыкълыкъ,
Урушлада
Кюйсе да таш, топракъ.
Джанмай, кюймей
Джашаб келгенд рахатлыкъ,
Джашау чагъар,
Айныр ючюн болуб сакъ.

Миллетлеге
Турад бу сёз джылыу бериб,
Аямасын
Хар ким кючюн аны ючюн.
Джылан, джерде
Джайгъанлыкъгъа уу, сюркелиб,
«Рахатлыкъ!» — деб
Учад кёкде кёгюрчюн...

Гюл тазады, ариуду,
Аны ким да билебиз.
Езге бир-бир гюлледе
Чыгъанакъгъа тюбейбиз.

Къалай ариу тиллиди
Деб махтайбыз адамны.
Кёралмайбыз бир-бирде
Анда джалгъан къарамны.

Ол а кёзден ышарылыб,
Кёр къазады ызынгдан.
Джашау, сенден тилеригим,
Сакъла аллай адамдан.

Сууукъ да, джылы да болгъанма,
Къууанч да, джарсыу да сынай.
Боран кече чекде тургъанма,
Джуртуму тынчлыгъын сакълай.

Джанымы аяб сёз эшитмедим,
Бир кесек къыйналыр ючюн.
Ишден къоркъгъаннга сейирсиндим,
Аяб, артха салыб кючюн.

Бюгюн тюз ишни ауур кёрген
Джарармы къыйынлыкъ кюннге?
Не да толу сый бералармы ол
Джурту ючюн отда ёлтеннге?

ХОНШУМА

Юйюнге хазна адам
Келиб кѳрмейме,
Сен кирген арбаз да
Аз болур алай.
Хоншулада сен киши
Джаратыб билмейме,
Джашайса тийреден
Юлюшсюз былай.

Кѳлюнг таудан да
Мийик кѳрюнед.
Джюрюйсе ышаныб
Кеси-жесинге.
Адам керек болур,
Кѳонакѳча, бир иш
Билмей тургѳанлай
Тюшѳер юсюнге.

Туура кѳабыргѳа
Хоншунгма сени.
Тамызыкѳ алырса,
Отунг джукѳланса.
Сенсе биринчи
Болушлугѳум мени,
Босагѳамы жѳайгѳы,
Бушуу джокѳласа.

Менме юйюнге
Биринчи кирлик,
Мыдах кюйюнге
Кѳл эге сениге.

Сен тюлмюсе
Кюч, къууат берлик,
Оноу керекли
Кёаюуде мениге.

ТЕНГИМЕ

Кёб кере бирге къууанч этгенбиз,
Бирге джарсыу да сынагъанбыз кёб,
Ашхы алгъышла да эшитгенбиз,
Джашайбыз джерге тынчлыкъ излеб.

Биринчи кере къулакъларыбыз
Эшитгендиле тоб тауушланы.
Къазауат эте аталарыбыз,
Сакълагъандыла къар ауушланы.

Бизге борчду, сыйларын сакълайыкъ
Уруш этгени аямай кючюн,
Артыкълыкыгъа джол бермейин
джашайыкъ,
Бизни сакълай. къан тёкгенле кючюн.

* * *

Табхада зски гошпан
Санъланады,
Ичине джыйыб
Кёб алгъышланы.
Къабыргъада бир тот шкок
Тагъылады,
Быргъысына джашырыб
Ауур сагъышланы.

Агъач гоппан
Сагъыш этдирди бютюн,
Нартладан бизге
Джетгенди жарасыз.
Быргъысын а ол шкокку
Кече, кюн
Тот ашайды ёлтюргенсе деб
Гюнахсыз.

* * *

Ырхы суу ашаб,
Ачыб къойгъан эди,
Нарат терекни тамырларын,
Аны хыны джел
Аудургъан эди,
Ууата чырпа бутакъларын.

Энди къулакъгъа
Тюшюб кёнденен,
Деменгили кёпюр болгъанды.
Джыгъылса да, ол
Хатерсиз джелден,
Адамлагъа джарай къалгъанды...

* * *

Кел юйюме
Сен, ышара,
Кюле кел.
Кеси юйюнге
Кирген кибик
Кир таукел.

Кир хамаанда
Танг джарыкъча
Юйюме.
Олтур, тенгим,
Къууат бере
Тёрюме.

Сени бла
Татлы болад
Туздамым.
Джокъду, къонакъ,
Сенден сыйлы
Адамым.

О, джашауум,
Сакълама да
Аджалдан,
Сакъла юйюме
Адам келмей
Къалыудан!

МАДИНАЧЫКЪГЪА

Ойлайды орунда,
Юйде сагъып джокъ.
Ата, ананы
Кёлю джарыкъ, токъ.

Джокъ бетчигинде
Бузгъан джерчиги,
Чыкъ тамчылача,
Эки кёзчюгю.

Хауаны сермей
Эки вьолчугъу,
Ойнайды джазны
Джашил булчугъу.

Джашауунг ётскюн
Былай тазалай,
Адамлыкъ бла
Онгсузну джакълай.

Халкъынгы адеб-
Намысын кёре,
Кесинг билгенни
Башхагъа бере.

* * *

Атам урушда
Къазауат этди,
Сейир джуртуму
Джигитча сакълай.
Бир буту асхай,
Бюгюннге джетди,
Ишде урушдача
Юлюш алгъанлай.

Анам къартайды,
Агъаргъанды башы.
Джыйрыкъ болдула
Бети, вьоллары.
Къыйын джыллада
Кёб болуб иши, сагъышы,
Азгъын этдиле
Уруш джоллары.

Алай къарнашым,
Махтаудан толуб,
Бюгюн аскерде
Этеди къуллукъ.
Эгечлерим да,
Толу юйле болуб,
Анамча джерге
Аталла урлукъ...

* * *

Джерде къайгъы.
Джарсыу да бар,
Бар эки бетли.
Джалгъан сёз бар,
Артыкълукъ бар,
Къара нинетли.

Езге джерде
Къобуз да бар,
Бар ашкы адет.
Рахатлыкъ бар,
Адамлыкъ бар,
Эм таза нинет.

Тенг бар, шох бар,
Къарысузгъа
Узатхан къолун.
Не окъ, не тоб
Оялмайды
Тюзлюкню джолун.

ЕСЕНИННГЕ

Россияны
Сейир тилли булбулу,
Джуртунг артыкъ
Багъалыды сени ючюн.
Унутмайын
Джашар сени адам улу,
Джырларында
Табыб сёзю сенгмез кючюн.

Россиядан
Энчи ызлы чёрчек улан,
Тин табама
Китабынгы ачхан сайын.
Субай, узун
Болса да наз къалгъанладан.
Чегетледе
Кёаге алгъын тюшед къайын.

Наамуларынг
Емюрлени ашыргъанлай,
Кёб джашарла
Азмай, тозмай кючлеринде.
Башха болмай
Акъ къайынча агъаргъанлай,
Сыйлы атынг
Джырчыланы ичлеринде.

УСТАЗ БЛА ДАРМАНЧЫ

Эки адам
Джашелле-хоншула,

Хар бирини
Бирер тюрлю билими:
Бир хансдан
Эте эди дарманла,
Окзутаед
Бир аана тилими.

Устаз ачыб
Сохталагъа джюрегин,
Сала эди
Бар билимин арагъа.
Дарманчы уа
Къурашдырыб керегин,
Дарман этиб
Сатаед кёб джарагъа.

Сохта сорса,
Устазындан хамаи да,
Соруууна
Кесгин джууаб табаед.
Дарманчы чабыб,
Адам келген заманда.
Джукъ кёред деб,
Иш юйчюгюн джабаед.

Суймей эди.
Соргъан болса билирге.
Къайсы хансдан
Къаллай дарман этгени.
Бир туудугъу
Хапар этди тийреге,
Кёб болмайын
Аны елюб иетгени.

Къууанады,
Устаз талай сохтасын,
Кёрюб бюгюн
Алим болуб келгенин.
Дарманчы,
Билдирмейин тахсасын,
Биргесине
Алыб кетди билгенин...

* * *

Тюрсюню бош тюлдю
Къара къаргъаны,
Къанатлыладан
Белгили турад.
Азыгъы къайдагъы
Мыллыкды аны,
Джашауун къара ыз
Къоюб ашырад.

Йги боллукъ эд,
Терс иннетлини,
Сыфаты аныча
Белгили болса.
Тыш къарамында
Эки бетлини,
Ичинде болуму
Окъулуб къалса.

* * *

Гёбелекге кесин
Отха уруб кюед,

Бал чибин, джанын
Аяй билмей, ёлед.

Биреуге бычакъ да
Къылышча кёрюнед,
Мени уа назму ишим
Алкъын бек тёбендед.

Бал чибин ёлсе да,
Джыя ёлед бал.
Джашау, меннге да
Бер аллай аджал.

МЕНИ НЮЗЮРЮМ

Мени нюзюрюм:
Терлеб ишлесем,
Кече да татлы
Джукъласам арыб.
Юйдегиме да
Айыбсыз келсем,
Ишде борчуму
Толу баджарыб.

Тийре-джамагъат,
Къараб ызымдан,
Таза джюрекли
Адамды, десе,
Меннге биринчи
Кере джолукъгъан.
Экинчи тюберге
Талпыб излесе,

Халкъны багъалы
Адеб-намысы
Мени биргемде
Байракъча барса.
Тюзлюк-къылыкъны
Баш багъанасы —
Джерни юсюнде
Кючлю орналса.

Мени кюзюрюм:
Бютеу инсанла,
Тенглича тутуб
Бир-бири къолун,
Джабсала эди,
Бу ёсюб келген
Ядро къазауат
Къоркъууну джолун.

Кирпичлени
Салад уста чемерлеб,
Чубур этиб
Кёлегини дженглерин.
Къабыргъа да
Кирпич сайын ёрге ёрлеб,
Танытады
Юйню битиб келгенин.

Итиу ызча,
Суюм, келбет салады,
Къабыргъагъа
Тартхан тылдан сызлары.

Адамлагъа
Джылыу болуб къалады,
Емюрлеге
Устаны къол ызлары...

ТЮБЕШИУ ВЛА АЙЫРЫЛЫУ

Юл бийчеме

Сенден татлы
Кёзюу болмаз, тюбешну
Къалай кёбдю
Сенде къууанч, илешу.
Айырылыу:
Тюйюмчекни тешгенча,
Имбашынга
Бир ауур джюк тюшгенча.

Сен, тюбешну,
Багъасы джокъ бир саугъа.
Ушайса сен
Акъ муратха, акъ таугъа.
Айырылыу,
Кюнню джабхан булутса,
Таукелликден
Кенгде къалгъан умутса.

* * *

Джер къонакъбай,
Биз да аны къонагъы,
Анабызча
Есдюредн тебрете.

Ашхыбызны
Къалад асыл сокъмагъы,
Учхараны
Учхарасын кенг тюрте.

Бири джашайд
Къарангыны джарыта,
Тин байлыгъын
Ашхылыкъгъа Джаратыб.
Бири кесин
Аман джолда арыта,
Ашхы шартын
Напсысына талатыб.

Тюз иннетли
Къояды джарыкъ ызын,
Халкъ ичинде
Турад аты сын алыб.
Бирси джоуб
Адамлыгъын, ырызын,
Ёлюб кетед
Учузлукъгъа бой салыб.

Этсин джашау
Ызыбызны терен, бай,
Бюсюреулю
Ашырырча къонакъбай.

* * *

Буз джаууб, уруб,
Хата этмесин
Кёгет тереклени
Бюртюклерине.

Агъызыб, кюлтюм
Салыб кетмесин
Аланы таза сабий
Бетлерине.

Къаладжюк кесиб,
Заран джетмесин
Джангы ёсген терекни
Тамырына.
Мамырлыкъны сыйлай,
Кюн жарыкъ тийсин
Джурту ючюн ёлгенни
Къабырына.

ИЧКИЧИГЕ

Джарыкъ кюнюнг
Мутхуз болуб ётеди,
Бек теренден
Къараб аулу кёзлеринг.
Сабийлени
Мугурчукъла этеди,
Ингир сайын
Къайгы излеген сёзлеринг.

Эсгералмай
Тюнюнг бла тюнюнгю,
Танг атханлай
Сен орнунгдан тураса.
Дауур бла
Ашыра хар кюнюнгю,
Юйдегингден
Кенг узайыб бараса...

БАРДЫ ВИР МИЛЛЕТ

Кёкге джууукъ кёк тюбюнде
Барды миллет.
Тауча таза джюрегинде
Джашайд тюз иннет.

Сынаса да ол тарлыкъны
Джашау джолунда.
Тёзюмлюкню, адамлыкъны
Тутханд кьолунда.

Ол кёзюуде болгъанд анга
Мардасыз кыйын.
Алай чыкъгъанд жарыкъ тангнга,
Тас этмей сыйын.

Джашайд табыб онтёрт джылны
Этген умутун,
Джашната, эркелете,
Миллет тау джуртун.

Кьолгъа алгъан хар ишинде
Бар энчи хаты.
Кьонакъ кёллю тау миллетни
Къарачайд аты!

ПЕЧ

Джанады отун
Гюрюлдеб печде,
Бурулуб чыгъады
Оджакъдан тютюн.

Бюсюреу сениге, печ
Хар юйдегиге
Джылыу бересе
Къышхы сууукъ кюн.

Дарман ханс чагъады
Юй джылыуунда,
Ол ауругъанига
Себеб болады.

Джолоучу къайтыб
Къыш боранлада,
Сенден джылыныб
Къарыу алады.

Бир юйге сенсиз
Джокъ къууат, сыйюм,
Джылыу джокъ джерде,
Берекет да джокъ.

Сени кючюнгден
Сыйлыды юйюм,
Сабийле ойнайла
Болуб бек токъ.

Кёб шынкъарт отха
Тёзюб тураса,
Ичинг къаралыб
Бизни ючюн кеч.

Джашауубузну
Баш дагъаныса
Гырджын бишириб,
Джашау берген печ.

Наз терекни салкынында
Джатады кѣабыр,
Ехтем джюрек джатад анда,
Джатад бир батыр.

Кѣара чарсха бѣленнгенинде,
Бу огѣурлу джер,
Хар бир огѣу кѣанлы джаугѣа
Болгѣанды бир кѣр.

Кѣыйынлыкѣны кѣзюне ол
Букѣмай кѣарагѣанд,
Джаниган отну арасында
Джашиллей кѣалгѣанд.

Тюрленмейин кѣучакѣ кериб
Кѣабыргѣа кѣыш, джаз,
Аны ючюн джаб-джашиллей
Тура болур наз.

Керек тюлдю
Меннге байды деген ат,
Ивлемейме
Чыгѣаргѣа мен мардадан.
Олду байлыкѣ:
Мен ѣлген кюн джамагѣат,
Иги адам
Кетди десе арадан..

СУРАТЧЫ

Бир суратчы
Ташны кесиб сурат салат,
Кесинде уа
Эсленеди ташча тѣзюм.
Таш юсюнде
Бир огъурлу сыфат тууад,
Хынылыкъгъа,
Къатылыкъгъа болуб сѣгом.

* * *

Джылаб туудукъ
Барыбыз да джер юсюне.
Джылайдыла
Ызыбыздан ёлюб кетсек.
Бир юйюрча
Татлы турса бир-бирине.
Тыйыншлы эд
Адам улу сагъыш этсек.

СУУЛУКЪ

Сен къазауатны
Къара кюнюнде
Солдатха кюч бере,
Этгенсе къуллукъ.
Сениге сызгъырыб
Тийген джау окъла
Тургъандыла
Сеинде кеслери суууб...

* * *

Автобусада
Бараедем, узунед джол,
Биреулеинге
Орун кьойдум, кьартха сапаб.
«Олтур, олтур.
Мен кьарт тюлме, джашаулу бол»,—
Деб тюзетди
Муккур белии меннге кьараб...

* * *

Еле тургъан
Кьартха кьайтдым, джюзге джетген.
Эшитирге
Сюйюб аны ахыр сёзюн.
«Джашым, юйню
Кириб мен бир эшигинден,
Экинчиден
Чыгъама», — деб джабды кёзюн.

* * *

Иш, урунуу
Адамны джаш этедн,
Джолун кирден
Тазалайды сибириб.
Эринчекге
Кьартлыкъ дженгил джетеди,
Тоздургъанча
Темирни тот кемириб.

Джюрекдени
Тиллеринде сёлеше,
Бир айт, сагъат,
Нек бошайса аладан.
Башлагъанлай
Джашлыкъ насыб юлеше,
Чыгъараса
Эрлай джашил таладан...

Сабырлыкъ
Дамлы кёгет терекди,
Джазда чагъыб,
Къачда берген кёгетин.
Ол джашауда
Хауа киби керекди,
Сакълар ючюн
Огъурлукъну хурметин.

Айтырынгы
Сагъыш эгиб, элеб айт,
Дженгил болма,
Тенгим, табыб амалын.
Уучу алгъын
Кийикни тохтаб марайд,
Сора шкокну
Алай басад сампалын.

* * *

Кертиге чырт
Елом джокъду ёмюрлюкге,
Ол миллетге
Кесин дженгил алдырады.
Ётюрюк не
Ушаса да эмиликге,
Терк юретиб
Кесине бой салдырады.

* * *

Адамлыкъны
Джолун тута билмей эсе,
Джарсыулугъа
Джарсыб, акъыл бёлмей эсе,
Къозгъамаса,
Не да, адеб, намыс эсин,
Джашагъаннга
Санамасын адам кесин...

* * *

Махтау келсе,
Бир да бёлмей кёб эсинги,
Башхаладан
Онглу кёрме чырт кесинги.
«Мен» — демеклик
Джюрегинге атмаса ау,
Эки къатха
Сыйлы этер келген махтау.

* * *

Къыйын ишни
Къыйыны да сыйлыракъ,
Къыйынсынмай.
Тёжюмлю бол, таб эбин.
Бир джерине
Джара салмай чыгъанакъ,
Чыгъанадан
Бал джыяды бал чибин.

* * *

Башына таб
Хар адамгъа багъады,
Ишек джокъду,
Ким да сюеди кесин,
Адамлыгъы болгъан
Табыб амалын,
Ишин бѣлоб,
Иед онгеузгъа эсин.

* * *

Иги адам
Джетсе нлму байлыкъгъа,
Ол билимин
Буюрады адамлыкъгъа.
Аман адам
Ие болса ол джайлыкъгъа,
Къууллукъ этед
Харам хакъгъа, аманлыкъгъа.

Керти уят
Етюрюкден буюкъмаз,
Не тилчини
Тыйгычы джокъ тилинден.
Ол сау болуб
Адеб-намыс ыйлыкъмаз,
Тюзлюк тюшмез
Чыммакъ атны белинден.

Урунууду
Тутуругъу насыбны,
Джер юсюне
Олду къууат, сый берген.
Джер экинчи
Анасыды адамны,
Джашау эт деб,
Кёкюрегин эмдирген.

Терс джерими
Кёрсенг, тохта, къайгыр, тюзет,
Сансыз этмей,
Билгенингча болуш, юрет.
Джашаб түрсун
Арабызда байракъ болуб,
Бир-бирине
Джан аурутуу деген адет.

Ма бу адам
 Кесине тау кёрюнеди,
 Илешдирмейд
 Хазна, ишинг тюшюб къалса.
 Башха болмай,
 Тюлкю кибик суююнеди,
 Кеси тамбла
 Хатер излеб келлик болса.

* * *

Бек айланчлы, тикли,
 Ташлы болса да джол,
 Юсю бла къууанч хапар
 Кёб джорюсюн.
 Рахатлыкъгъа къуллукъ
 Эте къартайсын ол,
 Джерибизден къайгъы отну
 Керк сюрсюн.

* * *

Акъ кийимге
 Джарашмайды къара джамау,
 Сыйы болгъан
 Салмайд башын баришге.
 Джаигыз малкёз,
 Рысхы кёрсе, болуб армау,
 Тёрг алданыб
 Къалыб кетед бедишге.

Излей эдим
 Назмуларым берсе кёгет,
 Халкъ ичине
 Терен сингиб тамырлары.
 Билалмайма,
 Ашаууму азлыкъ этед,
 Мен суюгенча
 Болалмайла атламлары...

ЭКИ ВЕТЛИ

Бу адамда
 Эки тюрсюн: шох бла джау,
 Тынгы бермей,
 Джашайдыла джюрегинде.
 Сени махтаб,
 Кёзлеринге атад да ау,
 Бара-барыб,
 Сёгюб кетед кёргенине.

О, сыйлы джер,
 Бар адамны бир арбазы,
 Энди анга киралмасын
 Къайгъы, бушуу.
 Джюрюб турсун
 Табигъатны къышы, джазы,
 Джылы тыбыр сууумасын,
 Болуб къуу-шуу.

Терсейгенинге
Терсин айтсанг, отха киред.
Ол арлакъдан
Къараб кесин кёралмайды.
Башха болмай,
Сенде къанлы джауун кёред,
Чириген зат
Тийгенинге тёзалмайды.

Ким да болсун,
Онглу адамгъа бетсиниб,
Башын уруб,
Джашай эсе этегине.
Ол онгсузну
Андан да бек онгсуз этиб,
Чага этеди
Артыкълыкъны джетегине.

Кёзю кыйыб,
Сеннге акъыл къалай берсин,
Ашхы адам
Болурунгу сюйсюн къалай.
Онглулукъгъа
Джетиб сени къалай кёрсюн,
Джашай эсе,
Кеси ичин зарлыкъ талай.

ТИЛ

Тил таудагъын,
Тюздегин да тубетеди,
Танышдырыб
Эгеч, къарнаш ол этеди.

Бал, джау этед
Эки араны керек джерде,
Бычакъ бла
Эт да этеди ол бир — бирде.

Бирде юйге
Къууанч хапар алыб киред.
Бир ёмюрде
Унутмазча джарсыуу беред.

Бирде эки
Тюрлю болад ол бир бетде,
Къуллукъ эте
Башлагъанда кир иннетде.

Къууанч, джарсыуу
Бек эртдеден демлешелле.
Бир — бирлерин
Хорлаялмай кюрешелле.

Бу экиси
Джашау бла келгенд бирге,
Джашау бла
Кетерикле ёлюб кёрге.
Джангыз бизни
Тилерибиз джазыудам,

Кери этсин
Тилибизни тилден, даудан,

Бир адамда
Эки тюрлю ишлетмесин,
Джаны саулай
Кюйдюрмесин, тишлетмесин.

* * *

Къралымда
Бошлукъ джюрюш алды да,
Хоншума да
Тейри эшиги ачылды.
Кесин сатыу —
Алыу джолгъа салды да,
Бар ангысы
Дуния малгъа чачылды.

Кече, кюн да
Чабды ёрге-энишге,
Ачха болду
Бетин кёрлюк кюзгюсю.
Алгъын да ол
Аман тюл эд бу ишге,
Энди болгъанд
Ол джорукъну юлгюсю.

Бетинде джокъ
Къашыкъ бла бир къаны,
Къылыгъында
Илеширча ышан джокъ.
Тин байлыкъдан
Узакъ атды рысхы аны.

Болгъанлыкъгъа
Юсю омакъ, къарны токъ.

Къуру сомну
Хажъынданды хар сёзю,
Гинасууча
Эки огъурсуз джут кёзю.

* * *

Джаша джерде
Ашхы адам,
Ашхы кылыкъ.
Табар ючюн
Джашаудан дам,
Эм ашхылыкъ.

Болсун къалмай
Бар адамла,
Эгеч — бауур
Джюрюмезча
Арабызда,
Къайгъы, дауур.

Кесин онглу
Кёрюб элден,
Мен демеклик.
Къайгъырмаулукъ
Къораб кёлден,
Суймегенлик.

Онглу онгсузгъа
Аллын бурсун,
Керек джерде.

Джан аурутуу
Сенгмей турсун,
Джюрек төрде.

Ашхы кылыкъ,
Къыс зарлыкъиы,
Юре, джаша.
Джалгъан тилни,
Артыкълыкъиы
Тотча аша.

* * *

Джоппу джыйыб
Сюреди джел булутланы,
Джюрегимде
Къозгъай джарыкъ умутланы.

Ичлеринден
Ай бир чыгъа, бирде бата.
Бир ышарыб,
Джай кечеге джарыкъ ата.

Бир къарасам,
Къутам — къутам седиретиб,
Барад кёкню
Сабий кёзча чууакъ этиб.

Къалай иги
Боллугъед джел туура алай,
Турса джерни
Кир иннетден бир тазалай.

Зарлыкъны да,
Тарлыкъны да сюрюб кетсе,
Джерни осал
Къылыкъладан керн этсе.

Зар адам да
Ичи кюйюб джашамазед,
Билмегенлей
Кеси кесин ашамазед...

* * *

Ана тилимде
Мен салам бердим,
«Не эте турасыз,
Тынчмысыз?» — дедим.

Джууаб къайтарды
Ол башха тилде.
Къарачай танышым
Бир хоншу элде.

Аны бла мен
Кёб ушакъ этдим,
Ана тилимде
Юч сёз эшитдим.

«Ашыгъышма — деб,
Джолуна кетди,
Мени уа терен
Сагъышлы этди.

Ол ёмюрге да
Сюймез анасын,

Чыгъара билмез
Сыйын, багъасын.

Билмез халкыны
Сырын, адетин,
Кёрмез къртыны
Къачын, хурметин.

Юсюнде джангыз
Халкыны аты,
Болмаса болмаз
Бир энчи хаты.

Эй, къатыш тилли
Ызынга айлан,
Къанынгдан къачма
Сагъышлан, ойлан,

Къанынгдан къачсанг а,
Анангдан къачдыңг,
Аякъландыргъан
Уянгы чачдыңг.

* * *

Урунууду
Бу джашауну тамалы,
Хар бир инсан
Анда насыб излесин.
Андад аны
Бар къраруу, амалы.
Ким да ма бу
Тюз джорукъгъа тюзелсин.

Джашауунгу
Олду рахат этерик,
Тыбырынга
Чакъырлыкъ сый, берекет.
Сабийлени
Халал ашда ёсдюрюк,
Андад, андад
Керти насыб, харакет.

Ансы неди
Кеси кесин дженгалмай,
Харам, халал
Демей кюнюн ётдюрген.
Хыйлалыкъдан,
Гудулукудан уялмай,
Юйдегисин
Сыйсызлыкъгъа джетдирген.

Адаммыды
Харам хакъгъа табынган,
Киши арбазда
Рыскы излей абынган...

* * *

Кёбдю адамны джашауунда
Багъалы зат,
Ата, ана, юйдегиси
Ашхы мурат.

Дуниягъа биринчи кёз
Ачхан джери,
Туугъан халкъы ышангылы
Негерлери.

Мени да бард башхалача
Сюйген тенгим,
Туугъан джерим, баш муратым,
Эм юйдегим.

Алай меннге джарыкъ кюнню
Этген тигим,
Анам, сенинге тауусулмаз
Сюймеклигим.

* * *

Толгъан ай джай кечеге сый бериб,
Къарангылыкъны теберди кери.
Быллай кече терен сагъышха кириб,
Тыхсыйды джюрегими бир джери.

Гоккагъа гокка ышарылады,
Къызчыкълача татлы, джумушакъ,
Арлакъда къулагъыма чалышады,
Джашлыкъда мен этиучю ушакъ.

Мадар джокъ, къызчыкъ мен бери къайтмам,
Джашауну джангыдан ийнакълаб.
Сенинге Есенинин назмусун айтмам,
Акъ къайынчыкъны кзучакълаб.

Джашлыкъдан джетген ол бурху юлюш
Къалды джюрекде болуб таурух, тюш...

ДАГЪАНЫМ

Къолун бериб узатылгъан къолума,
Ортакъ этиб мени бла нюзюрюн.

Разы болуб кире джашау джолума,
Къарылгъачым ыпанган эд ёмюрюк.
Мен да ачыб джюрегими теренин,
Акъбоюнум болгъан эди ие анга,
Зауукълаша, кёрмей кюнню кюренин,
Лампам болуб, тюбөб келдим кёб тангнга.
Артда къалгъан джылларыма джокъ джылау—
Насыбыма минг бюсюреу этеме.
Ыз тюшдю деб, сыйдам бетге этмей дау,
Абзырамай кёб джарсыуудан ётеме.
Сени бла бирге этгени ючюннге,
Ийилеме джазыууму аллында.
Айым болуб, тийдинг кече сен меннге,
Тюрсюнюнг кюн болуб джашау джолумда.
Хар къуру да сакъланганлай турсун былай
Арабызда бу татуу, дам тазалай.

* * *

Ышаргъан да этме,
Къызчыкъ тилейме,
Тюбегенде
Татлы къараб ашыра.
Энди къалгъан
Джашаууму излейме,
Тынч джашаргъа
Джарсыууму джашыра...

Чууакъ кёкде
Джангы толгъан сен бир ай,
Таугъа, тюзге
Джарыкъ тёкген огъартын.
Мен бир адам —
Кёлю мыдах, ызы сай,

Сыртны эишге
Тюшюб келген акъыртын.

Джашлыкъ сениге
Джангы ачханд къучагъын,
Эсле дженгил
Джабылыргъа ёчдю ол.
Мен джашауну
Тас этгенме ол чагъын,
Аны бери
Къайтарыргъа джокъду джол.

Сен бир гокка
Джашил сыртка нюр салгъан.
Мен бир къаудан
Къачхы джелден саргъалгъан.

ДЖАРЫКЪ ДЖЫРЛА

Ким эсе да арну джыры
Джарыкъ джырлайды.
Толгъав ай да чууакъ кёкде
Сабыр атлайды.

Ким эсе да чыгъарады
Бир арну макъам.
Джыйылгъанчад ол макъамгъа
Джерде татыу, дам.

Джарыкъ джырла, джарыкъ джырла,
Сизде къарыу кёб,
Адамны къой, тынгыларчад
Сизге хар бир чёб.

Къыйынлыкъда джарыкъ джырла
Болгъандыла къанат.
Джыр адамча, урушлада
Этгенд къазауат...

СЕН АЛКЪЫН ДЖАШСА

Сен алкъын джашса,
Джашау аллынгадады.
Мени уа чачым
Болуб барад акъ.
Сыфатынг сейирди,
Толуб чыкъгъан айча.
Не айтсам да, джюрегинг
Болмайд джумушакъ.

Мени да джашауум
Етюб кетген болмаз,
Туура сен айтханча
Джетмегенд къартлыкъ.
Джетсе да, ол мени
Не аз да къыйнамаз,
Ыйлыкъдырмасын аны
Къоюб адамлыкъ.

НАСЫБЛЫ БОЛ

Бош къарама тюбегенде,
Ахсыныб терен,
Джукъ къалмагъанд джюрегимде,
Сюймеклигимден.

Сюйюмкюнгден, келбетингден
Чакъды да гюлюм.
Джылыу излей нюр бетингден
Етдю кёб кюнюм.

Джумушамад сенде къарам,
Мууал болду гюл.
Эски болду джюрек джарам,
Тамызыгъым кюл.

Бош къарама, сёнигенд менде,
Ол сейир сезим.
«Насыблы бол ёмкюрюнгде», —
Буду арт сёзюм.

СЕЙИР ТЮЛМЮД

Заманында
Ай джаякълы къыз эди,
Илинген кёз
Сукъланмайын къоймагъан.
Джаш джюрекге
Джангы джетген джаз эди,
Джаш да, къарт да
Къарамындай тоймагъан.

Бу сейирлик
Джанны джокъ эд кем джери,
Тура туруб,
Насыбына тюбеди.
Къол аязда
Тутуб джашау нёгери,
Къыз чыгъарды,
Келин алды, юреди.

Джаратмайла
Келинлери энди аны,
Джылы келгенд,
Онганд гокка онганлай.
Сейир тюлмюд
Аман болуб к'яалг'яны,
Махтаулу к'ыз
К'яйын ана болг'янлай?

* * *

Сени джауунг
Болсун хыны эм дамсыз,
Анга адам
Джылыу излеб к'айталмаз.
Ол б'ерюча
Джашар тенгсиз, адамсыз.
Киши базыб
Ички с'бзюн айталмаз.

Сезалмайын
Етер джашау джыллары,
Ариу с'бзю
К'зарыуун эм хурметин.
Джазык'сына
Билмез джюрек к'ыллары,
Илешдирмез
Не хоншусун, не этин.

Хар ким теджей
Бир-бирине ашхылык',
Ойнай, кюле
К'ууанч чача джашасын.

Арабызда
Тёре болуб ашхы кыылыкъ,
Хар бирибиз
Гокка хансха ушасын.

* * *

Къач джетсе, саргъалтады
Тереклени чапракъларын,
Ала шыбырдаб тюшедиле
Сууукъ джелден.
Заман да алай агъартады
Адамланы чачларын,
Джашлыкъ да кетеди
Ызына келмезден.

Терек джазда чагъарыкъды,
Джасандырыб бутакъларын,
Бивге энтда татлы кёгет
Теджерикди.
Адам а бошуна ашырса
Джашау джылларын,
Ол ызындан келгенлеге
Не дерикди?

МАМЧУЛАНЫ ДИНА

Кёкле кзая

КЕКЛЕ КЪАЯ

(Поэма)

АЛ СЕЗ

Экибизден ким хорлады, сагъыш эт:
Сыртындан а, айт, ким кимни салалды,
Арабызда кёз кёрмеген урушда,
Шо, къайсыбыз алчылыкъны алалды?!

Джыгъылдым деб, бек къыйналды джюрегинг,
Турдунг талай къараялмай кёзюме,
Муратынгы тору атындан кетсенг да,
Хорладым деб, келмед бир да эсеме.

Нек къоймадынг, нек кюрешдинг мени бла,
Нек таладынг джюрегимде шошлукъну,
Аямайын кесинги да, мени да
Нек тонадынг арабызда шохлукъну?!

Къадарыма не айтайым бюгюн мен,
Къайда тенгиз джарсыууму тегерге,
Аман хорлам мени сенден айырды,
Алгъын кибик табмам сени негерге.

Керекмеди экибизге кѳазауат,
Кѳутас чачлы сезимлени чал этген.
Оюмунга ёгюз арба джекдинг сен,
Джюрегиме джол табмазгѳа юреннген.

Эсен болсанг, бара-баргѳан дунияда
Тѳѳюмюме кесинг шагѳат болурса,
Эсибизге татыу ышан кюсетген
Чыгѳананы оракѳ бла орурса.

Кѳлкѳалдынгы ауаз берген заманын
Айыб этиб, тюшюрюрсе эсинге,
Гюнахымы сен чакѳдыргѳан терегин
Балта бла узалырса кесерге...

1

Джерде кибик Дебет оноу тутады,
Джашларына этдиреди айтханын.
Онтогѳузу бирер алтын багѳана —
Бирер зат бла айтдыралла атларын.

Кими джангур, кими ёсюм, кими от,
Хар бирини атхан огѳу ышанда,
Уланлагѳа тиймегенди аман кѳз,
Джурт кѳадама болгѳандыла кѳралда.

Деу Дебетни джюрегини ургѳаны
Булутланы кѳой сюрюулей кѳууады,
Чѳгюч бла темир тѳюйюб тѳбресе,
Алам ханнга джангы джулдуз тууады.

Джерден кетиб, кѳкде кѳала кѳургѳанды,
Кѳк тейрисин ол кесине бургѳанды.

Ал уланы Алаугансыз болмайды,
 Онг кьо́лу да, онг кё́зю да ол аны.
 Хар джыл сайын уллу байрам этеди,
 Эсге сала Хауа бла Адамны.

Хар кьюуанчда ол бир джашын сына́йды,
 Бар джумушну кьалаб аны юсюне.
 Алтын бетив Дебет Джерге бурады,
 Анда ётген джолу кёзге кёрюне.

Ез оюму тё́зюм тишлей чыныгъыб,
 Джашларына чалдыу-галдыу этеди,
 Джети кё́кню сагъышларындан кьаныб,
 Бир кё́зюуде эси Джерге кетеди.

Темир тю́йген кьо́лу Айны сылайды,
 Кьонакъларын ол кёл ашаб сыйлайды.

3

Кьалалача джашларына кьараса:
 Онтогъу́зну эм кичиси Батразды —
 Кьанатлыны джерлеб чарсха иеди,
 Кюнлерини суйген кю́ню барасды.

Кюн таякъны кьо́л ууучха джыяды,
 Аны бла кё́кде джолла ишлейди.
 Ала бла джуддузлагъа айланыб,
 Атасына келинликле излейди.

Ай джарыкъдан кю́мюш бояу этеди,
 Аны бла кьалаларын бояйды,

Аймысына, этелгени бә шына,
Аны ючюн кёкню неси къорайды.

Джаниган джулдуз, десем, азды Батразгъа —
Кюн тийгенча, алай кирир арбазгъа.

4

Аны кёрсе, Дебет жангы туугъанча,
Къыйынлыгъын имбашындан атады,
Кёзлеринден къууанч, кёгюрчюн болуб,
Учуб чыгъыб, къанатларын къагъады.

Акъылында къалкъыб тургъан ёхтемлик
Умутланы башларына къонады,
Джашау джолда кёб джюк элтген сезими
Ёмюрлени къыйсыкъларын джонады.

Ата сезим, патчахлыгъын сездире,
Деу кишини адежине алады,
Кёкюреги джулдузлагъа кёк бола,
Сюймекликден толуб, нюрча джанады.

Кёкде джашау — кёк ахлуну тахсасы,
Ёлюмсюзлюк — бу юйюрню тамгъасы.

5

Ай джарыкъдан тейри джарыкъ кючлюдю,
Ата сёзю баласына джорукъду,
Кёкден келген ызын къадар белгича,
Джер юсюнде бар ёсюмге къорлукъду.

Дебетни бир таджал оюм кючлейди,
Ол Батраздан уллу хыйсаб сакълайды,
Илкер, Чолпан шум болдула уяныб,
Джулдузланы барындан да сакъ Айды.

Мырытлада келиб кече къалыучу,
Танг атаргъа Гидалагъа ёрлеучю,
Кюн ортагъа Чёмючлени джокълаучу,
Боюнсхалада джел джылкъыны джерлеучю.

Тулпар Батраз атанг сениге къарайды,
Этген ишинг кёлюнеми джарайды?!

6

— Къартлыкъ джашым, сынар заман
джетгенди, —
Деди Дебет, — уланына айланыб,
Батырлыгъынг — байрамымда батмаз кюн.
Сен кюч джыйдынг, эсинг джуртха байланыб.

Сенден башха бу джумушну тындырмаз,
Пелиуанды пелиуанны джыгъарыкъ,
Келди заман кишиликини кёргюзген:
Суу бюркдюре, булутланы сыгъарыкъ.

Кесим мында, эсим анда джашайды,
Хапарсызма анда къалгъан ахлумдан,
Сени ары кёнакъ этиб иерге,
Хазырлайым келгенича кёлумдан.

Барыrsa да, адамлагъа тюберсе,
Джер джашауну зауугъундан ичерсе.

Джер джашауну къадарына сукъланма,
 Анда заман хаух болгъанын эсде тут,
 Сен кесинги кёзбаулукъгъа алдатма,
 Бере билген алгъанын да, кезде тут.

Адамладан баш болгъанынг — насыбды,
 Бойсунмауну аджиринден тюшме сен,
 Джер юсюнде дигил-мигил тиреу кёб,
 Къартлыкъ кючлеб тургъанлагъа кюлме сен.

Ауруу тёшек этгенледен къоркъма сен,
 Аллаи джарсыу сеннге къолун узатмаз,
 Минги тауну акъ абасын кёрсенг да,
 Къайгъы этме: чыран сени бузлатмаз.

Джер джюзюне кюн ууата барлыкъса,
 Хаух дуниядан сен ёргеде къаллыкъса.

— Деди Дебет,— къысха сёзюн тамамлай,
 Фикиринде ышанмакълыкъ харс уруб,
 Джулдузланы кемесинден тюшген Ай,
 Джарыгъы бла къарангыгъа шын туруб.

— Ашхы джолгъа, — деди эки джарылыб,
 Мен джолунга джаухар мынчакъ тизейим,
 Тул тубанны джесирине тюшмезча,
 Тюз аллынгда балыкъ болуб джюзейим.

Кёз джинкимден садакъ этнб атайым,
 Тийген джери — Ёрюзмекни ёзени,

Сениге джылай кьалгъанымы унутма,
Джарсыууму джукъланмазлыкъ ёртени.

Джюрегими Тейри сылгъан ёзеге,
Сезимими сокъур болгъан кёзлери.

9

Аллай джумуш сакъламаса да Батраз,
Атасына разылыгъын билдирди,
Саламлашыб джууукъ бла, тенг бла
Акъ умутун кёк аджирге миндирди.

Ай бийче да, чыкъды аны ашыра,
Тёзюмюнде джашил чирчик къуу болуб.
Аслан тутуб къайгъысыны башындан.
Сюймеклиги отоуунда тул болуб.

— Джерде ариу Сатанайгъа къарарса,
Тансыгъымдан анга инджи тагъарса,
Тылпыуумда анга сезим ёлюмсюз,
Ёрузмекге мени дертим тёзюмсюз, —

Деди Дебет, джашын Джерге джибере,
Ай ышаны аман къууум сибире.

10

Минги Тауну этегине кысылыб,
Нарт Ёрузмек стауатын салгъанды,
Ариулукъну, закийликни анасы
— Сатанайны — юй бийчеге алгъанды.

Джалгъан дуния кимге факъыр кёрюнюр,
Сазджиликни сагъышында кюн бата,
Джарыкъ дуния кимге джандет кёрюнюр,
Сауджиликни муратында танг ата.

Къыямала кёре-кёре чыныкъгъан
Нартла джурту, Тейри кеси къол берген,
Сени кёрген, сабий болса, кёл табыб,
Кече бла кюннге ёсер къууаныб.

Къарт, тийренгде джаш болургъа учунур,
Хомухлугъун тюрте-тюрте учурур.

11

Эртден болмай, ингир абдез алмайды,
Ана болмай, Джерге бала туумайды,
Джан инджилмей, насыб тайны тутмайды,
Тёзюм кюймей, умут ёрге турмайды.

Къыйналмаса, адам джюрек джау басыб,
Ырджысыны арасына джетмезед,
Сагъыш ашаб, ангы тютюн тартмаса,
От тамыза, ёмюр джумуш этмезед.

Джурт болмаса, тил болмаса, адам да,
Хайуанча отлар ючюн джашаред,
Сезим сюнгю джюрек тёше чыкъмаса,
Инсан деген сын таякъгъа ушаред.

Ёсмей-сынмай терек алма бермейди,
Джаз келмесе, ол чагъыуну билмейди.

Нарт Ёрюзмек туура кючлю болмаса,
 Къагъанагъы Минги тауну эммезед,
 Нарт Ёрюзмек бек акъыллы болмаса,
 Миллегине джандет джурту джетмезед.

Сатанайны кёзю джити болмаса,
 Тешигинде эмегени кёрмезед,
 Сатанайны ёз оюму болмаса,
 Къанлы Фукну тахсаларын билмезед.

Сатанайны ариулугъу болмаса,
 Ёрюзмекни асхар эди эрлиги,
 Экисинден акъбет Намыс туумаса,
 Келмез эди Кюнню Джерге келлиги.

Ингир, туууб, къарангыда ёледи,
 Асыл битим асыл джерде ёседи.

13

Джан къайдады, джюрекдемид, сандамыд,
 Тынгысызлыкъ халысындан согъулуб,
 Джол къайдады — кёкдемиди, джердемид,
 Аллы-арты кёрюнмеген созулуб.

Умут джюкден къала сюеб кюрешген
 Джан джюрекни, акъылны да тогъурму,
 Аллы джазгъы, арты къарлы джолланы
 Тахсаларын инсан ангы орурму?!

Аджашыуда кесин излей джашагъан
 Джандан кючлю, андан ингил болурму?!

Ашыгыуун кериуаннга кыалагъан
Умутчугъа эртден-ингир болурму?!

Къарт да, джаш да джан бла джолда барады,
Джол тѳрелик эте билген арады.

14

Таукеллиги базман бола кыайгыгъа,
Джаш болумун кюн турушда кыыздырыб,
Кюмюш кибики саяларыны акълыгъы
Аны кюсей кыалгъанланы аздырыб.

Субайлыгъы кюн таякъны уялтыб.
Ышаргъаны саугъа бола кѳргеннге,
Тейри джарыкъ ийнар этген Батразны
Кѳз кыакъгъаны джулдузалагъа — кѳлекке.

Кыушха, джелге ушамайды келиую,
Кѳк атыны туякълары-джанкылыч,
Кыанатлары башха болмай — кыблама,
Батраз Джерге джол тутмады джангылыч.

Джер кыадары аны сакълаб тургъанды,
Кыач алада джашыгъ кырдык ургъанды.

15

Сен кеч мени, Джер джарсыуну анасы,
Бирде сеннге уллу кѳллю болгъанма,
Кыолтукъ тюбге урлугъума ышана,
Тенгизинге батыб, бедиш алгъанма.

Аякъ тюбге тюшеринге ийнана,
Кишенингде кёз ачалмай къалгъанма,
Тик къаянгдан кетиб, кючден сюркеле,
Мен башымы Къара ташха салгъанма.

Гошаяхлай мен кёб кере къарадым,
Къарыу табмай сени осал ишинге,
Буруу буруб, сенден бугъуб кюрешдим,
Бурулсам а — сен сюелиб юсюме.

Джер юсюнде кимни алмадыңг к'ойнуңга,
Батраз сенден къутулалса, бойнумад...

16

Джерде хар джан излегенин табады,
Билмегенин соруб бялген абынмаз,
Батраз кирди Джер дунияны тёрюне,
Ол кючлюдю, бш джилтинден къабынмаз.

Эм алгъа ол кёрдю субай таулары,
Башларында ётгюр къушла шын тургъан,
Тёппелери кюн таякъдан эшилиб,
Этеклери нарт юзюкге — джууургъан.

Кёк баласы салам берди таулагъа,
Джюрегини тебгенине къууаныб,
Ётген джолу мамукъ кибиж кёрюндю,
Сора айтды ала таба айланых.

Бу таулары болса эди тиллери,
Къонакълагъа тегер кибиж кёллери.

Минги Тауну туурасында сюелиб,
 Ариулукъну белгисине аралды,
 Тамырлары джерни джети къатында
 Болгъанларын ышан этиб сезалды.

— Сен кючлю тау, сен сейир тау, сууукъ тау,
 Бирде тюрте, бирде тарта кесинге,
 Кёрдюм сени — нарт джуртуну мухуру, —
 Деди къонакъ келишгенча джюгенинге.

Минги Тауну тѣпнесинде акъ булут,
 Тогъай туруб, кѣк тигине джол салды,
 Къобан таууш, джууукълашыб, Батразны
 Къонакълыгъын чалкы алыб терк чалды.

Ол бу Джерде туугъан киби кѣрюндю,
 Эсн бирден джерге, суугъа бѣлюндю.

Экинчиге кѣрдю сейир Къобанны,
 Тау белинден билезикча юзюлюб,
 Келе эди тар ѳзенни энгишге,
 Минг кисейден ѳтген киби ксюзюлюб.

Толкъунларын джылан башча кѣлтюре,
 Тамчылары джулдузлача джылтырай,
 Чабакъ киби бирде тилсиз болгъанлай,
 Бирде кеси тауушундан кълтырай.

Садакъ окъча джетер джерин билгенлей,
 Келеди эжиунден джаш бола,

Кёк къанаты гяхиникни ба этиб,
Джер юсюнде хар джарсыудан баш бола.

Кёкню сууун тогъуб тойса, къобады,
Алай къобса, джагъаларын согъады.

19

Батраз келди деу Къобанны къатына,
Тобукъланыб уучуна алды ол.
Зем-зем сууча бу сейирге къара деб,
Кюе тургъан эринлерин салды ол.

Андан сора хапар сорду Къобанига;
— Сен ашыгъыб къайры ашхы джолгъаса,
Узун-узакъ джуртла алгъа чакъырыб,
Кеченг, кюнюнг тохтамайып саркъаса.

— Мен, кёк Къобан, Минги Тауну кызыма,
Эртден мени ат аллына алады,
Нарт ёаенден келин этиб къачырыб,
Орайда бла эжиу айта барады.

Ашхам бола Терк тенгизге киреме,
Отоумда сау дувияны кёреме.

20

— Муратынга тыйгъыч кёрмей чабаса,
Сейир Къобан, тау джалкъалы толкъунунг,
Келечича, тюз кёзюме къарайды
Джюлгюч кибик пай дарийден къолтугъунг.

Сеннге заран болгъанланы урады.
Хорлам болмай, алгъа атлам болмаса,
Сен джолунгу сермешюге бураса,
Тюгенмезлик тин хазнача тураса.

Сеннге къараб, мен да оюм этейим:
Муратымы босагъасын кѣргенме,
Соза келиб, борчну джалгъа бурмайым,
Бери мен да джумуш бла келгенме.

Оюмуну джалкъасына илинди,
Ашыгъыргъа излегени билинди

21

Нарт джуртуна джаз ашыгъыб келгенди,
Къонакъбайлыкъ этилгенин джаратыб,
Накъут мынчакъ себилгенча алайды,
Мипги Тауну аркъасына къар къагыб.

Ёхтем тауну джаны болур мийикде,
Мийикликден хапар соргъан ангады,
Джашау тауну къаны джашил кырдыкдан
Джер халындан пзни керек ангады.

Кериуанла къаты бла озалла,
Анга къарай, имбашлары къурушуб,
Чабыуулдан къайытыучу аджирле
Этегине баш уралла джортушуб.

Джаз келгенлей, тау кѣзлерин ачады,
Ол кѣздеде сейир дуння чагъады.

Нарт Ёрюзмек къаладжюгюн къач ала,
 Минги Тауну айрысына чанчханды,
 Мюрзеуюню эки этиб джартысын
 Ёркишисиз арбазлагъа чачханды.

Бичен, отун кереклини унутмай,
 Хар барыны кёлюне тенг джетгенди,
 Биз саулукъдан инджилмесин ахлум деб,
 Нарт джашлагъа къаты буйрукъ бергенди.

Чилле кетиб, таб, балдраджюз киргинчи,
 Тау этекде кёккёз джанкъоз кёргенди,
 Тоба-тоба, тамашагъа къара деб,
 Хапар айтыб, арбазына киргенди.

Арбазында гюл чакъгъанын кёргенди,
 Не эсе да бир зат барды, дегенди.

Джаз келгенин джюреги бла сезгенди,
 Нарт Ёрюзмек кёбню кёрген деу киши,
 Кёб джылны ётдюргенди арадан
 Бирча бола, сёзю бла хар иши.

Джаз эртделеб келгенине суюнюб,
 Танг атмайын Минги таугъа чыкъгъанды,
 Джаны бла къаны бир тилли бола,
 Тери бара, ич кёлегин сыкъгъанды.

Тау тёппеде суудан гоппан толтуруб,
 Ахлусуна алгъыш эте ичгенди,

Къаладжююн имбашына кёлтюрюб,
Сабыр-сабыр ол ызына тюшгенди.

Джер сюрюрге ёгюзлени тартханды,
Алай бла, джери ауун ачханды.

24

Таулу киши, кёллениб, джер сюрмесе,
Тул къалыред тауну зырма этеги,
Зыгыт джери кулда-кулда этмесе,
Юйрер кючню табмаз эди джетеги.

Таулу киши, джери дамыи сезмесе,
Юйдегиси чёб башында къалыред,
Ашхы умуту бола джелге дигиза,
Ышыкъ табмай, чаба-джориа арыред.

Таулу киши, джери дамыи излемесе,
Тыбыр отну сакълар амал билмезед,
Бёркюн алыб, анга шежде этмесе,
Джер анасы балауузун бермезед.

Джер актылда, джер джюрекде къалады,
Бек суйгеннге-тюгенмеген къалады.

25

Ёрюзмекни ариу кызы Намысха,
Атхан кюнню бютеу нюрю чабханды,
Болджалындан алгъа туугъан сабийлей,
Джаз да, тёзмей, джол салгъанын айтханды.

Ёрюзмекни ариу кызы Намысха,
Джай джюрегин саугъа этиб ийгенди,

Къар кесини джауу къоркъгъан акълыгъын
Аны субай санларында билгенди.

Ёрюзмекни ариу кызы Намысха
Ашхы эртден акъ иннетин бергенди,
Кечени да къара дугъум бояуу
Аны къутас эшмесине киргенди.

Къач берекет этеклерин ба этиб,
Ёсдю Намыс нартла джуртун бай этиб.

26

Сатанайгъа джокъду сёзюм, айхай да,
Ол кызына тюз иннетни бергенди:
— Ариу кызыны эм уллу ариулугъу
Тауча мийик намысыды, дегенди.

Ышаргъаны буз сюммекни эритген
Намысына оюм хантны къабдыра,
— Дуния намыс бар азабдан кючлюдо, —
Дегенди ол кызыны белин къатдыра.

Баласына джюрегинде хазнасын,
Сёзю бла мухур эгиб салгъанды,
Ётюрюкден, джахилликден къоркъгъанча,
Къоркъа бил, деб къайтарыучу болгъанды.

— Джанама деб, джукъланыргъа боллукъса,
Бир джукълансанг, ийнанмаудан толлукъса.

27

Ёрюзмек да джан тамыры кызына,
Ёз акъылын, ётгюрлюгюн бергенди;
— Дуния малдан кёзбау джокъду инсаннга
Сен ол затха чырт алданма, — дегенди.

— Дуния рысхы бу дунияда къаллыкъды,
Болджалынга бир такъыйкъа къошдурмаз,
Гёзенлеринг гырт алтындан толса да,
Джюрегинге рахатлыкъны къондурмаз.

Тыялмазса кёкде кюнню джюрюшюн,
Къобан сууну тюз бал этиб ийсенг да,
Намыс кетсе, уялмазды, бил, атынг,
Ариулугъунг кюн орнуна тийсе да.

Эсинг болса, сыйынг таргъа бекленмез,
Нарт атангы хан намысы тебленмез.

28

Джашау бирде айланчладан чыгъарыб,
Джар башында тонсуз къояр боранда,
Джашау бирде тенгизледен ётдюрюб,
Суу бойнунда алджатыр бир заманда.

Къая кирик кюнню джюрек сынауда
Кишилики белгисича кёлтюрюб,
Бир кёзюуде къурт ашагъан терекча,
Чыгъанакъгъа тёзалмайын бюгюлюб.

Уллу иште чыдам бла баш болгъан
Джыламулугъун улоу этер тёзюмге,
Адам инсан къарыусуз да, джакъсыз да
Боласа сен, эсинг кетсе сезимге.

Уллу кёллю болмасын бир адам да,
Тура-турса, тишсиз къалад чыдам да.

Ким бармады адежинде сезимни,
 Ехтемлиги азабына джалына,
 Жангызлыкъны насыб юркген джолунда,
 Ким къоркъмады къадамача джанына.

Ким табалды къадарына тиреуню
 Оюлмазлыкъ джерде джюзген къайгыдан,
 Ким джашырды тау башында джашлыгъын,
 Джел сибириб кетмез кирик къачхыда.

Къабыл бола, кёксюз этген оноуу,
 Ким ишледи джарсыу кирмез къаланы.
 Кёкюрекни он къат кюбе джабса да,
 Ким кёрмеди чач агъартхан джараны.

Чач джюрекден суу ичгенлей джашайды,
 Джюрек кюйсе, ол къармала башлайды.

30

Намыс, туруб, эшмелерин тараса,
 Кюн аллына чауук этиб чабады,
 Кёкде Ай да, эршиме деб кесине,
 Аны кёрсе, булут пердау тартады.

Намыс кюлсе, Минги Тауну джюреги,
 Сенгкилчекча люуюлдейди къууаныб,
 Нарт джуртуна насыб ёшюн урады —
 Джарсыларын къоратады суу алыб.

Намыс сөзсе, сакълыкъ къанат табханын,
 Уясындан акъырынчыкъ учханын,

Джашар эди төгөрөккө кёз ие,
Къоркзууланы джюреги бла тебере.

Къайдан билсин Батраз Джерге келгенин,
Джазыу анга уллу сынау ийгенин.

31

Эм багъалы Джерде джашау болгъанын
Джаны болгъан бары ариу биледи,
Бу дуниягъа ат башындан къарагъан.
Ачыуундан кёлек бичиб киеди.

Башха дуния кёзюн бизге ачмайды,
Биз сыйлагъан, биз кырылгъан джер юсю,
Джерден кетген къайтмайды да ызына,
Билалыргъа болалмайбыз биз тюзюн.

Атасыны аманаты эсинде,
Батраз джерге къонакъ кирик киргенди,
Ариулукъну, эслиликни бийчеси
Сатанайны бир кёралсам, дегенди.

Ол умут бла Ёрюзмекге келгенди,
Уллу Кёкден анга салам бергенди,

32

Джигитлени бек суйюучю Ёрюзмек,
Джаш Батразны уланыча кёргенди,
Нюр джаняганча тюрсюнюне ийиле,
Къонакъ этиб, эшигин кенг кергенди.

Гоппаи аякъ узатдыла акъ къолла,
Накъут-налмаз джюзюклеге белене,
Къонакъ джашха хошкелдиляк айтханды,
Хур Сатанай кызыл ура бетине.

Сатанайны ариулугъун кѣргенлей,
Сын болгъанды Батраз аны аллында,
Джер халини ал шартына хорлата,
Кючню толкъун къайнагъанды къанында.

Тоба-тоба, Ибилисди ариулукъ,
Не залимни да этеди ол тоблукъ.

33

— Джилтин ийгенд сениге джюрек отундан,
Меничадан онтогъузу атасы,
Кѣк къойнуна таралады сениге ол —
Андан башха джокъду аны хатасы.

Не айыбын кѣрген эдинг атамы,
Сансыз этиб, аны эрек этерча,
Ерюзмекни не затына алдандын,
Джашау джолда аны бла кетерча.

Ариулугъунг кюннге артмакъ болгъанын
Кесим кѣрдюм, унуталмам ёмюрде,
Ташкёмюрде накъут мынчакъ джаныганча,
Алай сейир кёрюнесе бу джерде.

Джер ызынгдан бурулады, деселе,
Ийнаыргъа кюч табарем кесимде.

Джер джашауну болур, сёзсюз, тахсасы,
 Мен ол затха чыртда огъай демейме,
 Кёк кёулачдан джерге атлам этгеннге —
 Бу дувияда сенден сейир кёрмейме.

Кел, кетейик, атам Дебет сакълайды,
 Къазанлары джулдуз кёурчну къайната,
 Чий алтындан иер сеннге пайтонну,
 Акъ туякъла булутланы ойната.

Кёкде джюрек джердегинден ётгюрдю,
 Ётгюр эсе, сезими да кючлюрек,
 Кёк юйбюзге сени алыб джетерге
 Бар джарсыуунг сени ташлар тюбелек.

Кёк кызлары сеннге шежде берирле,
 Хур бийчеча сени алай кёрюрле.

Тартма артха, заман джаулуку этеди,
 Акъ кёолларынг бюгюн кибик турмазла,
 Топуракъдан джаратылгъан адамгъа
 Ёлюмсюзлюк чекле бетни бурмазла.

Кёзлеринги ичлерине къарасам,
 Джер джарала булгъайдыла башларын,
 Кел биргеме, сеннге чабыб чыгъарла
 Аджал бла тюбешмеучю джашларынг.

Онтогъуз да сеннге бала болурбуз,
 Ёлюм анда алмаз сени кёйнуна,

Накът-налмаз неди, ийнан тагъарбыз
Джанкъылычдан мынчакъ этиб бойнунга.

Джер джюзюне кёбсюнеме мен сени,
Къарт болургъа жъоймам мен бу кёзлени.

36

— Болдунг, бала, бош къоратма сёзюнгю,
Джер джашаудан джокъду сени хапарынг,
Сёгюм салыу бизде осал адетди, —
Деб Сатанай ауузун ачды акъырын.

— Дебет бла Ёрюзмекни арасын
Айырыргъа борч салмайма кесиме,
Этген ишин джюрек кеси биледи,
Оноу сормаи тюшюученди джесирге

Джер юсюнде джюз ёмюрню джашаргъа
Тюссе меннге, джаным былай айтыред;
Ёрюзмекге тебген кызлыкъ джюрегим
Башха эрни суймегенлей къалыред.

Заман джауча мыллы атыб келсе да,
Мен къоркъмайма энин сала берсе да.

37

Джер джашауну барды, билсенг, сейири:
Сан джашауунг джан джашаугъа байлана,
Джашлыкъ джели ауушладан ётдюрюр.
Бюгюн кюнюнг тюненеге айлана .

Тамбла кюнюнг оджагъынгдан тюшгенлей,
Босагъангдан къысха-къысха атлатыр,
От джагъангда умутунгу аскери,
Эзеу болуб, къалкыуунгу чартлатыр.

Узун джолунг, арыу бла бир болуб,
Бар кюнюнгу байласа да къаягъа,
Тёзюмюнгу къоймай ёсер бутагъын,
Таб, тартса да садакъ этиб джаягъа.

Джашау уртлам чокъуракълай къаллыкъды,
Башха болмай Алам тюзде — ханлыкъды.

38

Къобанла да, тенгизле да, кёлле да,
Ары-бери къачмай, Джерге сыйыныб,
Чырмалыбды тамырлары къыббача,
Эрнилери джер чегя бла кыйылыб.

Ичлериинде ханлыкъ-бийлик этгенле,
Кеслерича кенгеш-оноу къургъанлай,
Тынгысызлыкъ — кече кёрген тюшлери,
Ёмюрлери болджал атны къуугъанлай.

Юзюлюуню джаратылыу юркюте,
Къошулуудан ырхыз ёзек башлана,
Айырылыу чабыб келиб къатылса,
Къаймакъ кетиб, джара башы ашлана.

Джашау-тенгиз тахсалыкъдан тоялмаз,
Кёкге къарай, кёк бояуун къоялмаз.

Джерни юсюн джаба кёкню баууру,
 Башыбыздан тийген кюн да джарыта,
 Кече сайын Ай да джулдуз джылкысын
 Танг атхынчы кёк тюзюне саркыта.

Къар, бурчакъ да, булут бала-джангур да,
 Джер джюзюне уууртларын салгъанлай,
 Къышда боран, джайда чилле белкыаулукъ
 Этгенлени нюзюрлерин сылгъанлай.

Хар ётген кюн кёз аллынгда бурулуб,
 Кёмюк тауча кесин сеннге тутдурмай,
 Джорюученбиз биз заманны ызындан,
 Алгъа чыгъар муратыбыз кзурумай.

Джууукъ барсанг, сенден узакъ кетиучю.
 Сейир кёкге джангыз джанды джеткиучю.

Джер юсюнде джумдурукъча бир затчыкъ,
 Тамам бурху — аны аты джюрекди,
 Аны толу дараджасын, багъасын
 Билир ючюн, адам болуу керекди.

Теигиз дуния, кёк къадары, сау алам
 Сыйыныбды бары аны ичине,
 Табмаз тынгы, къоз кюбюрге салсанг да,
 Оюм келсе, джетдиргинчи джигине.

Ол азмичны хар ургъаны — бир джазыу,
 Сабийлеча кёрюнелле ёмюрле,

Тебиуюнде — кюн бешикте тебреле,
Тохтауунда — джашау кѳрге кѳмюле.
Джюрек — джанды, сыйынмаучу дунягъа,
Гюнах ючюн Аллах берген саугъагъа.

41

Ол джюреке оноу этер киши джокъ,
Бирде къуру къайгъы тѳбе болады,
Бир-бирде уа — сезимлени джелпеги,
Кесин элтиб деу къаягъа урады.

Санларынга къоргъашындан кеб ишлеб,
Джюрюшюнгю таш макъагъа береди,
Баппаханни киби бирде кѳлтюрюб,
Тюз аллынгда тейри эшик кереди.

Бирде сениге сарыубекни тюрсюнюн
Айджаякълы мѳлек этиб тутады,
От джагъада кеси кесин кюйдюре,
Джангылыудан абыныргъа устады.

Къайсы джолну къыркъыб тебрер — билмезсе,
Аны тахса гѳзенине кирмезсе.

42

Къууумуна къурум кеме къондуруб,
Къайгъысына тору атны джегеди,
Джумдурукъчукъ Минги Тауча бир джюкню,
Солуу алмай, кѳлтюргенлей элтеди.

Къартлыкъ анга ѳшюн уруш этсе да,
Къарт санлада джыйрыкъладан джау къураб,

Джумдурукъчукъ анга кесин хорлатмай,
Сауут алыб, къазауатха терк турад.

Джер джюзюнде джумдурукъдан сейир джокъ,
Таурух керек болса, анга айтама,
Тамашалыкъ дуниясына атлансам,
Хар къуру да мен джюрекге къайтама.

Джерде джюрек кёкдегинден сезимли,
Къыйынлыкъга, джарсыугъа да тёзюмлю.

43

Мен бу джерни ауушдурмам бир джары,
Болджал джетиб, аджал папот тартхынчы,
Умутланы кёллерин джюлюучю
Саиларымы топуракъга атхынчы.

Джолоучуну аякъларын къыркъыучу,
Кёчюрсе да джер башындан тюбюне,
Айыб салмам джазыууму кючюне,
Ангыларга кюреш мени тюзюне.

Мен адамма — джаным саинга байланган,
Бютеу ангым джер джашаугъа ийнанган,
Байрым кюнде кёзлеримде июр джананган,
Къыйынлыкъда джюрегимден къан тамгъан.

Бушуу келсе, сарын чыгъа джанымдан,
Къууанч кирсе, тартыу ура къанымдан.

Къонакъ болуб келгенсе да сен биаге,
 Сенден аяр джокъду дуння хазнабыз,
 Ёрюзмекни чомартлыгъы алайды:
 Келген къонакъ ким эсе да — ханыбыз.

Алай ариу кёрюученди ол аны,
 Хар кюн сайын къанатады бир малны,
 Ёрюзмекни дерти джокъду Дебетге,
 Кёзюнг бла кёрдюнг кесинг ол халны.

Ёрюзмекни джумушу ит аякъдан,
 Сагъышыны сюрюулери тышында,
 Таугъа джетмей, джау ийисин сезгенлей,
 Нарт къамасы чыгъыучанды къынындан.

Кече-кюн да джокъду тынгы эриме,
 Джаны чыкъмай, чыкъ джетдирмез элине.

45

Бу хапарны эшитген джаш Батразны
 Акъылына Джер урлугъун атханды,
 Хорлам бла джаны-къаны бир болуб,
 Тургъан улан салпыланыб къайтханды.

Бек ашыгъыб кеси джангыз къалыргъа,
 Ууакъ атлай, ёзен таба энигенди,
 Сатанайны кёзлеу сууча сёзлери
 Хаман таймай къулагъына келгенди.

Суюком тёбе кёрюнигенди джер анга,
 Кетериги мыдах этиб джюрегин,

Минги Тауну айрысына мингенди,
Ашырыгъа умут этиб кечесни.

Минги Тауну келди, дейме, джырлары,
Тёшек бола джюз минг джыллыкъ чыраны.

46

Батраздан а джукъу кенгде къалгъанды,
Аджашуну джолларына батылыб,
Джюрегинде баразала сызады,
Джер тылпыуу анга къысха къатылыб.

Хар нисанны этегинден тутуучу
Тынгысызлыкъ адежине алгъанды,
Ёмюрлени истемеучю джаш энди
Такъыйкъаны ёлчелеучю болгъанды.

Джер джашауну босагъасын кёргенни
Тюрлю-тюрлю сагъыш джыйын джокълайды,
Джигит Батраз — эки кёзю аламда,
Баш юйюмден не хапар, деб сакълайды.

Бир заманда Кёк къычырыкъ этгенди,
Излемини сёзю ары джетгенди.

47

Кёк къансыды, анга джара тюшгенча,
Тансыкъ болгъан болур эди джашына,
Субай Батраз Минги Тауда сойланыб,
Керти болмай джата эди антына.

Сатанайны эритмеди ариулукъ,
Джигитлик да эталмады тирилик.
Кёк отоугъа атланмады нарт бийче,
Джер сезими кёре эдим эмилик.

Ерюзмекни таркъаймагъан кючюнде
Сатанайны кертюлги киритди,
Джер бла Кёкню арасына, ишексиз,
Сюймекликни аскерлери кирибди.

Ма Ай чыкъды, кёкню бетни джарыта,
Акълыгъы бла сакъ тауланы арыта.

48

— Къарайма мен, тансыгъымы таркъайта,
Узакълыкъдан нюр бетни саз басыб,
Сезимим да джангур болуб саркъады
Айтырымы тамчы хариф бла джазыб.

Айырылыу джалак кююб ангымы,
Джангызлыкъны тийресине джыйгъанды,
Ийнанмакълукъ — учуб кетер садагъым,
Сау джаным джарты эте джыргъанды.

Кёбню кёрген, кёбню билген джюрегим
Не эсе да сарын кюбан ачханды,
Базынуум, эки аягъы да асхай,
Мени кесим джангыз кююб къачханды.

Келликмисе, сен джердеми къаллыкъса, —
Эс кёлюмде джюзген джангыз къайыкъса.

— Джашырмайын сеннге тюзюн айтайым,
Бир зат тартыб турад мени бу джерге,
Болумсузгъа санагъанма кесими,
Эсни джыйыб туралмайма мен ёрге.

Сен таныгъан Батраз тюлме энди мен,
Джер солууу джер халили этгенди,
Ханс ёсгени, шоркъа сууу, тау джыры —
Бары мени джюрегиме джетгенди

Хорлам мени ташлагъанды былайда,
Атам меннге ма ол затны кечалмаз,
Ангыладым, кыйналсам да бир затны:
Джер бийчеси кёк отоуун ачалмаз.

Джер джарсыусуз болмагъаннга дауум джокъ,
Адам тюлме, адамлада джауум джокъ.

Мен атамы сынауундан ёталмай,
Къууанчымда къамчи тийиб джыгъылдым,
Джигитлигим Минги Таугъа абыныб,
Онтогъузну сафларындан сызылдым.

Ётген джолум — кюнде кюйген чапракъ,
Не къоратыр, не къошар зат джокъ анга,
Тамбамы кёзлеуюне джеталсам,
Сукъланмазем кёкде, джерде бир ханнга.

Тарыгъудан кереги бла ат ишлеб,
Хапарымы олтуртаханма юсюне,

Эгизлеча бу таулагъа къарасам,
Къарнашларым кёрюнелле кёзюме.

Къалайды, айт, джан къарнашым Алауган,
Кёкню кёгюн къалтыратхан пелнуан?!

51

Кылды болуб Ай бийчени кёзлери,
Сюйгенине суу къарамын атханды,
Кече, сылыб къара этин булут бла,
Минги Тауну айрысына такъгъанды:

— Сау къал, наным, айырылыу джюйюсхан
Джюрегиме джити сюнгу сукъгъанды,
Хапарынгы юйдегинге элтирме:
Кёк балагъа Джер аурууу джукъгъанды.

Не этейим, сенден суууб къалалмай,
Джети кёкде джети тюрю джууундум,
Кюе-бише тургъан ингил санымы
Джансыз отну ачыуунда къууурдум. —

Алай айтыб, Ай бурула батханды,
Ал, Дебетге джетиб, былай айтханды:

52

— Сыйлы Дебет, от къаланга киргенме —
Башха тюрю келиргеед муратым,
Сын таш болуб, джер юсюне аугъанды
Боюн джиги тюшген джарлы къууанчым.

Къартлыкъ джашынг онг табмайды башына,
Тулпарлыгъы джан ауалгъа джетгенди,
Кюн таякъгъа джашау берген уланынг
Сынауунгу басхычындан кетгенди.

— Ол дегенинг, — деди Дебет, тюрлениб,
Сатанайны кёрлюгюнден тюнгюлюб,
Чыгъыб кетди отоууна турсунмай,
Ахыр умут, этеклерин кёлтюрюб...

— Сатанайны, Батразны да тас этдим,
Ёрюзмекни алгъындан да нарт этдим.

53

Ай да чыкъмай, Кюн да тиймей дунягъа,
Кёк патчахлыкъ джыллыкъ къара кийгенди,
Деу Дебетни от чакъдыргъан кёлюне
Мыдахлыкъны чакъычысы киргенди.

Ма Дебетни кёзлеринден саркъгъан суу
Минги Тауну этегине джетгенди.
Алай бла, джыламукъгъа аш болуб,
Нарт джурту да уллу джарсыу чекгенди.

Кёк бла Джерни арасында бу ишге
Къыйналгъанды джаны болгъан бар нисан,
Ёрюзмекде джылгъа джетер азыкъ бар,
Ахлусуна джетмегенди бир заран.

Джыл ётгенлей, Кюн джангыдан тийгенди.
Нарт ёзени джандет кийим кийгенди.

Джыл къарасын тешгенинде базыныб,
 Алауган да атасына баргъанды,
 Энди, атам, Батразны джый юйюнге,
 Деб тилегин ол кенделен салгъанды.

Джаш Батраз а Минги Тауну башында
 Булут ашаб, хауа тогъуб тургъанды,
 Кёк бетине нюр джарыгъын джибериб,
 Джулдузланы ол кесине бургъанды.

Кёк тиллиси бир джумдурукъ болгъанды,
 Алауганды барысыны башчысы,
 Сора, Дебет ийилгенди алагъа,
 — Не этейим, кёбдю джашны джакъчысы,—

Дегенди ол, кёлю бираз джумушаб,
 Джашлары да сюелелле: джумуш айт.

Къууаннгандан аякъ тюбде чёб сынмай,
 От къалада ёрге-энншге баралла,
 Къарнашлыкъны шынкъартында чырылдаб,
 Кёлкъалдылыкъ, сансызлыкъ да джаналла.

— Кёк тийреси терк джыйылсын кенгешге,
 Буйругъуму джетдиригиз хар кимге, —
 Деди ата, бир зат келиб эсине,
 Хар къуру да бек базычу кесине.

Джашла бары зинк болдула алайдап,
 Эрлай джетиб, джумушларын этдиле,

Джулдуз батыб, джангы джулдуз тууаргъа
Кенгешлеге джортуучула джетдиле.

Алай бла, Дебет оноу къургъанды,
Емюр дерти чынгаб ёрге тургъанды.

56

— Сатамайны ариу къызы Намысны
Тос къатынга алын Батраз,— дегейди —
Салсын джашым Ерюзмекни къашына,—
Деб алайда барысын да дженгигенди.

Джер джюзюне келир келмез бу хапар,
Къар къыргъанды джазны алма терегин,
Къобан сууну таудан саркыгъан толкъуну
Джагъалагъа сыдыртханды джюрегин.

Батразгъа да джангы къанат битгенди,
Алаугандан анга изин келгенлей,
Атасыны кечеригин билгенди,
Къара кече къара ишин этгенлей.

Ерюзмекни ариу къызын излейди,
Минги Таудан Батраз былай тилейди:

57

— Ата-ана болуб турдунг сен меннге,
Атам мени харам этген кёзюуде,
Акъ токъмагъынг кюмюш къала кёрюндю,
Къарыу берди, кёб юретди тёзюуге.

Энди меннге тейри эпик ачылыб,
Кёк къадары чакъырады кесине,
Мени атым сакъланырча дунияда
Ахыр урлукъ атарма мен бу Джерге.

Айт, Ерюзмек къызын къайда тугады,
Акъыл-балыкъ болгъанмыды ол бала,
Мен айтхання ийилтирча бир амал
Юрет меннге, джер айыбдан баш бола.

Менден онглу эркек ырыу болурму,
Аны кёрмез кибиб Намыс сокъурмуд?!

58

— Артыкълыкъгъа бой салмаучу къылыгъым
Булутлагъа этдиртеди сёзюмю,
Сен тынгыла, ары-бери чалдырмай,
Кёк уланы мен ачайым кёлюмю.

Ерюзмекни ариу къызы Намысха
Онбеш кере джаз келиб баш ургъанды,
Нарт атасы накъут-налмаз къызына
Акъ къаяда акъбаш фатар къургъанды.

Ары барсанг, анда аны табарса,
Сен унутма: Сатанайны къызыды,
Аны кёрген тынгысындан ёвгелеб,
Таралыуну сокъмагъында ызчыды.

Андан таза джан кёрмейин келеме,
Анга тийсенг, къансырынгы билеме.

— Чалбаш акка, сен къарт болгъан кёреме,
Кёлсюзлюгюнг къыздырады къанымы,
Джарты джолдан къайта турлукъ тюлме мен,
Андан эсе алдырлыкъма джанымы.

Джерде инсан башын ёрге бурургъа
Буюргъанды дунияланы къадады,
Адамлагъа асыл хали сингдире,
Барды мени ауаз берир мадарым.

Тау адетин таулу кеси сыйласын,
Мен бу Джерни ёсюмюнден кериме,
Иннетими къурч терегин салыргъа
Джазыууму эшиклерин кереме.

Нарт къызыны джер къызлыгъын алырма,
Кёк тийреме махтаныб джол салырма.

Мурат-мурат, джаратылыб джюрекде,
Къыйнауучанса толмаз джибден согъулуб,
Тюз джолунгу тарбууунга тюртесе,
Сен абынсанг, онгмазлыкъгъа джолугъуб.

Уллу кёллю сабанланы сугъарыб,
Сен сюесе чаришлеге чыгъаргъа,
Алданыуну онг джанынга алгъанлай,
Онг табаса къарыуунгу джыгъаргъа.

Кюйдюресе, джыртдыраса джанынгы,
Къаргъаланы булбул тилли этесе,

Джукълатаса, джукъа джонуб тюнлени,
Джазыулары суйгенингча кесесе.

Кёк аджирде сенден залим киши джокъ,
Чорт аджирде сенден хариб киши джокъ.

61

Акъ къаяда акъбаш къала турады,
Тёгерегин таула, буула къуршалаб,
Танг атханлай, кюн къарамын бурады
Анга алгъа, къалгъанладан тансыкълаб.

Бу къалада марал сютден барды кёл,
Джылылыгъы ана къоюн кибикди,
Эртден-ингир джууунады джаш Намыс,
Намысы да Минги Тауча мийикди.

Ауругъаннга ариулугъу дарманды,
Ышаргъаны келепени багъады,
Къоркъакъ келиб, кёзлерине къараса,
Батыр болуб, джаугъа къаджау чыгъады.

Къолу джетсе, джаралы сау болады,
Балча сёзю джюректе джол салады.

62

Нарт ёзенин нюр джарыкъча къызына,
Джашла-къушла шежде бериб озалла,
Табигъатны кёз тиймеген джазында
Гюлле анга боюнларын созалла.

Терекледе чагъа тургъан чирчикле,
Аны кёрюб, эки къатха юйрейле,
Тёрт дуняаны ханы-бийи джашына,
Ёрюзмекни ариу кызын тилейле.

Намысны уа джюрегинде инсаннга
Термилиуню буруламыд тирмени,
Басымыны деменгили кирити
Джашырыбмы кёйду ары киргеини?!

Нарт кызыны ичин билген кыйсыды?!
Кёрген улан, аны суйюб, джарсыйды.

63

Бир айтыгъыз: кыйсы тюздю дуняда —
Джюрегинде джетген орун алычу,
Огъесе ал сезимини тылшыуун,
Емюрлюкге дууа эгиб салычу.

Бир айтыгъыз: джашау кыйдан башланад —
Ал кёргенинг тюрелгенлей эсинге,
Огъесе ал джарсыуунгдан илгениб,
Джыламукъла джол тутханлай кёзюнге.

Бир айтыгъыз: джашау кыачан багъалыд —
Тутхан ишинг джан киргенча тирилсе,
Огъесе сен джан тер атыб кюрешиб,
Тургъанлыкъга, насыб келмей тирелсе.

Хар адам да кесича тюз болады,
Инсан джюрек — тахса тургъан кыалады,

Нек кьоркъама мен насыблы болургъа,
Насыблыны эни башха болурму,
Къууанчымдан артха къалгъан заманым,
Джолда тюеб, джууаб излеб сорурму?!

Нек кьоркъама джашлыгъымы таныргъа,
Тенглеринден алгъа чыкыгъан болурму,
Джазны кюсей, къыпша аугъан заманым
Сууукъ кече джангызлыкъдан кьорурму?!

Нек кьоркъама мен кесиме базаргъа:
Хомухлугъум урлукъ атхан болурму,
Сагъыш ташый, асхакъ болгъан заманым.
Эсин джыйыб, даучу болуб сорурму?!

Сау дунияда джууаб берлик заманды,
Аны артха къайтмагъаны аманды.

65

Батраз келди Намыс тургъан къалагъа,
Джюрегинде — базыныуу акъ гюлю,
Джер юсюнде ол этмезлик не болур —
Таула бла тутушурча бир кёлю.

Босагъадан кьонакъ болуб киргенлей,
Омакъ отоу джулдуз кибик жарыды,
Кукалыкъдан бир зат кюсеб кёрюрге,
Эки кёзю кёзбау излей арыды.

Кукалыкъдан, кёзбаулукъдан ышан джокъ,
Сыйлы кызыны сыйлыды да хар неси,

Адам алдар, намыс сатар джугъу джокъ,
Алданырча тюлдю отоу неси.

Хо, Намысха Батраз былай тюбеди,
Кёрюр-кёрмез, къабды дейме, тюб эрнин.

66

Ариу Намыс джашны кириб келгенин
Кёргенинде, джукъ келтирмей эсине,
Джууукъ джетген джашды, баям, дегенди,
Къарнашхача къараб аны кёзюне.

Къонакъ этиб, тёрде орун къойгъанды,
Шапалагъа ашны-сууну келтиртиб,
Атасына сора белги бергенди,
Нарт джуртуну баш байрагъын кёлтюртюб.

Ерюзмекни кёзю джетиб къалагъа,
Батраз ары джол табханын сезгенди,
Къамасына, садагъына узалыб,
Озгъун къонакъ бир сууусун, дегенди.

Олсагъатлай нарт бийчеси Сатанай,
Джетди алай, кюн таякъча джылтырай.

67

— Не болгъанды, таб кёрмейме къаанынгы,
Къарамынг бла кёлню къумгъа бургъанса,
Эй, Ерюзмек, къама, садакъ алыб сен,
Къайры ашхы джолгъа тебреб тураса.

— Дебет улу кындан чыкыгъан кыамады.
Кыама эсе, кыама бла алышсын,
Джаш Намысны намысына кыатылмай,
Джигит эсе, нарт киши бла салышсын.

— Огыай, тохта, сёзюм барды — дегенди,
— Сен да, мен да, кел, бармайык кыалагыа,
Кызыбызны сынар заман джетгенди,
Ишни кесин бир кыояйык балагыа.

Намыс джашха кеси берсин джууабын.
Бир кёрейик аны керти хыйсабын.

68

Таулу киши кесин кючден тыйса да,
Сатанайны тюз болгынын сезгенди,
Эрке кызы кертииди джуртуна.
Аны бюгюн билир заман джетгенди.

Теблерми ол али тауланы нарт сыйын,
Кёкден тюшген сейир джанига алданыб,
Булутладан тамарламы бедишле,
Джер намысы тул сезимге бой салыб.

Нарт Ерюзмек джанын тартыб алгыанча,
Солуу табмай, тар дуннягыа тюшгенди,
Ехтемлигин тау башладан эндириб,
Ким билсин деб, ат илкичге туюгенди.

Кыадар аны нечик табсыз сынады,
Гемудасы — тюз хайуан — джылады.

Батраз кызыны ариулугъун кѣргенди,
 Ай да, кюн да неди аны къатында,
 Нарт миллети быллай сейир-тамаша:
 Нюр джаякъла — кызында эм къартында

Мындан ариу, асыл миллет болурму
 Дун-дунияда, деб келгенди кѣлюне,
 Бу къалагъа кыйналмай джол табханлай,
 Джер иеси кѣрюннгенди кесине.

Назик Намыс, накъут-налмаз бюртюкча,
 Ышаныгылы къарагъанды кѣюне,
 — Бу тазалыкъ керахатдан кериди,
 Къалай тукъум ийилтейим сѣзюме, —

Деген акъыл Батразгъа терк джетгенди,
 Муратына тез джетмезин билгенди.

70

— Бу дунияда джюрюмеген сѣзлени
 Табыб айта билсем эди, дегенди.
 Аны сагъыш кючлеб тургъан тюрсюню
 Нарт кызына аккыллыкъны себгенди.

Джууукъ-тенгча джюрютмейди бу кесин,
 Къайгъы-сагъыш субай санын кыйгъанды,
 Зарауатлыкъ джетген болур, десем да,
 Бир ауур зат джюрегими тырнайды.

Бий бергинчи къул тѣзмейди, дегенлей,
 Джашдан алгъа мен сѣз къалай башлзйым,

Атамы да нек джетмейди адамы,
Бу болумгъа мен не мадар табайым?!
...

Намыс тамам тарбууунга тыйылыб,
Сюелгенди эки буту кыйылыб.
...

71

Ким айтханды обурду деб джюрекге,
Аны айтхан бир зат билген болурму?
Хорламланы башларындан къарагъан
Джюрек, сениге тыггылагъан болурму?!
...

Сен бир-бирде билгич болуб кълаласа,
Болур затны болмасанг да тыяргъа,
Сау дунияны арбазынга кълсяса,
Кълайда сени бир ууучха джыяргъа.
...

Сен бир къладар — ким эсе да тас этген,
Сен бир тенгиз — ким эсе да джол салгъан,
Кълулакъларынг, кълзлерынг да бар сени,
Сен кълуру да кесингчагъа таралгъан.
...

Джюрегине кълыбламача кълараргъа
Юрекирге керек эди адамгъа.
...

72

Сау ёмюрню былай турлукъл болсам да,
Мени ючюн башха этмез ишими,
Келечиге ёлюм джокълду, дейдиле,
Не болса да, бир ачайым ичими.
...

Нартла кызы меннге бетджан салса да,
Сёзюм аны окъсуз-тобсуз къоратыр,
Джер джюзюнде таза джанны бюгялсам,
Кёк тейриси джулдузланы къаратыр.

Ал атламда — таукелликни белгиси,
Джазыууму джетдирейим алгышха.
Заман меннге халал къуллукъ этгенди,
Саггышымы кюрегенди Намысха.

Намыс, джунчуб, баш энишге къарады,
Батраз сёзюн былай айтыб башлады:

73

— Кёкден меннге джазыу чертиб ийдиле,
Андан тюшген бары мёлек болмайды,
Сени кёрюб, хур кызына санадым,
Намыс, севсиз мени антым толмайды.

Бюгюн меннге хауа кибик керексе,
Ангыласанг, джашау джолчукъ башланыр,
Ауурлукъдан башыма бош этерле
Мен аркъамда кёб джюрютген ташларым.

Мен насыбии сени бла ёлчелеб,
Атар тангны умутуна къуярма,
Джукълаб тургъан джюрек кюнден хапарсыз,
Сезиминги кёзюн ач сен, уялма.

Сени Джерде Кёк бийчеси этерме,
Минги Таудан мийик къала ишлерме.

Ол къаладан кюн тийгенча къарарса,
 Къоркъуу-джарсыу джууукъ келмей къатынга.
 Меннге тийген сени назик санларынг
 Бой бермезге юренирле къартлыкъгъа.

Джашарса сен, джашауунга уялмай,
 Уя салмай джюрегингде джазыкълыкъ,
 Минг джылдан да бююн кирик турурса,
 Кёзлерингде чайкъалгъанлай джарыкълыкъ.

Бу дуняда аллай барды деб кёрген
 Огъай эсенг, эшитген да болмазса,
 Джер къадарны кишенинден ычхыныб,
 Ахыратха кетөме деб къоркъмазса.

Эсгертмеге къарагъанча къарарла.
 Джюз минг джылдан сейирсиниб адамла.

Джер джюзюню джууукъ, узакъ джеринден
 Минг-минг болуб, тулпар джашла келирле,
 Сени джангыз къараб кёрюр ючюнге
 Джашаулары сагъыш этмей берирле.

Сени сыйлаб, таурух-тауран джазарла,
 Бир-биринден тартыб алыб окъурча,
 Джулдузладан чык айыргъан закийле
 Атынг бла тау ишлерле солурча.

Джашау джашай джер тахсадан тояrsa,
 Китаб бетин ачыб окъуб баргъанча.

Мангылайда джазылгъавны айтырса,
Хар инсанга болджалны сен салгъанча.

Тюз аллынгада тобукъланыб джюрюрле,
Аллах ючюн Джерде сени кёрюрле.

76

Бёлерме мен алтын-кюмюш хазнагъа,
Айтхан сёзюнг джорукъ болур бу джерге,
Бары ючюн сенден джангыз тилерим,
Джашау нёгер бол бир джангыз кечеге.

Андан сора суйгенингча джашарса,
Кенг дуняда хар излеминг толгъанлай,
Кёк джуртума джылыуунгдан кеф алыб,
Учарма мен тангны бурну атханлай.

Разы болсанг, менден кёлюнг къачмаса,
Тансыгъыма улоу джегиб чабарма,
Джюз джыл кёраб тюбешсек да экибиз,
Гюрленмеген тюрсюнюнгю табарма.

Джерде бир джан мен берликни бералмаз,
Ол насыбны бир тишируу кёралмаз.

77

Адам улу юч зат джетмей джашайды,
Келир кюннге бюгюнден бек ышана,
Баш керекли зат адамгъа заманды,
Ол инсанны алыучанды ышанига.

Кёкюрегинг тенгиз киби́к болса да,
Акъылында чарсха бара оюмла,
Заман азлыкъ босагъанда сюелиб,
Этиученди умутладан согъумла.

Къайсы инсан тоюб кетди джашаудан,
Аз да джарсыу баш урмайын кёлюне,
Ненча кере джыламукъла къууанчны
Хорладыла мурат джерге кёмюле.

Ким созаргъа излеме́ди заманны,
Ким табалды бойсунмазгъа амалны.

78

Алтын бала, кёргенмисе дунияда
Саулугъундан тарыкъмагъан адамны,
Ауруу бла къартлыкъ хатер этмезле,
Орадыла мараб табсыз заманны.

Бири окъду, бири тобду аланы,
Экиси да уучу киби́к ызынгдан,
Уят-хаят деген затдан хапарсыз,
Сюрюб тебреб башлайдыла джазынгдан.

Тюз джанынгдан тойдургъунчу ызларла,
Къара чачда акъ бояуну ойната,
Болумунгу муратынгдан къызгъаныб,
Джюрегингде такъыр къазан къайната.

Кёргенмисе ахсынмайын джашагъан,
Джыламукъсуз джерде гырджын ашагъан.

Насыб деген къанаглыны сюргенлей,
 Тутама деб, ычхындыра къолундан,
 Адам деген ашырады ёмюрюн
 Джазыууна тагъылгъанлай бойнундан.

Насыбны да бирер тюрлю ангылаб,
 Бирер затха термиледи хар инсан,
 Бирде махтау, бирде рысхы джегишмей,
 Абын-сюрюн эте, барад джарлы джан.

Бу затланы барысын да чертгеним:
 Ол керекли, бу керекли болмазса,
 Заман, саулукъ, насыб сенде аз болуб,
 Джюрегинги сагъышлагъа джоймазса.

Айтханыма ийнандырыр ючюнге,
 Кел, бурайым хар тюшюнтю тююнге.

Алай айтыб, Батраз таукел узалыб,
 Акъ къалада багъанагъа тийгенди,
 Ол багъана чий алтыннга бурулуб,
 Сёз бла ишни арасына киргенди.

Чыгъыб кетиб, къартны табыб бир кьошда,
 Аны алыб нарт къызына келгенди,
 Къарт кишиге къолу былай джетгенлей,
 Эрлай анга джаш тюрсюнню бергенди.

Ол, къууаныб, истемейге баргъанды,
 Сора, дуния мыллык атыб къалагъа,

Бу адамны таша асыл кючюне
Джандетгеча келгендиле къараргъа.

Батраз тийген излегенни табханды,
Ингир болуб, таулада кюн батханды.

81

Танг атхандан кюн батхынчы заманига
Сатанайны къутас чачы чал болду,
Ашхам ала, башын созуб джыланча,
Ызы бла къара кече хакъ къонду.

Джассы кече, ненча кере дуниягъа
Келгенинги кесинг биле болмазса,
Джол саласа, джерни, кёкню къучакълаб,
Джеталмайын къалама деб къоркъгъанча.

Шо, ким эди сени табхан ол ана,
Сен къалайда, къайсы джуртда туугъанса,
Кече-кече, тахсаладан тоймаучу,
Джазыуумдан уууч излеб тураса.

Кёмюр кёзлю джарсыуланы къондургъан,
Кюн таякъны бояуларын онгдургъан.

82

Сен бюгече быллай ассы къонакъса:
Джукъу ийиб, элге къапхан къургъанса,
Къыз ёсдюрген къалай къыйын болгъанын
Билялыргъа кючюнг джетмей тураса.

Шо, къарачы, джарлы ава бетине,
Нюрюн атыб, не тюрсюнге киргенди,
Хар такъыйкъанг, къая кирик ауурдан,
Тау чырайын джута баргъан тирменди.

От салгъанса Сатанайны къойнуна,
Танг белгиге джаны саулай чыгъармы?
Сабий къызы тюшген ауну огъуна,
Ана джюрек ышан болмай чыдармы?!

Кёрюнеди заман топал болгъанча,
Кече кетмейд, юйюн табыб къалгъанча.

83

Не билесе сен бушууну юсюнден,
Джарсыулагъа джабылыбды джюрегинг,
Къара кече, къалагъа джол табмазча,
Ачылмайын къалгъа эди киритинг.

Эшта-эшта, акъ къалагъа терк джетиб,
Уллу кёллю къысдынг дейме къоюннга,
Неенча кере муратынга ёч бердинг,
Оюмсузну къоюб башын оюннга.

Чагъыр кирик, эсиртесе ангынгы,
От джандырыб сезимлени тубюнден,
Тёжюмю бла сеннге базман болаллыкъ
Чиркитеди сынгар сени юсюнден.

Гюнахсыз джан къуршоуунга тюшгенди,
Болушлукъну эки аягъы кюйгенди.

Биз джашаугъа къаллай багъа бичсек да,
Билмегенлей къалырбыз баш тахсасын,
Топуракъдан адам ишлеб, джан салгъан
Биле болур, аны керти файдасын.

Танг атса да, кюн батса да дуняда,
Бирча ариу асыл джумуш этилсе,
Кюндюз, кече деб айыргъан гюнахлы
Бири джарыкъ, бири мутхуз-эгизле.

Сабыр Намыс бир да бёлмей къонакъны
Кюн узуну тынгылады, къарады,
Кече келиб, от джагъагъа къонниганлай,
Кёк баласын разы эте, сёз алды.

Хар айтханы кындан чыкъгъан къамача,
Тюрсюнюнден джашны кёзю къамарча.

— Аз джашаргъа тюшген эсе да джерде,
Кёб кёрюрге буюргъанды къадарым,
Сен тюбеген кюнюм къалыр дуняда,
Ёмюрлеге салам ие хапарым.

Чакъыраса бойсундуруу ат джерлеб,
Айтханынга ийилтирге ашыгъыб,
Мени орнума бир салчы сен кесинги,
Джюрегингден умутланы агъызыб.

Сезимлени къаты къысыб кёзлерин,
Ташча, тауча къалай джашау этейим,

Алдаулукъну алгъыш этиб кесиме,
Насыбыма къалай тукъум джетейим.

Нарт Ерюзмек тос атымы онгсунмаз,
Тобугъунда бизден туугъан олтурмаз.

86

Джандырмайды, джылытмайды шынкъартынг,
Андан меннге ачы боран урады,
Билемисе, ал сезимни багъасын —
Джер инсаннга ол бир кере тууады.

Кёргенмисе ол сезимни кёзлерин;
Ол кёздеде джашау кючюн табады,
Ийнанмакълыкъ, тау суучукъча шоркълдаб,
Джюрегинги тенгизине чабады.

Ийнанмайма, илешмейме, ангыла,
Джууукъ турсанг, таб, къачарым келеди,
Тауусула баргъан сеннге базымым,
Тенгизингде джюзмей къаллыкъ кемеди.

Не этерикме мен ёлюмсюз джашлыкъны,
Сезимиме кюрёй эсенг сантлыкъны.

87

Чагъа башлаб тургъан гюлню чалгъанча,
Къуджур ишни сый бергенча башладынг,
Мен джашаудан бир кёб затны сакълайма —
Сюе биллик тюлме сени ташатын.

Сезим деген затны сезген къой эсенг,
Ийнанама: эшитген да болмазса,
Джюрегими отоуна кирген къой,
Арбазына чыпчыкъ болуб къонмазса.

Кѣргенинги сен алыргъа тюзелиб,
Адамлыкъгъа джеталмайын къалгъанса,
Андан эсе берген иги болгъанын
Билмез кибик хатерсиз дерс алгъанса.

Не барды да сен теджеген байлыкъдан,
Асыл атам къара кюйсе ыйлыкъдан.

88

Кѣкге элтмей, бу джерден да айырыб,
Джангызлыкъны къаласынмы теджейсе,
Анда-санда бир тюшюрюб эсинге,
Кѣз ачыуну джашаугъамы тергейсе.

Тюшде кибик меннге этген антларынг,
Джер насыбны такъыйкъасын тутмазла,
Къуу-шуу терек орнатылгъан арбазда,
Не джаз, не къач къанатлыла учмазла.

Уллу кѣллю болмай келсенг бу джуртха,
Ишек джокъду, башха тюрлю атларенг,
Сен кесинги таулу джашча джюрютсенг,
Нарт ѳзенде джер насыбны къатларенг.

Айыб джокъду, сениге къаты болсам да,
Сен эр тюлсе, Кѣкден келиб къонсанг да.

Бек кѣууаныб ачдым сениге эшикни,
 Иннетингден чыртда болмай хапарым,
 Бу дуняда кѣрлюгюмден букѣмазма,
 Джазыуумдан джокѣду бир зат сатарым.

Нарт кѣзыма зауукѣ, кѣыйын да кѣрген —
 Кѣайсы кѣайгѣы сакѣлай болур арбазда,
 Тѣрт санымы ѣзге кеблеб алтыннга,
 Джанымы да туталмазма кѣапханда.

Экибизни айырылыу сакѣлайды,
 Ма ол затды джер джарсыуну баш шарты,
 Айтырымы барын айтдым — чуруму:
 Кѣалмаз ючюн бир башланнган иш джарты.

Кир иннет бла эшигимн кѣакѣмазса,
 Нарт Намысдан тос бийчелик табмазса.

Ийнан аига, джокѣду сениге бир дертим,
 Кече билну — миллетими ышаны,
 Санымы да, джанымы да кѣояйым
 Тейри берген кѣадарыма ышаныб.

Кѣартлыкѣ келсе, мен аны да кѣрюрме,
 Ол чакѣда да болур, ийнан, магѣана,
 Кѣзюу джетсе, сыйым бла ѣлюрме,
 Топурагѣым да — джуртума багѣана.

Иги джолгѣа, ачыкѣ болду арабыз,
 Джер джарсыула кѣк насыбда букѣмазла,

Эки дуния эки джары тартады —
Кюн бла кече бир заманда туумазла.

Акъ къаланы эшиклери ачдыла,
Кёк да, джер да Батраздан терк къачдыла.

91

Ерюзмек бла Сатанайны къууанчын
Бала ёсдюрюб, къыйын салгъан билликди.
Джаш тёлуге ышанмакълыкъ болмаса,
Джуртха бушуу къучакъ кере кирликди.

Къыйыны уа суугъа кетсин джаууму,
Керексизге аз къыйынымы кюеди,
Атлай билмей, айыб алгъан инсанны
Джашау джолда аз бедниши сюреди.

Бир кесекчик сагъыш этер керекли,
Сау ёмюрню ахсыныргъа тюшеди.
Тау намысны ат аллындан джыгъылгъан
Ачуланы къазанында бишеди.

Ерюзмекни кызы эссиз къалмазед,
Сатанайны кызы бетсиз болмазед.

92

Батраз бюгюн не зат сагъыш этгенин
Айтмайым да, бир сабырчыкъ болайым,
Оюмунда тюрлениген зат бар эсе,
Джер джашаугъа уллу махтау салайым.

Джашау кёбню чыбыкъянча бюгеди,
Хойнухнуча да бурады бир-бирде.
Тюбемезинг тюбеб къялыб аллынга,
Къонакъябайлыкъ этдиреди ингирде.

Къача барыб, сюрдюрюб да тебрейди
Сейир джашау иги аллы айланса,
Къоркъякъялыкъны джюрегингден сыдырыб,
Батырлыкъны орнатады ийнансанг.

Тау башына ёрлете да биледи,
Езге андан чёмелтиб да неди.

93

Къууанчынгдан толу тансыкъ алгъянчы,
Къыйынлыкъны башы чагъар бачхада,
Акъялынга болмай тургъан бир джарсыу,
Ётюб келиб, орун надер тахтада.

Къайда мадар бушууунгдан бугъаргъа,
Аны келир джолу джаныга белгисиз,
Къурум кибикъ учуб тюшер башынгдан,
Джюрегино джара сала кечимсиз.

Хар нени да хазыр болуб сакъяларгъа
Юретеди джашау сынама, эсгерсенг,
Ма алайды: эсге тюшюб къоркъягъанынг,
Бютюн джууукъ кысылады теберсенг.

Къууанч бла бушуу бирге келирле,
Бир бири бёле, салам берирле.

Эй, Ерюзмек, кишилики танытчы,
 Къадар сениге ачы къуугъун ийгенди,
 Къанлы джауунг — тогъуз башлы эмеген —
 Аскери бла къралынга киргенди.

Джаз башында балий терек чакъгъанча,
 Тёгерекге къууанч салгъан шам джуртунг
 Бир кёзлюню тузагъына тюшгенди,
 Къутхарыргъа бармыды да умутунг?

Джау къайда да адамлыкъдан кериди,
 Къызыны, джашны аямайды кезлиги,
 Насыб бөлүб, бир салсала сыртындан
 Ол заманда ангылайды терслигин.

Къарт эмеген адам этни ашайды,
 Ашыкъ, ахлунг къоркъуу кючлеб джашайды.

Деу Ерюзмек, бу хапарны эшитиб,
 Джалан кёлек кылычына чабханды,
 Ауур азаб онглу эсин сагъайтыб,
 Къара кюч бла сермеширге кюбханды.

Бу дунияда кёб тюрлю зат болады —
 Щам джурту да нени кёрдю, кермеди,
 Бир къайгъыдан къутулургъа экинчи,
 Ненча кёре келиб джюген сермеди.

Ерюзмек да джюгеинден тартханны
 Хатер этмей, сала келди орнуна,

Бу джауда а кзутулургъа амал джокъ,
Башсыз кылыб, джыйылмаса дорбунга.

Джумдуругъа бек базады эмеген,
Сойланады аны аллына тюбеген.

96

— Ачы сермеш талай кюнню созулур,
Езенле бла тер шоркъала саркъарла,
Тогъуз кылыч тогъуз башны кесгинчи,
Къан бояулу моркёз тангла атарла.

Джау сафлада бирер башлы тилли джокъ,
Барысыны — не экишер, ючюшер,
Мени ахлум бек ачыргъа боллукъду,
Олду мени джюрегими юшюттен.

Къартны, джашны барын артха тыяйым,
Ал урушну кесим этиб кёрейим,
Миллетими бир тырнагъын ачытмай,
Мадар болса. джангыз кесим ёлейим, —

Деб Ёрюзмек бек сагъышха киргенди,
Сакъадына кырау белги ийгенди.

97

— Нарт Ёрюзмек, нек чал болду сакъалынг, —
Деб къатына джан бийчеси келгенди,
Тюенеге агъаргъанын эшмеси
Кёрмей туруб, олсагъатлай кёргенди.

Баш иесин кяаллай бушуу басханын,
Сёз айтхынчы ангы бла сезгенди,
Айырылыу къара къанат джайгъанын,
Тийиб келген кюн таягъы чертгенди.

Халаллыкъдан джаратылгъан джюреги,
Суу кюсеген хансча, мууал болгъанды.
Файгъамбарла сукъланырча акъылы,
Амалсызлыкъ тенгизинден толгъанды.

Кюрешгенди аман ырыс этмезге,
Джыламугъун джангур этиб тёкмезге.

98

Сатанайны мутхуз кёрюб Ерюзмек.
Ышаргъанды, кёл этерге туракълаб.
Заман къысыб, сёжюн артха къоймайын.
Башлагъанды эсли киши осмакълаб.

— Асыл бийчем, Адам деген файгъамбар
Баш иеред, кёрсе сени аллынгда,
Ышанланы ашхылары джыйылыб,
Биракдиле, баям, сени къанынгда.

Аз джашадым сени бла дунняда,
Андав башха джокъду джанын кыйнагъан.
Меня ючюн разылыгъын билдирир
Джер юсюнде бу джашауну къурагъан.

Сени бла кёб насыбны джерледим,
Къызыл Фукну тахсасындан джибердим.

Джер джюзюнде сени бла джашагъан
 Хар кюнюмю ауушдурмам ёмюрге,
 Мен юсюнгде джаратмагъан къылыкъны
 Буюрмады, тейри, къадар кёрюрге.

Кёкден тюшген адам мёлек болурса,
 Андан башха ат табмайма айтыргъа,
 Къаллай къызгъа ата этдинг сен мени —
 Мадар азды ол насыбха къайтыргъа.

Борчлума мен хур джуртуму къорургъа,
 Джаным чыкъмай, байракъ бюгюб къайытмам,
 Тёрт санымдан тёрт эмеген бууса да,
 Джауну къырмай, мен кесими чарпытмам.

Мен ёлсем да, андан бошаб ёлюрме,
 Ахыр тангда кёзлеринги кёрюрме.

Джылама сен, насыбды хар таулугъа,
 Бу дуниядан эркишига кетерге,
 Кюрешдим мен ёз халкъымы айнытыб,
 Къарыуумдан келген затны этерге.

Мен ёлсем да, миллетим бла къаласа,
 Сен саулукъдан аяга джетмез хыянат,
 Ёрлетирсе иньет таугъа ахлumu,
 Минг ёмюрден къарар ол сау-саламат.

Уллу кёллю болмасын бир адамым,
 Махъанчакълыкъ кери болсун халкъымдан.

Зорлукъ бла зарлыкъ джауу инсанны,
Джол табмайын кенг турсуна ахлумдан.

Бир джарсыу да кыйын тиймез дуняда,
Бирлешгениге насыб болуб уяда, —

101

Деб Ёрюзмек, сёзюн тюгел къабхынчы,
Къарт таулуну ашыкъгъанын кёргенди,
Тири атлай джууукълашхан адамны
Сыйын керюб, ол аллына келгенди.

— Деу Ёрюзмек, сен ашыкъма ёлюрге, —
Дегенди къарт, кезлеринде от джана, —
— Сатанайны башсыз кёюб кетерге
Акъыл этме, джууаб тюлдю ол ханыга.

Сатанайны къарт атасы Къайнарбек,
Тёрт дунягъа айтылгъан бир акъылман.
Келир кюнню сагъышын кёб этгенди,
Аны махтай джыл узуну арымам.

Аслан болуб келген джауну азында,
Къоян этиб сюре эди аллында.

102

Кёбню кёрген, кёбню билген Къайнарбек,
Тууар кюнден изин ала келгенди,
Сау дуняаны элек бла сюзюб ол,
Заманланы таурухуна киргенди.

Закый кыши, тёлүсюне кыйгыра,
Эки алтын садак кыюуб кетгенди.
Ма кырагыз, джюз джыл чакылы бир
сакылаб,
Ахыр кюнде ол осыат этгенди:

— Тейри джерде джокду мадар кыалырга,
Болджал джетсе, кекелингден бек тутар.
Ахыр кюнюнг кылеринги кыаматыб,
Умутунгу деу терегин терк бутар.

Кыарт оюмун джаш кычюне бермесе,
Кыч чакыармы нюр кыекни кыермесе?!

103

Кыерешмедим алтын, кыюш джыйыб мен,
Джокду хазнам ахлулагы кыюаргы,
Кыюама мен ма бу эки садакыны —
Алада кыч аманлыкыны ояргы.

Джер джашауну джюзюн кыйгы басханлай,
Бушуу тенгиз чайпалганлай юсюне,
Джыйын джанлы чыкырдатыб тишлерин,
Ау чабдыра насыблыны кючюне.

Хар танг ючюн кыереш отну джандыра,
Шынкыартында рахатлыкыны кыюджуре,
Джашау алай кыуралганы сейирди
Чексиз кыкню кыудретини тубюнде.

Нарт джурту уа — ариулукыну чырагы,
Джау бирлешир, бузар ючюн чырайын.

Ол заманда кишиликни танытыр
Нарт джуртунда кесин эрге санагъан,
Келиб къалыр кюнлени бир кюнюнде
Садакъланы атар кибик бир заман,—

Деген эди сыйлы киши аккылсыз,
Ахыр джолгъа чыгъарыны аллында,
Джигитликге джюрек кеси къыблама,
Къоркъакъ болуб, джакъ табмазса
къаллынгдан.

Келди энди ма ол кёзюу джокъ мадар,
Сен Ёрюзмек, оюмунгу сафха сал,
Артха туруу-магъанасыз таянчакъ,
Сен, Сатанай, ёз эсинги къолгъа ал.

Джекъден джууукъ къоймаучансыз терсликни,
Садакъланы оноулары сизники.

Алай айтыб, къарт ызына айланды,
Нарт юйюрюню башын къоюб сагъышха,
Кюн булутдан джугъутурча къарады,
Джылыуундан умут тама ныгъышха.

Алтын садакъ адам гилде сёлешди:
«Мени атсанг, къаты къысыб кёзюню,
Нарт Ёрюзмек сейир ишни кёрюрсе,
Билирсе сен ёз багъасын сезимни.

Джер юсюнде эм таза джан ким эсе,
Ол уланны тиним сюрюб келтирир,

Аны кёрюб, ачыуунга дженгдирме,
Къадар, къайдам, кимге шежде бердирир.

Аны ючюн дауунг — тилсиз, джауунг — тенг,
Адам улу, чексиз кёкча кёлюнг кенг*.

106

Сермеб алды нарт Ёрюзмек садакъны,
Кёкге къараб, эки кёзюн терк джумду,
Кючюн салыб, узакъ атды ол аны,
— Къайгъысыны чегетине кюн урду.

Олсагъатлай учуб джетди биреулен,
Джер юсюнде асылланы асылы,
Къараб аны ким болгъанын кёргенлей,
Ийнанмакълыкъ къош салмады асыры.

Ёрюзмекни мутхуз болду къарамы,
Болгъан ишге оюнигача къарады,
Ёзге джашны тюрсюнюню нюрюнден
Базмагъанлыкъ кёлден кете къамады.

Батраз эди тюз аллында сюелген,
Джер ахлусун нарт кишича бир суйген.

107

— Батыр Батраз алчы мени къолунга,—
Деди джашха бирси садакъ сёлешиб,
Негерими деу Ёрюзмек атханды,
Мени энди сен атарса келишиб.

Сени сүйгөн исан болса дунияда,
Джетер сениге джанын этиб келечи,
Ийнанырса ийнанмазлык ишге сен,
Джелден кьоркьуб. суудан кьачмаз кемечи.

Бюгюн сениге бек уллу иш тюшгенди,
Мени тартсанг, сен бу джерде кьалырса,
Джауну мара, ол шималдан келеди,
Аны кьырсанг, джаш Намысны алырса.

Джигит Батраз ол садакьны тартханды.
Джарлы Айны да кёлюне чабханды.

108

Ненча кере кенг дунияны кьойнунда
Насыбымы кёк кьанаты сынганды,
Ненча кере умутуму тамыры
Ташча кьаты джерни джарыб чыкьгьанды.

Ненча кере шынкьарт джанган отумдан,
Ууучума кюлю алыб кьалгьанма,
Тамбла кюнню мутхузлугьун эсгериб,
Бюгюнюмю джарыгьындан кьачханма.

Ненча кере чыран тикге тирелиб,
Бауурум бла кёб сюркелиб тургьанма,
Ненча кере джаным учуб джулдузгьа,
Мен джангыдан джер юсюне туугьанма.

Сууда батыб. кёкде джюзген муратым,
Джюрегимн ненча кере ууатдың?!

Батразны уа алгъанды да джюрегим,
Поэмамы башха джары бургъанды,
Ал оюмум чарс тубанча чачылыб,
Къаламымда асыл оноу туугъанды.

Бу джигитге джангы джазыу джазгъанма,
Аны биле бара, анга илешиб,
Тутдургъанма бир садакъны къолуна
Тюзюн, терсин да эки тенг юлешиб.

Таукеллигим босагъадан атлагъанд —
Ёрузмек да, Сатанай да билсинле:
Намыс бла аны Джерде къояргъа
Излегеним ючюн мени кечсинле.

Мен Батразны бералмайма ёлюмге,
Тыйыншылы да кёралмайма сёгюмге.

Батраз мараб атхан садакъ кетгенди
Ол шималда тар ёзениге джетгенди,
Кёкден келген боз булутха киргенди,
Саулай дуня сейир ишни кёргенди:

Боз булут бла алтын садакъ чалышыб,
Экисинден Кёкле Къая туугъанды,
Ехтем къая кёк ёзенни башында
Къанлы джауну юсюне шын тургъанды.

Башха болмай эмегени аскери
Кёрюнгенди тюз къумурсха тёбелёй,

Белге дери къая джерге киргенди,
Джау аскерни джаханимге кѣмгенди.

Кѣкле Къая — мийик кѣкню тюбюнде,
Джау келичю шимал джолну юсюнде.

111

Къая бетин нарт джуртуна бургъанды,
Джашил кырдык тѣгерегин къучакълаб,
Айрысындан акъ джугъутур къарайды,
Азатлыкъны суюмеклигин тузакълаб.

Къая артында къалын чегет ѳсгенди,
Терекледе — сейир чыпчыкъ уяла,
Кюн таякъ да къубулады сынчыкълаб,
Аз кечирек къобханына уяла.

Джаныуарла наныкъ, дугъум ашайла,
Къыш келсе уа, дорбунлада джаз сакълай,
Ашыралла къысха бойлу кюнлени,
Балалары да ѳселле джаншакъла.

Кѣкле Къая нарт ѳзенни джакълайды,
Джаудан, джелден, борандан да сакълайды.

112

Джер юсюнде джашагъанлы Батразны
Ѵм насыблы кюню бюгюн болгъанды,
Таныгъаны тау халили Намысны
Джюрегинде кетмез белги къойгъанды.

Уллу кёллю тюддю энди бу Джерге,
Джер джашауну барды тузу, шекери,
Кёкню Айын, джулдузларын таралтхан
Джашны келмейд нарт джуртундан кетери.

Урлукъ атыб ёедюргенча тёсюмню,
Джашау сынам юретеди чыдаргъа,
Джер юсюнде джашагъаннга къадары
Адамлыкъны сайлатады чынг алгъа.

Джерден кетиу адамлыкъдан кетиудю,
Башха тюрлю къуджур джашау этиудю.

113

Тюбешдириб Намыс бла Батразны
Не болду деб, сейирге бир къарайыкъ,
Тюрленмеген бир зат джокъду дунияда
Ёсюм бла анга багъа салайыкъ.

Акъ къаладан кёк байтал бла чыкыгъанды,
Сёз бергенди, толу болур сёсюне,
Кюн тиерге Индиш Сыртха келгенди,
Айтханыча, къыз джигитге тюберге.

Алайда уа Батраз аны сакълайды,
Алп сезимле джюрегинде харс уруб,
Дуния бары шош эртденни кёйнунда,
Шум болгъанды келинчикча къубулуб.

Бир джюрекден бир джюрекге сезимле
Къарамланы кёпюр этиб келирле.

— Ахыр кере излеб сениге туберге,
Тилегими умут бла ийгенме,
Джер юсюнде тахсаладан эшилген
Джашау джолда батарымы билгенме.

Айтыр сёзюм ауазыма бойсунмай,
Джюрегими тебиуюне табынад,
Сезимими чакъгъан гюлюн джашырыб,
Кетеменни мыдах кюю чакъырад.

Кесим къая болургъа бек изледим,
Сен джашагъан джуртда къалыр ючюнге,
Джети кёкню киндигинде букъсам да,
Унутургъа сени базмам кесиме.

Мен бу Джерде ёхтемликден абындым,
Сезимлени отларындан къабындым.

Айырылыу тюз къатыма къысылыб,
Кёзлерими тарыгъыуун сакълайды,
Къадарыма гёджебсиннген джюрегим
Терс атлатхан акъылымы талайды.

Назик Намыс, мен ёмюрде биринчи
Терслигими сени аллынгда кёргенме,
Къаллай тюрю атласам да, сан этиб,
Сениге дери багъа бермей келгенме.

Терсни, тюзню айырыргъа юрендим,
Джазча джарыкъ тюрсюнюнгю кёргенлей,

Адеб, намыс не болгъанын айырдым,
Иннетинги тенгизине киргенлей.

Мен кесимден аджашханча болгъанма,
Джер джашауну къайгъысындан толгъанма.

116

Сени таныб, къуджур халгъа киргенме —
Билсенг, аны сездирирге тилим джокъ,
Джерни, кёкню бютеу аулаб келсем да,
Ол болумдан бугъундургъан кирит джокъ.

Кючлю талпыу — чыкъгъан джери белгисиз.
Чучхур болуб тёгюледи ичмден,
Бир кёзюуде алай сагъыш этеме:
Эсим къачхан болурму деб кесимден.

Мен адежге тюшгеними билеме,
Кёзлеринги джюгеннде барама,
Ёлюмсюзлюк саугъа этген бийликден
Къарамынгы такъыйкъасын алама.

Сагъышымда сен кирмеген бир джер джокъ,
Сеннге тюбеб ёхтемлигим болду тот.

117

Сезимиме кесим не болургъа,
Бир кюч берди джерни юсюн басханым,
Сабырлыкъдан дерс алыргъа юретди
Ачыууму чум терекге асханым.

Ийнан анга, джокъду мени къарыуум,
Джерден кетиб, башха джашау этерге,
Кёз туурангда джюрегинги кыйынамай,
Кюрешейим узакъ джары кетерге.

Джангыз бир зат тилерикме мен сенден:
Сен кеч мени — ёмюр борчлу болайым,
Тылпыуунгдан ол джангыз сёз чыкыганлай,
Башха бир джукъ излемейин кюрайым.

Бек кыйынды ауур джюк бла джашагъан ,
Джанынг саулай сын таякыгъа ушагъан.

118

Сен кеч мени къадарынг бла тилейме,
Сен кеч мени намысынг бла тилейме,
Терслигими ауурлугъун билгенме,
Ёкюнюню пайтонуна мингенме.

Минги Тауда чыран эмиб джашарма,
Хапарынг кёкде Айгъа сорганлай,
Онгунамасаг, хауа болуб кетерме,
Джылыуум бла шош джуртунгу ийнакылай.

Ангым джашар кёнакылыкны унутмай,
Джаугъан джангур тапсыгъымы келтирир,
Эки кёжюм къара сокъур болгунчу,
От къарамым умутуму джетдирир.

Мен патчахма джангызлыкны джуртунда,
Джаным кюед гунахымы отунда, —

Алай айтыб, Батраз мыдах къарады —
Эки кёзю-отдан кългъан кёсеуле,
Бу дуняда гинасуу оюнладан
Арыгъанла ма ол халны кюсерле.

Ким айталыр сезим кълалай туугъанын,
Джюрек тебиб не зат ючюн ургъанын,
Терсни, тюзю алджатмагъан базманда,
Акъл бла къллай даулаш кълургъанын.

Туугъанынгы унутдургъан суюмеклик,
Бий акъллы къл этдирген суюмежлик,
Джарсыулагъа джан алдыртхан суюмеклик,
Суюгенине джол табмагъан суюмеклик.

Джер джашауну тутуругъу болгъанса,
Къарт эсенг да, чал урмайын кългъанса.

Ариу Намыс, гыб-гыб эте джюреги,
Тынгылады тулнар джашны сёзюне.
Кючлю толкъун ёрге ата сезимни,
Джыламукъла кълсылдыла кёзюне.

Сора, айтды, таукел кълараб Батразгъа:
— Сени кечмей кълйсам, ийнан, дуняда
Тиширугъа санамазма кесими,
Кълуу джеллеге талатырма эсими.

Сен этгенни мени татлы джуртума
Унутургъа мадар джокъду адамгъа,

Мени джаным болсун кѣурман-садакѣ,
Сени бизге саугѣ этген Аламгѣ.

Сен келмесенг, мутхуз эди ѳмюрюм,
Ишексизед, уруш тюзде ѳлюрюм.

121

Мындан ары сени кѳрмей джашасам,
Ушарыкѣма суу кюсеген чабакѣгѣ,
Чапырагѣы, нартюхю да алыныб,
Сары букѣу кючлеб тургѣан сабахха.

Кѣайрыд джолунг, джокѣмуд кѣалыр
мадарынг,
Нарт джуртунгдан эригибми кѣалгѣанса,
Джашырмайма: тюбегенлей огѣуна
Тангларымдан тынчлыгѣымы алгѣанса.

Кѣайры кѣараб, сени кѣайда излерме,
Кѳзлериме кѣара бусхул тюерме,
Чаба барыб, топал болуб тохтарма,
Эртден сайын ѳлюк болуб кѣобарма.

Ауур сагѣыш джюрегими эмеди,
Сенсиз дуния — суугѣ кетген кемеди.

122

— Кѣалмы дейсе, тюшюмдеми эшитдим, —
Деди Батраз, уяниганча илгениб,
Сау дунияны анга саугѣ этгенди,
Сюймеклиги бешигинде тиллениб.

Къыйналмайын насыб джаннга келирми,
Бушуулань гёджеблерин ыхтырыб,
Тогъуз кере тер да барыб юсюнден,
Бурма джаллы акъ торуну къыздырыб.

— Мен бу джуртда сени бла къалайым, —
Дегенди джаш, къол узата Намысха,
Кюн таякъла кёк таулагъа джан атыб,
Джашил эртден чулгъанганды насыбха.

Джер азабны хакъы болур суймеклик,
Кёкден къараб къайда аны билмеклик.

123

— Тынгыла сен, энди кёзюу меники,
Барды сеннге мени да бир тилегим, —
Деди Намыс кирпичлерин кёлтюрюб,
Ёмюрюнде рахат болмаз джюрегим,

Сен атангы разылыгъын табмасанг,
Оноуунгу барыб анга айтмасанг,
Ата болмаз ата къачын кёрмеген,
Ёсдюргеннге тыйышлы сый бермеген.

Заманынгы тас этме да, чыкъ джолгъа,
Мен сакъларма джаным кёкге аралыб,
Таукел болсанг, джулдузла нюр берирле,
Патчаххача төрт джанынга айланыб.

Айтханыма къулакъ тик деб тилейме,
Мен насыбны от джагъасын излейме.

Сѣз да салмай, Батраз ёрге тургъанды,
 Джыл узуну ол джолоучу болгъанды,
 Муратына джетер ючюн ашыгъыб,
 Булутланы чаришлеге кѣуугъанды.

Атасына арыб-талыб келсе да,
 Тѣгюлгенди кѣзлеринден суймеклик,
 Къылычлача къарнашлары, терк джетиб,
 Ауазына бергендиле таукеллик.

— Халал, харам этсенг да, сен эркинсе.
 Сыйлы атам, багъалыса алгъынча,
 Къайытханма буйругъунгу толтурмай,
 Кѣрлюкмюсе энди мени джашынгча?!

Мен тюзме деб, айталмайма кесиме,
 Бир терслигим тюшмесе да эсиме.

125

Къыйынны да, зауукъну да кѣрдюм мен,
 Джер къадаргъа богъурдакъдан батылыб,
 Уллу, гитче — не тюрлю да багъагъа
 Эслемедим адамлыкъны сатылыб.

Ол зат алды, ийнан, мени онгуму
 Дуниягъа да башха тюрлю къаратды,
 Нарт ёзенде бийлик этген тау адет
 Джюрегимде ёхтемликни къанатды.

Мен ол джерни ташлаб, болмам насыблы,
 Джашасам да, ауанагъа ушарма,

Минги Тауну акъ бузларын тансыкълай,
Ачыууму джагъасындан бууарма.

Бир кёбдюле Джерде ариу сезимле,
Берилгенме мен алагъа джесирге.

126

— Ёлемен бла кетеменге джокъ мадар,
Сени зор бла этегимде туталмам,
Алай мени арсар этген барды зат,
Аны билмей мен тынгылы туралмам.

Джюрегингде Джерге туугъан скоймеклик.
Ёхтемликни, дерт тутууну хорлады,
Сора, салыб нек къайытдынг ызынга,
Джолунга да сау бир джылынг къорады.

Насыбынгы къатын сакълаб турмайын,
Керекмеди сениге бери келирге, —
Деб атаны, бет къаны да тюрлениб,
Ишин эте, узалгъанды темирге.

Бек скойгени шобрасындан салгъанды,
Ёрюзмекни онг джанына алгъанды.

127

— Ёрюзмек бла Сатанайдан туууб ол,
Башха болмай, кюн таякъгъа ушайды,
Халал Намыс кюзгюсюдю халкъыны,
Аман иннет андан кенгде джашайды.

Умут этдим алай къалыб кетерге,
Намысны да алыб джашау нёгерге,
Танг белги бла мен кёлюмю айтханем,
Джууабха да къыздан муну табханем:

«Барлыкъ тюлме атанг разы болмаса,
Олду сени джашау бериб джаратхан,
Андан джууаб алмай мени табмазса», —
Ол сёз болду Алам таба къаратхан.

Мени тюлдю, аныкъыды бюсюреу,
Ой, джашынгы, атам, эси темиреу.

128

— Акъыллыды келинлягим, — дегенди,
Хыны Дебет кёзюн-къашын кергенди,
Эригенди чыран басхан джюреги,
Сора, бергенд ол джашыны керегин:

— Аллан кызны алыр ючюн керек ёт,
Джерде андан умут этген тилли кёб,
Барыбыз да салыб ары барайыкъ,
Разы болгъан сёзюбюзню айтайыкъ.

Ишни барын адетдеча этейик:
Алтын-кюмюш гёзенлени ачыгъыз,
Сыйлы кызны сыйын кёре билейик —
Накът-налмаз кюбюрлени алчыгъыз.

Джашла, дженгил пайтовланы джегигиз,
Заман азды, хайда дженгил джетигиз.

Ерюзмекни ачы джауу келгенди,
Ол джашына хур Намысны тилейди,
О дуня, сенден сейир болурму,
Нарт джурту да джарашыулукъ излейди.

— Мен кызымы, хо, джашынга берейим,
Кюеулюкге джокъду мени бир сёзюм,
Ёзге сениге кёлюмю бир тегейим:
Къууанч кысыб, тауусулгъанд тёзюмюм.

Дебег, сени орнунг ма бу Джердеди,
Айланма бош, ауушдуруб джуртланы,
Туудукъланы ат аллына олтуртуб,
Кёб ауарбыз алкъын дарий сыртланы,—

Алай айтыб, тюшюндюрдю Дебетни,
Ол бузмады тауда ариу адетни.

Ерюзмекни оноууна джетген джокъ —
Джууукълукъгъа ол Дебетни сайлады,
Нарт кызы бла Кёк джашыны тоюнда
Саулай миллет тенгиз кибики чайкъалды.

Батраз мараб садакъ атхан ёзеннге
«Мара» атаб, тамгъа салды Ерюзмек;
«Ол джурт болсун ахлусуна кюеуню —
Тао оюмду, бирибиз да ёкюнмек».

Ма былайда бошалады хапарым,
Дуниялыкъны, адамлыкъны юсюнден,

Джюрегиме бир рахатлыкъ орналыб,
Ауур джюкню атдым мен да юсюмден.

Кёкле Къая нарт къралны тамгъасы,
Кёк бла Джерни сыймекликге саугъасы.

ТОХЧУКЪЛАНЫ ИСМАИЛ

*Кюн бла
джангур*

QUAYSON

ДЖЕР ДЖЮЗЮНЮ АДАМЫНА...

Тийме манга, тиймем санга, демейик,
Кел, джашайыкъ, бир-бирибизни билиб.
Юйюнг башха, юйюм башха, демейик, —
Кел, джашайыкъ, бир юйюрча, биригиб.

Джеринг башха, джерим башха, демейик, —
Къоратайыкъ къайгыылань арадан.
Атынг башха, атым башха, демейик, —
Къаджыкъмайыкъ, бирге ындыр басхандан.

Джырынг башха, джырым башха, демейик, —
Кел, болайыкъ эгеч, къарнаш ёмюрге.
Сырынг башха, сырым башха, демейик, —
Бир этейик тин байлыкъны тёлюге.

Кёгюнг башха, кёгюм башха, демейик, —
Къанатлыла эркин къанат къакъсынла.
Сууунг башха, сууум башха, демейик, —
Сыйлы джерге хурмет эте саркъсынла.

Ишинг башха, ишим башха, демейик, —
Эки арагъа бирден кёпюр атайыкъ.
Джырынг башха, джырым башха, демейик, —
Бешик джырыны багъалатыб джашайыкъ.

Ма, Стампулчу къарт джатады орунда,
 Ёлор ауруу танылады халында.
 Мутхуз кёзле излей джаннга себеблик,
 Сакълайдыла бир ачылса деб эшик.

Олтурады, кетмей аны къатындан,
 Джангыз джашы, сархы бла башында.
 Тартады ол мынчакъланы, абзыраб,
 Акъ сакъалы «дыр-дыр» этед, къалтыраб.

Биледи да атасыны аурууун,
 Кюрешеди алырча аны ол ууун:
 — Атам, — дейди — санга къалай джарайым?
 Аурууунгу не зат бла джазайым?

Сора къараб къартны азгъын бетине,
 Къабланады ол тюнгюлюб юсюне:
 — Аны, муну, шо, бир къаб, — деб бууады,
 Дыгаласдан эки къолун ууады.

Къарт да, эслеб баласыны ол халын,
 Кюрешеди кёл этерге акъырын.
 Сылай — сылай, джашыны акъ сакъалын,
 Ол айтады анга не зат джарарын:

— Къарт къаргъалай, кёб джашадым дунняда,
 Замансызлай «тоюб» ма бу джашаудан.
 Ма, бир кёзюм, мени окъдан сакълады,
 Экинчим а Шаркъ Кавказгъа къарады.

Джашауду дерге бек къыйынды бу затха, —
 Ушады ол терк ашалгъан къагъыгъа.

Джаханимни алдым сайлаб джандетден,
Кёлтюрюлюб ата-баба джерледен.

Джашым, буду энди санга айтырым:
Етюрюкдю тауларыма къайтырым.
Баред манга болушурукъ джангыз зат,
Тюлдю санга ол этерча аманат.

Боллукъ эдим мен бурунча, кийик сау,
Манга салам бир айтдырса Минги-Тау.
Тау хауасын дарманнга бир солусам,
Къобан суудан нчерге да бир табсам.

Сау къал, энди кёзлерими къыс, балам,
Боллукъ болду, джылагъандан не келеди?
Ким биледи, джуртубузгъа къайталсанг,
Мени ючюн ташын, джерин бир ба эт.

ИНГИЛ ДЖАЗЛЫ ДЖУРТ...

Ётмегенме тыш къралны чегинден,
Излемейме юлюш аны джеринден.
Кёрмегенме башха джуртну кюнлерин,
Юзмегенме чыргда ингил гюллерин.

Сезмегенме мен тыш джерни аязын,
Ёшитмегенме анда инсан ауазын.
Башха джуртну кёрмегенме чегетин,
Джыймагъанма, ийнан, бишген кёгетин.

Ичмегенме башха джерни сууундан,
Аумагъанма аны мийик тауундан.
Къаджар къызны эшмегенме чачларын,
Ётмегенме ба да керме къашларын.

Сукъланмайма, джутланмайма бир джерге,
Талпысам да мен кёб джерни кёрюрге.
Шукур хар джер тамашады кесича,
Суюген кызын ким суюмейди менича?

Алай а мен ажымсызма бир затха,
Назик джюрек кертиди да бу антха:
Ариууму джурту ингил джазлыды,
Ингил джазлы джурт а манга джангызды.

НАРТЛАНЫ ШАРТЛАРЫ

Ата-бабаларыбызгъа ушаргъа
Кюрешеме, хар нени да эниклеб.
Кюн атханига, кюн батханига ышара,
Айланама тилеклени да джюклеб.

Кюннге, айгъа табынама, билсегиз.
Эртден-ингир алларына къарайма.
Кюн таякыгъа чырт кюлмесин кёлюгюз,
Джашауумда суююнюрге джарайма.

Суудан алтын челеклерин толтуруб,
Таулу кыыз да толгъан айдан къараса.
Мен къоркъама: суу агъачын сындырыб,
Ол джарсыр деб, кёкден джарыкъ къораса.

Бу ариулукъ чайналмайын бир къалса,
Къара сууну тазалыгъы къурумаз.
Кёк кюкюреб, тегерек да джашнаса,
Джанкылычны нюр кёпюрю оюлмаз.

Таза кёкге кёзюм чыракъ кетгенди.
Сабийчады тазалыгъы кёлюмю.

Ышарыуум джулдузланы джекгенди,
Этмезчады джюрек мыдах тёлюню.

Къалгъандыла энди манга бу затла
Асабагъа ма ол асыл нартладан.
Насыблыма, табигъатым саулукъда,
Алалмайма бюгюн да кёз тауладан.

Табигъатны тазалыгъын къоялсам
Туудукълагъа, алгъанымча, нартладан.
Къартлыгъымда бир кишиден уялмам,
Джыяр джюрек битим этген антыдан.

БЕРЧЛИ КЪОЛЛА

Уялмагъыз кесигизден
Кёбню кёрген, джигер къолла.
Башланалла, махтау, сизден
Ерюшлеге чыкъгъан джолла.

Джапырмагъыз кесигизни
Хота, хурджун теренинде.
Чирчик-чирчик теригизни
Къызгъанмагъыз керек кюнде.

Узатыгъыз сиз аланы...
Буюкъмайын инсанладан.
Джукъдурсагъыз дараджаны,
Джер да толур асылладан.

Байракъ этиб антыгъызны
Учунугъуз ауушлагъа,
Ма ол халал хакъыгъызны
Юлгю этиб тау къушлагъа.

Ол сагъатда, бюртюклеча,
Берчлеригиз тѣгююрле.
Ол берчледе кюзгюдеча
Толгъан ишле кѣрюнюрле.

МЕН СЮЕМЕ...

Мен сюеме гитче суучукъ
Уллу джолну сайласа.
Муратлары толуб,— тамам
Къобан суулай къайнаса.

Мен сюеме джаш терекчик
Терек болуб айныса.
Бутакъларын кѣгетледен
Кѣлтюралмай тохтаса.

Мен сюеме къуш балачыкъ
Эниклесе анасын.
Тауларындан мийик чыгъыб,
Ийнакъласа къаласын.

Мен сюеме къыз сабийчик
Ёсюб, арну къыз болса.
Анасыча. ана болуб,
Ол юйюрюн туталса.

Мен сюеме джаш сабийчик
Джетиб, джигит джаш болса.
Эмилике, атасыча,
Сермеб джюген аталса.

Мен сюеме джер юсюнде
Хар зат бирча айшыса.

Иинет, нюзюр тас болмайын
Джюрек кюнлей джарыса.

КЕРТИ ТЕНГ

Кел тартайыкъ, тенгим, деб
Биреу тутса дженгингден,
Ма керти тенг, деб анга
Сен ышанма кёлюнгден.

Джашай баргъан кёзюуде
Джазыу джерге къаратса.
Олду тенгинг, джанынга
Ким джараргъа джан атса.

Олду тенгинг, нйнан, сен,
Джюрегинги ким джазса.
Юлеширге бушууну,
Керек кюнде, ким базса.

Таякъчыкъ бла джерни къагъа, аккыллы
Барады ёгюб бир къарт джолну кёнден.
Джетеди, эслеб, туудукъчугъу акканы,
Джабышады, къаты кзысыб белинден.

Бет къанында сезиледи акканы
Туудугъуна джораланган къууанчы,
Кёрген киби болуб ол сау дунияны,
Кёз джарыгъым, деб джаяды къулачын.

Унутады гурушхасын джашаугъа,
Эс байлыгъын туудугъуна бѣледи.
Къарт, тенг этиб энди кесин саулагъа,
Саула бла тенгден атлаб келеди.

Эсден кетмез джазыу джолда кѣргени,
 Сынагъанды тутуругъун джашауну:
 Бакъгъанды ол халкъны джашау терегин,
 Чыгъаргъанды уруш отда джаннанны.

Ол себебден джерни аулай, кёзлери
Сакъдыла бек, тансыкълайла кёклени,
Турадыла бизге бёлуб эслерин —
Джыламаучу ол мияла нюрлери.

Ол сакъ кёвле, джаш тёлуге ийнана,
 Мамырлыкъны этедиле аманат.
 Ашхылыкъгъа биледиле къууана,
 Терсликге уа джайдырмайдыла чырт къанат.

**Бюгюнлюкде джылыталла кёблени
Джерге тамгъан кёз суулары аккавы.
Кёрмей эсе да ол бюгюн кёклени,
Туудукълада джашайдыла кёзлери.**

ДЖЮРЕК БЛА УШАКЪ

**Бу кюнлюбюз да бизни
кюн батханда ёчюлюр,
Кюн атханда джангыдан
аны атыб ким кёрюр?!
Бизни ючюн ызына
къайтама деб кюрешмез,**

Ол джангыдан джылыуун
джюреклеге юлешмез.

Ол себебден, бюгюн биз,
кел кёб джерге джетейик,
Джер джашауну юсюнден
татлы ушакъ этейик.
Тюзюн айтсам, джашаудан
арыгъан да болурбуз.
Тик эсе да джолубуз,
мурат толса — солурбуз.

Алай болса да санга
ачыу тынчлыкъ бермейди,
Ол манга да къаныгъыб,
сыйыбызны кёрмейди.
Неди аны чуруму?
Эшта джарсыу кёб болур.
Къара ишледен джерни
сора бизсиз ким кьорур?

Уялырча тюлбюз биз
хаух джашаудан, насыбха,
Сыйынмайын къалмадыкъ
керек кюнде бир сабха.
Эсингдемиди сени
джау чыракълай джаннганынг,
Ол тубанлы кечеде
джол юсюне тамгъанынг?

Кёб джоллада намысым
мени алгъа сюргенди,
Бетджанлагъа ашырыб,
ызымдан кёб кюлгенди.

Джазыу къайры сюрсе да,
анга шежде этгенме.
Джюрек, санга ышаныб
ауушладан ётгенме.

Къалдым эсе джеталмай,
ёхтем джюрек, кёлюнге,
Айыб этме, болгъанма
хар къуру да биргенге.
Сени бла киргенме,
отха, суугъа, урушка,
Ол себебден, тилейме,
этме манга гурушка.

КЪЫЗЫЛБАШ ЮЙЧЮК

Кёз туурамдан чырт кетмейди
Къызылбаш юйчюк.
Сабийликге тюбегмейди
Энди ол нечик?

Бурунча нек чакъырмайды
Кесине мени?
Эшиклери нек ачмайды
Ол келсем бери?

Тюхтюй тую олтурмайды
Тёрюнде амма.
Бир да — бир да къор болмайды
Бурунча манга.

Акка гйда балтачыгъын
Алмайды кёолгъа.

— Кел уккала... деб, джанчыгъым,
Чыкъмайды джолгъа.

Джангы юйге къойду орнун
Къызылбаш юйчюк.
Танылмады ол огъургъа,
Къыйнайды нечик!

— 2 —

Джан анамы джан къарнашы
Дефтерин алыб,
Сохталагъа ашыкъмайды
Бурунча талшыб.

Юй бийчеси да бармайды
Къатына аны.
Ма, тейри да атдырмайды
Алагъа тангны.

Гитче, ууакъ сабийлери
Къалдыла ёксюв.
Керек болду энди алагъа
Аталыкъ сёзюбюз.

Алды таукел ма ол борчну
Башына анам,
Ёлгенлеге джылай, ачый
Эте бек аман.

Тар арбазда къоз терекчик
Еседи мугур:
Ёксюзлеге ол да нечик
Къыйнала болур!

— 3 —

Къыз сабийле сюелдиле
Аякъ юсюне.

Бирем-бирем юйлендиле,
Терен кюсюне.

Эгизчикле башладыла
Тиллене, чаба.
Джюреклени ашландыргъан
Сёзчюкле таба:

— Мен папаны джашарыкъма, —
Дейди, — юйюнде
Тынч Асланчыкъ Къабланчыкъгъа,
Олтуруб терде.

— Юйчюк ишлеб джашарыкъма
Мен да къатынгда —
Дейди анга Къабланчыкъ да,
Джарсыу — къанында.

Шагъат болуб бу ушакъгъа
Бузулду анам.
Тюшген кирик ол тузакъгъа,
Сарнады тамам.

— 4 —

Къоз терекчикви да бек терк
Мураты толду.
Эгизлеге теджей кёгет,
Юлгюлю болду.

Айтханыча, ата юйю
Сакълайды Аслан.
Юй ишлерге юй керегин
Джыйгъанды Къаблан.

ДЖЫРЛАРЫМА

Шоркѣа сууну тауушуна
Ушасала джырларым,
Чыгъарелле тау башына,
Ауушлагѣа джолларым.

Кюмюш-кюмюш эшмелени
Тагъар эдиле ала,
Секиргмеден баш энишге
Суу шоркѣалай кѣуюла.

Ушасала шоркѣа суугѣа
Мийик чыкѣгъан джырларым,
Этер эди кюн да саугѣа
Анга джюрек кѣылларын.

Тюшер эди таулу кѣыз да
Джуунургѣа анга бек терк.
Хар тенгим да кѣууаннгандан
Насыблы болур эди бек.

Ай джуууннган шоркѣа суугѣа
Ушасала джырларым,
Суусабларын кѣандырырла
Езенлерим, кѣырларым.

* * *

Мен заманны джырчысыма,
Екюнмейме джазыугѣа.
Тизгинлени сѣз джылкѣысын
Халкѣ танийды асыугѣа.

Мен джашауну тюзлюк джолун
Сайлагъанма ёмюрге.
Къанатлылай джарыкъ кёлум,
Джыр этеди тёлуге.

Чакъырады джюрек джырым
Кертиликни тёрюне.
Къаламымы кёрмей сырын
Ким тарыгъыр тёрюге?

Ашыгъады къалам сёзге
Белгилерге ёмюрню.
Мен ёлсем да, болур сёзюм
Менден узакъ ёмюрлю.

* * *

Бир джыр болмаз
Минги Тауну джырыча,
Джер юсюнде,
Кёк джулдузну
Къайсы джырды
Джюрек джазгъан аныча,
Ёмюрлюкге
Ызын къоя къаламда?
Кёк тюрюнде, аламда.
Тёб-тегерек бурурча,
Кючю кёбдю
Дуния билген гау джырыны.
Дуния деген
Бирден джарыкъ болурча
Тизилгенди
Ол халкъ джырыны сынджыры.
Биреу багъа береди
Алгъа ургъан Къобаннга.
Биреу къучакъ кереди
Ушайма деб ма, анга.

Мен а багъа береме
Ма, ол къара суучукъгъа.
Тазалыкъны сеземе
Ол джырлагъан джырчыкъда.

АКЪ ЁШЮНЛЮ КЪАЙЫНЛА

Бир кюн чегет ичинде
Акъ ёшюнлю къайышла,
Сюелгенча тюшюмде,
Сюелдиле аллыма.

Эсде-бусда болмагъан
Акъ ёшюнлю къайышла
Чач да, баш да джаймайын,
Ма, аллымы алдыла.

Сабийлерин сакълагъан
Акъ сют берлик анагъа
Ушатама аланы,
Илешгенден былагъа.

Накъут-налмаз чапракъдан
Дуу джанады юслери.
Джер теджеген зауукъдан
Къызгъанды да сютлери.

Джокъду къарыу джюрекде
Унутургъа аланы.
Сыйлагъанча ананы,
Ийнакълайма таланы...

Мен не кѣуллукъ этсем да,
 Узакъ джары кетсем да,
 Биргемеди уятым,
 Аллах берген хур затым.

Джашау мени тюртсе да,
 Бирде аджал кютсе да,
 Джетдирмейди хыянат,
 Тейри теджеген уят.

Терслик манга кѣатылса —
 Дерт алыргѣа атылса,
 Уят мени джакѣлайды,
 Джарсыуладан сакѣлайды.

Етюрюкге джан бассам,
 Этек джайсам, дженг болсам,
 Уят мени марайды,
 Манга хыны кѣарайды.

Тюзлюк хырха болса уа, —
 Терслик онгун алса уа,
 Уят маѣам салады,
 Кѣыл кѣобузун согѣады.

Кѣысхасыча, уятны,
 Аллах берген хур затны
 Джол нѣгерге алсагѣыз,
 Ол керекли болсагѣыз,

Акѣылманны тюртмегиз,
 Оюмуна кюлмегиз:
 Уят — алтын тѣбеси,
 Минг шагѣатны — тѣреси.

МУРАТ

Мурат деген кысха сёз —
Къанатлыны къанаты.
Тиймез анга аман кёз,
Ол асылны эр анты.

Къанатлыны сыртында,
Барды къанат тюкчюгю.
Аны джюрек шартыны
Джерге тюшмез джюкчюгю.

Мурат деген кысха сёз —
Эрге къанат къакъдырыр.
Керек болса тыйгъышсыз,
Кёкге джолла салдырыр.

Мурат деген кысха сёз —
Джулдузланы къонагъы.
Джети кёкден къоркъмаучу —
Джюрекдени борагъы.

Мурат деген кысха сёз —
Джер джашауну къаласы.
Хар затны да айыбсыз
Баджарыучу анасы.

Сен кесинги джаратаса,
Мен да — кесими,
Аны несин джашыраса,
Ийиб эсинги.

Бу аурууну хорлаялмаз
Чырт джюрек тарлыкъ.
Кесибизни нек кёребиз
Кимден да артыкъ?!

ДЖАШАУ, СЕН БИР АЙТ...

Кёк джашнайды, кюкюрейди,
Джаууады джангур.
Баппаханчыкъ баш тирейди —
Джуууннукъ болур.

Мен да алай джууунганма
Джангур тюбюнде.
Сабийликге кёз ачханма,
Билмей ёкюне.

«Джау, берирме джаулу гютдю», —
Деб чабханма кёб,
Чачларыма азмы тёкген
Болур хурмет кёк?!

Суу ырхыны индекледе
Эшитгенме джырын.
Сабийликни джюрегимде
Сакълайма сырын.

Алай эсе, къайдадыла
Сабий джылларым,
Назик джюрек нек къойгъанды
Джарыкъ джырларын?

Сабийлигим эгиб мени
Замансызлай кьарт,
Тау артында нек бугьунду,
Джашау, сен бир айт?

МАНГА ОЛ СЫЙ БЕРИРМИ?

Бек кыскады адамны,
Саггыш этсенг, ёмюрю.
Киши джашау ёмюрге
Разы болуб ёлюрмю?

Мен джашаугъа ышаныб,
Эс байлыкъны къазама.
Назмуланы, джарашыб,
Дефтерлеге джазама.

Джюрек мыдах болады
Теджей бирде саламын:
Тюшеди деб кьоркъады
Кьолдан оюм къаламы.

Кёрюб, тюшген джеринден,
Аны киши алырмы?
Багъалатыб джангыдан
Аны орнуна салырмы?

Мени кьойгъан ишимден
Биреу хайыр кёрюрмю?
Назму джаза тюшюнде,
Манга ол сый берирми?

Менсиз бир кюн болалмаучу, тенглерим,
Кау-куу болуб, нек кетдигиз джашлыкъдан?
Ач къарнымы токъ этиучю кюнлерим,
Табынмайма бюгюн сизге ачлыкъдан.

Керек кюнде табылмайсыз бурунча,
Атсыз-чуусуз къалай болуб къалдыгъыз?
Джер джашаугъа кёл къалдырыб турурча,
Джюрегиме кетмез джара салдыгъыз.

Уллу кёллю нек болгъансыз бюгюн сиз,
Къууанчыма, джарсыуума келмезча?
Сау эсегиз, джокъду дауум, билигиз,
Кёлюм къалмаз сизден, кёз-къаш бермезча.

Бирикдирген бизни джашлыкъ кёреем.
Ким марады аны таукел къанатын?
Тансыкъ болсам, эрлей кёрюб кетеем,
Къайдады ол, джашлыкъ деген къанатлы?!

— Игиликге джан аурута билсенг сен,
Ол игилик къайтыб кирир юйюнге.
Ёхтем джюрек сени алгъа чакъырса,
Кёгюрчюнлей, ыз къоя чыкъ кёгюне.

Ишинг ючюн хакъ излеме кесинге,
Къыйынынга махтау, сый да сакълама.
Душманнга да къоркъма эшик керирге,
Тенгинги да бирде терлеб джакълама, —

Деб ёч эди юретирге атам,
Арта — анам, ишден арыб олтурса.
Ол сёзлени мен да санга айтама,
Энди, тенгим, тилегими толтурсанг.

Кючлю эсенг да, кюлме эшитиб аланы,
Пелиуан да кёб абына тургъанды.
Ёмюрледен бери кючлю нартланы,
Сауутлары огъурлулукъ болгъанды.

АЛГЪЫШ

Туудукъланы къысха болсун арасы,
Джыламасын «джуммакъчыкъгъа» анасы.
Бал аякъгъа аякъчыгъы салынсын,
Джашау анга кёб джылланы джалынсын.

Джашай билсин хар ким бла джарашыб,
Ишлей келсин халкъы бла джанашыб.
Кёз туурада уруб ёссюн къаргъышсыз,
Этер ишин эте келсин тылмачсыз.

Сау башына кюрешмесин сарх къысыб,
Басхан джерин къууандырсын таб басыб.
Акъылманлай акъыл тёшпели болсун,
Хар мураты замансызлай терк толсун.

Бир джерде да ол «мен» деучю болмасын,
Басымлыкъдан ол юлюшсюз къалмасын.
Чам, накъырда эте билиб, кюлдюрсюн,
Ариу джюрюб халкъгъа кесин сюйдюрсюн.

Кесине да кесичала туусунла,
Керек кюнде тереклеча турсунла.

Хаух дуняны тюз джолларын билсинле,
Ол джоллагъа тыйыншлыла болсунла.

Билмей къармаб къоймасынла дуняны,
Къорургъа да сакъ болсунла уяны.
Ата аягъын къакъдырмасынла ташха,
Ана деген сагъыш этмесин ашха.

Джаууму да къурумасын ёзеге,
Баш энишге къаратмасын юзюгю.

* * *

Кесим джангыз киши джерде
Кёб джылны ашырдым.
Къыйын кюнде, такъыр кёлде
Харамлыкъны джашырдым.

Кесим джангыз, сууукъ юйде,
Кюн узуну зар болдум.
Адам джылыу сезгенимде
Адамлыкъгъа къор болдум.

Адамлыкъны, харамлыкъны
Менлей, киши кютерми.
Шох этерге ол шартланы
Кюч, тёэюм да джетерми?

* * *

Джаш заманда билмей эдим
Джюрек къайда болгъанын.
Ол тынгысыз ишлей эди
Ерюш, эниш къоймайын.

Энди мараз нек болгъанды
Ёхтемликни кёурутуб,
Камсыкълыкъны нек кёойгъанды,
Джан тенглерин унутуб?

* * *

Кёушну, атыб, этдинг эсе джаралы —
Уучу тюлсе, айыб этме, мурдарса.
Ма, келеди тюшюб джерге къанатлы,
Кёлюнг барыб, анга къалай къарарса?!

Нечик ёхтем учаеди ол кёкде,
Къанатлары ауушлада джел эте...
Чулгъаннганды, майна, аякъ тюбюнгде,
Деу къанатларындан кючу кете.

Эркишича терс ишинге сокъураясанг,
Дерт тутмазла санга сыйлы ауушла.
Джитилеге къанатлыча къарасанг,
Аталагъа ушайдыла тау кёушла.

* * *

«Бол» дегенлей болуб къалса
Хар затым,
Джашауумда толур эди
Тюз антым.
Ол сагъатда ашхылыкъны
Джакъларем.
Инсанланы джарсыуладан
Сакъларем.
Ёксюзлени сыйлар эдим
Сёзлерин,

Джыласала, сюртер эдим
Кёзлерин.

«Бол» дегенлей болуб кьалса
Хар затым,
Толур эди джашауумда
Муратым.
Мен кьартлагъа саулукъ, кьарыу
Берирем,
Джашлыкъларына тюбетиб
Кёрюрем.
Сокъурланы кьарангыдан
Кьорурем,
Мен алагъа дуння джарыкъ
Болурем.

«Бол» дегенлей болуб кьалса
Хар затым,
Джер юсюне кьайтыр эди
Джан атам.
Минг бюсюреу этер эди
Ол манга,
Иннегинги ушатхавса
Деб тангыга.
Мен ёлмезем муратларым
Толгъунчу,
Джерни юсю
Ашхылыкъдан толгъунчу.

АНАМ БЛА УШАКЪ

Мен — шахарчы, сен — элчи,
Джашайбыз кенгде.
Керекмиди келечи
Джашаргъа бирге?

Сен атамы кёзюнден
Кёресе юйюн.
Хапарлыса тёзюнден,
Сакълайса тёрюн.

Юлюшсюзсе тынчлыкъдан,
Къайгъыра манга.
Тигим эте джанынгдан
Чыгъаса тангыга.

Мен да санга сагъышдан
Кюеме къара.
Ашланганча къаргъышдан
Джюрекде джара.

Чакъырсам да, суймейсе
Кетерге элден:
— Ким кыыстарыкъды, — дейсе
Бу эски юйден?

ЮЛЮШ КЪОШ

Джашауунгда белги къоя, ашыгъыш
Саркъадыла сууча, джашил джазларынг.
Тамбла уа джазынг болур сени кыш,
Джумушунга къара, тенгим, ашыгъыш.

Заманыбыз къайтыб келмез экинчи,
Озуб кетсе, чархча, алгъа тёнгерей.
Айтханынгы этдирирге кюреш сен
Анга хамаи халкъынг бла биргелей.

Суу да алад заманындаи юлюшюн.
Ашыгъады муратына джетерге.

Кюрешеди, тохтатмайын джюрюшюн,
Бизни ючюн джерге хурмет этерге.

Аны кибик кюллукъ этсенг халкъынга,
Хакъ дауламай сен баджаргъан затынга.
Сый, бюсюреу, насыб таба турурса,
Терк заманны хурмет джолгъа бурурса.

Тюзлюк иште тик болса да бу джолунг,
Джашауунгда сынасанг да кыйынлыкъ,
Ёмюрлеге салыр бояу кюл ызынг,
Башхалагъа сокъмакъ болуб джол ызынг.

Заман барад, чархча, алгъа тенгерей,
Къайтмаз бизге ол экинчи, джангыдан,
Сюр заманны, турма, тенгим, ишсиз, бош,
Заманынгдан халкъгъа юлюш сен да кюш!

* * *

«Къатын алсанг, ал балтаны кюлунга,—
Деб эшитгенем сабийликде халкъымдан.
Келди кёзюу, алдым балта кюлума,
Мурат этиб, чыкъдым джашау джолума.

Джашау деген къара суугъа ушайды,
Урунууда, кюрешиуде джашнайды,
Аны юсюн не джер, не таш джабалмаз,
Ёмюрлюкде ол аджалгъа бой салмаз.

Къара суугъа адам улу бек ушайд,
Суу ёзекча, юзюксюздю ёмюрю:
Бирси ёлсе, джаратылыр джангы джан,
Аны ёзеге этер юзюк джангыдан.

Бу джашауну сынджырына юлюшге,
Мен да такъдым джашауумда бир тогъай:
Этди юзюк чагъыб, джашнаб, ёзегим,
Джашау джолгъа таукел чыкъды юзюгюм.

Муратларым толур ючюн джашауда,
Мен урундум келгенича къолумдан,
Агъач кесдим, юй ишледим, джер сюрдюм,
Халкъым бла тенг атладым джолумда.

Ма ол джолда сынамымы, шартымы.
Сыйлагъыз деб, туудукълагъа береме.
Мен бюгюн да, алгъа къараб, джолумда
Ала этерик хорламланы кёреме.

...СЕНИ ТЕНГИЗ, КИРСИЗ ЭТГЕН ДА МЕНМЕ

Кёк тюбюнде кёлленигенди кёк тенгиз,
Толкъунлары джалайдыла джагъаны.
Базыб бюгюн ол кесине, ишексиз,
Шоркъа бла бардырады ушакъны:

— Кече, кюн да тохтамайын бараса,
Кюресесе, кёл эгалмай тёрюнгю,
Дараджасыз, не къууанчдан джырлайса,
Аздырыча, мени джарыкъ кёлюмю.

Мен билгенли, таныгъанлы да сени,
Бир къайыкъны кёрмегенме юсюнгде,
Джарлы кесипг, къатдыралмай белингги,
Тас болургъа джетгенсе джер юсюнден.

Кёремисе чексизлики менде сен —
Джетед джерни этегине къулачым.

Ким базыныр таш алыргъа тубюмден?
Бек уллуду тамблама ышаным.

Энди, майна, баууруму иелеб,
Джюзлеб-джюзлеб джюрюйле кемеле,
Керек болса, байлыгъымы бек кюсеб,
Хант этелле мени кемсиз скойгенле.

Сёз алады шоркъа суу да джууабха:
— Джокъду сёзюм, мен назикме, гитчеме.
Алай а, бил, ойлаш да сен бу затха:
— Сени тенгиз, кирсиз этген да менме!

ЗАМАНДАН ТИЛЕЙМЕ

Джортады алгъа хатерсиз заман,
Къартлыкъгъа джолну миндей, къысхарты.
Джюрек джырлагъа макъам салыучу
Джашыл джазымы кемсиз саргъалта.

Бегимде сабан сюрсе да заман,
Ушатыб аны къургъакъ чапракъгъа,
Джокъду бир дауум саркъгъан заманнга,
Джетдирсин аясы мени къартлыкъгъа.

ТАШНЫ ТАРЫГЪЫУУ

Мениге хаман айта ауур сёзлени,
Сыйлы адам, нек скоймейсе сен мени?
Айтылады атым къуру къаргъышда,
Бюсюреуюнг — сыпасынг да джокъ ташха.

— Сени табмай, таш табхаеть,— дейди ана,
Бир — бирледе сабийине чамлана.

— Аталмасанг, ташынг тиед башынга.—
Дейди бирде атасы да джашына.

Джаратылыб нек кьалгъанма кьаргъышха.
Тийгенликге дараджам бек кёб затха.
Тыбырлагъа кьууат салыб тургъанма,
Керек кюнде душманны да ургъанма.

Кьууанчланы, тойлакы да нёргенме,
От таш болуб, от джагъада кюйгенме.
Чемерлени оюмларын бичгенме,
Ёмюрлени джарсыуларын ичгенме.

Менсиз малгъа дорбуи, хуна болмайды,
Юй тамалында менсиз киши салмайды.
Ишлейдиле менден мийик кьалала
Чемер кьоллу, алтын созгъан устала.

Халкъ джырлада айтылыучу тик таула
Менсиз алай болурмелле уллула?
Ол таурухлу секиртмеден шоркъа суу
Менсиз чыртда тартмаз эди джыр-тартыу.

Тау болгъанма мен душманны джолунда,
Тот этгенме сауутун да кьолунда.
Тюзлюк ючюн джанын берген джигитге
Мен болгъанма ёмюрлюкге эсгертме.

Мен болмасам, болмаз эди «Хураук» ат,
Минги тау да кермез эди кьуш кьанат,
Сууукъ кьаргъа, джангургъа да тёземе,
Иссиликки кимден да бек сеземе.

Арымасанг, истемейин кетесе,
Солусанг а, таянчакъ да этесе,
Джол джанында гокка хансны сайлайса,
Аны юсюнден сейир джырла джырлайса.

Апы нюрюн, ариулугъун эслейсе,
Анга джазгъы джылыуну да теджейсе.
Нек билмейсе гоккаланы асылы
Ташлы сыртда ёсгенин да ахырсы?

ОГЪУРСУЗ ТАНГ

Эсимдеди, ол огъурсуз танг эртден,
Замансызлай къагъылгъаны эшикни.
Анамы да нюрю кетиб бетинден,
Тебретгени дженгил, дженгил бешикни.

Бир кесекден кирди солдат эшикден,
Экинчиси босагъада сир къатды.
Къыйналгъанча биринчиси джюрекден,
Алгъа атлаб, ауузуна къаратды:

— Сабийлени ал да, — деди, — биргенге,
Джый да, къайдам, эм керекли затынгы,
Тебре джолгъа, кёз къаратмай тийренге,
Унутма да, хайда, ана шартынгы.

— Къайры? Нечик? — деб къайгъырды
анам.

— Барды буйрукъ! — деди солдат джууабха.

— Къол салыныб бегигенди ол тамам,
Ышаныгъыз, — деб сёз къошду сууабха.

Неди мадар! Кетдик къоюб тауланы,
Биз миллетден элде инсаи къалмады.

Кетдик атыб арбазланы, малланы...
Машинагъа суюуб киши къонмады.

Арта бизни тилсиз малгъа тенг этиб,
Джюк ташыучу вагонлагъа джыйдыла.
Ана джуртну тауларындан къоратыб,
Кюн къыздыргъан къум тюзлеге джайдыла.

Кёб джылны биз Кавказгъа таралдыкъ,
Огъай демей, ташынг джалаб джашаргъа.
Къыйынлыкъны ач кёзюне къарадыкъ,
Ол къой эсенг, ханс табылмай ашаргъа.

Артдан-артха аякъ тирей башладыкъ,
Биз ышандыкъ Кавказ джуртун кёрюрге.
Тюз уруна адамлагъа ушадыкъ,
Уялмадыкъ баш кёлтюрюб джюрюрге.

Ол кёзюуге ма ол къара буйрукъну
Къара ишге таныдыла асылла.
Юздюрдюле аны хыйля къуйругъун,
Башыбызгъа бош этерге деб ала.

Кёб джылны къара кийген тюз халкъым,
Ма, келеди энди къайтыб таулагъа,
Баласындан джер алалмай тансыгъын,
Кенг бауурун джоралайды саугъагъа.

Ол асырагъан, ол ёсдюрген инсанла,
Мукъладислей джюрек тартхан тау джуртха
Талпыгъанлай тургъандыла, машалла!
Тюзлюк табыб джетер ючюн муратха.

Арымайын, адамлача, юйле да,
Кёб джылны сакълаб сууукъ төрлени

Тургъандыла, излей, кюсей хар кюнде
Иелерин, джууукъланы, тенглени.

Халкъ дегенинг тамам хансха ушайды.
Керек болса, ол ташны да тешеди.
Тюз миллетге энди кюн кёл ашайды:
Хар тыбырда нюрюнден гюл эшеди.

КЪОНМАЙДЫЛА ТУРНАЛА...

Ырысчыла кёре эдим турнала:
Узакъ джолда арысала да ала,
Къонмайдыла солууларын алыргъа
Кёчгюнчюлюк кюрен тартхан къырлагъа.

Къоркъадыла ала къуу-шуу джуртладан,
Джуртларындан айырылгъан джанладан.
Ётер да деб джазыуубуз бушууда,
Мугур халкъны джазыууча джашауда.

Ол себебден, джыйыб къалгъан кючлерин,
Барадыла учуб, ура ичлерин.
Джер джашауда кёбню кёрген турнала,
Бир — бирлерин джокълай эмда сакъ бола.

Кюн тийсе да, хар къайда да айыбсыз,
Джуртсуз къалгъан джандан бармыд
насыбсыз?

Ол джайса да джерге чомарт джабыуун,
Джылытмайды бу тыш джерни джылыуу.

Алайды да, ол насыбсыз тюз джанла,
Бушуулары кёзлеринде дуу джана,
Къарайдыла турналагъа сукълана,
Кёллеринде муратлары джукълана.

Насыблыма мен а, айтсам кёлюмден,
Джашайма да нарт Къарчаны джеринде.
Джыр джырлайма, суйсем, ана тилимде,
Эжиу эте тёлюм мамыр тёрюмде.

Джаз чагъында турнала да мийикде
Къууанчларын джашыралмай джюрекде,
Тансыкъ салам бередице, бил, манга,
«Къур-къур» эте, ма, суйюне хур тангига.

Бу зат мени насыбымы хатыды,
Табигъатны ёчюлмезлик шартыды.
Тау джуртумдан, нйнан, турна
къоркъмайды,
Аны шоркъа сууларындан къанмайды.

ТЫШ ДЖЕРДЕ

Тузалу, къумлу, тюз джерде
Кюн тиеди мийикден.
Хауа къызса тыш джерде,
Кюн ётеди кюллюкден.

Биз келгенбиз бу джерге
Узакъ, ариу Кавказдан,
Ушагъанча тар кёрге
Кёрюнеди Къазахстан.

Ол затха эс бёлмесек,
Ким сау къалыр былайда?
Баш мадарны кёрмесек,
Унутулур орайда.

Ол себебден, сен билген,
Кюрек алыб къолуна,

Анам чыгъады юйден
Нюзюр этиб джолуна.

Биргесине алады,
Тюртмей, мени да артха.
Башымы да сылайды:
«Болурса деб къарантха».

Бир кёзюуде келебиз
Суу кёрмеген бир джерге.
Сабан тюзге киребиз,
Къазыб бачха этерге.

Амма, кюн къысхан джерге
Джити кюрек кирмейди.
Джокъду мадар сюрюрге:
Мюлк ат, ёгюз бермейди.

Ол къурч чага да джерге
Кюрешсе да къатылыб,
Джер суймейди тёлерге
Сыйлы борчун атылыб.

Ёзге, ишни эбине
Тюзеледи анам терк.
Къурман назик белине:
Бюге биледи этек.

Сыртларында гыртланы
Ойнатады гетменни.
Ун этмесе аланы —
Мюрзеу кёрмез тирменни.

Джарашдырады джерни
Сыйлы анам тер атыб,

Тюзеталмайды белни
Юйге келсе, кюн батыб.

Хауун, харбуз салыргъа
Хазырдыла тахтала.
Джарсыуларын санаргъа
Кимге барсын махтана?!

Джер болады былайда
Энди вартюх юлюшлю.
Юлгюлюдю иш мында
Толуб хар зат тыйыншлы.

Айхай, болуб тамаша,
Бош элчиле бу ишге,
Келедиле къараша,—
Ушайды,-деб — ол тюшге.

Баджарылгъан тюз ишге
Учуз багъа берелле.
Сылтау табыб джерге,
Джукъ бермезча кёрелле.

Муратлыдыла ала
Шам Кавказгъа къайтыргъа.
Анда къалгъан рысхыгъа
Бурун кибик батаргъа.

«Кетеменден» тюнголмей,
Тиялмайла бир затха.
Джан анамлай бел бюкмей,
Ким джеталыр муратха?

«Ишлемеген — тишлемез —
Дейди анам алагъа.

Урлукъ тюшген джер кюймез,
Ол чомартды саугъагъа.

Алай болса да джерни
Хазна киши къакъмады.
Тюзде бюгюб джаз белни,
Халал къыйын къабмады.

Насыбсызла бу джерде
Джукъ битмезча кёрдюле.
Анамы да хакъ кёлден
Къыйынына кюлдюле.

Сагъыш этмей хыйсабха
Сёз къошдула бирсиле.
«Къыйынынгы сууабха
Аллах джазсын» — дедиле.

— А къыз, кетсек Кавказгъа
Сен мындамы къаллыкъса? —
Деб чабдыла ауузгъа
Башхала да бек къысха.

Ол сагъатда рысхынга
Кимни ие этерсе?
Къыйынынга ахсына,
Аман кюннге джетерсе.

Дегенле да болдула
Бокъусурата юллени.
Бир къызчыкъ да къубула,
Мурулдайды кюулени.

— Аз рысхыммы къалгъанды, —
Дейди анам, — Кавказда, —

Дуния мюлюкю джалгъанды,
Кетсек, къалыр арбазда.

Неда жарар жарлыгъа,
Не аш болур къузгъуннга.
Ачлыкъ джетсе тюз джаннга,
Къалыр ушаб озгъуннга.

Эмда тюзлюк урушну
Ачлыкъ бурмаз онгуна.
Тюзелмеген бурушну
Чырмау болур джолуна.

Урунмасанг джерге джаз,
Гёзен джелден толады,
Азыкъ болса, медет, аз
Тенг да харам болады, —

Деб анам кёб сёлешди,
Халкыгъа аууаз бергенча.
Тюшюндюрюб кюрешди,
Боллукъ затны билгенча.

Битмей къалады деб джер
Мен да къоркъа билеме.
Эртден сайын атыб тер,
Мен былайгъа келеме.

Бир кюн келсем, алай кел —
Нартюх бачха кёмкёк-кёк.
Ёсюмле да бюге бел,
Дуу джанады тёгерек.

Хауун, харбуз тахта да
Айныгъанды кёзююлю.

Ёсюмлеге махтана,
Къаматалла кёзюнгю.

Ёсюмлеге батханды,
Бал чибинлей, кюн таякъ.
Ол кюн мени тутханды
Насыб деген нюр джаякъ!

Ол кюн мени ёсюмле
Сакъладыла ачлыкъдан.
Мен да джыйыб эсиме,
Чыкъдым ол кюн джашлыкъдан.

...Сакъланалмалла кёбле
Анам этген къркъуудан.
Къара кийдиле кёкле
Къачла ачлыкъ къузгъундан.

КЮН БЛА ДЖАНГУР

Ма, кеде кюн
Алтын чархча кёрюндю,
Окъа чалыу
Эше, джерге сюйюндю...
Ызы бла
Джангур джетди аджашыб,
Таугъа, тюаге
Бюркдю сууун джарашыб.

Сый, бюсюреу
Табигъатны шартына:
Тин къуяды
Сыйлы джерин сыртына.

Джарашыулукъ
Джер джашаугъа тѣреди,
Къан тамыры
Джерни андан тебеди.

Шо, кюн бла
Джангур киби джарашыб,
Джашасала
Бир-бирине джанашыб,
Джер юсюнде
Бютеу халкъла, къралла,—
Чыртда уруш
Кѣрмезелле инсанла!

МЕН ЁЛСЕМ ДА...

Мен ёлсем да, джарыкъ дуння къаллыкъды.—
Гокка хансла башхалагъа чагъарла.
Джер юсюнде джашар ёлмей адамлыкъ,
Аламгъа да башха уланла чыгъарла.

Мен ёлсем да, акъ тауларым къалырла,
Джентилеге кюн таякъла тиерле.
Насыб, къууанч джер юсюнде джашарла,
Энтда къызла уланланы сюерле.

Мен ёлсем да, сезимлени уятхан
Къобан сууум джарыкъ джырын тохтатмаз.
Турнала да мийик кѣкде учарла,
Тау джуртума хурмет сала келир джаз.

Мен ёлсем да, тийребизде тойлада
Къызла, джашла алгъын киби тебсерле,

Мен ёлсем да, салынырла тыбырда
Берекетден топна — толуга тешиле.

Бу джашаудан кёб акъылман тайгъанды.
Мен ёлсем да, дуня ичине оюлмаз.
Хар джырыма джуртум белляу айтханды,
Джуртум кьалса, джюрек джырым тас болмаз!

КАВКАЗ ТАУЛА

Ата орнун тутхав кириш тауларым,
Орналгъанма тюбюгюзде, ташча мен.
Атадыла сизде кызыл тангларым,
Сизсиз кьалсам, болур эдим ёксюз мен.

Нарт таурухланы айта манга белляугъа,
Асыллыкъгъа юретгенсиз тёзюмлю.
Тангладан да ариу юлгю алыргъа
Болушхансыз, этиб мени сезимли.

Тазалыкълары да кьара сууланы
Сингендиле, ийнансагъыз, кьаныма.
Керек кюнде, сизни табыб, дууаны
Тагъалмазма, дараджагъа джаныма.

Юретгенсиз табыныргъа сиз мени,
Хар терекни булчугъуна, чачына;
Кюзлюклеге, кюзлюк оргъан кьоллагъа,
Чексиз кёкню кёклюгюню кьачына.

Анасыны сютю бла кьанына
Сингдиргенди ол шартланы хар таулу.
Къыйналса да, кьачыгъызгъа тыйыншлы
Атларгъа кюрешгенд хар гитче, уллу.

Сиаден ичген сютюн биреу унутуб,
Сыйыгъызгъа тартса, къайдам, кюрени,
Тик тауларым, шо кечмегиз, тилейме —
Акъ кюртлени къара бла сюрсени.

АТАНЫ ДЖЫЛЫУУ

Ата къолундан тутуб
Джарымагъанды кёлюм.
Ол керекли болмайын
Етмегенди бир кюнюм.

Табалмайма къабырын,
Барыб оноу сорургъа,
Сылаб топракъ юлюшюн,
Гокка хансла салыргъа?

Къайсы къарнаш къабыргъа
Аны излей барайым,
Къайсы эсгертме джазыугъа
Умут этиб къарайым.

Мамырлыкъны, насыбны
Тюзлюк урушда сакълаб,
Джав бергенди мени атам,
Джуртун-джерин иъучакълаб.

Кемсиз сюйген джерине
Бериб джюрек джылыуун,
Туудукълагъа кьойгъанды
Ол ёмюрлюк джашауун.

Ол себебден юйюрю
Бурун кибик турады,
Майна, ёмюрлюк отладан
Ата джылыу урады!

АНАНЫ ДЖЫЛЫУУ

Кёб бешикни сен тебретген анаса,
— Эй, насыблы,— деб халкъ алыб ауузгъа,
Белляу джырдаң сен эрикмей тургъанса,
Къууат салыб ана сырынг арбазгъа.

Насыб джолунг созулад деб узакъгъа,
Ачы джелле табалалла тангынгы.
Джай чилледе кюнню алыб тузакъгъа.
Кёб буадула ала джюрек къанынгы.

Къара тубан басды рахат таулань,
Терк төнгича желген фашист джыйындан.
Езенлеге, ауушлагъа, тарлагъа
Ачы хапар джетди, медет, урушдан.

Тёзалмады ана джюрек зорлукъгъа:
Атам бла къарнашын урушха
Хазырлады, бериб джюрек разылыкъ...
Ким этапыр сыйлы ишге гурушха?!

Кёб болдула бир иннетли анала,
Келгенинде къоркъуу Кавказ таулагъа!
Аталадан айырылмай уланла...
Тебредиле дерт алыргъа джауладан.

Тауусулуб ол сагъатда чыдамынг,
Кёз сууларынг акъ бетинг джуудула.

Хар джигитде тохтай келиб къарамын,
Джаш къолларын къарнашын буудула.

Джолгъа атла таукел джорюш салдыла,
Джюреклен бушууладан толтуруб,
Элчиле да бирден джылай къалдыла,
Джигитлени ызаларындан, олтуруб.

Бир кесекден джыйыб къалгъан эсинги,
Арбаланы ызаларындан атылдын,
Мен тыялмай, джылаб, сенден кесими,
Джетиб сени этегингден къадалдым.

Унутмайса, къурутмайса, сен аны,
Хар къуру да сагъынганлай тураса.
Къыйнагъанма ол сагъатда джанынги,
Кеч, тилеймө, кече билген анаса.

Къаты кысыб белингден белликни,
Къайтдын юге аталаны ашырыб.
Бошлаб къоймай сен сезимли джюреки,
Кёб кыйналдын джарсыулан джашырыб.

Ариу айтыб, кёл чапыра билирге
Эс байлыгъым джетишмейин къалгъанды.
Энди сеннге къор болгъанлай туругъа
Джашау манга сыйлы борчу салгъанды.

Эркишича толтурургъа борчуму
Сабийликден табылмады, кеч, мадар.
Юретгенди сени ана къачынга
Сый берирге хур джашауда ма къадар.

Итил сууну джагъасында къазауат
Этеди деб келди хапар атамдан.

Джетибиз да болуб санга аманат,
Сен саулукъда кызармадыкъ адамдан.

Биз ёссек да, ариу анам, атасыз,
Къаратмадың бизни биреу къолуна.
Джашауубуз ётмесе да бушуусуз,
Ол джашаудан биз къачмадыкъ солуна.

Къууанчны да, джарсыуну да биргёлей
Юлешгенсе бизни бла, анам, сен.
Бирде — тылы баса, бирде — терн ийлей,
Джашагъанса баш кёлтюрмей ишден.

Оракъ бла тюзде къозлюк оргъанса,
Бешигинги салыб беджен тюбуне.
Кюлте кысыб, ындыр басыб тургъанса,
Шукур эте рахат ётген кюнюнге.

Темир къушла учхандыла башынгда,
Къара ишни кызыл отун джакъдыра.
Джуртунг ючюн джан бергенле къатынгда,
Тургъандыла джюрегинги джандыра.

Бушуу хапар келгенинде атамдан.
Кетгенелле къолларынгы джаилары.
Керек болуб тирилерге джангыдан,
Къан джюрюте башладыла саяларынг.

Кийдирсе да къара санга къазауат,
Бюгюлмединг кесек, анам, джолунгда.
Деу джюрегинг теджей бизге кюч, къууат,
Сезимлеринг джукъланмалла къойиунгда.

Сен саулукъда сынамадыкъ ёксюзлюк,
Сенден джылыу табар ючюн къалмадыкъ.

Къууандыра турду бизни тѣзюмлюк,
Хур джашаудан биреушокюн алмадыкъ.

Бюгюнлюкде тынч олтуруб къатынгда,
Сени бла минг ушакъгъа джетемѳ.
Махтау сени кюн таякълы атынга,
Мен къуру да анга шежде этеме.

Къайдадыла энди къара чачларынг
Эмда джити къарамлары кѣзлени.
Джыйрыкъ-джыйрыкъ нек болгъанды
къолларынг,
Былай сабыр нек чыгъалла сѣзлеринг?!

Тюл эсе да энди эркин атламынг,
Тас атмединг огъурлукъну бояуун,
Учунганлай турсун алгъа саламынг,
Къурумасын рахатлыкъны даулауунг.

Мен борчлума, анам, санга, билеме.
Хар кимден да, ийнан, сени сюеме.
Сюймекликни джолда къоймай келеме,
Ана къанны джюрегимде сеземе.

Чыгъаса сен энди рахат танглагъа,
Юзюгюнге джангы джанла къошула.
Бир затыбыз ушагъан эсе санга,
Джаншамайса, сыйлы анам, бошуна!

ЭМЕН ТЕРЕК

Табигъатны хар тереги
Санагъатлы джашайды.
Бу терекни ич тилеги
Ехтемликни джакълайды.

Эмен терек хорлатмайды
Кесин чирик ункугъа.
Тау джуртундан кёз алмайды,
Солдатчады джукъугъа.

Ол урушда бюгюлмеген
Джигитлеге ушайды!
Улуб тургъан боранга да
Баш иймейни джашайды!

КЪАМА

Тауларымы темиринден,
Емюрлени теренинде,
Нартла сени джазгъандыла,
Дараджанга базгъандыла.

Чыныкъгъанса Къобан сууда,
Таулулагъа болуб саугъа.
Тюзлюк ючюн чыгъыб къындан,
Сууугъанса душман къанда.

Бюгюн чыкъмай кюмюш къындан,
Сен къарайса къабыргъадан.
Тагъылгъанса нюр кюйюзге,
Айбатлыкъгъа энди бизге.

Шо, къынынгдан чыкъмагъанлай,
Емюрлюкге «къал алайлай».
Къалгъан сауут-саба да алай
Къалсын къында, бизни сыйлай.

Хур табигъат ушайды
Таурух китабха.
Кёк да, джер да джашайды
Сыйына сабха.

Танылады джер джашау
Кёжде булутда.
Сакълаиады джарашуу
Джарыкъ умутда.

Къууаналла алагъа
Назик джюрекле.
Кечелеге, танглагъа
Эте тилекле.

Шагъатдыла ёсюмге
Джангур булутла.
Джетедиле джер — джерге
Чомарт ууртла.

Ыхтырады бушууну
Табигъат къарыу.
Ол этеди джашауну
Андан да ариу.

Джангы кюнча джаш джюрек
Учунургъа биледи,
Муратланы тюбелек
Толтурургъа сюеди.

Кюнден толгъан джюрекге
Эричеклик къонмайды.
Шукур, ашхы тилекге! —
Ишге заран болмайды.

Джангы кюнча джаш джюрек
Мийикликке тѳреди.
Джокъду анга тыйгъыч, чек,
Кюнлей хурмет тѳгеди.

Дуу джаныучу джюрекде
Тюшден джарыкъ тюн тууар.
Симсирерча кюч кѳкде
Кюнню джолун ким тыяр?!

КЮННЮ ХУРМЕТИ

Бу сыйлы кюн тюмюдю
Тутуругъу джашауну.
Эритеди къарланы
Аны ѳхтем джашнауу.

Олду, бизлей кѳллениб,
Джерге кырдык джайдыртханы.
Огъур танглай, эс бѳлюб,
Кечелени джарытханы.

Кюн атханыга тюз джанла
Салгъандыла суюб джол.
Айнытады аланы,
Огъур кюнлей, ишчи къол.

Джарыкъ джолда джан атыб,
Халкъ ишлейди бюгюн да.

Джуртун саулай джангыртыб,
Басар ючюн кёлюм да!

Ёлюмсюздю ма, Кюнча
Асыл джанны кёол ызы.
Джерибизни къачыча
Джашаулуду джол ызы.

Ол джашаугъа, бир сёзсюз,
Аманатбыз бюгюн биз.
Тенгим, къалмаз юзюксюз
Асабалы тёллюбюз.

* * *

Сууукъ джангур джаууады,
Къуу-шуудула терекле.
Къач дегенинг джылайды,
Салкъындыла джюрекле.

Джукъаралла кюн-кюнден
Терекледе чапракъла.
Гууулдайла джелледен
Къач сууукъда чардакъла.

Майна джангыз чапракъ да
Къалтырайды бутакъда.
Назик джюрек ушайды
Ол чапракъгъа бу чакъда.

Джашырмайды саз бетин
Къач зауаллы джелледен.
Сындырмайды иннетин,
Бугъуб къышхы кюнледен.

* * *

Керекмилле манга узакъ тыш джуртла,
Сюесем мен тенгертге юйюмю!
Тыркыгында тураеселе къартла
Лахор эте, эм чапыра кёлюмю?

Керекмилле манга узакъ тыш джуртла,
Ёсеселе арбазда терекле.
Къарт анам да эте джарыкъ умутла
Джыяесе мында бишген кёгетле?

Керекмилле манга узакъ тыш джуртла,
Къонгурауун къагъаесе тау суучукъ,
Эртден сайын ол джукъумдан уята,
Арбазыма бюркеесе тамчы-чыкъ?

Керекмилле манга узакъ тыш джуртла,
Сабан тюзле сакълайеселе мени.
Кёксюл кёкге учунуучу наратла,
Сюеселе менича элими?

Керекмилле манга узакъ тыш джуртла,
Кюн таякълай сюесем таулань?
Сюймеклигин зауукълукъгъа чёб ата,
Джакълай эсе нюр къанатлы танглань?

ДЖАН ТАМЫРЫМ, КЪАРАЧАЙ

1

Туугъан джерим Минги тауну этеги;
Алтын терекни алтын джетеги.
Нарт Сатанай ана терия атхан джер,
Сыйлы Къарча юй тамалын салгъан джер.

Туугъан джерим, джюрегимде джашайса,
Сабийликден сен менге кёл ашайса.
Чомартлыгъынг белгилиди дуниягъа,
Кюн таякълай насыб сингиб таулагъа.

Тал чыбыкъдан атчыкълагъа миннгенме.
Джитиледе джурларынгы кёргенме.
Сыртларынгда мал сюрюуле кютгенме,
Ешюнюнгде кёрпеслениб ёсгенме.

Туугъан джерим, джан тамырым, Къарачай!
Къонакъ болуб тургъан кибик огъур джай.
Сейирликсе, тейри эшик ачылыб...
Тургъанчаса, юсюнге нюр чачылыб.

2

Халал халкъым тюз джашайды джеринде,
Бир инсанга къара тутмай кёлюнде.
Шохлукъ тенглик байракъ болуб
кёолунгда,
Сен атлайса хорламланы джолунда.

Къыйынлыкъла кёрюр ючюн къалмадынг,
Алай а сен бюгюлмединг, чыдадынг.

Джырынгы да, тилинг да сатмадың,
Адамлыкъны, ассылыкъны сакъладың.

Сакъландыла сени огъурлу шартларың,
Джаш тѣлюге оноу эте къартларың.
Учхан къушдан тюк алырча джашларың,
Джюреклеге джылыу берген кызларың.

Туугъан джерим, джан тамырым, Къарачай,
Сен тюмюсе къонакъ сюйген къонакъбай.
Насыблыма джашың болгъаным ючюн,
Чууакъ кѣкден джарыкъ тийиб турсун кюн.

* * *

Джер юсюнде барама,
Тѣгерекге къарайма:
Онг къолумда — Къобан суу,
Суу ичгенди андан буу.
Сол къолумда — Теберди,
Сууу — кѣкдю, теренди.

Кюн атханныга барама,
Джарыкъ кюннге къарайма.
Онг къолумда — Минги Тау,
Салалмазса анга дау.
Сол къолумда — Акъ Къала,
Кюн сыйлагъан къалала.

Кюн батханныга барама,
Тѣгерекге къарайма:
Онг къолумда — талала —
Кюннге этек джаялла.

Сол кѡлумда — тау, чегет,
Мында эркин таш, жѣгет.

Кѣк тюбюнде барама,
Тохтаб кѣкге кѡрайма:
Анда Айны кѣреме,
Анга салам береме.
Ма, юллеси джилтинлей,
Кѣз кѡсады Джетегей.

Кѣз туурамда — сабан тѡз,
Кюушенеди бир ѣгюз.
Шошду рахат табигъат,
Джел кѡакъмайды чырт кѡанат.
Чѣб аталла тѡзлюкге
Сары бишген кюзлюкле.

Айланама Даулеча,
Мен хар затха кѣз ача.
Келмеди деб ариуум
Сѣкмем аны аурууун.
Кѣб кѣрселе кѣзлерим,
Сууумаава сѣзлерим!

• • •

«Нюр джаууады таукелге»
Дерге ѣчдю миллетим,
Керек болса бир джерде
Танытыргъа иннетим.

Нюзюрлени белгиси —
Таукелликди, айтыргъа,
Аны сыйлы юллеси
Тыйыншлыды батыргъа.

Таукел джюрек базады,
Аз болса да, кючюне,
Кемизлерин джазады,
Джарсыуларын ёчюре.

Ол таукеллик тюмюдю,
Айгъа эшик кердирген,
Джюреклени сюйдюрюб,
Ышандыра билдирген.

Джюрек джырла этеди.
Таукел кёллю уланнга.
Прометейге ол тенгди,
Неди гылын къуш анга?!

Болмаз сенсиэ таукеллик,
Джашау джерни юсюнде.
Джокъча кюнсюэ кюн кёрлюк
Сау дунияны ичинде.

* * *

Мен сыбызгъы
Согъа эдим сыртлада
Джарсыулары
Тюл, къозула кютгенча.

Ач джашчыкъла
Джырлай эдик былайда,
Биз джазыугъа
Кёл къалдырмай, суюгенча.

Унутулду
Бушуу деген гёбелек,
Энди бизге
Насыб шежде этеди.
Сабийликни
Сыбызгъысын хар джюрек
Амма, энтда
Бурун кибик эштеди.

АПРЕЛЬ АЙ

Апрель айны
Огъур айгъа санаек:
Ушай эди
Анга иннет тинибиз,
— Ленин тууду,—
Деб къууана джашаек,
Ол эди да
Къыбылабыз, динибиз.

Бюгюн кёбле
Айырылыб ол динден
Кишиге да
Табыныргъа суймейле.
Къуру къалыб,
Медет, иннет тиниден
Кимге шежде
Этерлерин билмейле.

ОКТАБРЬ

Алтын чачха бёлениб,
Джюреклени джылыта,
Келди бизге Октябрь,
Тау джуртуму джарыта.

Ушамайды къач айны
Аты озгъан айлагъа,
Белгилиди къууанчы,
Бютеу уллу дуниягъа.

Октябрь ай туугъанды
Кёб миллетге саугъагъа,
Сыйлы аты болгъанды
Джюрек чанчы джаулагъа.

Ол джыл сайын келеди
Къралыма суююнюб,
Мелхумлукъну тегеди,
Арну тукъум кийиниб.

Тау да, тюз да джасаныб,
Майна, кёзю къаматды.
Тегерекге джан салыб,
Кюн да кёкию джарытды.

Сыйлы айны белгиси —
Къызыл байракъ — кёгюмде.
Эркинлик да, насыб да —
Аны къызыл энинде.

Аны къанат тюбюнде
Джашау эркин, джарыкъ кенг,

Бирча ёсюб миллетле,
Болгъандыла къарнаш, тенг.

Сукъланмайды кишиге
Халкъым тюзлюк джолунда,
Халал ишлеб джашайды
Къралымы къойнунда.

Къарнаш кёлю болгъанны
Кёкюрекге кысады,
Сыйларгъа деб тенглерин,
Шохлукъ къазан асады.

«Аврораны» аууазы
Кёзюбюзню ачдырды.
Джангы джашау джарсыуну
Ёмюрлюкге чачдырды,—

— Деб къууана эдик биз,
Бу шартлагъа табыла.
Нек къачханды кёлюбюз
Энди аны тангында?

Октябры кёрююн
Бирча юралмай джюрекле,
Аны гышы къорлугъун
Тёкгендиле бек кёбле.

Алай болса да замаң
Ачар тюзлюк эшикни.
Аны джели джангыдаң
Тебретир хур бешикни,—

Деб сыйладыкъ биз кёб джылны
Октябры джюрекден.

Ма, этдиле энди аны
Къалгъан айла бла тенг.

СЫЙ БЕРЕМЕ ПОЭТГЕ

В. Прытковдан

Окъугъанлай ма бу назму китабы,
Мен сейрлик таурухлагъа тюшеме,
Кетиб Къобан джагъаладан — Рязанига,
Акъ къайынлы джуртну сууун ичеме.

— Бир-бирледе тезалмайын джылайма,
Хар джашчыкъны Серёжагъа ушатыб,
Назмуладан бирде кюнлей джарыйма.
Нюр сёзлери сезимлени уятыб.

Суратлайды поэт кызыл тангланы,
Къанатлыла айтхан джарыкъ джырланы,
Эртденликде турналаны ызындан
Алгъыш айтхан къатынланы, кызыланы.

Къарайма да, сылджырайла тюзледе
Джазгъы кюннге чабук этген шош гюлле.
Ол Есенин айланыучу джерледе
Гюлле киби джарыкъдыла, ма, кюнле.

Кёреме мен, майна, мийик жёкледе,
Кютеди ай кече джулдуз сюрююн.
Къызгъанмайын тегерекден джарыгъын,
Тереклеге ол джаяды джабыуун.

Ай тюбюнде дарийлеге джасаниган
Къаджар кызыла, сингиб садны тёрюне,

Джырлайдыла тереклеге таяныб,
Джетейик деб биз поэтни кёлюне.

Суу джагъада, аты айтылгъан элчикде,
Эресейни бу багъалы юйюне
Эриямейин гёзет этед эменчик,
Джарыкъ тангла атдырады юсюне.

Сейир тангда Серёжалай уланчыкъ
Чабдырады эркин тюзде тору атны.
Элчиле да барадыла, юзмей чык,
Ол тенгертге юйючюгюне поэтни.

Эм суйгеним, кёз джарыгъым, багъа тым,
Ашыкъмайма сени кёюб кетерге.
Сенден башха джокъду джюрек ийнагъым,
Уялмайма санга шежде этерге.
Биринчини тюшюрмейме эсеме
Чырт бир затынг ушамайды да аяга.
Джашамайма джашауума кюусюне,
Тыйыншлыса да тынгысыз заманга.

Сен эсенг да къаргъыш башы тёрюмю.
Тыбырында джел орналгъан юйюмю,
Къобар мени сен джангыдан терими,
Тёзерикме, аман этмей кёлюмю.
Сенсе энди джазыууму бийчеси,
Алгъынныгыны санга мен тенг эталмам.
Кем эсе да джангычыкъны табу эси,
Ауушдуруб, башхагъа кел салалмам.

Джокъ эсе да айырылыр кюн сенден,
Сени ызынга къайтаралмам джолунгдан.
Хыйлячыны ким джеталыр ызындан?!
Халинги да тюзеталмам джангыдан.
Къылыгъынга хатер эте джанымдан:
«Ашхы джолгъа» деб кёлюнгию алалмам.
Ачы твлли, о, таш джюрек, къызгъанч
джан,
Сени ызынгдан эшик къылыч салалмам!

* * *

Кетсин, кетсин ол башхагъа
Сюймекликден ёнгелеб.
Джюрек тини ушаб ташха
Бара эсе тёнгереб.

Чакъырма да къой ызына,
Тутма аны тутмакъда:
Джашауунгу сууукъ джазы
Айтылмасын джомакъда.

Чыкъсын аны татлы оюму
Къанат битиб мийниге.
Сокъуранма да эт тоюнгу,
Ушама сен кийниге.

Къой, кеси да учсун кёкде —
Сюйгенине кёл ашар.
Сууукъ джелде, къуу-шуу джерде
Эркин атлар, тынч джашар.

Къыйнамасын ачыу — джарсыу
Сатлыкъ ишни сюргенни —

Башха насыбы джокъ асе,
Керти сые билгенни.

КЪАРА КЕЗЛЕ

Кечелеге эришген,
Тум — къара кёзле,
Иалемейме мен снаге
Бир ариу сёзле.

Айланмайма эс ташлаб
Ызыгъыздан мен.
Кюрешмейме кёл ашаб,
Шежде да этмем.

Ашыкъмайма мен джолгъа
Къор болургъа деб,
Ол адаргы джанымы
Аркагъа джюклеб.

Керекмиди керексиз
Снаге тюберге?
Джокъду борчум, билесиз,
Тёлеу тёлерге.

Кече рахат джукълайма,
Билмей къайгъыны.
Эталмазсыз сиз мени
Башым къайгъылы.

Сизни ючюн джолумдан
Аджашмазма мен.
Кюрешмегиз джюрекге
Тартыргъа кюрен.

Гюнахлыма десегиз,
Джангылырсыз сиз.
Мен да сую билеме,
Билсегиз, сёзсюз.

Тюзюн айтсам, суюме
Кёксюл кёзлени.
Ала кёозгъай билелле
Джюрек безлени.

Ол кёзледе джашайды
Кёклюгю кёкню.
Ариууму ушармы
Кёгюме кёлю?

Насыб болса, кёзлери
Къара болмазла.
Учуз болуб сёзлерим
Айыб алмазла.

Джокъду дауум суюгенге
Къара кёзлени.
Бир кишиге айталмам
Ауур сёзлени.

Болмаз джюрек суюгенден
Ариу, билсегиз,
Кемизлисиз сиз эсен
Алга кюлсегиз.

ЭКИ СЮЙГЕН

Эки суюген бир болуб,
Туурагъыздан къарайма.

Джюрек джарсыудан толуб,
Джан-джанымы талайма.

Сен ышарыб башхагъа
Этдинг мени насыбсыз.
Джетерми да джашаргъа
Энди кючюнг айыбсыз?!

ТАУ ГОККАЛА

Сюймекликни джашыралмай мен сенден,
Белги орнуна, гоккаланы узатдым.
Кетералмай, арну, сени эсимден,
Табсыз атлаб, бет къанынгы къызартдым.

Есендиле тауда санга тарала,
Кюн тюбюнде, ма, бу джарыкъ гоккала.
Тартырма да, шо, аллынга бир атла:
Къолларынга бек талпыйдыла ала.

УРУШМА

Урушма деб тилейме,
Ариуум, сенден.
Ачы сёзю излейме
Кенг этеринги менден.

Аны эшите сыннганды
Назик джюрек, бил,
Кетмез джара салгъанды
Анга джалгъан тил.

Сабырынгы бас да сен
Олтур къатымда.
Табылмазма кюсесенг,
Бир кюн къатынгда.

СЮЙМЕКЛИКНИ ЧЫРАГЪЫ

Джашау деген ушайды
Чексиз тенгизге.
Сакъ болмасанг бошайды:
Чанчады мизге.

Адам аны юсюнде —
Къайыкъ, джонгурчха.
Кюрешгенди мени да
Джыйыб уучха.

Кёб джылны къагъылдым
Тенгиз къойнунда.
Тирмен къакъгыч да болдум
Аны бойнунда.

Адамлыкъны да шартын
Сынай юсюмде,
Сезимлени кюрешди
Алыргъа ол эсен.

Керти болдум мен санга
Ол къыйын джолда,
Талпыууму сол джары
Иймеача къолдан.

Сюймекликни излейме
Гюллей чагъарын.

Санга саугъа этгенме
Аны чырагъын.

* * *

Сууукъ болдум, ариуум,
Джашай тышында,
Эшитиледи дауурунг
Бюгюн да анда.

Къайтырыкъма юйюме
Эшикни ачсанг.
Сен, къайгъысыз, суююне
Аллыма чыкъсанг.

Башлагъанды къатыла
Къачыбызгъа къыш.
Джарсыуладан къутула
Эт анга сагъыш.

Сууукъ къышда кеченги
Этерме къысха.
Сагъыш этмейди къышха
Къуб-къуру каска!

* * *

Джаш заманда джюрюген
Джаяу джолчукъда
Мен бюгюн да джюрюйме
Ма, сен саулукъда.

Сен а энди джюрюйсе
Бир башха джолну.
Энди бир да суймейсе
Узатсам кьолну.

Сен джетсенг да джашауда
Бир башха джаннга,
Багъалыса бюгюн да,
Бурунча, манга.

* * *

Къачхы аяз таракъча
Чачларымы тарайды.
Кёз джетдире сагъатха
Мен аллынга къарайма.

Таракъ, таракъ таулагъа
Ай да ёрлей барады.
Аны джылы къарамы
Таракъланы тарайды.

Бизге айлы кечени
Тейри сынаб бергенди.
Сени манга ажымсыз,
Ол тыйыншылы кёргенди.

Суймекликни къачына,
Ариу, кел, кьор болайыкъ.
Джюрюшюне джашауну
Бирге юлюш кьошайыкъ.

Не тюрленди кетдим эсе мен сенден?
Джазылдымы бизни джюрек джарабыз?
Кёзден кетиб, кеталдыммы мен кёлден,
Тюзелдимн неда бизни арабыз?

Терледими аны ючюн бир киши?
Саз булутла болдуламы неда боз?
Кетдим ачыб терезени, эшикни,
Саггышларымы ким чачар энди джаз?

Кюрешелле ала ызлаб ызымы
Кече, кюн да, ызчы итча, шыкъяртсыз.
Къыш чиллеге ушаталла джазымы,
Чыггыучума огъур тангнга тынгысыз!

Мыдахдыла нюр чачыучу джулдузла,
Билмейдиле манга къалай джараргъа,
Бизге насыб берген джылла оздула,
Заман табмай туурабыздан къараргъа.

Энди сени къуру тюшде кёреме,
Терезенги тюбуне да келеме!
Юйде хыны тауушланы эшитеме,
Санга къоркъа, джарсый, джылай кетеме.

Не тюрленди кетдим эсе мен сенден,
Болдунг эсе тас, кечеги тауушча?
Ариу, сени кетералмай эсимден
Къалдым эсе, къанатлысыз ауушча?!

Джекиреди кѣабланча,
Башха болмай, тау суучукъ.
Анда тобукъ, бел ача
Джуунады бир кѣызчыкъ.

Кѣз алмайын, кѣызчыкъны
Туурасындан кѣарайма.
Ма ол ариу джанчыкъны
Бек сюерге джарайма.

Кѣл табмайын кѣызчыкъдан
Мен турама тартына,
Кѣоркѣуб ёхтем суучукъдан
Баралмайма кѣатына.

Зарланама толкѣуинга:
Ийнакѣлайды кѣызчыкъны.
Терк джыяды кѣойнуна,
Джырлай анга джырчыкъны.

Медет, сейир оюндан
Хауле толкѣун тоймайды,
Аны чыммакъ бойнундан
Тансыкъ алмай кѣоймайды.

Суу алышмакъ ойнайла
Кѣызны кюмюш кѣоллары.
Толкѣунладан кѣанмайла
Аны джюрек кѣыллары.

Кѣрюнеди манга уа
Бу тау суучукъ бек терен.

Салалмайма анга дау,
Тартырчады да тирмен.

Дюрген суучукъ джазыугъа
Сууукъ кёзден къарайды.
Таралады деб къызгъа
Аны неси къорайды?!

* * *

Кимни эсе да сакълайды
Бир ариучукъ къатымда.
Сюймекликни джакълайды,
Билеме, ол антында.

Сакълагъанды мени да
Керти ариучукъ ма былай,
Ким къойгъан эсе мени,
Джашауумда джылытмай!

* * *

Сюймекликден
Къуру къалгъан адамны
Ушатама мен
Гоккасыз тау сыртха.
Ол джарлыды,
Юлюшсюзю зауужда.
Ким санар да
Сора аны бош затха?

Бош заманны
Тау сыртлада ётдюрген,

Сюймекликни
Андан да ариу этеди.
Тау сыртлада
Гоккаланы ёсдюрген
Сюймекликде
Муратына джетеди.

* * *

Айт, десегиз сизге айтайым
Ийнарларымы бирисин:
Ол менлей суйюб, манга атасын
Ийнарларыны игисин.

Айт десегиз, сизге айтайым
Ийнарларымы экисин:
Ол сёзлерине сокъурана эсе
Письмоларымы келтирсин.

Айт десегиз, сизге айтайым
Ийнарларымы ючюсюн:
Мен арбазына кесим къайтайым,
Ол тукъумуна кёчюрсюн.

Айт десегиз, сизге айтайым
Ийнарларымы тёртюрсюн:
Ий анга дери ким биле эди
Бу сюймекликни кертисин.

Айт десегиз, сизге айтайым
Ийнарларымы бешисин:
Манга таралгъан анасы эсе,
Джарсыуларыма болушсун.

Айт десегиз, сизге айтайым
Ийнарларымы алтысын:
Сени амалтын джолда атдырдым
Джаз тангларымы джартысын.

Айт десегиз, сизге айтайым
Ийнарларымы джетисин:
Өм бек чарлагъан эгечи эсе,
Бу сёзлерими эшитсин.

Айт десегиз, сизге айтайым
Ийнарларымы сегизин:
Келген кечемде атасы сойсун
Сайлаб малланы семизин.

Айт десегиз, сизге айтайым
Ийнарларымы тогузун:
Ол ариучукъгъа тынчылыкъ
бермесин
Къолумда сокъгъан къобузум.

Айт десегиз, сизге айтайым
Ийнарларыны онусун:
Манга белгиге наным бергенди
Чыгъарыкъ Айны толусун.

СЮЙГЕНЧИГИМЕ

«Джулдузчугъум», — деб къарасам кёзюнге,
Джылы ыпарыб, чапырмайса кёлюмю.
Не кесек да сый излемей кесинге:
«Уялама, — дейсе, — омакъ сёзюнге».

Джюрегими хауасыса сен десем,
Ич сёзюме ийнаныргъа суймейсе.

Айырылыб сенден, юйге мен кетсем,
Аурууума дарман-дары иймейсе.

«Джай чиллемсе», — деб балсытсам мен сени:
«Гоккаларым мууалдыла», — дейсе сен,
Ариулугъунг сыйлагъанча бу джерни,
Насыбыма джолукъдурчу сен мени.

Айланама, сагъыш басыб джюрекни,
Сезимлерим болуб кенгеш нёгерим.
Ол, сени ючюн джаратылгъан джюрекни
Башха къызгъа, бир айт, къалай берейим?!

ТАУЛУ КЪЫЗЛА ТЕПСЕЙДИЛЕ

Таулу къызла, баппаханлай джасаныб,
Тау тюбюнде тепсейдиле талада.
Тёгерекге ингил джазлай джан салыб,
Чайкъалалла джел къакъдыра хауада.

Кёк тюбюнде аякъ ала тамаша,
Бир къубула, бирде кёню джашыра,
Барадыла субай къызла сюзюле,
Сюймекликни сезимлерин сездире.

Ойнайдыла бирде санла къадалыб,
Талпыгъанча къанат къакъмай учаргъа.
Джулдузла да къарайдыла сукъланыб,
Излегенча сагъышларын чачаргъа.

Сезиледи къууанч деген жёздеде,
Къысха тартыу джан салады къызлагъа.
Бир-бирледе тууад къоркъуу кёлюмде;
Тик таула да барыра деб джангызгъа.

Башларында джибек сокъгъан булутла —
Ол келинлик джаулукълары къызланы.
Кёк тенгизде кёмюкленнген толкъунла
Кеслерине ушаталла аланы.

САНГА

Мен ашыгъыб келеме
Туугъан элиме,
Тансыкъ салам береме
Къартха, тёлуге.

Ма, бурулду, алгъынча,
Джолчукъ кёзлеуге.
Сен кёлкюмю аллыкъча,
Къараб кёзлеге.

Майна, хар зат турады
Этда орнунда.
Къулакъ суучукъ барады
Джырлай джолунда.

Джокъду джангыз былайда
Ол эски тирмен.
Сени излей болгъанма
Тирмен къакъгыч мен.

Ол сагъатда мен кёзгъаб
Сезим тенгизии,
Атагъан эдим санга
Назму тизгинии.

Ма, бюгюн да кертиди
Джюрек джырына.

Назму тилде эгеди
Саугъа сырынга.

Энди башха джазыугъа
Бой салгъанса сен,
Мен бюгюн да тюнгюлмей
Турама сенден.

Барды дейле джюрекден
Джюрекге да джол.
Санга джетмей нек къалды,
Алай эсе ол?!

Менми болдум огъесе,
Шо, бу затда терс?
Ким бералыр, айт, манга
Сюймекликден дерс?

* * *

Чагъадыла тюзледе биягъы гюлле,
Келгендиле джангыдан сейирлик кюнле.
Базалмайма алагъа къараргъа сенсиз,
Этгенсе да сен менд, ариуум, сансыз.

Сенден хапар билирге чыкъгъанма джолгъа,
Белгинги да, ийнакълай, алгъанма къолгъа.
Кёрюнеди кысха джол бек узакъ манга,
Ашыгъама тюберге, Ариуджан, санга.

Тил киргенди, билеме, эки арагъа,
Бизни биреу излеиди айырыргъа.
Джалгъан сёзге ийнаныб кыййнайса мени,
Сюялырмы бир нисан менден бек сени?

Сезимлерин сезмезча суйген кёзлени
Кимден эшитдинг, ариуум, кука сёзлени?
Бек сейирди, кыйынды дуния дегенинг,
Тыйыншылды ол затны, ариу, билгенинг:

Терилтмезге кесинги терсликге сакъ бол,
Тюзлюк бла бир джолгъа чыгыб кьалса ол.
Суймекликни кючюдю аны дженгерик,
Олду джашау джолунгда джарыкъ тегерик.

* * *

Джылайдыла бюгюнлю
Къара булутла.
Кыйнайдыла сезимли
Джюрекни ала.

Шылпы джангур кыймайды
Мени кьалкъыргъа.
Мыдах сагышларымы
Эсен артыргъа.

Джокъламайса энди сен
Тюшюмде мени:
Артыкъ кёреди манга
Джангур да сени.

ЎЗДЕНЛАНЫ САПАР

Насыбыма
Къарачай
атадым

Слабость велика, сила
ничтожна.
Когда человек рождается,
он слаб и гибок;
когда он умирает,
он крепок и черств.
Когда дерево произрастает,
оно гибко
и нежно, и когда оно сухо
и жестко,
оно умирает. Черствость
и сила — спутники смерти.
Гибкость и слабость
выражают свежесть бытия.
Поэтому, что отвердело,
то не победит.

Лао-тзы.

АЛГЪЫШ

Къартларыбыз аз болгъандан,
Къабырла да кёб болгъандан,
Джангы джыл, тилейме, сен сакъла!
Акъ айрандан эрикгенден,
Тауларыбыз эрикгенден,
Джангы джыл, тилейме, сен сакъла!

Адам къыйын ашагъандан,
Термилмейин джашагъандан,
Джангы джыл, тилейме, сен сакъла!
Къарачайым ач болгъандан,
Къобаныбыз джокъ болгъандан,
Джангы джыл, тилейме, сен сакъла!

Джашлыкъ кюнню бош ийгенден,
Сюеринги суймегенден,
Джангы джыл, тилейме, сен сакъла!
Таулу атны джокъ этгенден,
Кюн джарыкъны сезмегенден,
Джангы джыл, тилейме, сен сакъла!

Мен сенден бир тилек тилейме,
Ол болурун бек излейме.
Акъ къарынг бла насыбны бир чач.
Тобмесинле тауларыбыз,
Елмесинле къартларыбыз.
Тургъаныча турсун таш-агъач.

ЁЛЮБ КЕТСЕМ, ДЖУКЪ ДА КЁРМЕМ

Кече узуну джанад чыракъ, нек джатмайса?
Кеч тураса, кюн башладан джылтырай.
Къыйынлыгъынг ол не затды, нек айтмайса?
Джукъум кёбдю, ёлюб кетсем, Къарачай.

Къар тюбюнде сен сын болуб нек тураса,
Тели джашча кеси аллынга шыбырдай?
Къучагъынгы акъгъан къаргъа нек бураса?
Къарны кёрмем, ёлюб кетсем, Къарачай.

Таула таба хар кюн сайын нек бараса?
Хар къайда да бирча эсе кюн бла ай.
Азаулагъа алай къараб не табаса?
Таула кёрмем, ёлюб кетсем, Къарачай.

Тюрлю зат бла макъам айтыб не этесе,
Безгеклича санларынг да джызылдай.
Ай джарыкъдан не аласа, не бересе?
Джыр эталмам, ёлюб кетсем, Къарачай.

Тёзюм табмай къолларынгы нек ууаса?
Терге тюшюб бир бош джерде мангылай,
Къарт адам бла ушакъ этиб нек тураса?
Къартла кёрмем, ёлюб кетсем, Къарачай.

Ёлмез кюннге алай джити нек къарайса?
Аллахха да къарамайды джан алай.
Джерни юсюн сен джел болуб нек тарайса?
Джашау кёрмем, ёлюб кетсем, Къарачай.

Тобукъланыб ташлы джерни нек сылайса,
Тура эсе ол бирчалай алайлай?

Манга къара, джыламукъ бла нех
джырлайса?
Сени кёрмем, ёлюб кетсем, Къарачай.

КЕРЕКСИЗГЕ БОШ ЭТЕСЕ СЕН САГЪЫШ

Терезеден кёб къарама, анам, сыртха,
Керексизге бош этесе сен сагъыш.
Сагъыш бла болалмайды заман къысха,
Чыртда къоркъма, нёгерлебиз мен бла къыш.

Ариулугъун сен билмейсе тауда къарны,
Ол къалынды, кёрюнмейле ёзенле.
Къарачайны эм къарнашын — тау Малкъарны
Джырлайдыла къарт джырларын эменле.

Мен да серме, аралыбма мийик кёкге,
Учханчама алам таба джер бла тенг.
Барырмамы былай учуб энтда кёбге,
Къар тохтаса, не этерме, анам, мен?

Тохтамасын, джаусун былай, хаман джаусун,
Ойнасынла юзюлгюнчю къылларым.
Тургъаныча къарлы булут бери аусун,
Ётюрюкдю кёк ауса да джыларым.

Терезеден кёб къарама, анам, сыртха,
Керексизге бош этесе сен сагъыш.
Келген эсем мен къыз излей Джагъанасха,
Кетмем мындан кюеу этмей мени къыш.

Хо, алайды, сен айтаса, башны силке,
Боллукъду деб арбазынгда джай да къыш.
Тёзалырмамы къар келинге ёхтем тийре,
Джокъму эди деб джер юсюнде башха къыз.

Терезеден кѣб къарама, анам, сыртха,
Бек къыйналма табдырмаз деб къыш ызын.
Кѣб турмайын кет дерикди джаз да къышха,
Мен алырма джашил джазны бир къызын.

Хо, алайды, сен айтаса, башиы силке,
Боллукъду деб арбазынгда къыш да джаз.
Мен разыма меннге келлик ол келинге,
Дженгил келтир, джюрек кѣбге чыдамаз.

Терезеден кѣб къарама, анам, сыртха,
Керексизге бош этесе сен сагъыш.
Сау къалчы, деб айта эсем мен къар къызгъа,
Эте берчи джаз къызына сен алгъыш.

* * *

Мийикдеги тау башлагъа,
Къатымдагъы нарт ташлагъа
Къарайма мен къакъмайын киршик.
Джюрегимде акъ сагъышла,
Къартла айтхан шам алгъышла,
Джуртума уллуду соймеклик.

Тюненеча, бюгюн кетер,
Ма бюгюнча, тамбла джетер.
Джер да бурулур тохтаусузлай.
Къарачайым, сен бирчаса,
Кѣз гинджиме гинджисе да,
Джулдузлай джаша ауруусузлай.

ЧАЙКЪАЛАЛЛА ТЮШЮМДЕЧА АКЪ КЪАЙЫНЛА

Чайкъалалла тюшюмдеча акъ къайышла,
Къучакълайла бир-бирин соруусуз.
Башымда да джюз мииг джулдуз — кёк
къайыкъла
Джылтырайла, болубдула джукъусуз.

Себед нюрюн кюмюш ай да халал джерге,
Джансызд дерге табалмаймыса чырт чурум.
Ма бу кече къатын алгъан, чыкыгъан эрге,
Мен суйгенча, алай болсун тукъумунг!

Чайкъалалла тюшюмдеча акъ къайышла,
Тюбегенди меннге бу къач болуб къыз.
Тауларымча, бек уллула — къарт сагъышла,
Бир кесекге бир къоюгъуз сагъышсыз.

Сюелебиз биз чегетде къучакълашыб,
Тирелгенди мен суйгенча бет бетге.
Шыбырдайма таулу къачха мен ашыгъыб,
— Тюшгенме, — деб, — джаным саулай
джандетге!

* * *

Сагъышым мени менден уллуду,
Таб, уллу болурму ол джаздан.
Джашауум саулай аны къулуду,
Безерге боламыды андан.

Орналыбды ол джанда терекча,
Джан ауруй, бек сакъды джан анга.
Ол меннге сыйлыды, ой мёлекча,
Мен кесим тартсам да аманига.

Огъай, мен алай аман да тюлме,
Бар эсе Ата джуртха сагъыш,
Бюгюн мен ма саума, ёретинме,
Джуртума этеме ма алгъыш.

Сагъышым мени менден уллуду,—
Джуртума берилибди бютеулей.
Айтханым, айтыр затым да буду:
Ёмюрюнг узакъ болсун Джерлей!

ЭНТДА КЪАЧ

Энтда къач, ма энтда мен мында,
Джангур да джауады сериуюн.
Шош миллет барады къатымда,
Бир ёлген къоюб барад юйюн.

Сал агъач барады ёргеде,
Анда да барады ол ёлген.
Чапракъла, чыдамай ёлгеннге,
Тентирей агъалла терекден.

Тентиреу джукъгъанды аладан,
Айыбды, туралмайма мен тюз.
Тилегим ма буду Аллахдан,
«Кишини да этме Сен юйсюз».

Энтда къач. Келибме элиме,
Джангур да джауады сериуюн.
Къууанч джокъ, джетсем да юйюме,
Бир ёлген къоюб барад юйюн.

КИШИ БИЛМЕЙД ДАУУРУМУ ЧУРУМУН

Дауурчума.

Киши билмейд даууруму чурумун.

Къоркъунчлума.

Табалырмы халкъым менден умутун?

Арысанг,

Къаты сакълай, эртде ёлген бир кызын,

Джарылсанг,

Сюймеклякге сен табалмай чырт ызын,

Ол кызын

Туталмаса къара чачын къолларыг.

Насыбны

Тюшюнгде да кёралмасанг джолларын,

Муртхула

Хыны джазда кюнню кюсей чакъсала,

Булбулла

Мыдахлыкъда мыдах кюню айтсала,

Халкъынгы

Эталмасанг сен джюрюшюн теркирек.

Къатынгы

Сакъламаса анаг кибик бир мёлек.

Айтыргъа,

Чурумланы учсуздула савлары,

Къайгъыгъа

Хазырдыла хар бирини аллары.

Дауурчума.

Киши билмейд даууруму чурумун.

Дауурчума.

Къагъалмайма мен терсликни букъусун.

ТАНЫМАЙМА КЕСИМИ

Джууукъ да узакъды,
Узакъ да узакъды.
Келед ингир кюн чыкыгъандан джѣбелей.
Хауа да сууукъду,
Джангур да джууукъду.
Сагъышлыма, джел чайкъагъан бу
джерклеј.

Аллах-заманды,
Заман — Аллахды.
Джер да, кѣк да, хар не зат да къуллары.
Мен да къулума,
Чарпыйма — къуруйма,
Джууукъ нймейд шимал къачны къучагъы.

Хар еимге игиди,
Хар зат белгилиди.
Кимге тууад, кимни ѣлед сезими.
Мен а къаралмайма,
Не уа агъармайма,
Джурт узакътыкъ танытмайды кесими.

Тюнде джангызлыкъ,
Тюшде джангызлыкъ.
О, ким ийсин кѣз туурагъа элими.
Джырмау да джокъду,
Джылау да джокъду,
Ауанамы танымайма кесими.

НАСЫБЫМА КЪАРАЧАЙ АТАДЫМ

Елмез къууанч кирди бери джад джюрекге,
Къууанама бизде болгъан бу джайгъа.

Башны салыб мийик тауда къарт терекге,
Сукъланама кюндюзюм — Къарачайгъа.

Сюймекликден кёбге ариу Ата джуртум —
Акъ таулары, тазалыкъны атасы.
Къыйналмайды табсыз кюннге мени джугъум,
Болгъанса да джашаууму къаласы.

Агъаралла, тизгин болуб, сейир таула.
Ма менича, къууаналла къууатха.
Джашлыкъ кюнюм, атлы болуб, джерни аула,
Тюбемезсе Къарачайча бир затха.

КИШИ БИЛМЕЙД САГЪЫШЫМЫ

Киши кёрмейд къарамымы.
Киши билмейд сагъышымы,
Джангыз юйде кесим джангыз джатама.
Тансыкъ болгъандан джериме,
Бир затла сора кесиме,
Акъ къайында къуу бутакъгъа къарайма.

Шууулдайдыла чапракъла,
Джашилирекле эм къуула,
Хар биринде бирер тюрю бир макъам.
О ким айтсын кёзюмден?
Къайсылагъа ушайма мен?
Табылырмы джууаб берлик бир адам.

Барадыла ётюб джылла,
Тюб-тюз тюзле эм къынгырла.

Аладан да табалмайма мен джууаб.
Киши кёрмейд къарамымы,
Киши билмейд саггышымы,
Биллик джан а — Къарачайым узакъдад.

БОЛМАЗ ЗАТ А БИР ЗАТ ДЖОКЪДУ ДЖЕР ЮСЮНДЕ

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Айта болур ариу сёзле Кюн Айгъа.
Биз кёрмеген таша джерде, джер джюзюнде,
Джырлай болур джангы джырын Къыш
Джайгъа.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Джукъ табмай да кьоядыла бууазла.
Чегет таба сен бир барчы джазгъы кюнде.
Той этелле эменле бла бусакъла.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Таулада да боладыла туудукъла.
Саггыш этсенг, не джетмейди бюгюнлюкде,
Бир-бирлерин соядыла джууукъла.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде.
Табыучанды эрши къыз да джулдузну.
Боранлайды къууанч боран ма кёлюнгде,
Аманын да сие билсенг джуртунгу.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Джерден тебмей алад адам кёкден джыр.
Кёрюрге да сен боллукъса эй тюнюнгде,
Таулугъа да къраллыгъы табылыр.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Тауда туугъан джау да болад таулагъа.
Болмаз зат а ма бу затды, тут эсингде:
Тюзден келген бий болалмаз таулугъа.

ТЕРЕЗЕМЕ ДЖЕЛ УРАДЫ ЭНТДА КЕСИН

Тереземе джел урады энтда кесин,
Излей болур ол айтыргъа хапарла.
Мени уа бир джанына кетгенди эсим,
Кёрюнелле кёзлериме бир затла.

Бир терслейме булут басхан къара кёню.
Къоймайды деб, джарыкъ айны тиерге.
Бир быргъайма сууукъ къаргъа джылы бёркню,
Ачыуланыб аз джаудунг деб сен джерге.

Бир къарайма чыкъгъан кюннге, кызгъа
кибик.

Ариуса деб, ариуса деб ариудан.
Бир турама тау башында ташха миниб,
Къутулдум деб, эл ичинден — дауурдан.

Бир ойнайма, джугъутурча, тау къарлада,
Алгъышлайма дуния башын, джуртуму.
Бир джырлайма от къатында таяг алада,
Кюнню сакълай, сансыз этиб джукъуну.

Бир ишлейме тау башында мийик къала,
Сослан ташдан сюелирча ёмюрле.
Белимде да аккам такъгъан джити къама,
Ол сау болуб, хоншу болмам ёлюмге.

Бир турама чегет ичде, терек тюбде,
Кётюралмай исси джайны хауасын.

Бир барама кёз кёргеньге къалын кюртде,
Эшитирге деб Апсатыны ауазын.

Бир къарайма теппесинден Минги-Тауну,
Къол аяздад Къарачайым, ариуум.
Сейирлиги ашайдыла джюрек джауну,
Къычырама, о сенсе деб къарыуум.

Хапар кёб деб, джел урады энтда кесин,
Кючю кёбдю, ура берсин тохтаусуз.
Ол билмейди нек ургъанын кёкюрегим,
Не болгъанын джюрегимде бу таууш.

ЕВРОПА БЛА АЗИЯНЫ АРАСЫНДА

Европа бла Азияны арасында,
Минги Тау деб мийик тауну тюрюнде,
Елюм Заман къууанч эте джарасында,
Турад бир къуш къая ташны юсюнде.

Ол биледи, Европада кёбдю дарман,
Толудула татлы чагъыр эм къызла.
Бир кетсе уа, къайтыу джокъду бери андан,
Асарыкъла туугъан Кёгюн къаргъала.

Ол биледи, Азияда сейирд джапаху,
Тургъаныча, джыл увуну къуру джай.
Сакъласа да аны анда джюз минг махтау,
О, не келсин, джокъду анда Къарачай.

Къарачайым — Ата джуртуд, Къаласыды,
Джашаргъа уа къоймайдыла къаргъала.
Ол джара да джазыууну саугъасыды,
Мынга энтда кёб боллукъла «саугъала».

Кюн Чыкыгъан да, Кюн Батхан да
джашасынла,
Къарачай да джашасын деб тузакъсыз.
Ёлюм Заман къууанч эте джарасында.
Кетди сора джаула таба ол джангыз.

НЕ БОЛГЪАНДЫ

Кёлюнгю
Джылан сютден джагъалары бек толса,
Кёгюнгю
Тюбю, башы замансызлай къурт болса.
Не этгин,
Къарамайын кюн батханнга ышарыб,
Не этгин,
Меничагъа джауум къалсын ышаныб.
Бармыса?
Санларынга, джити къараб, къаты сор,
Къайрыса?
Не ёлюмге, не джашаугъа къонакъ бол.
Экиси
Сюймейдиле сюелгенни арада,
Экили
Къалай болдунг, адам улу, сен джаада.

ТИЙМЕГИЗ МЕННГЕ

Чыгъармагъыз,
Джыр отоуда мени джокъду бир хатам.
Къыстамагъыз,
Мындан чыгъыб муратлагъа мен харам.

Мен джырчыма.
Келечиме тууарыкъдан джашаугъа.
Гюнахсызма,
Хапарчыма ёлгенледен саулагъа.

Къобармагъыз
Сиз къабымы джаным сауда этимден.
Къозгъамагъыз,
Тёзюмюмю джаны джокъду темирден.

ЭНДИ БЮГЮН АКЪ ТАУЛАДА КЕСИМ ДЖАНГЫЗ

Энди бюгюн акъ таулада кесим джангыз.
Джеталмайын сюйгеними къатына.
Къойгъанды деб ёмюрлеге мени сансыз,
Узакъ джулдуз атагъанма атына.

Энди бюгюн акъ таулада кесим джангыз.
Аман болуб ол джулдузну кёлюне,
Ма тамблам да не сакълайд деб мени ансыз,
Къарт адамча, сагъышлыма ёлюмге.

Энди бюгюн акъ таулада кесим джангыз.
Унуталмай ол джулдузну ауазын,
Тёгерекеге кёрюнсем да керти джансыз,
Алгъышлайма Къарачайны хауасын.

Энди бюгюн акъ таулада кесим джангыз.
Айталмайын инджиуюмю адамгъа.
Джашаууму нейим деб былай тангсыз,
Джазыучуча, джабышханма къаламгъа.

УМУТЛУМА НАСЫБ КЮННГЕ ТЮШЮМДЕН

Къара кече къарнаш болду кетген кече,
Гитара бла макъам айтды джюрегим.
Тюшюмде уа, узакъ джерден юйге келе,
Джолукъдула къарт анам бла суюгеним.

Къарт анамда джарыкъ элле мыдах кёзле,
Санлары да, таулу кызыныча, бек субай.
Джюрегимден узакъ элле керек сёзле,
Экиси да ора элле ма будай.

Таза кёкде джашнай эди ариу джулдуз.
Разы эди, мени кирик, заманига.
Тюшюмдеча чырт тюл эди джашау тузсуз,
Къууана эм къарт анама эм анга.

Бештау джелчик сылай эди будай башны,
Бетиме да бодалмады ол сансыз.
Джона эдим юй тюбге деб сослан ташны,
Айран суусаб бере эди ма ол кызы.

Тогъуй эдим насыб сууну кесек-кесек.
Кёз да алмай суюгеними кёзюнден...
Тюш дуниягъа бойсунмагъан тюрю джюрек
Умутлуду насыб кюннге тюшюмден.

АНАМ ТЕРЕЗЕНГДЕН УРАДЫ ДЖАРЫКЪ

Къыш келди, улуйду джел, джауады къар,
Тюб-тюз болгъанды кюртден толуб арыкъ.
Езенибиз кёрюнсе да бир да бир тар.
Анам, терезенгден урады джарыкъ.

Тюненеги ай тас болгъанды, джокъду,
Аджашхан болур бу боранда джазыкъ.
Ай кёрюнмесе да, джюрек а токъду,
Анам, терезенгден урады джарыкъ.

Къайын чегет да илинмейди кёзге,
Къоркъама, бузлаб къалыр да деб наныкъ.
Этснн къыш оноуун джерге бла кёкге,
Анам, терезенгден урады джарыкъ.

Бусакъ бутакъла тёзалмайдыла джелге,
Чыкъырдайдыла, эшитеме мен ачыкъ.
Насыблыма бюгюн да, къар келсин белге,
Анам, терезенгден урады джарыкъ.

Бокъланыбды хауа — къатышды тегерек,
Шошма, бир къыз да этгенди мени артыкъ.
Минг ёлсюн джюрегим къыздан ёнгелеб,
Анам, терезенгден урады джарыкъ.

ЕТЮРЮКДЮ МЕНИ АНДАН КЪАЧАРЫМ

Ой анам,
Азыгъыма айран бла гырджын сал.
Ой атам,
Акъ аджирге урсанг эди сен тёрт нал.
Къара Ёлюм
Келед, тейри, мени таба урушха.
Таулу кёлюм
Къалай болсун джурт саулукъда къумурсха.
Кетген кече
Айтханд тюште келирини хапарын,
Келе эсе,
Ётюрюкдю мени андан къачарым.

Ой анам,
Акъ айранынг ёлюм уугъа, отха суу.
Ой атам,
Акъ аджирге Къара Ёлюм окъгъа буу.
Ой анам,
Азыгъыма эсли къура айранны.
Ой атам,
Аджириме кючлю бегит налланы.

КЁРМЕЙ КЪОЙМАМ ОЛ ТЕНГИЗНИ АЯГЪЫН

Чакъгъандыла, мен билеме, алай анда
Терегими бутакълары къурмачлай.

Сюелеме мен а мында шимал къарда,
Сагъышыма къонакъ болуб, Къарачай.

Анам меннге айыб этме, сансызса деб,
Унутдунг деб, терегинги ёсююн.
Бек къыйналма, кеме тюлсе, къайыкъса деб,
Чыкъмадынг деб, макъа кёлден ёмюрюнг.

Узакъдыла, белляу кирик, макъа кёлле,
Къобанла да къалгъандыла артымда.
Алай барды мен ётмеген энтда, анга
«Джашау» деб айтычандыла атына.

Азмы чагъар энтда менсиз алма терек,
Азмы тегер мени сакълай чапрагъын.
Болгъанлыкъгъа алгъынладан мен эскирек,
Кёрмей къоймам ол тенгизни аягъын.

Мен билеме, сакълайдыла зугул тангла,
Иигирле да боллукъдула кысыкъкъёз,

Быргъарыкъла ары бери тер толкъунла,
Кёзюуледе тюрю болур менде кеч.

Сен кыйналма, учсузду деб, Джашау тенгиз,
Сагъышланы чакъыр кесек себеблеб.
Андав эсе джелпегиме джел тиле да,
Ол чакъгъанны джашымса деб, эркет.

* * *

Сюеледи джангы сын таш тар джатмада,
Себелетед сагъышланы ёзеннге.
Келгенликге ол аталыб къарт атама,
Джетерикди не аммагъа, не меннге.

Эшик кебге тиреу этиб мен сол къолну,
Кюн джарыкъда кёлеккеми тюшюрюб,
Къабырлагъа бу арбаздан къысха джолну
Мен излейме, къарыуумдан тюнгюлюб.

Кёлеккемде тели башым турад тийиб,
Сыйдам ташны тюз къатына, тюбюне.
Туугъан болсам, ёлмезликден кёлек кийиб,
Кийидирirem мен аммамы юсюне.

Бу сын ташны тую кетиб, этсем ууакъ,
Огъай, ол да кыйнарыкъды амманы.
Болгъанлыкъгъа бу ишим бла джашлыкъ
чууакъ,
Хорлармамы ёлюм джолун заманны?

Салынады он къолумда ауур салта,
Аталмайма, керек тюлдю деб джерге.
Нарт адамча, джарыкъ кюннге алгъыш айта,
Амманы да кёргюземе мен кёзге.

Ауур салта кесн аллына тюшед джерге,
Сылайдыла сын ташны да кѳолларым.
Мен джылайма, кѳарт атам да тюшюб эсге,
Ётюрюкдю мен ёлюню онгларым.

Сюеледи джангы сын таш тар джатмада,
Себелетед сагъышланы ёзеинге.
Келгенликте ол аталыб кѳарт атама,
Джетерикди не аммагъа, не меннге.

* * *

Джашауунг, махтанма, инчикдеши,
Сайыракъ болурму, таб, андан.
Тѳрт джаны кѳамишди, белнигденди,
Ичи да толуду макъадан.

Кѳабырны ётген кюнде ичи бла,
Бир хайыр табылмайд тюменден.
Чырт махтанма, сен аман иги бла,
Не бла да тебенсе сен менден.

Тюменле анда худжу кѳаллыкъла,
Алыргъа джукъ джокъду кѳабырда.
Анда джокъду аракъы, шашлык да,
Бетсизле да джокъдула анда.

Ненча джыл адам этни чайнайса,
Сау джанны тогъуйса терисин,
Бир-бирде, кѳанны да сен джалайса,
Унутуб Кѳкню сен Тейрисин.

Огъай, мен да джандетге тюшмезме,
Мени да сакълайды джаханим,

Мен сени анда керти тюерме,
Дженгерлик этер шайтан бла джин.

Ма мында да мен айта безгенме,
Айтханым тийишмейди чёпге.
Сенден да мен кёб затла эштгенме,
Бир сёзюнг ушамайды сёзге.

Кёлюмде башха айтыр да кёбдю,
Къалгъанны кёяма ахыратха.
Арт кюннге багъа берген зат Кёкдю.
Хайда мин, мине бер ачхагъа.

Джашауунг, махтанма, инчикденди,
Сайыракъ болурму таб андан.
Ол сенден керти да эрикгенди,
Сен анга джукъ бермединг джандан.

* * *

Москвадама.
Къуругъа деб келмегенме мында къош.
Пивбардама.
Олтурама бир гёдю бла алай бош.

Ол къарайды,
Джут кёзле бла, пивасына, тютюннге
Къалтырайды.
Бир да къарайд кёзюуледе ол меннге.

Кёзлери да
Ушайдыла джазгъы тюшню кесине.
Тишлери уа
Къарлы къышны саладыла эсеме.

Андан манга,
Эй урады джашлыгъымдан бир тылпыу,
Келед джаннга
Сабийликде бир кёзюуден, бир джылыу.

Бу къызчыкыгъа
Болайымчы тангыга дери мен иёгер.
Джарлычыкыгъа,
Сен тёз десем, кёб затыма ол тёзер.

Ма бу ариу
Излей эсе суюмекликни татыуун.
Барды къарыу,
Джокъ этейим танг алагъа джарсыуун.

* * *

Кюсемейме уллу шахар, не кенг орам,
Бир джерни да излемейме бир джугъун.
Ийнанама, болмасам да мен акъылман,
Джер сайлайды, кеси излеб урлугъун.

Ёсген эсем урлукъ болуб акъ таулада,
Узакъ кетмез мен сау болуб бир алмам.
Кери болмам уруш кюн да ол саугъадан,
Ёле берсин таула ючюн хар балам!

АРВАЗ ИЧГЕ БИР БЕК КЕЛЕД КЪОНАРЫМ

Мен да эшитдим хар ким кибики джылы белляу,
Хар ким кибики джылар ючюн къалмадым.
Эслегенде Къой Джолусун — кёк белибау
Санларымы бешик юсге атмадым.

Аякъларым тарта элле таугъа-ташха,
Кёзлерим а мийик кёкню ичине,
Тюшген киби́к арбазымда мен аза́бха,
Узакъ джолла изле́й эдим кесиме.

Арбаз меннге бек тар эди, ингир киби́к,
Бек тар эди, ёлген джаннга къабырча.
Орам джол а учсуз эди, кече киби́к,
Учсуз эди, мийик кёкню башыча.

Сора джетди кетер заман тюзле таба,
Кюч да джетмей учуб кетдим орнумдан.
Сабий ангы сауулу-сауусуз чагъа-чагъа,
Тутдум кенгде джашлыгъымы къолундан.

Джюрегими кёб къашыдым табсыз атлаб,
Кёб да болду къууанч мени къонагъым.
Энди бюгюн эрикгенме алам аулаб,
Арбаз ичге бир бек келед къонарым.

Арбазыма джетерме деб ёлюр кюннге,
Осият да мен къурайма ичимден.
Мен айтырма, этсенгед деб атам меннге,
Сен сал агъач ол мен джатхан бешикден.

Атамача, мен айтырма анама да,
Къучакълачы, джаным саулай ма келдим.
Аначыгъым, аллах ючюн джылама да,
Согъа кирчи белляуладан сен кебин.

Алагъача мен айтырма халкъыма да,
О Къарачай, сеннге тенгиш джокъду джер.
Джашагъаннга, джукълана да, къабына да,
Къабыр ашха, сын ташлыкъгъа бир таш бер.

Хапар айтад мыдах халда меннге амма,
Тарта-тарта, мынчакъларын акъырын.
Чыммакъ чакъгъан юй аллында бир алма,
Бир билиред амманыча акъылын.

Джазгъы аяз ол джел болуб бек терк урса,
Тёгюлелле чакъгъанчыкъла тюбюне.
Аллындача чайкъалмайын алай турса,
Таулу къызча кёрюнеди кёзюме.

Иги кесек алгъаракъда болгъан болур,
Амманы да алай чакъгъан бир кюню.
Болгъанлыкъгъа джаз келгени керти огъур,
Амманы уа тауусулгъанды кючу.

Бурулады тогъай болуб мынчакъ тизгин,
Къарт ауаз да эшитиледи джюрекге.
Тыйгъыч болуб, аман кюнню къалай тыйгъын,
Кёзле джылай, тиймез кючюн кюрекге.

Ныгъышда олтурады бир къарт,
кюнледен ол джарыкъды,
Къатында да аны олтурад джашыны уланы.
Биз былай бла барсакъ, Къарчаны юйюрю
джашарыкъды:
Джашчыкъда бычакъчыкъ, акканы кёлуида
къураны.

Заманны кесекге ызына мен ашыкъмай
бурсам а,
Сабийчик тас болад, кёмюлед хауагъа тереннге.
Бу акка акка тюлдю, ой тюлдю, гяуур
бусурман да,
Эй джаны да, саны да къатыды, ушайд эменнге.

Бу джекгенд арбагъа байталны, аджирни,
ёгюзю да,
Бу чалгъанд чалырын, ичерин да аямай ичгенд.
Бу алгъанд къатынга къызланы, тулланы,
гёдюню да,
Бушууну, къууанчы тутмакълаб, ма бошлаб да
ийгенд.

Атасын джарлыны чекистле Сибирге ашыргъалла,
Анасын бир мурдар сюйрегенд чачындан арбазда.
Ма муну да туююб, оноулан къаядан
быргъагъалла,
Башлагъанды къырыб аланы бу таулу да артда.

Сынагъанды ётюп бу джашны кёзюуде
Къазахстан да,
Узбекге, монголгъа да джетгелле муну къоллары.
Мен эштгенме муну чыкъгъанын ма андан —
ахыратдан да,
Джатханын да эштгенме эсенз болуб бу айланы.

Кавказны аманын, игисин да къойсагъед
сагъынмай,
Бурзайкъ заманын ма биз энди бери аллына.
Ныгъышла олтурады бир къарт Къурандан кёз
алалмай,
Туудукъчукъ а сугъад бычагъын хауаны
къарнына.

* * *

Джашлыкъны ызындан къычырама, ма ол а
тохтамай,
Арыгъайма, тейри, джетерге кючюм джокъ
ызындав.

Бурулуб ол манга, тенгинеча алгъынча къарамайд,
Кёюуде уа аны джаллатмазед ибилис къатымдан.

Тохтайым кесекге, джыяйым эсими, солуюмчу,
Бу келген ызымдан, ол къайсыды, кесек
сакълайым.

Джашауум былайда бошуна бир табсыз
оюлгъунчу,
Джол кыйынд асыры, кесиме бир нёгер
къурайым.

Келгенин джюрюшю къарыусузду, менден да
хыбылды,
Бели да аны бююлюбдю бир бек аллына.
Менлей тюлдю келген, хызенлиди, ол а
азыкълды,
Сакъалы да узун чырмалыр, чырмаса санына.

Джууукъ ол келди, къатымда акъырын
чёгелед да,
«Ма джетдим мен сени, мен Къартлыкъма
къарачы» — деди.
Кесекден ахсына, ышара, мурулдай ёргелед да,
Ол дагъыда манга тенгинеча былай сёлешди:

«Джашлыкъны терк унут, учалсанг да,
аны джеталмазса,
Энди менме сени патчахынг, нёгеринг
эм джауунг.
Къачаргъа излесенг, эй, менден узакъгъа
кеталмазса,
Ахыратхама десенг, мен тыймам, кюрешмем —
джокъ дауум.

Сен менден керексиз, бёрюден кёзулай,
бек да кёоркыма,
Джуртумда мен сени ол Джашлыкча хазна
ачытмам.
Юретирме, ийнан, сёлеширсе тюнде таш бла,
от бла,
Акылын аламы излесенг, ангынган кыыстамам.
Мен тели болайым, телилик да игиди десенг а.
Джуртумда ой мени табыллыкчы анга да мадар.
Сен анда билимден, хар неден да кючлю
эриксенг а,
Этерикме эркин. ой алай а, Елюм терк кыабар..
Тебрedik сора биз, Кыартлыкчы журтуна
джол алабыз,
Джолубуз да бизни ёргеге, эишге кенделен.
Кёзюуде арысакъ. биз Кёкню кёзюне аралабыз.
Олсакъат алайда ма келеди кыарыу ёргеден.
Джашлыкчы тас болду, энди мен Кыартлыкчы
йёгериме,
Эй Аллах, джол бер, Сен мындан кыалдырма
артда.
Барайым мен ары, амамы, игисни да кёрюме,
Алайын табалмам бегисем ёмюрге кыабыргъа.

БЕШИК ДЖЫР

Джылама,
Быдайлай да биз кѣаумдан онглубуз.
Джылама,
Бир кесејден биз да кѣрал боллужѣбуз.

Ышарчын,
Тюздук аяз урад бизге хокумдан,

Къууанчын,
Эски джуртла к'айтадыла джауладан.

Есе кир,
Бешигингде эгеч — к'арнаш к'ёб, тебрет,
Езге бил,
Аланы да джурт сюерге сен юрет.

Ма тамбла
Насыб чархы тебреб башлайд аллына,
Джылама,
Талау тиймез Аллах айтса фалыма.

Джылама,
Эштсе джауунг айыб этер таулугъа,
Джылама,
Дженгил ёс да, джылау келтир джауунга.

* * *

Мен джангызма ма энтда, к'ересе чотну
сен Джангы Джыл,
Сюйгеним, тенглерим да тепсей болурла бурула.
Кечеге, кесиме да, турама айта, мен эски джыр,
Джюрегим а урады к'юрк'урча бир бек
к'юд'журла.

Кечени шошлугъу джаныма бир тынчлыкъ
ююш этмейд.
Узакъда сюйгеним а болур дауурда тынчлыкълы.
Тенгледен да салам бере бюгюн бири да
бир келмед,
К'ёл к'алса да кесек, болсунлачы ала насыблы.

Сокъ гитарам мени, зынгырдат джанымы,
кечени да.
Мен билеме, мени сен атмазса к'ауумча былай.

Чыгъайыкъ биз тангнга, алгъышлай халкъымы,
элими да,
Олсагъат тебрерикди бизни да Аллах алгъышлай.

Тенглерим, суйгеним, хар бири узакъда
болсала да,
Къатымдады джырым, Алгъышым бек кесгин
джырланад.
Эркекле, тишиле джырчыны унутуб къойсала да,
Бу ёлмез алай бош, тюзлюкню мёлеги къатындад.

О Джангы Джыл, сау кел, бери кир, керексиз
Сен уялма,
Бир къара халыма, джырыма да иги тынгыла.
Къауумлача мени сансыз этме, кёлюю
Сен булгъатма,
Алгъышлаб анамлай, Сен къошулчу мени
джырыма.

Кечеге, кесиме да турама айта мен эски джыр,
Джюрегим а урады къоркъурча бир бек
къуджурла.
Мен джангызма ма энтда, кёресе чотну
сен Джангы Джыл,
Суйгеним, тенглерим да тепсей болурла бурула.

* * *

Этеме сагъыш бусурманча,
Керекди, керек кетерге.
Джазыу деген тюлдю окъурча,
Мени да анга сен терге.

Мен тюзме деб айтмайма чыртда,
Терсме деб айтмайма мен.
Элтген зат бизни тюз, къынгыр да,
Джорукъду, ийнан, кёкледен.

Джанны атасы учсузлукъду,
Аны анасы ёмюрлюк.
Алай эсе, хамаи турлукъду
Менде ма санга суймеклик.

Ма бюгюн кете эсем айтмай,
Чырт сормай къайтырма айдан.
Умут, сагъышым да таркъаймай,
Джырларма санга жангыдан.

Мени малбашха сен тергеме,
Кетгенсе деб, этме къуугъун.
Кете башлаб не къойдунг деде,
Къойгъанма джанны умутун.

ТИШИРЫУГЪА МЕН КЪАРАСАМ

Тиширыугъа
Мен къарасам, тюшлерими башындан,
Къыш сууукъгъа,
Ташаяма тартыб бир зат джанымдан.
Олсагъатдан
Бир ёлген къыз ауаз болуб джегеди,
Къабырындан,
Къара кёзлю мылы салам береди.
Мен джылайма,
Кёлтюралмай учсузлугъун бушууну,
Къарылама
Кёгюралмай ачылыгъын джазыуну.

Тиширыугъа
Мен къарасам, тюшлерими башындан,
Джай джылыугъа
Ташаяма тартыб бир зат джанымдан.

Олсагыатдан,
Кёккёз анам ауаз болуб джетеди,
Ата джуртдан
Ачы кызыл исси салам береди.
Мен джырлайма,
Кётюралмай учсузлугъун насыбны,
Алгышлайма
Къолум тутхан кёзюм кёрген хар затны.

* * *

Джалан джан излеиди ышыкъ.
Сууукъду джашау бир жемсиз.
Джылыу таба, табмай ызчыкъ.
Турама мыдах нёгерсиз.

Турама мыдах нёгерсиз,
Ёлюм да кериди менден.
Джерде мен болубма джерсиз,
Къынгырды джашлыкъ эменден.

Къынгырды джашлыкъ эменден,
Къыйтыкъды кёкню сыфаты.
Къарамайд андан теренден,
Ол мен сюйген энтда джары.

Ол мен сюйген, энтда джары,
Ибилис да узакъды уякъ.
Мийик Кёкню бармыд джаны?
Джокъ эсе, некди чууакъ.

Джокъ эсе, некди чууакъ,
Анданды хар зат бир эсен.
Тюшген къар да некди бир акъ,
О некме мыдах къуру мен?!

О неке мыдах кѣуру мен,
Джюрекча мыдахды кѣарамым.
Хар зат да болгъан кюн эсен,
Ой келмейд мени джашарым.

* * *

Кечеден сыйлыды деб, кюндюз,
Сюесе сен хамаан айтыргъа.
Джашасанг кесек заман кюнсюз,
Айтыуунг боллукъ эди къысха.

Кечени сен билмейсе джугъун,
Кюндюзлей сыйлыды хар неси.
Келмейди ма ол барда джукъунг,
Джюрекини ма олду неси.

Керексиз махтамайым аны,
Сынасанг, иги эди кесниг.
Хар нени да бар эсе джаны,
Махтауну тутсакъ эди эбин.

* * *

Буугъан кюн джашау джашлыкъны,
Джуртумду кѣуру да джагъым.
Хорлайды ма ол тарлыкъны,
Къызады джаным. оджагъым.

Буугъан кюн джашау кѣартлыкъны,
Барды анга да джагъым.
Айтыр да джуртум алгъышны,
Кѣаргъамай келир аджалым.

Айтады джангы джыр боран,
 Мыдахды аны макъамы.
 Келсе эди бюгюн къолдан,
 Айтыр эдим мен да джырыны.

Айтыр эдим мен да джырыны,
 Булгъай башымы акъырын.
 Сюеме деб мен бир къызны,
 Андад деб къуру акъылым.

Андад да къуру акъылым,
 Туталмайма мен къобузну.
 Бир чалды мени сагъышым,
 Алгъанды ма ол онгуму.

Алгъанды ма ол онгуму,
 Алгъанды джанны ауазын.
 Кёралмайма мен джолуму,
 Болубма мен сын ташча сын.

Болубма мен сын ташча сын,
 Тууады сагъыш сагъышдан.
 Боран а айтады джырын,
 Къозгъай богъанны джангыдан.

Узалмайма мен узакъгъа,
 Боллукъду былай да турсам.
 Эс бирди акъгъа, къарагъа,
 Абчымайма, тенгим, къуран.

Тюшле ётдюле къаралай,
Бояй тюнлени акълыгъын.
Учдум къарада чаналай,
Кете кёзюуде акъылым.

Болушмай тийре, не хоншу,
Джатханма отну ичинде.
Мен а, тутаем окъну,
Учса аланы бирине.

Джашау деген, тюлдю бала,
Бишибди кесича эси.
Сала эсе, бир кюн къала,
Башха кюн ояды кеси.

Мени да атханды кёкге,
Артада уа, ол тутмай къойду.
Ма, энди тюшюбме джерге,
Болду учханым, бек болду.

Излемейме энди учуу,
Узалмайма мен узакъгъа.
Ёлдю эсими сайлауу,
Эс бирди акъгъа, къарагъа.

* * *

Салыб бауурну батмакъгъа,
Джатады биреу эсириб.
Къалады кёлюм джашаугъа,
Этгенди муну ол хариб.

Къандан да болады ырхы,
Шагъатма ма бу затха мен.

Озгъанчад юсю бла джылкъы,
Туугъанчады бу ёлюкден.

Къаты бла озалла къартла,
Джашла да озалла кенгтин.
Джууукъду мынга бир къаргъа,
Сеземе аны мен эси.

Кёрсе да, муну сау дуния,
Джокъду мынга башхасы.
Сен, Насыб, бир джазчы дууа,
Онгсунчу муну дуниясы.

Кюч таб да, бир турчу бери,
Болады о тенгим былай.
Тюзде мен кьоймазма сени,
Кьоймазма, ийнан, джангызлай.

Тёрт джанынг, бары батмакъды,
Тур джибигинчи джюрек.
Джаз кьуругъанды, къачхыды,
Этиб кьоярыкъды тёшек.

Бек кёб кере мен да, сенлей,
Аугъанма кьаргъа, батмакъгъа.
Мени да озгъалла теплей,
Ма саума, шукур Аллахха.

От кьошма джанны отуна,
Кьошма сен кюу кюуюме,
Узат кьолунгу кьолума,
Элте кетейим юйюнге.

Ёлюм айтхан хар бир алгыш ёлюмлюдю,
Тубанны да, хар алгышы тубанлы.
Была айтхан ма бары да ётюрюкдю,
Ант эт десект, мен алайым Къуранны.

Джашауну да алгышына бек ийнанма,
Кёзюуледе ол да эгед хыйлалыкъ.
О, аны да бир талайны мен сынайма,
Ёзденликча, толуд анда кызгъанчылыкъ.

Айтханла уа, алгышланы кертилерин,
Тилегенле джюрек ичден кече-кюн,
Ичлеринде ма аланы бири кесинг,
Бирлери уа, ананг бла юйюрюнг.

Аякъларым теблейдиле чапракъланы,
Имбашларым къарайдыла ёргеден.
Имбашларым сюемилле аякъланы?
Сагъышлыма, ма бу затха эртдеден.

Аякъларым джюрюйдюле джер юсюнде,
Имбашла уа барадыла хауада.
Бири барса, ийнара айта, акъ юсюнде,
Ол бири уа баргъанчады къарада.

Ёки къауум сюемилле бир-бирлерин,
Ма бу соруу эртдеденди акъылда.
Ой, алай а, мен билеме сюерлерин,
Шох боллукъла бир кесекден къабырда.

Арыгъанма къайгъыны чайнай,
Беригиз ашаргъа къууанчны.
Хар кюнюм барса ма былайлай,
Татыуу къуруйду хауаны.

Арыгъанма сагъышны чайнай,
Беригиз ашаргъа алгъышны.
Тюрлюден тюрлюдю Къарачай,
Къарамын сюлмайма аны.

Арыгъанма бетсизлик чайнай,
Беригиз ашаргъа намысны.
Тёзюм джокъду туругъа былай,
Эс менде тюрлюдю асыры.

Арыгъанма кукалыкъ чайнай,
Беригиз ашаргъа кертилик.
Турсагъыз сиз хаман къызгъанчлай,
Елюрге табарма джигитлик.

Мен танышма хауа бла да, тютюн бла да,
Сейирсинме, сени бла да танышма.
Танышыбма саякъ бла да, тюрлю бла да,
Джомакъла да айтышханма мен къыш бла.

Танышымды джастыгъы да джыламукъну,
Къуш джастыкъдан ма ол кесек сууукъду.
Кюндюз бла да сынагъанма мен зауукъну,
Кечени да ахсыннганы джууукъду.

Алай ёзге, толудула башха затла,
Мен кёрмеген, не кёрмезлик ёмюрде.
Бу сагъышла тюйдюрмейле манга къашла,
Кёрюрюмю мен да кёрдюм кёзюуде.

Кёрмезими мен къояма башхалагъа,
Сынасынла, танысынла теркирек.
Ма, манга уа, джетед заман къабырлагъа,
Ой, анда да таныр затла энтда кёб.

* * *

Башларгъа айгъакълаб мёлекни
Азмыды сора чурум.
Замансыз ол алыб кёблени,
Айтчы, этемнд къурум.

Башларгъа айгъакълаб Акъылны
Азмыды сора чурум.
Чыгъарды кюкюртю, чагъырны,
Азмыды, айтчы, къуугъун.

Башларгъа айгъакълаб Джашауну
Азмыды сора чурум.
Къозгъаб джеринден таулуну,
Сойдуму джуртун, джукъусун.

Башларгъа айгъакълаб хар нени
Азмыды сора чурум.
Эсден сен къорат кемими,
Болчу мени джулдузум.

Бир бек шошду,
 Чибинле да кетгендиле юйюмден.
 Киши джокъду,
 Ташадама джулдузладан, кёкледен.

Мыйыда уа
 Гюрюлдейди джашлыгъымы бораны.
 Барды дау а,
 Ийнанмагъан, къонакъ бол да, сор аны.

Джашауну
 Кёрюрге деб, чыкъгъан кюнде халкъымдан,
 Къаргъауну
 Тебретдиле бирер суубаш ызымдан.

Тохтамадым,
 Мен айландым кёкде, джерде болуб ач.
 Ууалмадым,
 Сау къалдыла, къалмаз джерде, джюрек, баш.

Мийикледен
 Мен юрендим сый берирге тюзлеге.
 Мен джюрекден
 Салам бердим тюше келе элlege.

Тюзледен да
 Мен юрендим сый бериуну таулагъа.
 Джюрекден да
 Салам бердим, мен тюбесем алагъа.

Мен атланы
Махтамадым эшеклени къатында.
Махтаулааны
Мен айтмадым ингиргиге чырт тангда.

Халкъ кюлгенде
Ауузума сала эдим мен къадау.
Халкъ юргенде
Табды дейем, бизни табхан бу джашау.

Айланч бла
Кишиге да, бир затха да бармадым.
Къууанч бла,
Бушуу блача, эр — къатынча джатмадым.

Бушуу бла да,
Мен шохлукъну таулу кибик джюрютдюм.
Джарсыгу бла да
Тюшледе да, тюнледе да, джюрюдюм.

Арысам а,
Излей эдим мен джёнгерге арыгъан.
Ма анга да,
Айта эдим, хар затымы джангыдан

Ол заманда
Джырлай эдим, джылау эте макъамым.
Акъ боранда
Келе эди ёмюрлюкге къалырым.

Ол джыллада
Тюшген элле хар болумсуз ызымдан.
Джол ызымда
Бир юй джогъед бугъунургъа къайгъыдан.

Ма, алай бла,
Мен ашырдым джашлыгъымы аулакъда.
Къарачай бла
Бир болургъа чырмау болуб къауумла.

Кими айтды
Суюмейсе деб, миллетинги, айранны.
Кими атды
Акъ джырыма къарасындан аркъанны.

Бирлери уа,
Джюрегиме мизли ташла къуйдула.
Бирлери да,
Хар джырыма джити тилле сукъдула.

Мен а, саума,
Ай, не медет, къууанмайма саууума.
Энтда, тамбла
Сакълайдыла чалдыу салыргъа къауумла.

Бир бек шошду,
Чибинле да кетгендиле юйюмден.
Киши джокъду,
Ташадама джулдузладан, кёкледен.

Кёзюме уа
Къонакъдыла кёзлеринги къарамы.
Кёлюме да
Чакъыралла шам сагъышла аланы.

Арбазда уа
Къуяд булут аямайын тамчысын.
Арбазда уа
Сюелелле тау бусакъла болуб сын.

Ма, сангача,
Мен болубма алагъа да сагъышлы.
Алагъача,
Ма санга да, алгъышларым бир джылы.

Мени кибик,
Бёлемиди киши сизге джукъусун.
Салмай кирит,
Къонакълаймыд, сагъышланы учсузун.

Ким биледи,
Азмыдыла, сагъыш этсенг, юлтюле.
Белгилиди,
Толудула, меничала, тюрлюле.

Бошайым,
Эрикдирдим, сени кибик, къагъытны.
Тохтайым,
Учу болмайд, айта барсанг, сагъышны.

Айтылгъанны
Къалай суйсенг, къайры суйсенг, ары бур.
Джазылгъанны,
Не джюрекге неда отха бугъундур.

* * *

Эркекле болгъандыла тиши,
Тишиле болгъандыла эркек.
Алай а, ингирди ингирги,
Тёгерек турады тёгерек.

Тишиле болгъандыла эркек,
Эркекле болгъандыла тиши.

Алай а, турады бирча Кёк,
Кюню да тиеди бек тири.

Эркекле болгъандыла тиши,
Тишиле болгъандыла эркек.
Булутну да бирчады иши,
ЧелеклеЙ турады хар челек.

Тишиле болгъандыла эркек,
Эркекле болгъандыла тиши.
Алай а, энтда, бард берекет,
Джашауну тохтамайды иши.

Заманны болады терс иши,
Кесекден джыяр къолгъа кесек.
Тишиле боллукъдула тиши,
Эркекле боллукъдула эркек.

* * *

Сюзюлгенди джайгъы чегет, таулу кызача,
Излеймейди Бештау джелни хынысын.
Керюнеди бир кёзюме, джангы джырча,
Бир кёзюм да керед кышны ачысын.

Кёргенликге эки кёзюм эки тюрю,
Хайыр бармыд кёргенимден бусакъгъа?
Чакъгъанлагъа ол болгъанчад уллу кюлю,
Аны джаны кетгенди да узакъгъа.

Кетген джай а сен сау эдинг, джырыкъ эдинг,
Джырлай эдинг, кертме къатыш сен джырла.
Елгенинге нек кыйналмад кертме тенгинг?
Бутакълары болубдула сынджырла.

Сен кыйналма, сансызды деб, чегет тийрем,
Эрши кёрме аны ючюн дуняны.
Эрий эсе, сагъыш басхан буз джюрегим,
Мен этерме терек тилде дууангы.

* * *

Халкъым ючюн бек уллуду, атам, мурат.
Бюгюнюме сен къарама сагъышлы.
Бир узакъдан келлик кюнден бир джел урад.
Кеч болса да, сен боллукъса алгъышлы.

Сен айтаса, джашайла, деб, юй-кюн болуб,
Сеничала, гитчеле да хар къайда.
Ма кёрюрге, мен тургъанлай иги солуб,
Себерикме керек болса, къар джайда.

Тау элледен толудула ариу кызыла,
Ишни суйген, андан къачхан, талай минг.
Болгъанлыкъгъа хар бирери ариу джырла,
Бириси да алалмайды джюрегим.

Ётгенликге сыйдам болуб энчи джашау,
Ол насыбдан къанмаз мени джюрегим.
Бек кыйналма, боллукъ тюлме чыртда мен
шау.

Ма бар эсе ата джуртум, юйдегим.

Тюз айтаса, кетиб барад джашлыкъ заман,
Мен да тюзме, ол ётмейди бошуна.
Керек тюлдю, къайнамасын уллу къазан,
Мен кирмейин джырчылыкъны джолуна.

Халкъым ючюн бек уллуду, атам, мурат.
Тенглеримден артхаракъма, сен бир кеч.
Насыб болур, келлик кюнден бир джел урад,
Бола берсин, джаза-джаза, джюрек берч.

* * *

Чакъмакъдыла,
Къуру джамау булутланы юслери.
Алайдыла
Джырчыны да джашаууну тюнлери.

Табалмайма
Кебден бери муратлагъа мен джолла,
Тиялмайма.
Насыб айтмайд, сен сау келгин, машалла!

Къартлыкъ бла
Тенгим кибик, тангнга дерид ушагъым.
Джашлыкъ бла,
Излесе да, мени келмейд джукъларым.
Киралмайма
Алгъындача от ичлеге — къызыугъа,
Тёзалмайма,
Къара болсун, акъ да болсун, сууукъгъа.

Айталмайма
Сезимлени джауларыма, тенгиме.
Къачалмайма
Джашаудан да, ёлюмден да кесиме.

Сагъышлыма,
Джетер тёлю джарлы мени къозурму?

Къайгъылыма,
Джашлыгъымы къырау ургъан болурму.

* * *

Отоуумда кесим джангыз тютюн иче,
Кёз алалмай аллыбызда терекден,
Ауазланы бир-бирине тиге-тиге,
Чыгъарама мыдах макъам джюрекден.

Хар кимге да кючюнг джетген кючлю джазыу,
Бергенликге муратланы ёнчелеб,
Джокъду менде сен излеген аллай къарыу,
Муратларым кетгендиле ёпкелеб.

Акъ муратла, къарала да, бары бирге,
Сен джаша деб джырла эте джангызлай,
Джюреклери миниген кирик джити мизге,
Керек кюнде къойгъандыла сансызлай.

Сизсиз болуб не этерме кесим джангыз?
Кетмегиз деб тилеб турдум сау кече.
Джырчы адам бола эсе, джаада джазсыз
Ёлюченди сагъышладан минг кере.

Мени къатыш джашар ючюн джаш муратла,
Сууукъ кюнде джылыу бериб джанымдан,
Джубанчха деб сала эдим юй суратла,
Тузлу терге кесек къошуб къанымдан.

Сагъышларым бир кёб болуб, болуб чегет,
Онглу, онгсуз танылмайын ичинде,
Ол чегетде мен излейме уллу терек,
Къонармед деб бир муратым бирине.

Отоуумда кесим джангыз тютюн иче,
Кёз алалмай аллыбызда терекден,
Ауазланы бир-бирине тиге-тиге,
Чыгъарама мыдах макъам джюрекден.

* * *

Кёл этесе, джазыу мени къабмаз ючюн,
Хар кимни да сынайды деб сенлей тик.
Сен билмейсе, джанмайд мени джанар кюнюм,
Ачыгъанды джандет ичгим-суюмеклик.

Джити тикле азмы кёрдюм, кьой, санама,
Кёл да этме, аллах тюлсе, кечмеклик.
Мен излеген энди джокъду, ой суусабма.
Ачыгъанды джандет ичгим — суюмеклик.

Айхай къайда ол халал тенг, тиря джашлыкъ?
Ол саулукъда туз — шекеред, джел—джолчик.
Кьол кёргенли бу аман тенг, къанау
къартлыкъ,
Ачыгъанны айырама кесекчик.

Кёз аллымда джашау берген тюрлю гоппан.
Боркъ-боркъ эте ичинде суюмеклигим.
Не болса да къайтыу джокъду джарты
джолдан.
От эсе да, сусабымы кесейим.

* * *

Джырларымдан мен ишлейме энтда къала,
Кенг ёзенде бир къаяда джангызлай.
Иги кьызча, эринме да, сен бир къара,
Ересине къала болду Къарачай.

Былай барсанг, биринде да джокъду орун.
Тюшюнгде да кѣргюзмезме къалала.
Кел да джылын, бошалгъынчы мени отум,
Кюлден сора джукъ кѣрмезсе ой артда.

Сен болмайын кюндюз кюн бла, кече ай бла
Азмы этдим ушакъланы тюрюсюн.
Джашасам да тенгиш этиб сени танг бла,
Тохтамайды аны ючюн кюлюрюнг.

Келиб къалсанг, мен насыблы, джетди алгъыш.
Мыдахлыкъны атадыла бу кѣзле.
Келмесенг а къалалагъа этме сагъыш.
Бош къалмазла, азмыдыла ёксюзле.

* * *

Джюрегинги сангыраула къулакълары,
Андан болур, эшталмайса сен мени.
Талайланы танышдыла къучакълары,
Къучакълада сен ёсдюрдюнг кесинги.

Талайланы танышдыла къучакълары,
Иги сѣз бла айтылмайса сен халкъда.
Сюймекликни сен ууатдынг бутакъларын,
Гѣдюлюкдю кече — кюндюз акъылда.

Сюймекликни сен ууатдынг бутакъларын,
Ууаллыкъса, кѣб турмайын, алай сен.
Тузланникъла джыламукъдан джаякъларынг,
Белги болур ахсыннганынг джер-джерден.

Тузланникъла джыламукъдан джаякъларынг,
Изинликден узакъ болур акъылынг,

Талайлань сен табмазса къучакълары,
Тиер джазыу джарлы, санга бек кыйыи.

* * *

Кыйыи ёрге кетиб бара былай ары,
Кетиб бара ёлгенледен сауладан,
Мен эследим джазгъа баргъан джашил атны.
Юсюнде да санга ушаш бир адам.

Саламымы сен джаягъын сыламадың.
Кёралмадың кёзлерими ачлыгъын.
Алгъындача, мени кёрюб кыйзармадың.
Джашил кюнде, джазда эди акъылың.

Джолоучуенг джылы джазгъа, мен а кыйшха.
Мен джаяулай, ариу сен а, тулпарда.
Кыйналмадым сансызды деб ёхтем кыйзгъа.
Биле эдим ким кюерин мен артда.

* * *

ОЙ, АНА ТИЛИМ, Акъ кюндюзюм
Акъ бешигим,
Акъ белляуум.

ОЙ, АНА ТИЛИМ, Акъ сабийлигим,
Акъ тюшюм,
Акъ юйюм.

ОЙ, АНА ТИЛИМ, Акъ джашлыгъым,
Акъ суймеклигим,
Акъ джырым.

ОЙ, АНА ТИЛИМ, Акъ сагъышым,
Акъ къартлыгъым,
Акъ къабырым.

ОЙ, АНА ТИЛИМ, О АНА ТИЛИМ!

Он вдруг сказал мне:
плоть утолится, волна испарится,
душа эфемерна, ветер забывчив,
всегда забывчив ныне и присно и лишь огонь
неизменен.

А еще он сказал: Я люблю женщину, но она ушла от меня куда-то, быть может, в нети, и все же не думай, что я одинок. Я пробую жить огнем, ибо огонь неизменен.

Георгос Сеферис.

Билесе, Кечеге Айча керексе манга.

Билесе, Джерге Кюнча керексе манга.

Билесе, Хансха Чыкъячкерексе манга.

Билесе, Джырчыгъя Джырча керексе манга.

Мындан ары ким биледи дунияны?
Къууанчны да, бушууну да сакълайма.
Бюгюнде уа, сиз джашагъан къуш уяны,
Сени ючюн насыб суу бла акълайма.

Кёрюнмейме, мен ташама, эл джырчыма.
Ол тирича салалмадым бир къала.
Тюзлюк ючюн хар къайда да, хо, джалчыма,
Сакълай болур сыйлы къабыр-бир тала.

Сёзюм джокъду, излемейсе аллай джашны,
Тауларым деб, о халкъым деб къыйналгъан.
Тенг этмеген акъ айраннга башха ашны,
Хурджунлудан тели къаргны сайлагъан.

Берч болгъалла джаш бармакъла къара иште,
Учлары да баса-баса къылладан.
Минги тауда, сен кёрюрсе, болмаз тюште,
Мен саллыкъма башха къала-джырладан.

Кюеулюкча, саллыкъ тюлме кёб терезе,
Джетерикди бир эки да Санаргъа.
Мен джырларма хар кюн сайын кёл кенгдире,
Эгизлеге — Къарачайгъа, Малкъаргъа.

Джокъду джерде сен кюлгенча, алай кюлген.
Башхад сени башхаладан гылпыуунг.
Къыйын кече, ма ол болса ачы юрген,
«Мона Лизам» — ма бу сёздю къылпыуум.

Бедишмиди тюзюн айтхан, сени суйген,
Сен да мени джашаууму бир къарма.
Джашырмайма, болур мени бир джюз чюйрем,
Алай ёзге игиме да сен къара.

Тюрлюмеми? Хар кимчама, джокъду хатам,
Тыйыншлы зат ма ол сёзге джюрекди.
Болгъанлыкъгъа рыскы деген меннге харам,
Джуддуз джарыкъ — суймеклик а керекди.

Сен келгенсе къара къатыш акъ бояу бла,
Акъ — насыбым, къара зат — ёлюмюм.
Арыгъанма къара джолда мен джаяу бара,
Акъ джолну да келеди мени кёрюмюм.

Къара бояу аслам эсе, ёлюм къолду.
Къайт да кетчи, келгенингча сен таукел.
Акъ бояуунг аслам эсе, насыб джолду.
Къууанчлыма, Мона Лизам, о сау кел!

* * *

Сен да джокъса, къар да джокъду, джокъду
джел да,
Тереземден кесим джангыз къарайма.
Джашау бармыд, сизсиз болуб, ма бу Джерде?
Ючюгюз да унутхансыз, джылайма.

Ёлмез Джазым, сен къайдаса, бери бир къайт,
Къалмагъанды сени сакълай чырт тёзюм.
Мен къатынгда, сен да меннге бир зат бир айт.
Разыма, келсин меннге минг ёлюм.

Мени суйген, мен бек суйген, таза Къарым,
Менлей кибик бек тансыкъды бу джерим.

Табмаса да таулу кыядан насыб джаным,
Бери бир джау, бир агъарсын джюрегим.

Фахмуну да къол аязгъа меннге берген,
Сен да джокъса, сыйлы Джелим, унутдунг.
Акъ джулдуздан акъ сагъышла меннге себген,
Джокълугъунг бла фахмусузлукъ тутдурдунг.

Отоу сууукъ, эшик сууукъ, кюн да узакъ,
Кюн болса да, сизни кибик джылытмаз.
Узакъ джерде сиз къууанчлы — кёзле чууакъ,
Сиз джокълукъча джаханим да джылатмаз.

Сен да джокъса, къар да джокъду, джокъду
джел да,
Тереземден кесим джангыз къарайма.
Джашау бармыд, сизсиз болуб, ма бу Джерде?
Ючюгюз да унутхансыз, джылайма.

* * *

Кёб турмайын сен келликсе Джангы джыл бла,
Къара чачда акъ къарчыкъла джылтырай,
Ызынгдан да ол сен салгъан джангы ыз бла
Келлик болур «Алгъыш» — джырым
зынгырдай.

Чабыб келиб, сеннге тюбеб мен ышарсам,
Мыдахлыкъны джюрек кенгиге ашырыр.
Къучакъламай, адам бард деб, сен уялсанг,
Насыб джауум къалын джаууб джашырыр.

Джаякъларынг джаякълагъа туура болуб,
Солууунг да солуу болуб джаныма,
Къычырырма къарлы кёкге къолла созуб,
Тюбедим деб, о акъ къарым, антыма.

Мен акъ къардан бешик этиб тобукълансам,
Къыйналмазса къалабыз деб бедишге.
Мен айтырма, белляу айт деб, эски джарам,
Салама деб джангы джырыны бешикге.

Сёзюм джокъду, ким болса да, кёрген болса,
Джазыкъла деб, башыш силке ышарыр.
Гитче джырчыкъ уллу болуб бир деу болса,
Къар бешигин кёргенме деб махтаныр.

Джангы джылгъа тюбөб къалсам кесим
джангыз,
Сенсизликден кёрюнсе да кыыш къара,
Ийнанама, боллукъ тюлдю джашау дамсыз,
Къар бешикле саллыкъдыла башхала.

Кёб турмайын сен келликсе Джангы джыл бла,
Къара чачда акъ къарчыкъла джылтырай.
Ызынгдан да ол сен салгъан джангы ыз бла
Келлик болур «Алгъыш» — джырым
зынгырдай.

* * *

Сен да энди башха болдунг, ма кетесе.
Айырылыу дерглик беред джайгъыгъа.
Кёл этсем да, «Талай джылдан сен келесе» —
Батханд джюрек богъурдакъдан къайгъыгъа.

Ма бюгюнлю мен сорама таймай былай:
«О къайдаса, къайдаса деб сен, насыб?!»
Джыр джырласам, насыб бере, кюнюм джылай,
Нек кетеди джууаб насыб аджашыб?

Аякъ басхан боллукъ болур кир, биямукъ,
Ким сакъласын джашлыгъымы чырмаудан?

Къалмагъанды джыларгъа деб бир
джыламукъ,
Бар эсе да эрикгенме джылаудан.

Хапарсызса, къал да кет деб, мен тилейме,
Къалтырайды мыдах джаным керексиз.
Къумлу тюзде суусаб болуб суу кюсейме,
Табханчама суулу уру челексиз.

Мен джукълайым-джукъламайым, тангым атар,
Джукъласам да, къалтырауум тохтамаз.
Тюшюмде уа шашхан джанны насыб табар,
Алыб кетер сени таба бир къанкъаз.

* * *

Ол тилинги меннге тийген уллу огъу
Айыргъанды джюрегими ангымдан.
Кёзлериме джууукъ кел да, сен бир окъу,
Насыб болуб джукъ къалмагъанд алгъындан.

Окъуй кетсенг, сен билирсе керти затны,
Биз узакъбыз, джокъду анга бир амал.
Сюймеклигим энтда сеннге ачы акъды,
Акълыгъындан сокъур кёз да, ой къамар.

Сюймеклигим акъ болса да, мен къарама,
Муратла да бири къара, бири акъ.
Алай ёзге, ёлгеннге да сен санама,
Ойнаучанма къууанч бла да бугъунчакъ.

Фахму деген, ол болса да энди кенгде,
Тюшлени уа кёрюучюмча кёреме.
Биягъындай, тохтайма да барыб сенде,
Джанкъозланы мен башынгдан тегеме.

Не этейим, джокъду менде алгъын къарыу,
Арыгъанма, болуб къалдым джелымсиз.
Керек тюлдю къабырлагъа чабыб барыу,
Бюгюнлюк да керек тюлдю ма сенсиз.

Джер юсюнде сен барса деб, бек къууансам,
Къышхы джюрек джайгъы кюннге тюшеди.
Барайым деб, сени таба мен къуралсам,
Табмазлыгъым джюрек къылны юзеди.

Мени кёбдю кетген кюннге бюгюн дауум,
Болуучусек ай джарыкъда биз бирге.
Бирге болуб джууду бизни сууукъ джауум,
Джылыуунгу унамадым билирге.

Бир кере уа сен бергененг айран суусаб,
Меннге къарай, сен да ичдинг бир кесек.
Нек къарайенг алай джити, джокъду джууаб,
Билир эдим, энтда джангы тюбешсек.

Халкъ айтыу бла насыблыма джандетлича,
Айтадыла болгъанса деб бек уллу.
Ма сениге уа мен айтайым кертисича,
Сен кетгенли мыдахлыкъны мен къулу.

Алай а, мен билеме, заман озса,
Туудукъ богъан басса сени къатынгы.
Джырдан туугъан боламыд деб бири сорса,
Сен айтырса, ауур солуб атымы.

* * *

Сабыр-сабыр себед къарын сууукъ къышым:
Къара джерни боягъанды чыммакъ акъ.

Кетеди деб, башха джашха суюген кызым,
Чанчад сагыш джюрегиме чыгъанакъ.

Сабыр-сабыр себед кыарын сууукъ кышым:
Къаялагъа, сыртыкълагъа, джарлагъа.
Бергенликге тѳзмез саугъа суюген кызым,
Ант этеме туберикме джазлагъа.

Сабыр-сабыр себед кыарын сууукъ кышым:
Илиндиред кыарчыкъланы бетиме.
Агъарса да дуния кибик мени тышым,
Патчах болгъанд кыара бушуу ичиме.

Сабыр-сабыр себед кыарын сууукъ кышым:
Этед кеси кючю болуб оноун.
Болсун джолунг, бек джумушакъ, суюген
кызым,
Худжу къазмаз сени кючюн отоум.

* * *

Узакъ ай джууукъда,
Джууукъ сен узакъда,
Къачхы кече джалав сыртда барама.
Эсима келиб сен,
Сагышлы болуб мен,
Биягъындай джаным саулай джанама.

Къулакъла, дуппурла,
Къаяла, чунгурла
Къарайдыла джанганыма шыкыртсыз.
Джулдузла кѳкде,
Табигъат джерде
Биледиле кыйнагъаа мени кыыз.

Къыйнасын джазыуум,
Къурусун къаруум,
Джансын хамаи сени излей джан былай.
Джашасын къабыным!
Джашасын къабырым!
Турлукъ эсе, былай эсен Къарачай.

• • •

Олтурама сан этмейин татлы джукъуну,
Шыбырдайды къаламым къагъытымда.
Джюрегимде нек болгъанын ачы къуугъун.
Кюрешеме айтыргъа джазгъанымда.

Ма быйылда, барад кёкде, турна тизгин,
Чапракъла да саргъалдыла терекде.
Табигъат да, джаны сау да билед ишин,
Тюрленеди хар бир джазыуу кёзюуде.

Меники уа тюрленмейди, хамаи бирча,
Эрикгенме бирчалыкъдан, сен ийнаи.
Кёрюнгенди кирсиз дуния мениге кирча,
Боз бетиди хар сагъышым къыйырдан.

Сен джашайса хар неге да ёхтем къарай,
Джазыуунг да абынмайын бир джукъгъа.
Сезимлеки, джырланы да бошха санай,
Джылы сёзюю тенгиш этиб сууукъгъа.

Тюнене да къойчу дединг, кетчи дединг,
Андан сора сагъынмадынг чырт бир зат.
Джюрегими къаты къысыб мен да кетдим,
Эте-эте, туугъаныма прият.

Джууукъ мурат болду энди кёрюнмезча,
Джол ызын да къара боран тас этди.
Аманны да, игини да эсгертмезча,
Сюймеклик да тюнлеримден чёмелди.

Къыйналгъаным бек уллуду учсуз, чексиз,
Не этейим, Джашау кеси тюзетсин.
Джашаялмай мен сенсиз, сен да менсиз,
Аллай кюннге ол сени да тубетсин.

Мындан ары джазалмайма, джетмейд кючюм,
Сызны бармайд, кюл къалтыраб, къаламым.
Къартлыгъымда кёб айтырыкъ джылы кюуюм.
Алмасанг да, узакъ болсун саламым.

* * *

Не джазайым сени юсюнгден, не уа къалай?
Кесимден да, джырладан да эрикдим.
Бош затха да джырчы кёз бла джити къарай,
Къач ёсюмлей сары болду эртденем.

Не джазайым сени юсюнгден, не уа къалай?
Джаны сау да, джансыз зат да тюрлюдю.
Заманым бош ашырдым сени ындай.
Энди бюгюн хар атламым кюлкюдю.

Не джазайым сени юсюнгден, не уа къалай?
Джазгъандан да не хайыр, джокъ файда.
Эштгенликге джырларымы талай бир джай,
Башха болду, айтхан сеннге орайда.

Не джазайым сени юсюнгден, не уа къалай?
Тюнюм мени сагъышлагъа батханды.

Учар кюнде джер джюзледе мен турналай,
Джашлыгъымы теке къалкъыу басханды.

* * *

Кюндюзле,
Салам бермей, къашла твое келселе,
Кечеле,
Кюндюзлеца, мыдахлыкъгъа кѣмселе,
Тюшлерим,
Болумума джауларымча кюлселе,
Тюнлерим,
Джокълугъунга кесим къатыш кюйселе.
Чѣгелеб,
Насыб джокъ деб, къачхы джерни тырнайма.
Енгелеб,
Мен кесими мийик кѣкге къыстайма.
Анда уа,
Джурюй билмей, къанатлыча учама.
Анда уа:
Къолларынгда ѳмюрлюкге тутама,
Кюндюзле,
Саламлары исси болуб, келелле.
Кечеле
Санларымы санларынга кѣмелле.

* * *

Джанады,
Ай джарыкъдан аз-буз такъыл, чырагъым.
Ойнайды,
Менн къозуй, сагъышымда чырайынг.

Джууады
Тансыгымы джыламугъу кечени,
Бууады
Бу сен джокълукъ джылан болуб ма мени.
Къайдаса,
Бушуу джетмез табханмыса сен къала?
Къалайса?
Тереземден мени таба бир къара.
Джанады,
Ай джарыкъдан аз-буз такъыл, чырагъым.
Агъады
Хауа къолгъа кёзлеримден чыдамым.
Чыдам а
Сюймекликни тылпыууну ахыры,
Джылайма,
Нек унутду насыб деген ахырсы.

* * *

Дуниядан джукъ тилеген ол мен болсам,
Тилер эдим къуру сени кесиме.
Замансызлай талау тийиб дженгил онгсам,
Ёлмез эдим бетинг тийсе бетиме.

Тиширууча, унамайса сен сезерге,
Келтиргенин бир кёб мурат шлешлик.
Болмазлыкъгъа унамайма мен тёзерге,
Къыска айтсам, учсузд менде сюймеклик.

Тюбеширге тыйгъыч болгъан ол бош затла,
Санайма да, боладыла кёбден кёб.
Болмай эсе, не этейик, аны джокъла,
Мен кетейим мыдахлыкъгъа джёбелеб.

Джашай бара, эштирикме хапарынгы,
Мен билеме, айтырыкъса кесинге.
Аллах ючюн, о ким табсын Сапарымы,
Елмез эдим бети тийсе бетиме.

* * *

Не айтайым джанны ачыб энди сениге?
Айтырларым чалбаш-чалбаш болгъалла.
Сени майга саугъа этген таза кёкге
Энди бюгюн къар боранла къоингалла.

Алгъындача, кёгюм меинге кесин ачса,
Сюймеклик да ачылырмы ма алай?
Менден къачхан акъ муратым мени табса,
Арабызны ким айырыр, не къалай.

Эртдерекде залим эдим, кёбед кючюм,
Къобузсуз да джырлай эди бу джюрек.
Къутукъну да, мийикни да кёрюб кёбюм,
Тюрлеингенди энди джарлы ол кесек.

Къарайма да, сан дегенде джокъду хатам,
Хар аякъда, хар къолумда беш бармакъ.
О, не келсин, тюрлеингенди менде къарам,
Болгъанчама эки джюзден къартыракъ.

Сеннге кибик, хар неге да кёбдю сагъыш,
Ёлген джыр да берек, ийнан, сагъышны.
Сейир затды джашлыкъ деген, болгъан къатыш,
Бирден кючлеб, къууанч, бушуу башынгы.

Сюйсенг, джокъла, сюйсенг, огъай, бирди
боллукъ,
Сюйсенг, чакъыр, сюйсенг къыста, уюбма.

Амандан да, игиден да берме кѡорлукъ,
Барындан да мен тѣппеден тоюбма.

Мен суйгенча, ким суйгенди сени алай?
О не хайыр, кѡайтармадынъ борчунгу.
Кюлген кирик, субай бусакъ талгѡа кѡарай,
Кюлгенлик бла джукѡландырынъ отуму.

Не айтайым, джанны ачыб энди сеннге?
Кѣб сѣлешген не айтханын билесе.
Ахыр сѣзюм кѡуру буду энди сеннге,
Отузда да сют ичерлей, сабийсе.

* * *

Тереземе кесин ургѡан бу кѡышхы джел
Болурму джазгѡаныма джууабынъ.
Керек тюлдю, сенсизлигим этди бечел,
Ма кюеди кѡол аязда суратынъ.

Суратынъ бла кюед бирге уллу мурат,
Тауушу да кѡышхы джелден абадан.
Кѡайда энди халкѡым кѣрлюк джырчы кѡууат?
Тау эдим да, гитче болдум забадан.

Кѣзлерингден урад джарыкѡ, аллай джарыкѡ,
Мен бюгюнча, мениге ушаш бир бозбет.
Джюрегями ол барады эки джарыб,
Кѡычырыгѡын боран бла тенгиш эт.

Сабийликде быллай кюнню джашау ийсе.
Кѡутулурем ма ол кюнден мен кѡачыб.
Неда былай кѡол аязда бир зат кюйсе,
Аунар эдим, ѣллюк итча мен кѡансыб.

Бюгюнде уа кюед кѣагыт кѣол аязда,
Арта кѣалмай иссилуги кѣмюрден.
От ичден да сен айтаса кюу ауаада,
Тюл шойду да сени джанынг темирден.

* * *

Ол сен турган, ол шахарда, ингир бола,
Кюндюз бетли джанадыла чыракѣла.
Таргсала да ол джарыкѣга таныш джолла,
Эл кѣойгѣандан, Тейри, мени сен сакѣла.

Ол шахарда дуняа кѣыжгѣыл, уллу орам,
Адамла да бир-биринден ариула.
Таралсам да сени кѣрюрге эски джарам,
Бойсунама эл джашауда джазыугѣа.

Сынагѣанма шахарланы мен да кесгин,
Чайыр ийис, ай джарыкѣ да бир тюрюю.
Уллу джашау терс сѣзюмю кеси кечсин,
Тюлдю меннге шахар джашау чырт юлгю.

Кѣарангыды элде турган, эссизд дейле,
Унутхандан эл табханын шахарны,
Толудула, джандет ичлей, мелхум джерле,
О не келсин, кертид сѣзю макѣаны.

Мен да алай балсытама ма бу элни,
Кѣарайма да кѣралмайма аманын.
Джаламайма шекер гыртын башха джерни,
Джѣгетейни таба эсем табанын.

Сен а хаман, тау кийикча, мийикледе.
Табалмайма, сениге элтир мен бир зат.
Ма бюгюн да сени ючюн ингиргиде
Джазыуум бла мен этеме къазауат.

Ол айтады, атланчы деб, сен аллынга,
Къарачын деб джашау ичге туурадан.
Келсин ол кюн душманыма, хар къаллыма,
Эрикгенме таукелликден, «урадан».

Сенсиз болуб кёралмайды джазым джазны,
Муратларым батхандыла къайгъыгъа.
Аны ючюн мен ийгенме менде джанны,
Таб аны деб, сени таба таулагъа.

Кёзню къысыб, мен нек ийдим джангыз
джанны,
Къушну джаны джансыз болгъан бир джерге?
Тюбермем деб сени къатыш Джангы джылны,
Келген эди сыйлы сагъыш бу эсге.

Джарлы джаным сени табмай келсе элге,
Не этерме, кел, айттайым туурасын.
Джеталмайма ол мийикге, сен тюш меннге,
Мен этгинчи сюймекликни дууасын.

Уятма мени джанымы,
Тийме, кесек джукъласын.
Сойгъанды Джашау джарлыны,
Чачханды аны уясын.

Анга сен кётюрме ауаз,
Менден да безибди ма ол.
Билмейсе сен, бу кетген джаз
Анга кётюрген эдим кьол.

Джарашмайд иги не аман,
Келишмейд мени оноуум.
Этгенди нени да харам,
Тюрмеди анга отоуум.

Болурму эски джан джангы,
Джукълаб уянса кесекден.
Ма бу затха кьорду ангы,
Тилек да ма ол кёкледен.

Сойгъанды, джашау джарлыны,
Чачханды аны уясын.
Уятма мени джанымы,
Тийме, кесек джукъласын.

* * *

Джанымы басхан кюнде тубан,
Кюн болуб чыкыгъан эдинг туура.
Кьолума алгъан кибик Къуран,
Башладым аман кюнню бууа.

Кьолума алгъан кибик Къуран,
Акъ болду неге да сагъышым.
Аллахдан табхан кибик мен онг,
Мийикге талпыбды джашлыгъым.

Аллахдан табхан кибик мен онг,
Тёкмейди не кёз, не джан сууун.
Кёб джаша, джаша сен Шахриком,
Сен барда, джокъду джарсыуум.

* * *

Урады аяз джелкемден,
Урады джангур башымдан.
Болубма тангдан мен кенгде,
Ингир ышарад аллымдан.

Ингир ышарад аллымдан,
Келгенча алыб ма сени.
Сагъыш башланад джангыдан,
Къойса эди тынч ол мени.

Къойса эди тынч ол мени,
Арыбды мыйы сагъышдан.
Сагъыш, ой джыгъад кёблени,
Этеди, этед джанынгдан.

Этеди, этед джанынгдан,
Сен табмайса чыртда орун.
Безиб кечеден, джарыкъдан,
Асар зат излейди къолунг.

Асар зат излейди къолунг.
Алай а, тыяды бир зат.
Къабыр ичи тюлдю къошунг,
Хар неда анда джукъудад.

Хар неда анда джукъудад,
Сюзесе сен барын ачыкъ.

Алай бла джангы кюч тууад,
Тебрейсе джашнаб сен азчыкъ.

Тебрейсе джашнаб сен азчыкъ,
Джангур тюб болады юйюнг.
Сыртдан да ура аязчыкъ,
Кетеди ма энтда кюнюнг.

* * *

Къарачы, Кёкге сен ары,
Сейирди джашау мийикде.
Кёрюнмейди бир да къайгы,
Болса эди, ол зат бизде.

Къарачы, Кёкге сен ары,
Джашайды Джашау къууанчда.
О, джокъду къара эм сары,
Хар неда тюшдечад анда.

Къарачы, Кёкге сен ары,
Сайлачы бизге бир джулдуз.
Джерни, болду къысханы,
Шекер да болгъанды ма туз.

Къарачы, Кёкге сен ары,
Андады бизни юйюбюз.
Андан биз кетмезбиз джары,
Джашил джаз болур кюзюбюз.

Ай да кёрюнмейди бюгюн,
 Ма сен да аныча таша.
 Бар эди ол да бирси кюн,
 Нёгер эдинг сен да манга.

Энди, кёресе, сенсизме.
 Турама сыртда мен кесим.
 Айтама джаннга —
 сен эрикме,
 Тёзсюн болумгъа джюрегиинг.

Кече джашырыбды айны,
 Сени джашырыбды джазыу.
 Сюялмайма бюгюн джайны,
 Берген заты кюу бла джарсыу.

Кёк да кёрюнмейди бюгюн,
 Ма сен да ташаса манга.
 Тасды туугъан кюн, ёлюр кюн,
 О некди, хар неда таша.

Болалмайма мен кечиниб,
 Узакъса мени тюнюмден.
 Джашау а джашайд керилиб,
 Хыйлады сёзю тюлкюден.

Безгенме аны сёзюнден,
 Толтурмайды ол айтханын.
 Турмаз эдим мен юйюмде,
 Берсе кесекге бир тайын.

Тургъанча терек чапракъсыз,
Сенсиз джан турады джылай.
Ёлюр тюк чыкъса замансыз,
Баргъан да кыйын джаяулай.

Джашау кызгъанады атын,
Болубду, къачлай, джылауукъ.
Былайды мени чотларым,
Сынамайма мен зауукълукъ.

* * *

Джашлыкъ джанымы кърнашыды,
Кыйнама былай сен аны.
Сенсиз да атлам акъырынды,
Бирде уа, артхад атламы.

Джашлыкъ джанымы кърнашыды,
Сууутма, джылытма кемсиз.
Ма ол да Кёкню баласыды,
Этме аны сен Кёксюз.

Джашлыкъ джанымы кърнашыды,
Излейди сени джёнгерге.
Саным да аны къаласыды,
Теджеме бизни Ёлюмге.

Джашлыкъ джанымы кърнашыды,
Толтур сен аны тилегин.
Хар нем да эсен джашарыкъды,
Болсанг джуртума сен келин.

Тансыкъъма санга мен къачхача,
Уллуду, ийнан, тансыкълыкъ.
Болгъанса манга сен Аллахча,
Мен а санга бир сылыкъ.

Болгъанса манга сен Аллахча,
Баралмайма чырт туурагъа.
Джанаса джюрек, кёз къамарча,
Уллуду ненге да багъа.

Джанаса джюрек, кёз къамарча,
Къамарча кюнню джарыгъы.
Тазаса, кёзбауса сен къарча,
Шашарча этдинг джанымы.

Тазаса, кёзбауса сен къарча,
Эсле, къулакъ ий заманнга.
Болсакъ экибиз джан бла къанча,
Айтырса сау бол деб манга.

Болсакъ экибиз джан бла къанча,
Этерме сени кесимлей.
Айтдырма ма бу сёзню анча,
Джашарбыз Джашау Суюгенлей.

Неме да бараса къыйтыкъ,
Арыб да тохтамайса чырт.
Кеме да санга бир къайыкъ,
Кирсиз да кёрюнмейди чыкъ.

Башынг да, джанынг да тюрлю,
Туралмайса сен бир сафда.

Кёзюу бла боласа тюлкю,
Бёрюча улуйса артда.

Туугъанча Джашау ма сенден,
Къарайса анга, осмакълаб.
Елесе, ийнан, ёхтемден,
Аллыкъча сени космонавт.

Еллюкча Елюм алгъаракъ,
Анга да болгъанса сансыз.
Болсанг эди сен сагъыракъ,
Боллукъду, Тейри, бир табсыз.

* * *

Мени танысанг игирек,
Этмезенг башха бла ушакъ.
Ненги да суюе эсем бек,
Сен да бир бол джумушакъ.

Эсинг, игит да, андады.
Нексе манга сен сансыз.
Ич джашау хамаан тазады,
Санга уа сыйлыд кёуру тып.

Юркютме былай бошуна,
Эшт джанымы сезимин.
Мени да бир кёош джолунга,
Этме джерден сен тилким.

Кетме, мындан бек арытма,
Унут да аны, кел бери.

Лейля Меджнуннуча, ачитма,
Иги къызса, джый эсинги.

Ненги да сую эсем бек,
Атла джууукъгъа теркирек.

• • •

Айтыр зат болса да бир кёб,
Къоркъуб, уялыб бир затдан.
Нени да, къартлай, ёнчелеб
Къарайма санга джууукъдан.

Къарайма санга джууукъдан,
Алгъынчады хар сезимим.
Ёлесе, ийнан, чууакъдан,
Джарыкъды таяглай экидинг.

Джарыкъды таяглай экидинг,
Манга да берсенг эд жарыкъ.
Манга да кирир эди дин,
Болуред джюрек кёк ачыкъ.

Болуред джюрек кёк ачыкъ,
Алай а керекмиди ол.
Кетерсе сен бир кюн къачыб,
Алай эсе, хайда, думп бол.

Алай эсе, хайда, думп бол,
Мени да жарсытма былай.
Кёресе, булгъайма мен кёол,
Эсим да, джанад, чыкъырдай.

Эсим да, джанад, чыкъырдай.
Къарайма санга джууукъдан.
Мен энтда къалдым джангызлай,
Сени уа джолунг мамукъдан.

* * *

Джырыма тынгылайды анам,
Мыдахды аны къарамы.
Джырымда айтылады адам,
Андан кетгени адамы.

Джырыма тынгылайды анам,
Силкеди башын тохтаусуз.
Джырыма бериледи Салам,
Ёлгеннге къумлада тауушсуз.

Джырыма тынгылайды анам,
Манга да къарайд къайгылы.
Джырымда айтылады джарам,—
Халкъны ёсюю акъылы.

Джырыма тынгылайды анам,
Сюртеди кёзден джыламукъ.
Джырымда айтылады бир танг,
Джуртха келгенин ол джууукъ.

Джырыма тынгылайды анам,
Джырым бошалад бусагъат.
Бошалмасын, Аллах, анам,
Тилейме амин деб бир айт.

Этмегиз джулдуз мени ёлсем, —
Ол сагъатда сиз манга — харам.
Андан эсе, айтыгъыз ёхтем,
Бир джулдуз болгъанды деб Адам.

Елгеннге айтылмайды деб аман,
Дунияны сиз этмегиз джулдуз.
Бирлери салгъанд халкъгъа зара,
Къаууму ёлгенди бек учуз.

Елгеннге айтылмайды деб аман,
Шыйыхла этесиз къауумун.
Артда уа заман этед баям,
Юсюнге къусады хар дауун.

Елгеннге айтылмайды деб аман,
Къахмени этесиз сиз бийче
Къаууму эй кёрмегенди хамам,
Къаууму тели эд телиге.

Елгеннге айтылмайды деб аман,
Джазгъанла ма бары — файгъамбар.
Къаууму билгенди тута къалам,
Къалгъаны уа туура графоман.

Этмегиз джулдуз мени ёлсем,
Олсагъатда сиз манга — харам
Андан эсе, айтыгъыз ёхтем,
Бир джулдуз болгъанды деб Адам.

Учханчама мен аламны кѣуру ёрге,
Къатышханчад бютеу саным хауагъа.
Тургъанчама мен джерде да кѣарай кёкге,
Тургъанчама ай джарыкъда таулада.

Бир адамны ким этеди бирча эки,
Не уа артда кѣалай болад эки бир.
Кёкдегими, Джердегими кѣайсыд керти.
Джууаб берир киши джокъду — чот сейир.

Ол экиси тас этмейле бири-бирин,
Байламлылла ачы акъсыл бир кѣыл бла.
Бири кёрсе, алам ични теренлигин.
Бири кёред джер кѣатланы ангы бла.

Ол экиси бир болгъанлай кѣууанч улуу,
Джер тюбге да, кёк ичге да шукурма.
Кѣыйнагъан а джарлы мени буду кѣуру —
Тюз джашауда мен Сагъышны кѣулума.

Итим бла боран эришелле,
Улуйла бере кёзюню.
Бирде уа шохлача биргелле,
Айталла тенгден бир кююню.

Сюйгенме аны жесимича,
Таньшчады ол эртдеден.
Кёреме аны Тейримича,
Тууса да боран бла итден.

Бу кюу келтиргенди эсге,
Андан узакъдан бир къызны.
О не этгин айтмай итге,
«Къычыр» — деб къаты бу джыры.

Тохтамай итим улусунчу,
Боран да этсин этгенин.
Бу кюу арбаздан къуругъунчу,
Турсунчу эсде суйгеним.

Муратлагъа умутладан мен аш сала,
Джаныма да мен аш сала джырладан.
Барадыла, кюле-сарнай, алгъа джылла,
Къарайма да ташадама насыбдан.

Иги болур ким биледи Кюнню башы,
Былайы уа балсытмайды, тюз айтсам.
Татлы тюш да болуб къалад тюнде ачы,
Башхагъача кёрюнмейди ай бла танг.

Арбачыгъа баралмайма оноу сора,
Оноучудан табылмайды чырт оноу.
Джашау барад топаллана, чаба-джорта,
Ич джаны да сыфатыча туура оу.

Муратлагъа аш салгъандан бармыд хайыр,
Хайыр бармыд аш салгъандан мен Джанияга.
Ышанама, барды Тейри, бары къайтыр,
Кёргюзмезле тар Къартлыкъны тар манга.

Ашыкъмайма тамблагъа мен,
Тамбламдан джокъду хайыр.
Кетеме узакъ элимден,
Аллах къууанч бла айыр.

Поезд элтир къанганыча,
Силдей бир ары, бир бери.
Боллукъма мыдах къарангыча,
Джылаб да къоярма, Тейри.

Кёлюнг бла суюсенг джуртунгу,
Анга илешсенг бир кемсиз.
Кетиу къурутады къутну,
Сагъыш бир теренд, чексизд.

Ашыкъмайма тамблагъа мен,
Тамбла кетиудю кетиу.
Чыкъмайд джылыу джюрекден,
Джанмайды энди ол дуу.

Джашау бла Ёлюм къарнашла,
Алалла тутхан Аламы.
Ма Джер бла, ма Кюнча ала
Тенгилле джанны, санланы.

Джашау бла Ёлюм къарнашла,
Суюмейик биз чырт айырыб.
Бирин биз кёрсек учхара,
Биря уа этеди айыб.

Джашау бла Ёлюм къарнашла,
Джокъду джашау бир-бирсиз.
Джокъдан биз келиб дунягъа,
Джокъгъабыз дагъыда ма биз.

* * *

Сыйлы кече джукъла рахат сыйлы халкъым,
Арыгъанса, арыгъанса эртдеден.
О шам халкъым, кёб джарсыгъан тулпар атым,
Ашынг-сууунг энтда тюлдю тѣппеден.

Тамблангда да, ким биледи, не сакълайды,
Бири айтыр солудунг деб, бир бек кёб.
Бири айтыр аман миллет Къарачайды,
Джашайд Кёк да ма бу халкъдан ёбкелеб.

Бурун сууун скортелмеген биреулен да,
Зарланнгандан чыдамынга, тѣлюнге,
Мен билеме, эртденде да, ингирде да
Бек хазырды джукъ тыгъаргъа кѣзюнге.

О шам халкъым, кёб джарсыгъан тулпар атым,
Ашынг-сууунг энтда тюлдю теппеден.
Сыйлы кече джукъла рахат сыйлы халкъым,
Мѣлеклеринг бек сакъдыла ёргеде.

ЁЗДЕНЛАНЫ РАШИД

*Джарсыу да
насыбды меннге*

WILLIAM W. WILSON

ТЕНГИМЕ

Джюрегими кѡза-кѡза,
Сагъышымы джаза-джаза,
Кѣб кечени ашырама джукѡламайын мен.
Башха джол бла баралмайма,
Назму джазмай туралмайма,
Таб, кѡйсанг да, назмучугѡ ушатмайын сен.

Сеинге акѡыл юрегмейме,
Менлей сагъыш эт, демейме.
Бир кѣзюуде джангыз кесинг кѡалыб кетсенг
сен,

Сѣз нѣгеринг назмум болуб,
Джангызлыкѡдан кесек солуб,
Себеб табсанг, муратыма джетерикме мен...

ДЖУКѡСУЗ КЕЧЕ

Джукѡум кетгенд джел бла бирге таугѡ —
тюзге,

Гѣзет эте кѣлтюреме тюнѡю джюгюн...
Хоншу итле юредиле азат джелге,
Юзалмайын кѡанатындан джелни тюгюн.

Кѡутсуз сагъыш, тынчлыкѡ бермей, ангымы,
Джут гыбыча тѣгерегин аулагѡнд.

Кёралмайын кёк кёзлерин таягымы,
Рахатсызлыкъ джюрегими байлагъанд.

Дамсыз кече узайыргъа унамай,
Джангызлыкъны макъамларын джырлайды.
Джелден къачыб, тыбырына къайталмай,
Джакъсыз джукъум къалайлада сарнайды?

БЁРЮЛЕНИ ДЖЫРЛАРЫ

Джерибизде джашасакъ да,
Ачды хамау къарныбыз.
Биз итлеге ушасакъ да,
Бёрюд! — дейле атыбыз.

Кимни дауу барды бизге
Сюе эсек эркинликни?
Ушамайын итлеге,
Тёзмей эсек джесирликни.

Джут болсакъ да ёмюрден да,
Башха джуртха джутланмайбыз.
Адам джутду бёрюден да,
Адамлагъа ушамайбыз.

Биз онгсузну ичибизде,
Джакъларыкъбыз башхаладан.
Аллах! — сакъла джерибизде,
Джан алычу уучуладан!

Къурч сынджыргъа бойсунмазбыз,
Тёгюлсе да къаныбыз.
Къанау итге ушамазбыз,
Бёрю болуб атыбыз!

Кимни дауу барды бизге,
Сюе эсек азатлыкъны?
Ушамайын итлеге,
Тёзмей эсек артыкълыкъны.

ЭСГЕРТМЕ

Мечиланы Кязимге

Хаджи Кязим — тау миллетни тау къушу!
Джолгъа чыкъдым тюшгенингде эсеме.
Шыкъы суууну эниш саркъгъан тауушу
Чакъырады абдез ал! — деб кесие.

Тейри джарыкъ Къарачайгъа-Малкъаргъа,
Кязим сенсе, аны толу билгенме.
Сен баргъанча Къара ташха Кябагъа,
Эсгертменге хаджиликге келгенме.

Мермер Кязим, шыйых джанынг кёкледен
Уча болур, джокълай келе къатынгы.
Ол тюшмезми бир кесекге мийикден,
Мен къычырсам, айтыб сени атынгы?

Шыйых джанынг тау къуш болуб къатыма,
Келиб къонса, сылар эдим къанатын.
Сен этгенин джюзден бирин халкъыма
Мен эталсам, толур эди муратым.

Айыб этме Кязим, соргъан сёзюме,
Къабырынг а тюзю къалайдад, билмейме?
Сен къарайса мермер хаджи кёзюме,
Кёзлерим бла, айхай, мен джукъ эшитмейме.

Да барайым, разылыкъ бер джолума,
Эсгертменгден Кябаданча кетеме.
Къыбыла джелчик кесин ышыйд къолума,
Хур кёкде бир джюзген къушну кёреме.

Шыйых джанынг тау къуш болуб къатыма
Келиб къонса, сылар эдим къанатын.
Сен этгенни бир бюртюгюн халкъыма
Мен аталсам, толур эди муратым.

ШХАЙТЫДА

Салкъын аяз шош къагъады тауладан,
Сагъышларым тюшгендиле тузакъгъа.
Бюгюн къачыб «ол дуниядан», сауладан,
Мен келгенме ёлгенлеге къонакъгъа.

Ауур шошлукъ джюрегими сагъайта,
Кёзлерим бла сын ташланы къучакълай,
Ёлгенлеге джашаудан хапар айта,
Сюелеме бу шошлукъгъа тынгылай.

Джокъду инсан джаратылгъан ёлмезге...
Къабыр шошлукъ ауур басханд башымдан.
Заман озуб шхайтыгъа келгенле,
Сыларламы сын ташымы башындан?

ТАЙЧЫГЪЫМ

Къарнашчыгъым Руфатха

Чабар эдинг, учар эдинг, къуш кибик,
Мадар табыб ычхынганлай джюгенден.

Халинг мени джашлыгъымча эмилиг,
Шын тураса джулдуз юзгенча кёкден.

Генджа тайчыкъ, айыб этме джесирлеб
Иймей эсем, тюзде джел бла чабаргъа.
Кёлюнг сынар, джеталмасанг тёртгюллеб,
Бек кыйынды эркинликни озаргъа.

Бек ашыкъма, сен ангыла тюзюне,
Есе келсенг, джюгенни да юзерсе,
Джашауунгу джете тебреб кюзюне,
Джашлыгъынгы джазгъы кюнюн кюсерсе.

КЕЧ АНАМ

Халкъыбызны санатында бир тамчы,
Болуучанма кийсем месси, бёрк, джамчы...
Бабаланы тебсеулери тепсесем,
Кёз аллыма келиученсе, Анам, сен.

Чактыраса кел! — деб, мени узакъдан,
Тюшалмайма сахна деген тузакъдан.
Мен тюшгенлей, тас боллукъча муратым,
Юзюллюкча халкъны сынджыр санаты.

Ма бюгюн да сениге тебреб къалгъанма,
Джюрегинге энтда къайгъы салгъанма.
Сен джукъусуз ашырлыкъса кечени,
АНАМ, джаным, энтда сен кеч, кеч мени.

Сабийликде бир джылымда бел къатдырыб,
Джюрюрге деб, аякъ тиреб сирелдим.
Къууаныгандан санчыкъларым кыйылыб,
Башчыгъым бла джерге табсыз «тирелдим».

Андан сора джюрюйме деб ийнанмай,
Ачыгъан баш аякълагъа ышанмай,
Кёб заманы ашыргъанем арадан,
Башлагъынчын аякъ тиреб джангыдан.

Атламчыгъым халкъ тарихге киргенча,
Къарт анама айтаелле суюмчю...
Аякъларым башха ачыу этгенча,
Бюгюнлюкде мен болгъанма тебсеучю.

МЫДАХ КЮН

Саз топракъда битим ёсмейд,
Этселе да къошунла.
Джарсыу кёлге тынгы бермейд,
Кюнден кюнге къошула.

Мен тинимн «урлукъ» этиб,
Салдым санат «бачхагъа».
Санат бачхам, сууукъ джетиб,
Джылыу табмайд чагъаргъа...

Къуу аязча, къуу сёзледен,
Кюед, чарныйд джюрегим.
Тоймаз эдим джыр кёзлеуден,
Эжиу этсе миллетим...

Саз топракѣда битим ёсмейд,
Джараса да саманнга.
Къайгъы кёлге тынгы бермейд,
Джолум элтед тубаннга...

КЪАРТ АСКЕРЧИНИ ХАПАРЫНДАН

Мен, аджалны джут ауузуна тюшмейин,
Къазауатны ахырына тюбедим.
Эки джылыны джуртдан хапар эшнтмейин.
Бек ашыгъыб Къарачайгъа тебредим.

Къарачайым, — джашаууму ёзегн —
Уруш тюзде къан бла джаздым атынгы.
Ол кюнледе алай эди тилегим —
Елгюнчю бир кёрсем Къадау ташынгы.

Джуртха джете, ачы хапар айтдыла,
Ата джуртдан къысталгъанын халкъымы.
Сагъышларым уруш тюзге къайтдыла...
Мен ким ючюн тѣкдюм анда къанымы?!

Ийнавалмай, салыб келдим элиме,
Ата юйюм ачмад меннге эшигин.
Адамладан джылыу табмай кёлюме,
Къучакъладым къарт атамы эшегин.

Кете башлаб миллетими ызындан,
Къабырлада сын ташланы сыладым.
Бара-барыб, Къадау ташны къучакълаб,
Мен, Хасаука таба къараб, джыладым.

КЕЗЛЕРИНГ

Кёзлеу суууда кёлеккеми кёргенча,
Кёралмайын кёзлерингде кесими,
Андан болур бек суйгеним къараргъа,
Кёзлеринге артыкъ бёлюб эсими.

Ишексизме, сен ёсгенсе, мёлегим,
Бабанг этген дайым намыс къалада.
Тау намысны кюзгюлери — кёзлеринг,
Мен кесими кёралмайма алада.

ТЮШДЕ КЪАЛЫБ КЕТСЕМ

Сагъышларым элтедиле
Бюгюнюлю Сеянге,
Биягъындай кёзлеринг бла
Этеме ушахъ.

Бир кёзюуде ышарылыб
Къарайса меннге,
Кёзюуде уа сынагъанча,
Сен къарайса сакъ.

Кечегиде таурух тюшюм
Ушаб тюнюме,
Айым болуб, тура-туруб
Ушадынг Кюннге.

Мен ол тюшде къалыб кетсем
(Тюню азаблы),
Болмаз эди бу дуняда,
Менден насыблы.

ТЮБЕШИУ

Тюбешгенбиз, кюн чыкъгъанча булутдан,
Алай джарыкъ кёрюннгенди тегерек.
Къарамым бла сакъ ийнакълай бетинги,
Сюелгенме, джунчусам да бир кесек.

Акъ мынчакъла, акъ бойнунгдан
къучакълаб,

Нюрленелле кёзлерими къамата.
Айбат бетинг, кёк кёзлеринг тиними,
Турадыла кеслерине таралта.

Зыбыр къолум тийди ингил къолунга,
Бусакъла да къарадыла къубулуб...
Суймекликни ёмюр джырын джырлады
Экибизге, шайтан джелчик бурулуб.

ИНГИРДЕ

Ит къарагъанча несине,
Къарайма сени терезенге.
Терезенгден ёталмайды къарамым.
О багъалы, адамым!

Былсенг, былайда тургъанымы,
Терезе тюбюнгде уюгъанымы,
Ачарыкъменг терезенги кенгине,
Къарамымы ышый ингил бетинге?

(Ачмасанг да терезенги къадауун,
Аны ючюн болмаз сениге чырт дауум).

Терезе джабыуунгда кёлеккенги кёрсем,
Терезе джабыуунгу урларча бола,
Терезе мнялангдан ауазынгы эшитсем,
Терезе мнилангы сыларча бола,
Къарайма терезенге.

Ол да себебди меннге,
Кёлеккенги кёрген,
Ауазынгы эшитген,
Тынчлыгъынгы билген,
Ол да насыбды меннге.
Къарайма терезенге,
Къарайма терезенге...

Алдама — алдама,
Джылама-джылама,
Сууукъду, къатханды
Мени джюрегим.

Алгъынча «юрмезме»,
Алгъынча сюймезме,
Насыбды! — демезме
Сени кёргеним.

Сансыз этиучененг,
Кюлюб кетиучененг,
Излеенг-излеенг
Вашха бирлени...

Андай тюнжюлгенсе,
Меннге кечикгенсе,
Учуб да джетмеасе
Кетген кюнлени.

Ангылайса-ангылайса,
Джылайса-джылайса,
Насыб сакълаб турмад
Дайым къатынги.

Андан тюнгулгенсе,
Меннге кечикгенсе,
Джарсыу шыбырдаймыд
Сени атыңгы?

Къыйналма-къыйналма,
Ийнанма-ийнанма,
Джерде джашау джокъ! — деб
Ансыз не менсиз.

Билесе-билесе,
Кѳресе-кѳресе,
Джерде мен джашайма...
Къалсам да Сенсиз.

УНУТ МЕНИ

Къарама меннге сен, къарама,
Кѳрмесе мени кѳлюмю!
Алдама алгъынча, алдама,
Бѳлмезме сеннге кюнюмю.

Башха бласа энди билеме,
Меннге да болгъанса башха.
Тюнде, тюшюнде да излеме,
Санама мени джубанча.

АНЫ бла джолгу сайлагъанса,
АНЫ бла чыкъгъанса таугъа...
АНЫ бла мени унутханса,
Мен джокъма — санама сауугъа!

Кюрешме мени бла, кюрешме!
Мен тюлме, мен тюлме! — сатлыкъ!
Джюрек джарсыууму юлешме,
Кесимме аны бла къаллыкъ...

Ашыкъ джашаугъа къарыуунг бла,
Джашлыкъ бойсунмаз бил, сеннге!
Къалырма кесим жарсыуум бла,
Джарсыу да насыбды меннге!

КЪАБЫР КЮРЕК

Кюрек, кюрек — къабыр кюрек.
Орнатмайса джерге терек,
Есдюрмейсе тюзде битим,
Огъурсузду сени ишинг.

Къол аяз бла, джалан джелден,
Ашалабды агъач сабынг.
Иш кёб келе Азраилден,
Тот болмайды темир санынг.

Сыфатынгы тёмесем да,
Сенден къайры къутуллукъма.
Бюгюнлюкде ёлмесем да,
Ёмюргеми сау турлукъма.

САКЪАТ ТЕНГИМИ АУАЗЫ

Хар кюнюм айырад тенгледен,
Кёломде орналад такъырлыкъ,
Бир ауаз чакъыргъанчад кёкден...
Бу дуня да этгенчад тарлыкъ.

Ташладан жанларгъа кюрешсем да,
Абышама барыб забагъа,
Талай джыл насыбны излесем да,
Тюнгюлгенме аны табаргъа.

Джашауну джолунда бурулама,
Аяздан бурулгъан зыгъырлай.
Джазыуну къолунда джоюлама,
Терекден юзюлген чапракълай.

Болушурча тенгим да кёрюнмейд.
Кёрюнеди дуния да шауракъ.
Аллахха тилегим да эштилмейд,
Кёк болса да алгъынча чууакъ.

Хар кюнюм айырад тенгледен,
Джюрекде орналад такъырлыкъ.
Бир ауаз чакъыргъанчад кёкден...
Бу дуния да этгенчад тарлыкъ...

* * *

Шорбат чыпчыкъ, кёаюм къарайды сениге.
Менден джууукъ болуучанса сен Кюннге.
Эки дуния — кёк да, джер да сеникид,
Мен адамма, бил, адам а джерникид.

Хо адамма, гюнахлыма мен сенден...
Аны ючюн Аллах айырмайд джерден.
Сен а таза, мёлек кирик бир затса,
Джюрегнме азатлыкъгъа муратса.

Шорбат чыпчыкъ, сенде аркинлик менде
джокъ,

Онгсуалукъду ма бюгюнде меннге окъ.
Учар эдим тенглик эте биргенге...
Учалсам а, ышанныкъменг сен меннге?

Ышанмазса — гюнахлыма мен сенден,
Аны ючюн Аллах айырмайд джерден.

Хар джан да сюед ариуну,
Ариу сёз балхамды джаннга,
Ариу сёз хорлайд жарсыуну,
Ариу сёз ушайды тангнга.

Сабий да, уллу да бирден,
Тынгылайла ариу сёзлеге.
Кетерча жарсыу джюрекден,
Айт, тенгим, ариу хар кимге.

Джумдурукъ тыймаз къаугъаны,
Ариу сёзд тынчлыкъ келтирлик.
Саулай дунияда джанланы,
Бир-бири бла татах этдирлик.

Тартынма ариу айтыргъа,
Ариу сёзд асыу джюрекге.
Ариу сёз бла биз бурайыкъ,
Джерде джаулукуну тенгликке!

* * *

Кюн тийсе да, джюз — минг тюрлю нюрмениб,
Бармыд файда ол жарыкъдан сокъургъа?
Къарт анамдан таш салыргъа юрениб,
Кюрешеем джазыууму окъургъа.

Къарау сокъур кермесе да жарыкъны,
Ол боллукъду кюн джылыуну сезерге.

Таш салыргъа юренсем да, джазыуну
Не айтханын юренмедим эшитирге.

Андан болур джорюгеним абына,
Кёрген кёз да болушалмай кёзюуде.
Бир-бирледе сокъурлагъа сукълана,
Къараучанма артыкълыкъгъа бу джерде.

КЪАРА КЮН

Кулийланы Къайсыннга

Минги таугъа къара башлыкъ кысылгъанд,
Бушуу джетиб, мутхуз болгъанд толгъан Ай.
Халкыбызны суйген джашы ауушханд,
Къара кийгенд бютеу Малкъар-Къарачай.

Туугъан джуртха суймекликни юлгюсю,
Мийик тутду таза сырын, иннетин...
Халкыны тинни кёргюзтюучю кюзгюсю,
Сау дуннягъа белгили этди миллетин.

Къайсын кетди дайым тарих дуннягъа,
Къоюб закий назмуларын саулагъа.
Джашырмайла кёз джашларын таулула...
Энди аллай джаш тууармы таулагъа.

Къара кийиб туудукълары Къарчаны,
Сюелелле къабырыны башында.
Алан халкыны къалса да бир инсаны,
Елюм джокъду шам Малкъарны джашына.

В. ВЫСОЦКИЙГЕ

Гакъыр кюнде къарыу иче джырынгдан,
Учунама Сени ызынгдан учаргъа...
Къуш балача уллу къушну ызындан.

САГЪЫШЫМ

Батчаланы Муссагъа ушатыу

Шылпы джангур джауа бюгюн тохтаусуз,
Джерни юсюн тазалады букъудан.
Джюрегиме тынчлыкъ бермейд бир сагъыш:
Сатлыкъ, терслик нек джуулмайд дуниядан?

Эшта, джангур, джете болмаз къарыуунг,
Кир иннетли джюреклени джууаргъа.
Джерни юсю тазаланса терсликден,
Къалай эркин боллукъ эди джашаргъа.

МИЛЛЕТИМИ КЮЗГЮСЮ

Къара суучукъ — Къарачайны кюзгюсю,
Уртламынга нарт таулары къарыуу.
Джерден чыкъгъан тауушунга тынгыласам,
Эшитиледи миллетими тылыуу.

Джолда бара, озалмайма къатынг бла,
Сеннге къайтыб джан балхамдан уртламай.
Сени атынг байламлыды халкъым бла,
Озалмайма халкъ тарихге тынгыламай.

Тауушунгдан къалай белгюн эсими?
Тобукъланыб шош къарайма тёрюгө.
Шам суууугдан алалмайма эрними,
Къарачайны ба этгенча кёрюне.

* * *

Белгисизликге болса да,
Алгъа барыргъа къоркъмайма.
Къоркъама — аман айтырла деб ызымдан...
Игилик этсем, къууанингандан
Башымы кёкге «урама» — деб, къоркъмайма.
Къоркъама — аманлыкъ этсем, Кёк урур! —
деб башымдан.

* * *

Атам киби́к адамлыкъны
Биле эсем,
Аны ючюн сау бол! — дегиз
Анама.
Анам киби́к адамланы
Сюе эсем,
Аны ючюн сау бол! — дегиз
Атама.

КЪАРТ ДЖУРТДА

Сез къобанчыкъ тау ёзенни саркъады,
Шоркъалары джалайдыла ташланы.
Сейир таууш джюрегими алады,
Эшитиледи нарт макъамы тауланы.

Ма ол макъам тюшюреди эсеме,
Сабийликде бешик джырын анамы.
Ана къолла тийген кибик бетиме,
Мен сеземе джан джылыуун халкъымы.

* * *

Эртдеден элимден узакъдама,
Бешиксиз сабийлейд болумум.
Шахарда фатарда тузакъдама,
Зийдандача къыйынд солум.

Тюшюмде таулары кёрюченме,
Анамы тюрсюню арбазда.
Тюнюмде джангызлыкъ сезиученме,
Ексюздечад халым шахарда.

Тёзюмню ахыры болуучанды,
Энд боллукъду мени тёзгеним.
Ышыкъсыз боранда къалыучанды,
Ышыкъгъа — элиме кетейим.

Къанатсыз къуш кёкге чыгъалырмы?
Иесиз ит къалады ашсыз...
Аджашхан уланын эл танырмы,
Ол келсе тышындан гюнахсыз?

АШЫГЪАМА ЭЛИМЕ

Шахарны джашауун сынадым бир кесек,
Шахарда тиними ушатдым ёксюзге.
Атамы юйюне чакъырады джюрек,
Кетейим ашыгъыш джанкъозлу Сарытюзге.

Орамда джаламлай чабыучу кюнлерим,
Чакъыралла мени элими къойнуна.
Анамы къолунда сен болдунг бешигим,
Хауангы ичирдинг Къобанны бойнунда.

Элими хунада саргъалгъан ташлары,
Багъалылла меннге шахарда мермерден.
Елюмню къолунда туююлсе къашларым,
Джастыгъым, тёшегим да болур бу джерден.

Бу джерни топрагъы, шам дууача, меннге,
Халкъымы намысын скойерге юретед.
Кетейим шахардан джандетим Сарытюзге,
Сабийлик бешигим кесине термилтед.

УСТАЗЫМА

Атам тюлсе, анам тюлсе,
Керекмеми сеннге мен?
Сагъышымы тёресисе,
Мен — эменчик, Сен — эмен.

Аяз къакъса уу сёзледен,
Ышыгъынга байлайса.
Тюшгенчаса Сен кёкледен,
Файгъамбаргъа ушайса!

Кюрешесе джакъ болургъа,
Тиймесин деб зарлыкъ таш.
Замап джокъду деб джукъугъа,
«Туююченсе» Сен къаш — баш.

Тамырыма суу кѣуяса,
Мен мийикге ёсерча.
Эменчикни кѣуу болдуртмай,
Уллу эмен этерча.

САНАТЧЫНЫ САГЪЫШЫ

Ачха келе, джюрекни токъ
этгенликге,
Тин байлыкъ а джетиб
турад азаргъа.

Джырчы Сымайыл

Солуй хауаны букъусун,
Излей кѣууанчны уллусун,
Кетиб элимден тышына,
Неге джарадым башыма?

Сынай кѣзюуде учузлукъ,
Санат ишиме сууукълукъ,
Къыйынды джашау сахнада,
Есгенча терек къаяда.

Излемге джетмейд хакъым,
Кѣлюме джетмейд халкъым:
Саудачыгъа сый беред,
Тилин, тинин теблетед.

Бюгюн да барды туз-дам,
Тамбла болурму, къайдам?
Аллах, къайдады тюзлюк?!
Сынайд санатчы ёксюзлюк.

Ауурд хауаны букъусу,
Къалгъанд тѣзюмню джугъусу.
Табалмай джылыу миллетден,
Кетеди ийнам джюрекден.

* * *

Муратым — узакъда,
Ауазынг — къулакъда,
Тюрсюнюнг — джюрекде,
Насыбым — элекде.

КЕЗЛЕРИНГДЕ ДУНИЯМ

Кюн бугъунганд гъарб къаяны артында,
Къызыл булут чыгъар Айны сакълайды.
Сюелгенбиз тал терекни къатында,
Эки кѣзюм кѣзлеринг бла ойнайды.

Ингир джелчик джырлай келиб, акъыртын
Эркелете, чачларынгы тарайды.
Джюрегинги айталмагъан хапарын,
Кѣк кѣзлеринг кѣзлериме айтады.

Кѣзлѣрингден суюмекликни ичеме
Кѣзлерим бла, тоялмайын джутланыб.
Тал терекни ахсыннганын эшитеме,
Сениге менлей тиялмайды узалыб.

Саулай дунIAM — кѣзлеринги кѣгюнде,
Къууанчым да, муратым да сендеди.
Кѣзлеринге суюмеклигим кѣлюмде,
Джашау суууда алыб баргъан кемемди.

ТОЛКЪУН БОЛАЛСАНГ

Кёк тенгизни къум джагъасында ойнай,
Кюн таякъны кюрешеем тутаргъа.
Эриксем а, мылы къумда олтуруб,
Сени атынгы сую эдим джазаргъа.

Тузлу толкъун излегенча окъургъа
Джазгъанымы, кёмюгю бла джуаед.
Тин дуниямы тенгешдире толкъун бла,
Джюрегимде быллай сагъыш тууаед;

Ма бу толкъун учунганча джагъагъа,
Сени таба мен учунуб кёб турдум.
Толкъун кесин ургъан кибик ташлагъа,
Суюмекликни сансызлыкъгъа кёб урдум.

Бу тенгизча ариу, залим болалсам,
Ол заманда къараргъа да болуренг.
Бир кесекге толкъун болуб къалалсанг,
Джюрегимде сен атынгы окъуренг.

ДАУ

1

Къараб турсам кёз алмай
Ариу, сууукъ кёзледен.
Кёлюм салкъын болады,
Ичген кибик кёзлеуден.

Джокъду себеб джюрекге,
Сени кёзбау сёзюнгден.
Тёзе-тёзе, ийнансанг,
Эрикгенме тёзюмден.

Тёжюмюмю кёб кере
 Сынагъанса сакълата.
 Джазыууму кесинге,
 Тебретгенсе чарлата.

Тюз эт ариу, халинги!
 Мен джюгеннге баш салмам...
 Сени не бек суйсем да,
 Адежде уа, бил, бармам!

НАСЫБЛЫ БОЛ!

Кёзалерим къарангы этедиле,
 Къаргъышла къабылгъа джетедиле,
 Сен менден, сен менден узаяса,
 Емюрге къарамдан ташаяса.

Джюрекден — джюрекге джол табалмай,
 Джазыуну — джазыугъа байлаялмай,
 Башыма къаргъышны чакъырама,
 Ызынгдан алгъышны ашырама.

Сен джаша, сен джашва суйгеннингча,
 Таза бол, джарыкъ бол суймекликча.
 Мен сенлей муратны сюралмазма,
 Мен сенсиз насыбха джеталмазма.

Къаргъышла къабылгъа джетедиле,
 Кёзалерим къарангы этедиле.
 Болумум — джюрегим урланганчад,
 Ай джарыкъды Сеннге къууанганча.

ХОНШУ КЪЫЗГЪА

Ой, ариулугъунга табына,
Джюрегими ашалтдым...
Сени къачырлыкъ атыма,
Сизни ырджыдан аш агдым.

Ой, къачырлыкъма бир кюнде,
Джорукълагъа бойсунмай.
Бабалача ат юсюнде,
Машиналагъа турсунмай.

Ой, джохар джаллы тору атым,
Мени учар къанатым,
Джанын — санын аямаз,
Толур ючюн муратым!

Ой, садакъ учуб джеталмаз.
Тубанны чачар джелибиз...
Насыб бизден къачалмаз.
Бирге болсакъ экибиз.

Ой, ариулугъунга табына,
Башха къызлагъа «таш атдым»...
Сени къачырлыкъ атыма,
Сизни ырджыдан аш атдым.

ЫШАНЫУ

Ма кесимме биягъынлай, шошду джюрегим,
Джангызлыгъым тырнакълайды джакъсыз
тиними.

Санларымдан ауур баса джарсыу «кёлегим»,
Шаркъ аягъа сылатама мыдах бетими.

Айырса да арабызны талай кычырым,
Биргемесе кыалайда да, сеземе сени.
Бугъунмайма аяздан да, келмейд кыачарым,
Ийнакыласын Сени ючюн бетими мени.

Джюрегими титиретген кыол джылыуунгу
Сезалмайын ийнагынгда сууукъ аязы,
Тансыкъ болуб, тыялмайын тин талпыууму,
Кыучакылайма СЕНИ кибик, кыууатлы джазы.

НЕ ЭТЕЙИМ?

Кыутас чачынгы
Аяз тарайды,
Кыол аязынгы
Аяз сылайды,
Аязгъа кызюм
Кемсиз кыарайды.
Табалмай тёзюм,
Тиним джылайды.

* * *

Кетмей эсенг, эсимден,
Кыайры кетейим кесимден.

Езденланы Альберт

Сюреме, сюреме сени эсимден
Кыыстайма, кыыстайма джюрек тёрюмден.
Кыутулмайд, кыутулмайд башым сагышдан,
Алай кыутулалмайд Минги тау кышдан.

Сенсиз джашау джокъ! — деб, айтаем алай,
Энди джашайма сенсиз мен къалай?
Кетгенме, кетгенме эртде да элден,
Умут а, алайед — кетдим — деб сенден...

Табаса, табаса къайда да мени,
Унутмай джокълайса дайым эсими.
Кетсем да, кетсем да сенден, элимден,
Кеталмай турама джангыз кесимден.

СЕНИГЕ

Джюрегини берген эсенг башхагъа,
Нек тынгылайса мени айтхан сёзюме?
Ишден келе, джолда мениге тюбесенг,
Ышарылыб нек къарайса кёзюме?

Сатамылла джюрегими кёзлерим,
Мениге джете нек боласа акъыртын?
Кенгден къараб мени кёрсенг — джолунгда,
Эслегмейин нек озмайса джашыртын?

Бир башханы сюе эсенг, оз да кет,
Къулакъ иймей накъырдама, эс бёлмей!
Ышанмакълъкъ нек бересе джюрекге,
Тюбемезча башха джол бла джюрюмей?

Суюмей эсенг, ачыкъ айт да, тый мени,
Чагъыб баргъан джашлыгъымы къуу эт да.
Сюе эсенг, биягъынлай ышара,
Мен сакълагъан ашхам джол бла кел эитда.

МЕН БАШХАМА

Мен ол тюлме, тюрленнгенме, ёсгенме...
Адамлыкъны, итликни да кёргенме,
Джашлыкъ менден кетиб барад, сеземе,
Онгсузлукъдан джыламукъ бла кюлеме.

Джер «арбадан» тюшер эдим амал табсам.
Къутулурем алдауукъдан, сатлыкъдан...
Сени алыб таза кёкге чыгъалсам,
Чыгъар эдим тюзлюк излей Аллахдан.

Хур кёкледе излер эдим «насыб атны»,
Тюрсюнюнде насыбымы кёрмесем.
Джазыума сен берирсе налатны,
Аджалымдан Къарачайда ёлмесем.

Мен ол тюлме, тюрленнгенме, ёсгенме...
Сен ол тюлсе, кюмюш тюлсе — алтынса.
Джангызлыкъда сынагъанма, билгенме,
Къолум тюлсе, саным тюлсе, джанымса.

* * *

Сукъланама чибинге,
Къонса сени бетинге.
Адай а,
Чибинден бетинги къорууласанг,
Ызындан хыны къарасанг,
Къууанама кесиме,
Ушамагъаныма чибинге.

СЕНСЕ ДЖАШАУ КЪАРЫУУМ

Биягъынлай къобан согъад макъамын,
Ай чыкъгъанды болуб кёкге къарауул.
Мени суйген барды — барды адамым,
Аны ючюн кёбдю джашау къарыуум!

Джашау боллукъ болур эди татыгусуз.
Билиб турсанг хамаан алда боллукъну.
Ким биледи, сен да болуб джукъусуз
Мени кибик, ичемисе шошлукъну.

Къараймыса мени эсинге тюшюре,
Терезенгде «тагъылыб» тургъан Айгъа?
Сагъыш буруу бошламайды тюшюме,
Бек шошлукъ да тансыкъ этед аязгъа.

Кёб сакълатмай танг да ачар кёзлерин.
Шош хауадан къураб тургъан бу джерге
Джукъла Джаным, чууакъ болсун эртденинг,
Тынчлыгъынгы сакъласынла мёлекле!

КЪАЧАЛМАЙМА САГЪЫШДАН

Нек барама сагъышымда
Энди мен сенге?
Сагъышымда тюбешюден
Не барды меняге?

Сагъышымы сокъмагъы бла
Кесим баралмам,
Сениге тюбеб, андан къууанч
Энди табалмам.

Ашланмазча джюрек джара.
Чыкъмам аллынга,

Дау салмазма сен санарча
Мен къанлынга.

Билгенликге кетгенинги
Башха тыбыргъа,
Мен юрениб бошамайма
Сенсиз джашаргъа.

Меникисе! — деб айтыргъа
Бурулмайд тилим,
Меникиенг! — деб айтсам а
Кюеди тиним.

Къабыр ташча такъырлыкъны
Сынайма бютюн,
Сагъышымдан къачар кибик
Чыгъармы бир кюн?

БИРИНЧИ СЮЙМЕКЛИК

Сабийликде сени кёрюб суюдюм эсе,
Сюймекликни шынкъартына кирдим эсе,
Шукур джазыу! — кюйдюрмеди санымы,
Джангылдым! — деб, кыйнамадым джанымы.

Бюгюнде да, сени кёрсем къууана,
Кёрмесем да эсде тута, джубана,
Бирге болсакъ, джазыгуума алгъыш айта,
Айырылсакъ, тансыкъ болуб сеинге къайта.

Алай джашай, заман чарсны эслемейме,
Сен насыбса, башха насыб излемейме.
Ай да, Кюн да, джулдузла да — бары да —
Сен —
Болдунг мениге ёмюрлюкге сабийликдең.

1

Чачынгы сылай,
 Кёзлеринге къарай,
 Сёалеринге тынгылай,
 Аллынгы сакълай,
 Джашаеа алай:
 Акъ къаргъалай,
 Къараланы ичлеринде.

Сенсиз къалгъанлай,
 Кюнюм батханлай,
 Аллынгы сакълай,
 Кесими алдай
 Джашайма алай:
 Къара къаргъалай,
 Акъланы ичлеринде.

2

Сюйдюм кемсиз,
 Къалдым сенсиз.
 Билдим ачыкъ:
 Сюйсем азчыкъ,
 Сюймекликден къанмаз
 эдинг,
 Менден кетиб кълмаз
 эдинг,
 Алай а, не!
 Турсам да кюе,
 Ехтемди кълюм,
 Билгенме сюе!

СЕНИ КЕМЛИГИНГ

Аллах Сени джарата,
Берди эки къара къаш,
Джулдузлача кёзле берди,
Анангыкъыгъа ушаш.

Кюнча джылы къолла берди,
Толкъунлача — чачланы.
Джюрюгенинг кёз алдыртмайд,
Элибизде джашланы.

Санларынгы субайлыгъы
Сукъландырад наратны.
Ненг да барды юсюнгде дей,
Шукурладым Аллахны.

Заман кетиб, кемлигинги
Билдим бир кюн джазыудан,
Сюймекликге кертиликни
Бермегенин къанкъаздан.

* * *

Узакъдан къараб кёрдюм эринги,
Джюрегим ачыб, къабдым эрними.
Таш атыб урурча болдум Аны,
Джанын алырча болдум Аны...

Алай а, багъалыды меннге джаны,
Сени суйген, Сен суйген адамны.

Ышанмайма, ийнанмайма келликсе, — деб энди,
 Кёк бла Джерча болмаса да, арабыз бек кенгди!
 Сенсиз джашау Кюнсюз вибик — къарангыгъа
 тенгди,
 Бир айт, мени былай этген, сени юсюнгде ненгди!?

Кёзлеринге, сёзлеринге тансыкъма бек, ачма,
 Джашауумдан, къарамымдан ёмюрлюкге къачма,
 Сюймеклигим акъ булутду, сууукъ джел бла
 чачма,
 Джюрегинги, кёкюрегинги бир башхагъа ачма.

Джарсыу кёлге сыйынмайды, кёлюм бюгюн сайды,
 Сокъур менлей абынмайды, тегерегим джарды,
 Сюймеклигим сыйынмазча сени кёлюнг тармыд?
 Сюймеклигим сыналмазча, кыйнагъанынг азмыд?

* * *

Чыпчыкъны ушатыб джюджегине,
 Гурт тауукъ чакъырды аны кесине.
 Чыпчыкъ а не! — учду да кетди,
 Хариб тауукъгъа къайгъы джюк джетди.

Атады тауукъ кёкге мыллыгын,
 Кесини болумун ангылаялмай...
 Къайдады мени насыб чыпчыгъым?
 Турама, турама джеталмай.

ЧАЛКЪЫДА ЭРТДЕН

Атам алда, мен ызындан,
Дюрю салыб барабыз.
Къуш да къарай мор къаядан,
Биченликни чалабыз.

Ханс джумушакъды — барды чыкъ,
Чалкъым сыйдам чалады.
Гымыш хансда бек ачыкъ
Аякъ ызым къалады.

Кюн да чыгъар, кебер чыкъ,
Къуш да учар къаядан.
Къалырма былай ачыкъ,
Джашау ызым дунияда?

СЕЗИМ

Джарым ёмюр да джашамай ёллюкме,
Ол сезим келед эртдеден да.
Бек джашлай обагъа кёмюллюкме,
Къуртла юй ишлерикле менден да.

Алай, мен бир затха къайгъылыма:
Аз болса да, джашарем Адамча...
Адамлыкъ! — сен менден айырылма,
Ызымдан халкъ аман сёз айтмазча.

Джашауум! — алай ётме, тилейме,
Баласы атагъа уялырча.
Мен алай джашаргъа термилеме:
Бар джауум да, ёлсем къыйналырча.

КЕСИМЕ СОРУУ

Джюрегим болад джаралы чыпчыкъ,
Кёрсем адамны джарсыуун.
Болушпалмасам, анга мен азчыкъ,
Не ючюнгед да джашауум?

Джарамай эсем онгсузгъа, тенгнге,
Джурт ючюн кьоркъа эсем ёлюрге,
Джашай эсем мен кесим ючюннге,
Джашайса! — дерге, болурму меннге?

СЕНИ КЁЗЛЕРИНГ

Къарайма да кёзлерингден тоймайма,
Къалай тойгъун джулдузланы нюрюнден.
Кемсиз ариу аны ючюн болурла
Къууат алыб Къарачайны кёгюнден.

Кемсиз ариу аны ючюн болурла,
Кёзлерингча таза болуб джюрегинг,
Былай ариу аны ючюн болурла,
Таза болуб джашауунгда иннетинг.

Иги таныб сыфатынгы, халинг
Къалай этгин сени сюйюб къоймайын.
Джашай барыб, къартлыкъда да тюбешсек,
Кёзлеринги ба этерем тоймайын.

УНАРМЫСА КЪАРАРГЪА

Гёбелекге учхан джерде,
Хауа болады таза.

Сен джашагъан кёгюмде
Булут джокъду, Люаза.

Сагъышымда мен чунгур
Къаза эдим, кесиме.
Джангызалыкъдан бугъунур,
Мадар келмей эсиме.

Джюрегими кенг ачыб,
Мен чачханма джылыуун...
Сюймекликден бек ачыб,
Къалмагъанды къаруум.

Кирит салыб джюрекге,
Джашыргъынчын ачхычын,
Ушагъанла мёлекге
Кёргендиле хайырын...

Къарыу бард деб, сюерге,
Айтмам кесиме база.
Джюрегими кёрюрге
Унармыса, Люаза!

ЕКЮНЮУ

Кесимден кёлюм чыкъгъанды бюгюн,
Онглугъа эталмадым тенглик.
Айыблы болгъанма! — дей бютюн,
Атамдан тилейме кечмеклик.

Кесимден кёлюм чыкъгъанды бюгюн,
Этдиртгенме онгсузгъа итлик.
Ушадым! — дей къызбайгъа бютюн,
Анамдан тилейме кечмеклик.

Кесимден кёлюм чыкыгъанды бюгюн,
Тюнгюлгенди менден суймеклик.
Джангызлыкъ сынайма! — дей бютюн,
Джашлыкъдан тилейме кечмеклик.

Кесимден кёлюм чыкыгъанды бюгюн,
Тиними талайды динсизлик.
Ассылыкъ этеме — дей бютюн,
Аллахдан тилейме кечмеклик.

ЗАМАНЫ ЮСЮНДЕН ОЮМ

1

Заман барад алгъа, алгъа,
Кире суугъа, бата къаргъа,
Мине таугъа, чаба тюзде,
Чагъа джазда, кюе кюзде.

Заман барад, барад алгъа,
Заман джетиб чыкъдым джолгъа,
Адам джолда болад Адам,
Атлан джолгъа! — деди атам.

Чыкъдым джолгъа заман бла тенг,
Таныш заман кетди менден,
Айтды къоя джолда джалан —
Келед заман! — деб, ызынгдан.

2

Джангы заман алай джетди.
Джалан санны кюлтюм этди,

Суу джагъада суу излетди,
Будай тюзде ашсыз этди.

Джангы заман алай джетди:
Саудачыны гназ этди,
Арсарлыгъа таякъ джетед,
«Джюзалмагъан» батыб кетед...

3

«Джюзер эдим» заман бла тенг,
Келирчад ол зат кючюмдег.
Джангыз башха болум джетер...
Алай, адам айыб этер.

Джырын джырламай заманны,
Атына минмей аманны,
Излей юлгюге адамны,
Табдым тинимде атамы.

* * *

Ат джер салыб эшекге,
Миндим атха миннгенча.
Башын ийиб энгишге,
Ол чочуду эшекча.

Эшек джерни, атыма
Салама деб, кюрешдим.
Ат къоймады къатына.
Бу оюм бла келишдим.

Бек сый берсенг, аманга
Артынг кялыр аманга...
Сыйсыз этсенг, игини
Сыйынг тюшед кесинги!

* * *

Хазыр эдим мен бу кюннге эртдеден,
Тюберими билген кибик тюшюмден.
Ышансам да заман толкъун джууар деб
Сыфатынгы, джууалмады эсимден.

Баргъанлыкъгъа узакъ джолгъа ашыгъыш,
Озалмадым болмагъанча биз таныш.
Сюелгенме сын таш кибик аллынгда,
Кёрюнелле кёзлерингде джюз сагъыш.

Не айтайым! Кюнча чыкъдынг аллыма,
Джашагъанма табынганлай атынга,
Тюрсююнүгден тюнгулмеген джюрегим
Ма бюгюн да чакъыргъанды къатынга.

Унутханма джолум къайры элтгенин,
Ангылагъанма насыбымы кетгенин,
Джулдузунга энтда бирчик къара! — деб
Джазыу меннге, ма бу кюнню бергенин.

Бу кюн, меннге саугъа болур Аллахдан,
Бек къоркъама кетеме! — деб, къатынгдан.
Бу дуниягъа экинчи да тууалсакъ,
Энтда Сени сюеригем джангыдан.

Сюелебиз тоймагъанча бир-бирден...
Сен тазаса чыкъгъан кирик тюшюмден.
Сюймекликге къайтама — деб къркыгъанча,
Къарамынгы джолгъа бурдунг бетимден.

Да бар алгъа, насыб сакълай аллынгы,
Джаша джаным, къууанч джокълай къатынгы.
Аллах сени джарсыуладан сакъласын,
Мен сакъларма джюрегимде атынгы.

ТОЛМАГЪАН МУРАТ

Джулдуз учхан кёзюуде,
Муратымы айта эдим.
Тюшлеримде Айгъа чыгъа,
Тюнде Сеннге къайта эдим.

Джулдузлагъа къарай-къарай,
Сени анда излей эдим.
Джулдуз учхан кёзюуде,
Бирлешдир! — деб, тилей эдим.

Муратладан алгъа чыгыб,
Баш муратым болгъан эдинг.
Джулдуз учуб джукълангычычын,
Муратымы джойгъан эдинг.

Джулдузлагъа къарай-къарай,
Сени анда бош кёргенем.
Джулдуз учуб джукъланганча
Насыб кетед, билмегенем.

АНАНЫ САРЫНЫ

Къанатлы киби́к ёсдю́рюм балам,
Сеннге ауу́зум бла аш бери́б.
Бир кюню́нгде да э́тмедим джала́н,
Рахат джукъу́гъа баш бе́люб.

Сени аскерге ашы́ргъан э́дим,
Къобу́з согъу́луб, джыр джы́рлаб.
Бу кюнню́ кёрмей мен не́к ёлмедим,
Къа́йтды́нг санды́кда сен, джукъу́лаб?!

Къала́й э́тейим, ой, сыйлы́ Аллах,
Кюн — Джерге къала́й къара́йды?!
Не ю́чюн ко́дди бу ачы́ палах,
Джашчы́къ санды́кда джукъу́лайды?!

Ой, джашчы́гъымы бер — дейди́ Къа́дар,
Ой, къара́нгыгъа, теши́кге!
Джашчы́къны ты́яр джо́къ э́се ма́дар.
Э́лти́гиз, бе́леб бе́ши́кге!

Джашчы́къ ё́ссе да, бе́лей билли́кме,
Аны ёсдю́рген бе́ши́кге.
Джашчы́гъым къа́тыш ба́рыб кирли́кме
Ой, къара́нгыгъа, теши́кге!

Сууу́къ теши́кде джы́лыу шале́се,
Чачы́мдан джа́быу тиге́рме.
Ой, ана́чыгъым мен а́чма! — десе,
Алгъы́нча э́мчек бе́рirme.

Джырла́рем аны бе́ши́к джырчы́гъыи,
Ол а́нга сю́йюб ты́нгыла́ед!

Ой, аскер алмай аны джанчыгын,
Мени джанымы алгъаед!

Хур джашчыгъымы — къартлыкъ тангымы,
Кёмдюле сууукъ обагъа!

Ой, Аллах энди бу палахынгы,
Сынатма башха анагъа!

НЮЗЮРЮМ

Къуу чашыракъ болсам да,
Къаршчы болуб сууукъгъа,
Бек азчыкъ болса да,
Джарар эдим отлукъгъа.

Бир тамчы болсам да,
Агъар эдим сабаннга,
Бек азчыкъ болса да,
Джарар эдим адамгъа.

Бир тапчыкъ болсам да,
Тиер эдим зорлукъгъа.
Бек азчыкъ болса да,
Джарар эдим туудукъгъа.

Бюртюкчюк болсам да,
Джарар эдим урлукъгъа.
Къорамайым дуниядан,
Джарамайын бир джукъгъа.

Сабий кюлсе, кѣулагъыма эшитиледи
Чегетледе чыпчыкъланы джюуолдеулери.
Сабий кюлсе, кѣзлериме кѣрюнеди
Къар тюбюнден джанкъозланы ёсюулерш.

Сабий кюлсе, джюрегиме эшитиледи
Джырлагъаны булбулчукъну уяда.
Сабий кюлсе, ийнанмазым келеди
Ачы ёлюм болгъанына дунияда.

ДЖЫРЧЫКЪ ДЖОМАКЪЧЫКЪ

Булутла бла ойнайды,
Терекледе джашайды,
Бек сюеди арпаны,
Къалайды аты аны?

Чыпчыкъчыкъ, чыпчыкъчыкъ,
Чыпчыкъды аты аны!

Джюрекчиги кѣорекъакъчы,
Кеси узункѣулакъчыкъ,
Бек сюеди быхыны,
Къалайды аты аны?

Кѣоянчыкъ, кѣоянчыкъ,
Кѣоянды аты аны!

Кѣоркъса болад тѣгерек,
Юсю миаден джитирек,
Бек сюеди алманы,
Къалайды аты аны?

Кирпичик, кирпичик,
Кирпиди аты аны!

Юч ёмюрю джашайды,
Къалгъан — булгъан ашайды,
Бек сюеди бышлакъны,
Къалайды аты аны?

Къаргъачыкъ, къаргъачыкъ,
Къаргъады аты аны!

Багъалыды териса,
Хыйлачыды халиси,
Бек сюеди къоразны,
Къалайды аты аны?

Тюлкючюк, тюлкючюк.
Тюлкюдю аты аны!

Чегетледе джашайды,
Къыш узунун джукълайды,
Бек сюеди ол балны,
Къалайды аты аны?

Аючюк, аючюк,
Аюдю аты аны!

Кёбдю, кёбдю дуняда,
Айтыллыкъ зат джомакъда.
Джомакъ айта талдым мен,
Мындан ары къура сен.

Хур джанчыкъ, балачыкъ,
Айтчын сен да джомакъчыкъ!

НАЗ ТЕРЕКЧИК

Бийче кибик сюелед
Наз терекчик талада.
Санай болур ол кесин,
Эм ариугъа таулада.

Аяз къакъса, башчыгъын
Ары — бери чайкъайды,
Кукалана, къол булгъай,
Булутла бла ойнайды.

Джазы джашил чепкенин
Къаблагъанды юсюне,
Менден субай джокъду! — дей,
Ехтемленед кесине.

Айбатлыгъым кемсизд! — дей
Кюннге, Айгъа махтанад,
Къышда Аны кѳргенни
Джашил джазгъа къайтарад.

БИР КЪЫШХЫ КЕЧЕ

Тѳзалмайын сууукъгъа,
Джууургъан тюбге батама.
Буз Акка бла ѳчешгенча,
Сууукъ юйде джатама.

Сууукъ, сууукъ, сууукъма,
Буз болургъа джууукъма.
Буз Акканы кѳрсем а,
Сагъалын джукъзурукъма!

Къар джауады эшикте,
Аяз улуйд, тынгылайма.
Кесим джангызма юйде,
Джууургъан тюбе джырлайма.

Сууукъ, сууукъ, сууукъма,
Тынкайыргъа джууукъма,
Буз Акканы кёрсем а,
Сакъалчыгъын бурлукъма!

Харс къагъалла тишлерим,
Аяз сокъгъан тартыугъа.
Туруб бир от этейим,
Буз Аккагъа ачыугъа.

Сууукъ, сууукъ, сууукъма,
От этерге турлукъма.
Буз Акканы тутсам а,
Аямазгъа боллукъма!

АММАНЫ ДЖЫРЧЫГЪЫ

Эртде тургъан къонакъны
Эркек аты тай табар...

Лохпайчыгъым! — Кюн тийгенд,
Танг кюмюш кёлек кийгенд,
Гугурукчукъ кычырад,
Джангы кюннге чакъырад.

Уян, тюбе эртденнге,
Кюн, тансыкъ болгъанд сеннге,

Бауда эркек атчыгынг,
Джашыргъынчын тайчыгынг.

Тур да кийин, ашыгыш,
Танг этед сениге алгыш,
Къоб, хорланма тѣшекге,
Чыкъ хауагъа, ашикге.

Чабыш, ийле санынгы,
Ойнат сабий къанынгы,
Ич айранны къаймагынг,
Нарт Дебетни токъмагынг.

Кѣлтирюрча ѳсерсе,
Халыгъа джакълыкъ этерсе.
Къууанчынгы кѳрейим,
Сенден алгъа ѳлейим.

АТАМЫ БИРИНЧИ ТУУДУТЪУ

Эгечимден туузганчыкъга

Налѳб тешик кѳймагъан,
Хата этиб тоймагъан.
Кимди ма ол «мурмурчукъ»?
Ол а — бизни Артурчукъ.

«Тохта!» — десенг, чабычу,
«Олтур!» — десенг, къобуучу.
Кимди ма ол «маймулчукъ»?
Ол а — бизни Артурчукъ.

Тепси тюбде айланган,
«Джырла!» — десенг, джылагъан.
Кимди ма ол «хурхурчукъ»
Ол а — бизни Артурчукъ.

«Джюрю — десенг, сюркелген,
«Этме!» — десенг, демлешген.
Кимди ма ол дуркъучукъ?
Ол а — бизни Артурчукъ.

Уппа этген аниясын,
Ийнакъ этген аттасын.
Акъылманчыкъ бурхучукъ.
Зауукълу ёс, Артурчукъ!

МУРАТЫМА ДЖЕТЕРБИЗ

*Къарнашымдан туугъанчыкъ
Керамчыкъгъа*

Ерлеген булутха да джетеди,
Тур ёрге, джанымы джубанчы!
Джюрюген абынган да этеди,
Вел къатдыр, атамы къууанчы!

Адамчыкъса, адам да боллукъса!
Ышараса, джете кёлюме.
Ёмюрге Адамлай да турлукъса,
Джюрюрге тырмашсанг тююне.

Машалла! Атламчыкъ да этесе,
Бол джетерча чабыб къояины!
Ышанама — фахмунг бла дженгерсе,
Вазманда фахмусун Хаяины.

Дуннягъа белгили да этерсе,
Халкъымы, Къарачай Ёзенни.
Тур Ёрге, муратымча Ёсерсе,
Сарычач туудугъу Ёзденни.

САВИЙЛЕГЕ

Кишиу, кишиу, киштикчик,
Сюед болса кирсизчик.
Хаман джууад бегчигин,
Юлгю алчын, тенгчигим!

Улакъ, улакъ, улакъчыкъ,
Кука салпыкъулакъчыкъ.
Ашаб къояд ашчыгъын,
Къалма артха, джашчыгъ лм!

Кючюк, кючюк, кючюкчюк,
Акъбоюнчукъ, тюключюк.
Батырчыкъды добарчыкъ,
Анга уша, балачыкъ!

Къоянчыкъны озарса,
Айючюкню джыгъарса.
Сен «джюреги» Аламны,
Баласыса Адамны.

АСКЕРГЕ

Сангырау джангызлыкъ
Бойнумдан басханда,
Эсгереме сени
Ол узакъ Басханда

Додулары Аскерге

1

Биринчи китабым
Басмадан чыкъгъанда,
Апырлыкъма аны
Тенгиме Басханда.

Джюрекден саугъама
Аз бёлсе уа эсин,
Араны айыра,
Мен барлыкма кесим.

Къууанса саугъама
Басханчы шохайым,
Экинчи китабха да
Болмаз огъайым,

2

Ма! — тюшгенди джазмам,
Басмада «къабханняга»...
Энди не нейим
Ол узакъ Басханняга?

Джюрекде тенгликни
Тыяр, джокъду къабхан!
Ма сакълайды тенгим,
Чакъырады Басхан!

* * *

Назмучулукугъа излейме окъургъа,
Окъуу бералырмы Аллах бермегени?
Билимден не хайыр джюреги сокъургъа,
Кёз кёралырмы джюрек кёргеени?

Окъуб назмучу бодалырмамы да,
Кери эсе тин фахмудан?
Назмум бла халкъда айтылырмамы да,
Тюл эсем назмучу Аллахдан?

КЪАЛАМЫМ

Кёб кечени тенгим болуб къаламым,
Гёзетликни сынагъанды биргеме.
Терезеден кёксюл тангны саламын,
Мени къатыш сылагъанды бетине.

Акъ къагъытда кёк шакъадан ыз къоя,
Сезимими чыгъаргъанды дуниягъа.
Бир-бирде уа, намысны кючюн оя,
Акъ сырымы тюбетгенди кызлагъа.

Бир кёзюуде сыфатынгдан эригиб,
Ачыуланыб, кёрмез киби джашырдым.
Кёзюуде уа сагъышлагъа бёлеиб,
Сезимиме нёгерликге чакъырдым.

Джаз къаламым! — энт да кёбдю ишибиз,
Кёбле кёлден чыгъалмагъан умутла.
Тауусула, тас болсакъ да экибиз,
Ызыбызны кёрюр ючюн туудукъла.

* * *

Джулдуз кюйюб кетиученди
Сыйымаса джолуна.
Кёкден ауаз келиученди,
Къалам ал! — деб къолунга.

Шошлукъ, кече, төредиле,
Туугъанына назмула.
Онгузлары меннэгдиле,
Онгулары халкъыма.

Онгулагъа сыпас этген
Ауаз келсе, халкъымдан.
Мен суйгенле, мени суйген,
Кёл табарла атымдан.

Джазгъаныма сыпас этген
Ауаз келсе, миллетден.
Болуб муратына джетген,
Кетер эдим бу джерден.

ЧЫПЧЫКЪЧЫКЪ

Мийик, мийик учады,
Джулдузчукъгъа къонады,
Вулутчукъну сюреди,
Джазны алыб келеди.

Чыпчыкъ, чыпчыкъ, чыпчыкъчыкъ,
Танг атханлай ол джырчыкъ
Джырлаб Кюнню уятад,
Кёкден джерге къаратад.

Джюджекчикге ушайды,
Арпачыкъны урлайды,
Уячыгъы терекде,
Азатлыгъы джюрекде.

Болгъанлыкъгъа гитчечик,
Ехтемд анда джюрекчик:
Джер да, Кёк да аныкъыд,
Ол кеси уа Джазныкъыд.

БОЛАЛЫРМАМЫ СЕНСИЗ?

Кетерме, къайтмазма
Болса да кыйын.
Сууукъ сёз айтмазма,
Уллуду сыйынг.

Артха къарамазма
Булгъай къолуму,
Бил, энди бурмазма
Сеннге джолуму!

Джангыз да барырма
Джазны излерге,
Джолда уа болурма
Сеннге тюрберге.

Етүбмю кетерме
Сокъурча этиб?
Ийнакъмы этерме
Алгъынча, келиб?

О билмейме, билмей!
Бырыак эталмам.
Сеничаны суймей,
Джазгъа джеталмам.

Джюрек бла излейме
Алай сюерге:
Меннге ол джетерча
Киргинчин кѣрге.

ДЖЮРЕГИМИ ЮЧ НАСЫБЫ

Джюрегими юч кесекге бѣлме,
Ючюсюн да, юч насыбча кѣреме.
Юч кесеги — джюрегимде юч нюрюм,
Юч насыбым, юч джарыгъым, юч Кюнюм:

Кюнча джылы, джюрегини суйюмю,
Огъур Анам — джарыкъ айы тѣрюмю,
Сенсиз насыб табмазымы билеме,
Джашаудан да, сени артыкъ сюеме.

Сынамлыкъда сый джоймагъан Миллетим,
Мен да сени бир бюртюгюнг, джетегинг.
Чапрагъыма терегини Къарчаны,
Табалмазсыз менцен ъхтем уланнны!

«Джурту болгъан насыблыды! — дөйди сёз,
Насыбыма тийдирмесин адам кёз.
Къычырама эшитирча кёкде Ай,
Насыбымы шам къаласыд Къарачай!

Джюрегими юч кесекге бёлеме,
Ючюски да, юч насыбча сюеме.
Джюрегимде юч къууанчым, насыбым.
Сыйлы Анам, джомакъ Джуртум, нарт
Халкъым.

Мен ёсsem да,
Кёлегими киер гитче къарнашым,
Мен ёлsem да,
Къабырымы къазар тенгим не джашым.

Абынсам да,
Билек боллукъ барды бюгюн адамым,
Табынсам да,
Табынырча барды кёлде аллахым.

Узайсам да,
Бард босагъа къайтырымы сакълагъан,
Къыйналсам да,
Барды джилтин джюрегими джарытхан.

Джыламазма,
Джашай эсе мени анам сау-эсен,
Къурумазма,
Къурумасанг, Къарачайым джерден сен.

БАШЛАРЫ

БАТЧАЛАНЫ БАШИР

Тейри джарыкъ	5
Сокъураныу	5
Хауа	7
Къартджуртда	8
Топракъбаш юй	8
Ирият	9
Абу-Али Ибн Синадан	9
Тёгер	10
Ушакъ	10
Кесинги да...	11
Дерс	11
Адам	12
Биаде	12
Суу таш	13
Сабийге	13
Джууукъгъа	14
Тёрде	15
Къурманда	16
Межгитде	17
Тыбыр от	17
Мюрзеу	18
Экиси да...	19
Джеряи алай атгенди	19
Кёз гинджим	20
Къуран	20
Тынгылау	21
Абул-Хасан Рудакиден	21
Сагъыш	21
Саадиден	21
Нек айтмайды	11
Носир Хисроудан	23
Элимде	23
Алгъыш	23

Омар Хайямдан	23
Суююмлюсе сен	25
Сабан гюлле	25
Бары...	26
Эсгертиб	27
Ышан	27
Биз	28
Къырдыш	29
Ышара...	29
Кюрмесиди...	30
Экибиз	30
Аманат эт	31
Низамиден	31
Бюгюн	32
Шайтан джел	32
Джюзюк оюн	33
Андан эсе...	33
Төгюлсе...	33
Ушатама...	34
Вильям Шекспирден	34
Сюеме да	35
Тонайма деб	35
Къайгъыру	36
Эки назму	36
Кюймеклик	37
Кетесе сен	37
Экитизгинле	37
Ючтизгин	51
Сегизтизгинле	51
Төрттизгинле	54
Оюмла	66

КЪОРКЪМАЗЛАНЫ АСКЕР

Джуртум бла ана тилим — джашауум	71
Рыхсы бла адамлыкъ	71
Танг уятды	72
Джазыу, тилейме	73
Джуртума	74
Сурагчыгъа	75
Бир уллу суу бөле эди	75
Шо, анамы разылыгъын	76

Ал салам, арт салам	77
Чадкы чалынса	77
Терезеден къараб	78
Тауну башына ёрлеб	79
Джаз келди да	80
Сонетле	80
Рахаглыкъ	83
Гюл тазады, ариуду	84
Сууууъ да, джылы да болгъанма	84
Хоншума	85
Тенгиие	86
Табхада эски гоппан	86
Ырхысуу ашаб	87
Кел кююме	87
Мадин чыкыгъа	88
Атам рушда къазауат этди	89
Джерд къайгъы, джарсыу да бар	90
Есенинге	91
Устаз бла дарманчы	91
Тюрсюю бош тюлдю	93
Гёбеленге кесин	93
Мени нюзюрюм	94
Кирпичлени салат уста	95
Тюбешу бла айырылыу	96
Джер дюнакъбай	96
Буз джаууб, уруб	97
Ичкичиге	98
Барды бир миллет	99
Печ	99
Наз терекни салкынында	101
Керек тюлдю	101
Суратчи	102
Джыла туудукъ	102
Суулукъ	102
Автобуда	103
Ёле тугъан	103
Иш, урнуу	103
Джюреелени тиллеринде	104
Сабырлыкъ	104
Айтырнгы сагъыш этиб	104
Кертит чырт ёлюм джокъду	105
Адамлыкъны джолун тута	105
Махтау келсе	105

Къыйын ишни	106
Башына таб хар адамгъа багъалы	106
Иги адам	106
Керти уят	107
Урунууду тутуругъу насыбны	107
Терс джерими кёрсенг	107
Ма бу адам	108
Бек айланчлы, тикли	108
Акъ кийимге	108
Излей эдим	109
Эки бетли	109
О, сыйлы джер	109
Терсейгеннге	110
Ким да болсун	110
Кёзю къыйыб	110
Тил	111
Къралымда	112
Джаша джерде	113
Джоппу джыйыб	114
Ана тилимде	115
Урунууду бу джашауну тамалы	116
Кёбдю адамны джашауунда	117
Толгъан ай	118
Дагъаным	118
Ышаргъан да этме	119
Джарыкъ джырла	120
Сен алкъын джашса	121
Насыблы бол	121
Сейир тюмюд	121
Сени джауунг	123
Къач джетсе	124

МАМЧУЛАНЫ ДИНА

Кёкле Къая	127
------------	-----

ТОХЧУКЪЛАНЫ ИСМАИЛ

Джер джюзюню адамына	209
Ма, Стампулчу къарт	210
Ингил джазлы джурт	211
Нартланы шартлары	212

Берчли кьолла	213
Мен сюеме	214
Керти тенг	215
Таякъчыгъы бла	215
Джюрек бла ушакъ	216
Къызылбаш юйчук	218
Джырларыма	221
Мен заманны джырчысыма	221
Бир джыр болмаз	222
Акъ ёшюнлю къайынла	223
Уят	224
Мурат	225
Сен кесинги джаратаса	225
Джашау, сен бир айт	226
Манга ол сый берирми?	227
Менсиз бир кюн болалмаучу	228
Игиликге джан аурута	228
Алгъыш	229
Кесим джангыз	230
Джаш заманда билмей эдим	230
Къушну, атыб, этдинг эсе джаралы	231
«Бол» дегенлей болуб къалса	231
Анам бла ушакъ	232
Юлюш късш	233
«Къатын алсанг»	234
...Сени тенгиз, кирсиз этген да менме	235
Замандан тилейме	236
Ташины тарыгъуу	236
Огъурсуз танг	238
Къонмайдыла турнала	240
Тыш джерде	244
Кюн бла джангур	246
Мен елсем да	247
Кавказ таула	248
Атаны джылыуу	249
Ананы джылыуу	250
Эмен терек	253
Къама	254
Хур табигъат	255
Джангы кюнча	255
Кюиню хурмети	256
Сууукъ джангур	257
Керекмилле манга	258

Джан тамырым, Къарачай	259
Джер юсюнде барама	260
«Нюр джауады таукелге»	261
Мен сыбызгы согъа эдим	262
Апрель ай	263
Октябрь	264
Сый береме поэтге	266
Эм суйгеним	267
Кетсин, кетсин ол башхагъа	268
Къара кёзле	269
Эки суйген	270
Тау гоккала	271
Урушма	271
Суймекликни чырагъы	272
Сууукъ болдум	273
Джаш заманымда джюрюген	273
Къачхы аяз таракъча	274
Не тюрленди кетдим эсе?	275
Джекиреди къабланча	276
Кимни эсе да сакълайды	277
Суймекликден къуру къалгъан адамны	277
Айт, десегиз сизге айтайым	278
Суйгенчигиме	279
Таулу къызла тепсейдиле	280
Санга	281
Чагъадыла тюзледе биягъы гюлле	282
Джылайдыла бюгюню	283

ЕЗДЕНЛАНЫ САПАР

Алгъыш	287
Елюб кетсем, джукъ да кёрмем	288
Керексизге бош этесе сен сагъыш	289
Мийикдеги тау башлагъа	290
Чайкъаладыла тюшюмдеча акъ къайышла	291
Сагъышым мени менден улгуду	291
Энтда къач	292
Киши билмейид даууруму чурумун	293
Танымайма кесими	294
Насыбыма Къарачай атадым	294
Киши билмейд сагъышымы	295
Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде	296
Тереземе джел урады энтда кесин	297
Европа бла Азияны арасында	298

Не болгъанды	299
Тиймегиз меннге	299
Энди бюгюн акъ таулада кесим джангыз	300
Умутлума насыб кюннге тюшюмден	301
Анам, терезенгден урады джарыкъ	301
Ётюрюкдю мени андан къачарым	302
Кёрмей къоймам ол тенгизни аягъын	303
Сюеледи джангы сын таш тар джатмада	304
Джашауунг, махтанма, инчикденди	305
Москвадама	306
Кюсемейме уллу шахар, не кенъ орам	307
Арбаз ичге бир бек келед къонарым	307
Хапар айтад мыдах халда меннге амма	309
Ныгъышда олтурады бир къарт	309
Джашлыкъны ызындан	310
Бешик джыр	312
Мен джангызма	313
Этеме сагъыш	314
Тиширыугъа мен къарасам	315
Джалан джан излейд ышыкъ	316
Кечеден сыйлыды деб, кюндюз	317
Буугъан кюн	317
Айтады джангы джыр боран	318
Узалмайма мен узакъгъа	318
Салыб бауурну батмакъгъа	319
Ёлюм айтхан хар бир алгъыш	321
Аякъларым теблейдиле чапракъланы	321
Арыгъанма къайгъыны чайнай	322
Мен танышма хауа бла да, тютюн бла да	322
Башларгъа айгъакълаб мёлекни	323
Бир бек шошду	324
Эркекле болгъандыла тиши	327
Сюзюлгенди джайгъы чегет	328
Халкъым ючюн	329
Чакъмакъдыла, къуру джамау булутланы юслери	330
Отоуумда кесим джангыз	331
Кёл этесе	332
Джырларымдан мен ишлейме	332
Джюрегинги сангыраудула къулакълары	333
Ой, ана тилим	334
Эшитемисе	335
Билесе, Кечеге Айча керексе манга	335

Мындан ары ким биледи дунияны?	336
Джокъду джерде сен кюлгенча, алай кюл- ген	336
Сен да джокъса	337
Кёб турмайын	338
Сен да энди башха болдунг	339
Ол тилинги меннге тийген уллу огъу	340
Сабыр-сабыр	341
Узакъ ай джууукъда	342
Олтурама сан этмейин	343
Не джазайым сени юсюнгден	344
Кюндюзле, салам бермей, къашла тюе кел- селе	345
Джанады, ай джарыкъдан аз-буз такъыл, чырагъым	345
Дуниядан джукъ тилеген ол мен болсам	346
Не айтайым	347
Тереземе кесин ургъан бу къышхы джел	348
Ол сен тургъан, ол сахарда, ингир бола	349
Сен а хамаң	350
Уятма мени джанымы	350
Джанымы басхан кюнде тубан	351
Урады аяз джелкемден	352
Къарачы, Кёкге сен ары	353
Ай да кёрюнмейди бюгюн	354
Болалмайма мен кечиниб	354
Джашлыкъ джанымы къарнашыды	355
Тансыкъма санга	356
Неме да бараса къыйтыкъ	356
Мени танысанг	357
Айтыр зат болса да	358
Джырыма тынгылайды амам	359
Этмегиз джулдуз мени ёлсем	360
Учханчама мен аламны къуру ёрге	361
Итим бла боран	361
Муратлагъа умутладан мен аш сала	362
Ашыкъмайма тамблагъа	363
Джашау бла Ёлюм къарнашла	363
Сыйлы кече	364

ЕЗДЕНЛАНЫ РАШИД

Тенгиме	367
Джукъусуз кече	367

Вёрюлени джырлары	368
Эсгертме	369
Шхайтыда	370
Тайчыгъым	371
Кеч анам	371
Сабийликде бир джылымда	372
Мыдах кюн	372
Къарт аскерчини хапарындам	373
Кёзлеринг	374
Тюшде къалыб кетсем	374
Тюбешну	375
Ингирде	375
Алдама, джылама	376
Унут мени	377
Къабыр кюрек	378
Сакъат тенгими ауазы	378
Шорбат чыпчыкъ	379
Ариу сёз	380
Кюн тийсе да нюрлениб	380
Къара кюн	381
Вл. Высоцкийге	382
Сагъышым	382
Миллетими кюзгюсю	382
Белгисизликге болса да	383
Адамлыкъны биле эсем	383
Къарт-Джуртда	383
Узакъдама элимден	384
Ашыгъама элиме	384
Устазыма	385
Санатчыны сагъышы	386
Муратым узакъда	387
Кёзлерингде дуниям	387
Толкъун болалсанг	388
Дау	388
Насыблы бол	389
Хоншу къызгъа	390
Ышаныу	390
Не этейим?	391
Эсимден сюреме сени	391
Сеннге	392
Мен башхама	393
Сукъланама чибиннге	393
Сенсе джашау къарыуум	394

Къачалмайма сагъышдан	394
Биринчи суймеклик	395
Сылай чачынгы	396
Сени кемлигинг	397
Эринги кёрдюм	398
Ышанмайма	398
Къайдады насыб чыпчыгъым?	398
Чалкъыда эртден	399
Сезим	399
Кесиме соруу	400
Сени кёзлеринг	400
Унармыса къараргъа	400
Ёкюнюу	401
Заманны юскунден оюм	402
Ат джер салыб эшекге	403
Хазыр эдим мен бу кюннге эртдеден	404
Толмагъан мурат	405
Ананы сарыны	406
Нюзюрюм	407
Сабий кюлсе	408
Джырчыкъ-джомакъчыкъ	408
Наз терекчик	410
Бир кышхы кече	410
Амманы джырчыгъы	411
Атамы биринчи туудугъу	412
Муратыма джетербиз	413
Сабийлеге	414
Аскерге	415
Назмучулукъгъа излейме окъургъа	416
Къаламым	416
Кёкден ауаз келиученди	417
Чыпчыкъчыкъ	417
Болалырмамы сенсиз?	418
Джюрегими юч насыбы	419
Мен ёссем да	420

*Батчаев Башир Османович
Коркмазов Аскер Хызырович
Мамчуева Дина Таризльевна
Тохчуков Исмаил Магомедович
Узденов Сапар Муссаевич
Узденов Рашид Русланович*

УТРЕННЯЯ ЗАРЯ

Стихи

На карачаевском языке

**Редактор М. М. Кубанов
Художник Т. В. Косарева
Художественный редактор В. В. Сиротина
Технический редактор М. М. Дышекова
Корректор Н. С. Салпагарова**

Сдано в набор 10.02.95.

Подписано к печати 18.05.95.

Формат 70×84¹/₃₂. Бумага офсетная.

Гарнитура «Школьная». Печать высокая.

Усл.-печ. л. 14,7. Усл. кр.-отт. 15,0. Уч.-изд. л. 15,8.

Тираж 1000. Заказ № 904. С 15.

**Карачаево-Черкесское республиканское
книжное издательство.**

357100, г. Черкесск, пл. Кирова, 23, Дом печати.

Карачаево-Черкесское А/О «Полиграфист».

357100, Черкесск, ул. Первомайская, 47.

У 86

«Утренняя заря». Стихи. Карачаево-Черкесское республиканское книжное издательство, 1995—433 с.

ISBN 5—7289—0070—4

В книгу вошли произведения членов Союза писателей РФ Б. Батчаева, И. Тохчукова, Д. Мамчуевой и молодых талантливых поэтов А. Коркмазова, С. Узденова, Р. Узденова.

Свежесть поэтического мышления, оригинальность и самобытность поэтического творчества каждого из представленных в сборнике авторов несомненно привлекут большой интерес читателей.

Во многих произведениях, вошедших в сборник, органически сочетаются лиризм и высокая гражданственность.

Издание первое.

84 (2Рос-Кара)6—5

У 4702280200—15
9П1(03)—95 15—95